Dr. GHEORGHE VĂDUVA

GEOPOLITICA

TEORII. AREALE. FALII. CONEXIUNI

EXCURS GEOPOLITIC

Societatea Scriitorilor Militari
București, 2013

Dr. GHEORGHE VĂDUVA

GEOPOLITICA

Teorii. Areale. Falii. Confluențe

- excurs geopolitic -

Geopolitica este o știință a conexiunilor, faliilor și presiunilor politice și geografice generate de oameni de stat pentru propriile lor temeri

ISBN 978-973-8941-61-8

Dr. GHEORGHE VĂDUVA

GEOPOLITICA

Teorii. Areale. Falii. Confluențe

- excurs geopolitic -

Societatea Scriitorilor Militari
București, 2013

”Un caracter rău, când dobândește putere,
produce poporului dezastre”

Aeschines

CUPRINS

HOMO GEOPOLITICUS *9*
ARGUMENT *17*
CAPITOLUL 1 CÂTEVA ŞCOLI GEOPOLITICE EUROPENE . *30*
1.1. Unele caracteristici generale ale şcolilor geopolitice europene *30*
1.2. Şcoala geopolitică germană *31*
1.2.1. Fredrich Ratzel (1844-1904)..... *31*
1.2.2. Karl Haushofer (1869-1946) şi problema hegemoniei *34*
1.3. Şcoala geopolitică anglo-saxonă..... *40*
1.3.1. Halford J. Mackinder (1861-1947). Teoria heartland-ului şi a necesităţii contracarării puterii acestuia *41*
1.3.2. Nicolas Spykman (1893-1943). Teoria rimland-ului . *44*
1.4. Şcoala geopolitică franceză..... *47*
1.5. Şcoala geopolitică rusă. Alexandr Dughin..... *49*
CAPITOLUL 2 ŞCOALA GEOPOLITICĂ AMERICANĂ..... *58*
2.1. Alfred Mahan (1840-1914). Sea Power..... *62*
2.2. Samuel P. Huntington. Războiul civilizațiilor *76*
2.3. Curentul raționalist *89*
2.3.1. Neorealismul lui Waltz. Puterea nebalansată. *97*
2.3.2. Brzezinski și șahul politic de pe tabla lumii *116*
CAPITOLUL 3 ŞCOALA GEOPOLITICĂ ROMÂNEASCĂ *124*
3.1. Caracteristici generale ale școlii geopolitice românești . *124*
3.2. Principalii reprezentanți ai școlii geopolitice românești *135*
3.2.1. Simion Mehedinţi (1869-1963)..... *135*
3.2.2. Ion Conea (1902-1974) *138*
3.2.3. Anton Golopenția (1909-1951) *159*
3.3. Spaţiul geopolitic românesc *163*
3.4 Actualitatea geopoliticii româneşti..... *174*

CAPITOLUL 4 GEOPOLITICA RĂZBOIULUI RECE *179*
4.1. Ce fel de determinism? *179*
4.2. Ce este Războiul Rece? *180*
4.3. Politica și strategia îndiguirii. Planul Marshall. Războaiele de îndiguire *198*
4.4. Efectul geopolitic al doctrinelor *221*
4.5. Concluzie *236*
CAPITOLUL 5 GEOPOLITICA TRANZIŢIEI POST-BIPOLARE *245*
5.1. Analiza geopolitică *245*
5.2. Caracteristicile generale ale geopoliticii tranziţiei post-bipolare *255*
5.3. Principalele etape ale geopoliticii tranziției post-bipolare *264*
5.3.1. Triumviratul *267*
5.3.2. Unipolarismul *274*
5.3.3. Bipolarism, unipolarism, multipolarism *280*
5.3.4. Controlul geostrategic și geopolitic al mediul de securitate *285*
CAPITOLUL 6 GEOPOLITICA DE AREAL ŞI CEA A ZONELOR DE FALIE *299*
6.1. Caracteristicile generale ale geopoliticii arealelor şi zonelor de falie *299*
6.2. Geopolitica arealelor *305*
6.2.1. Posibile categorii de areale. *307*
6.2.2. Tipologii de zone geopolitice și geostrategice și de puncte-cheie *328*
6.3. Geopolitica zonelor de falie *329*
6.3.1.1. Faliile geopolitice islamice *330*
6.3.1.2. Faliile caucaziene *331*
6.3.1.3. Crevasa sino-hindusă *334*
CAPITOLUL 7 GEOPOLITICA ENERGIEI *337*
7.1. Caracteristici generale ale geopoliticii energetice *338*

7.2. Geopolitica zonelor, platformelor și arealelor energetice *340*
7.3. Principalele zone geoenergetice *354*
CAPITOLUL 8 GEOPOLITICA RESURSELOR PRIMARE ŞI A MEDIULUI *371*
8.1. Caracteristici ale geopoliticii resurselor primare *371*
8.2. Geopolitica resurselor primare *378*
8.2.1. Geopolitica populațiilor *379*
8.2.2.Geopolitica apei *380*
8.2.4. Geopolitica hranei *392*
8.3. Geopolitica mediului *395*
CAPITOLUL 9 GEOPOLITICA POPULAŢIILOR *405*
9.1. Caracteristici generale ale geopoliticii populațiilor *405*
9.2. Geopolitica structurii și distribuției populațiilor *411*
9.3. Geopolitica dinamicii populațiilor *416*
CAPITOLUL 10 GEOPOLITICA SIMETRICĂ, DISIMETRICĂ ŞI ASIMETRICĂ A VIOLENŢEI, STĂRILOR DE TENSIUNE, CRIZELOR, CONFLICTELOR ŞI NOILOR RĂZBOAIE (NECONVENŢIONALE, GEOFIZICE, ASIMETRICE) *426*
10.1. Caracteristici ale geopoliticilor simetrice, disimetrice și asimetrice *426*
10.2. Geopolitici simetrice *429*
10.3. Geopolitici disimetrice *434*
10.4. Geopolitici asimetrice *438*
10.5. Geopolitici cu geometrie flexibilă *440*
10.6 Concluzii *442*
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ *444*

Homo politicus nu mai este un generator, un apărător și un propagator al politicilor directe și simpliste ale omului în conexiune cu spațiul său geografic, ci o entitate predominant cognitivă, epistemică, într-un spațiu n-dimensional – geografic, fizic, climatic, cosmic, cultural, economic, financiar, dar și virtual, informațional și cognitiv – care construiește sisteme și elaborează modele de management complicat al unei existențe complexe, într-un spațiu extrem de dinamic, unde, în final, au loc o contopire conceptuală și o sinergie geopolitică.

HOMO GEOPOLITICUS

Probabil că nu ar trebui să ne oprim prea mult nici asupra acestui concept – geopolitică –, nici asupra argumentelor și fundamentelor care l-au generat, l-au definit și l-au susținut. Într-un fel, aceste concepte sunt implicite, fac parte din modul de viață al oamenilor, din natura lor.

Omul nu este o ființă liniștită, nici singuratică. Niciodată omul nu a fost și, probabil, nu va vreodată fi singur. Chiar și atunci când, dezamăgit de lume, dorește să se însingureze, nu poate să o facă decât relativ și pentru scurtă vreme. Pentru că omul este, prin excelență, o ființă socială. Omul depinde de societate, așa cum albinele depind de stup sau de scorbura în care-și construiesc fagurii, așa cum furnicile depind de mușuroi și lupii de haită. Toate viețuitoarele sunt, într-o formă sau alta, sociale, întrucât trăiesc împreună în cadrul unui biotop, au caractere comune și se apără împreună împotriva presiunilor și agresiunilor care vin din toate părțile.

Omul și-a creat însă propria lui natură și propria lui lume, partajată în familii, în comunități, în state, în alianțe, în coaliții și în tot felul de structuri, de organizații și de organisme care sunt pe cale de a acoperi în întregime, prin rețele, infrastructuri și sisteme de observare și supraveghere planeta Pământ și mediul ei cosmic mai apropiat sau mai îndepărtat.

Omul știe cine este și ce este pe planeta sa și în Univers. Omul beneficiază de cea de a n-a dimensiune – cunoașterea –, care-l propulsează într-o zonă cu totul specială, cea a gândirii, creației abstracte și modelării matematice.

Dar, înainte de toate, omul este o ființă politică. Este homo politicus. Aceasta înseamnă că omul depinde de cetate, de o anumită formă de organizare, de o anumită planificare, de o anumită proiecție în viitor, de un anumit sistem de acțiuni și de o anumită motivația care generează acțiunea și sistemele și procesele acționale.

Toate acestea și multe altele arată că omul depinde de om și că omul, împreună cu celălalt om care depinde de el și de care depinde și el însuși, la rândul lui, împreună cu familia, cu comunitatea, cu toate sistemele pe care și le-a creat de-a lungul mileniilor generează un proiect care dă un sens vieții sale și activității sale, care în ridică, prin cunoaștere, la nivelul universalității.

Aparent, între această deschidere spre necuprins, între această construcție în spațiul cognitiv, între această arhitectură epistemică și spațiul geografic limitat, tridimensional, în care omul trăiește, se creează o mulțime vidă, o falie ce nu poate fi nici acoperită, nici escaladară, ci doar luată așa cum e – ca un obstacol între real și imaginar, între abstract și concret, între infinitul cosmic și infinitul cognitiv, între omul economic și omul politic, între omul truditor și omul gânditor. Desigur, și gândul este tot o trudă, dar o trudă în sensibil, în virtual, în abstract.

Motivul acțiunii este totdeauna interesul. Acțiunea se desfășoară în spațiu și timp, iar efectele ei sunt, deopotrivă, planificate și realizate, nerealizate sau parțial realizate, dorite și nedorite, utile și inutile, directe și indirecte, principale și secundare, încadrate în sfera dorită sau colaterale, lineare, nelineare, în lanț, în cascadă etc.

Interesele sunt totdeauna diferite și, de cele mai multe ori, conflictuale. De la diferit, la conflictual nu este adesea nici măcar un pas. Când spui interes, nu te gândești la armonie, ci la conflict, chiar dacă, uneori, interesele se pot armoniza, alcătuind politici coerente și consistente, pe baza cărora se consolidează națiuni, se constituie țări și alte entități folositoare oamenilor sau măcar unora dintre ei.

Politicile, oricât ar fi ele de expresii concentrate, sinergice, esențiale sau partajate ale intereselor, se raportează totuși la spațiile geografice în care trăiesc comunitățile oamenilor. Geopolitica poate fi o politică specifică unui spații geografic, o politică de areal, de falie sau de confluență, de ruptură sau de conexiune, dar și o conexiune între geografie și politică. De ce între geografie și politică și nu între spații și politică? poate fi o întrebare-suport pentru o dezbatere detaliată a raporturilor și determinărilor dintre știința spațiilor geografice și știința intereselor oamenilor. Nu însă îndeajuns pentru a înțelege meandrele complicate ala subiectului.

*

Multă lume confundă geopolitica cu politica. Politica aparține statelor. Deci statele sunt cele care elaborează politici. Statele sunt suverane, ştiţi foarte bine acest lucru, chiar dacă formele de convieţuire, de conexiune sau de alianţă pot să aducă şi unele elemente noi, specifice epocii în care trăim şi în care predomină comunicarea în timp real, reţeaua şi traiul majorităţii oamenilor în văzul lumii. Unii încearcă să forţele însă realitatea acestui timp, realitate construită, constituită şi consolidată pe state suverane, considerând-o desuetă şi chiar anacronică. După părerea lor, statele trebuie să se grăbească să cedeze necondiţionat şi cât mai rapid posibil suveranitatea, în favoarea oricui, începând cu marile puteri (care, nu-i aşa, trebuie să aibă grijă de restul ţărişoarelor, precum aveau odinioară imperiile faţă de vasalii lor) şi continuând cu uniunile, cu organismele şi organizaţiile internaţionale. Statele, în viziunea acestor profeţi, constituie o frână în dezvoltarea durabilă, în extinderea reţelelor şi a pieţelor, în guvernarea mondială şi, ca atare, trebuie să fie reduse cât la repede la tăcere şi la ascultare.

Spre exemplu, într-o astfel de viziune, nu statele Uniunii Europene contează, ci Uniunea ca atare, care trebuie să preia rapid de la acestea tot ce le-a aparţinut – suveranitate, valori, patrimoniu – şi, sprijinindu-se pe pilonii ei eterni (definiţi în stiluri şi modalităţi foarte diferite), să constituie o entitate în care contează doar motoarele. Aceşti vizionari europeni de o anumită condiţie încearcă să forţeze o cedare de suveranitate din partea statelor mici către această entitate. Statele din Europa, la fel ca toate celelalte state ale lumii, rămân însă suverane, cel puţin deocamdată. Fiecare stat are constituţie, parlament, guvern şi, deocamdată, nu s-a întâmplat nicăieri ca statele să cedeze suveranitatea. Este foarte posibil ca, în viitor, statele din Uniunea Europeană să cedeze suveranitatea Uniunii Europene, dar atunci UE va deveni un stat, precum Statele Unite ale Americii. Viitorul continentului european este strict condiţionat de unitatea sa, dar această unitate, deocamdată, nu există. Uniunea Europeană poate să însemne o entitate de entităţi suverane sau un stat suveran. Un stat european suveran presupune integrarea actualelor state europene într-un stat mai mare, care să aibă putere economică, putere financiară şi aşa mai departe, iar acest lucru

este esențial în bătălia pentru piețele externe și pentru supraviețuire pe planeta Pământ.

Această planetă, cum bine se știe, este conflictuală de la un capăt la altul, adică pe toate paralele și pe toate meridianele, iar ieșirea din conflictualitate sau măcar crearea unor condiții pentru gestionarea acesteia nu se poate face decât prin integrare. Deocamdată, nu este așa, statele Uniunii Europene sunt suverane; ele sunt cele care elaborează politici. Parlamentul European și celelalte instituții create la acest nivel, chiar dacă elaborează concepte, teorii, directive și fel de fel de alte documente de conducere, nu sunt altceva decât niște mecanisme care asigură funcționarea Uniunii într-un mediu integrat de state suverane. Documentele elaborate de instituțiile europene, inclusiv de Parlamentul European și de Comisia Europeană sunt supuse, spre validare, parlamentelor statelor. Deci statele sunt cele care le validează sau nu.

Statele sunt cele care au respins proiectul de constituție europeană, dar și alte proiecte care le-au afectat sau le puteau afecta suveranitatea. Birocrații de la Bruxelles încearcă ei să impună ceea ce cred ei că este bine pentru Uniunea Europeană, adesea, fără a avea consimțământul și autoritatea acordată de statele membre. Așa se întâmplă când pui acolo niște slujbași, plătiți cu bani foarte mulți, cu bani publici, fără să înțeleagă filosofia complicată a continentului european, fără să aibă cultura politică necesară unei construcții europene de o asemenea anvergură. Dealtfel, cel puțin în România, așa se întâmplă și cu Parlamentul național. Nu toți parlamentarii au cultura necesară unui demnitar, unui senator sau unui deputat, iar efectele sunt cât se poate de nedorite. De aceea, unii dintre acești funcționari și chiar dintre acești demnitari europeni se transformă foarte rapid în stăpânii continentului și nu în slujbașii continentului. În loc să înțeleagă corect că ei slujesc interesul esențial al celor care i-au trimis acolo, ei cred că trebuie să formuleze ei pentru aceștia interesul esențial, care este o deturnare fundamentală a filozofiei democratice.

Exemplele sunt numeroase, iar experiența de până acum arată că este vorba de o deplasare a Bruxelles-ului spre un comportament mai degrabă autoritar sau birocratic excesiv, cu proiecte nerealiste, chiar fanteziste, și cu atitudini care scot statele și populațiile din sistemele lor

de valori milenare, cu atitudini părtinitoare și, uneori, chiar autoritare. Desigur, toate acestea au o foarte strânsă legătură cu geopolitica și îndeamnă să ne întoarcem la clasici și să sesizăm repetabila povară a unor mentalități care generează idei și chiar proiecte ce pot avea efecte catastrofale pentru unele dintre țările europene, inclusiv pentru România.

Deci, geopolitica nu este pur și simplu o politică și atât; este, în primul rând, o știință, o artă și o metodă de analiză, este o „matematică" politică, în care, în ecuația respectivă, intră un spațiu geografic, și o politică formulată de un stat.

Statele au interese care trec dincolo de frontierele lor. Toate statele, indiferent de mărime și putere, au astfel de interese. Relațiile dintre state, spunea Morgenthau, creatorul teoriei relațiilor internaționale, în cartea lui „Politica între națiuni"[1], sunt raporturi de putere. Desigur, constructiviștii, instituționaliștii şi cei care au apărut ulterior nuanțează sau chiar neagă acest concept, dar el rămâne în vigoare.

Putere nu însemnează numai să ai arme nucleare, nu însemnează numai resurse, înaltă tehnologie, finanțe etc. Putere însemnează foarte multe lucruri: inteligență, capacitate de dezvoltare, capacitate de resurecție, management performant, potențial intelectual, potențial financiar, însemnează toate acestea la un loc, înseamnă coeficient de integralitate foarte mare, apropiat de cifra unu. Puterea înseamnă toate acestea şi nu doar o putere care se opune altei puteri, ci mai ales putere care face ca identitatea respectivă să fie stabilă, coerentă și, pe cât posibil, non-conflictuală. Toate acestea și încă multe altele înseamnă putere.

Puterea se exercită în exterior, în relații între state, dar se exercită şi în interior, într-o construcție dinamică a spațiului în care trăiești. E foarte important să ştim acest lucru şi să privim puterea nu în mod simplist, eu sunt tare, eu am mușchi, eu a,arme, eu am tehnologie şi, la o adică, pot să-mi impun, inclusiv prin forță, voința. Sigur dacă te duci pe un ring unde se confruntă uriași, unde contează forța. Dar şi acolo, în ring, dacă ai mușchi și esti prost, poți să mănânci bătaie de la un adversar

---

[1] Hans J.Morgenthau, *Politica între națiuni*, Collegium Polirom, 2007

cu mai puțină forță fizică, dar mult mai inteligent și mai abil… Enstein nu a avut aspectul unui culturist, dar este unic prin puterea minții, prin ce a creat el. Puterea lui este, deci, uriașă. Tesla nu a fost luptător de karate, dar a creat principii și reguli care abia astăzi se aplică, abia azi, oamenii de știință și societatea au capacitatea și capabilitatea de a înțelege mai bine, mai profund, ce a spus Tesla atunci, dar nici acum chiar pe deplin, sunt încă multe lucruri ce nu-și au explicații coerente…

Geopolitica pune toate aceste lucruri laolaltă, le raportează la spațiul geografic, la timp și la resurse, le analizează și vede ce rezultă din aceste analize. Aceasta înseamnă analiză, teorie, efort de a cunoaște și înțelege conexiunile, trudă pe interdependențe, nu judecăți categorice, nu soluții unice și imperative.

Lumea a crezut, la un moment dat, că Mackinder, Ratzel, Haushofer și ceilalți geopoliticieni au generat, prin teoriile lor, cel de-Al Doilea Război Mondial sau principalele argumente pentru declanșarea acestuia. N-a fost desigur așa, dar când scrii despre spațiul vital (tradus greșit, întrucât, în original, **lebenstraum** *nu înseamnă spațiul vital, ci spațiu de viață, habitat.*

De aceea, geopolitica a primit o lovitură foarte puternică de la cel de-al Doilea Război Mondial.

Geopolitica nu este un concept militar. Păi ce legătură are geopolitica cu armata? N-are niciuna! Mai precis, are aceeași legătură pe care o au, într-o formă sau alta, toate științele. Ea este analiză. Dacă este analiză sau metodă de analiză, însemnează că descompui întregul în părți (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 etc.), iei pe fiecare și le analizezi și, după aceea, iei părțile pe componente, pe microsisteme și așa mai departe, le analizezi în conexiuni limitate, după aceea analizezi interconexiunile dintre subsisteme, până ajungi la analiza integrală a acestui spațiu.

Această analiză se face în funcție de spațiul geografic, de resurse, de populație, de infrastructuri, de condiții geoclimatice și cosmice, de dinamica intereselor oamenilor, de cauze și efecte, dar mai ales de dinamica efectelor.

Separeu că, cel puțin în această etapă, adică până în acest moment, nu mai sunt saun-ar mai fi spații geografice necunoscute pentru om, nu ar mai fi noi ținuturi de descoperit. Desigur, afirmația

trebuie luat în relativitatea ei, pentru că omul nu a ajuns decât la un anumit nivel de performanță în ceea ce privește cunoașterea planatei, a spațiului său de viață și a mediului în care trăiește. Omul mai are încă foarte multe lucruri de aflat despre profunzimile planetei, ale uscatului și ale oceanelor, despre biotop, despre trecutul speciilor, despre materie, substanță și energie, despre resursele planetei, despre plasmă, despre alte stări ale materiei, substanței și spiritului, despre activitatea planetelor din Sistemul Solar, despre stele și constelații, despre conștiință și despre atâtea alte lucruri…

Viitorul relațiilor dintre state, al presiunilor dintre state va depinde în mod esențial de noile descoperiri, de noile cunoștințe, de noile modele matematice și, evident, de noile tehnologii. Geopolitica nu se va reduce la studierea presiunilor dintre state, condiționate geografic, și la folosirea acestora pentru argumentarea, justificarea sau expertizarea unor decizii politice importante care țin de om de mediul uman, de ambient, de spațiul geografic și de interesul statului, individului sau comunității, ci va viza și conexiunile și faliile invizibile ale rețelelor, arealelor geografice și ale arealelor din spațiul virtual, sistemele de generare și regenerare a resurselor, infrastructurile de transport și de protecție, sistemele de generarea a scuturilor termice, informaționale și cognitive de care are nevoie planeta, sistemele de securitate politică și geografică a ființei umane și multe altele.

Homo politicus nu mai este un generator, un apărător și un propagator al politicilor directe și simpliste ale omului în conexiune cu spațiul său geografic, ci o entitate predominant cognitivă, epistemică, într-un spațiu n-dimensional – geografic, fizic, climatic, cosmic, cultural, economic, financiar, dar și virtual, informațional și cognitiv – care construiește sisteme și elaborează modele de management complicat al unei existențe complexe, într-un spațiu extrem de dinamic, unde, în final, au loc o contopire conceptuală și o sinergie geopolitică.

Omul este, prin excelență, o ființă politică cu geometrie expansivă, chiar și atunci când urăște politica și politicienii. Jocul intereselor, atunci când lipsește morala – și morala lipsește cam întotdeauna din clasele politice –, devine abject, murdar, ticălos, corupt. Aproape că nu există țară și sistem de guvernare care să nu apeleze la

stratageme, care să nu vizeze obținerea (adesea, cu orice preț) și menținerea (tot așa, cu orice preț) a puterii. Puterea discreționară, puterea sofisticată, puterea camuflată de democrație și de alte concepte și teorii de care lumea nu duce niciodată lipsă, puterea generată de inteligență, de capabilitate, de capacitate, de o mie și una de suporturi și de izvoare reprezintă singura modalitate de a viețui și supraviețui în această lume. Cei slabi, umili, incapabili de a ridica ochii din pământ nu sunt altceva decât sterilul uriaș din care și prin care se extrage și se șlefuiește diamantul puterii.

Puterea poporului – demos kratos – este una de tip general, este o presiune pe care, de cele mai multe ori, puterea perversă, puterea discreționară, puterea politică, economică și financiară o eludează sau, și mai rău, o folosesc în sensul dorit de ele. Așa se explică de ce o mână de oameni stăpânesc finanțele, tehnologia, resursele și toate bogățiile planetei, în timp ce majoritatea populației trăiește modest, iar o mare parte chiar sub pragul sărăciei. Puterea financiară, spre exemplu, a creat un nou tip de om, un nou tip de dependență – omul dator, oul vândut –, sub pretextul generării unui suport de asistență financiară și nu de înrobire financiară. Puterea militară este umilă pe lângă această imensă putere financiară care a devenit, considerăm noi, amenințarea numărul unu a planetei, cu efecte mult mai drastice decât cele ale unei explozii nucleare.

Omul geopolitic este tocmai omul supus acestor uriașe presiuni, pe care, uneori, le consideră cât de poate de benefice. Homo geopoliticus, în veacul al XXI-lea, nu este – nu mai este – un explorator al valorilor conexiunilor geopolitice, nici doar un efect al interdependențelor din care se generează propria sa condiție, ci un dependent de finanțe, de tehnologii, de rețea. Homo geopoliticus este, ca individ, un punct minuscul în rețea, un fel de monadă a rețelei, iar ca noțiune devine un sine depersonalizat și strict condiționat. Iar statul – statul obișnuit –, strâns în chingile globalizării, se topește, încet, încet în efectul de rețea generat și întreținut de managerii acesteia. Se află oare omenirea la o răscruce geopolitică esențială, la o schimbare de paradigmă geopolitică? Sau este doar un efect de aglomerare intempestivă înaintea întoarcerii la izvoare?

ARGUMENT

... *Ce este geopolitica?* Mai întâi, ar fi util să răspundem la întrebarea: *Ce nu este geopolitica?* Geopolitica nu este politică, aşa cum se crede adesea, ci metodă de analiză în folosul politicii. Mai exact, în afară de tot ce se crede că este şi de tot ce, de fapt, nu este, geopolitica are, în primul rând, calitatea de metodă de analiză în folosul politicii, de gândire politică raportată la spațiul geografic, în termeni de presiune, putere, areal, falii și conexiune.

De asemenea, geopolitica nu este un concept militar şi nu face parte dintr-un concept militar. Nu este strategie, nici geostrategie, strategia fiind ştiinţa, experienţa şi arta de a pune în operă o decizie politică esenţială, iar geostrategia nefiind altceva decât un sistem de constrângeri geografice pentru un strateg sau pentru teoreticianul specializat în domeniul strategic.

Geopolitica nu este politică geografică, nici geografie politică, ci este o proiecţie a politicii în coordonate geografice, evident în interesul politicii statului şi nu al geografiei. O posibilă definiţie, simplificată la maximum, ar putea suna cam aşa: *geopolitica reprezintă o modalitate de studiere a determinărilor geografice care intervin în politica internă şi externă a statului şi mai ales a posibilelor efecte.*

Cu alte cuvinte geopolitica este un studiu de proiecţii politice de anvergură într-un spaţiu geografic, o modalitate de analiză şi de configurare a acestei analize pe coordonate geografice, în folosul politicii. Și, evident, un studiu detaliat în folosul puterii mai ales a proiecţiei puterii. Iar Conea al nostru, care este de departe unul dintre marii geopoliticieni ai lumii, în Cartea lui, „Geopolitica o ştiinţă nouă”, spune că geopolitica nu va studia statele în parte, ci jocul politic dintre ele. Mai exact,

geopolitica va fi ştiinţa relaţiilor şi, mai bine, a presiunilor dintre state. (*Geopolitica o ştiinţă nouă*, volumul *Geopolitica*, p. 78.)

Aceste definiţii ale geopoliticii arată că, de fapt, noi trebuie să analizăm atât spaţiul în care trăim efectiv, cât şi spaţiul de interes pentru noi şi pentru alţii. Pentru că lumea este interdependentă. Nu trăieşti numai în casa ta, care este foarte importantă pentru tine şi pentru restul lumii, ci şi în spaţiul din jurul casei, în satul în care te găseşti, pe strada adiacentă, într-o regiune, într-o ţară, pe un continent, pe planeta Pământ, în Sistemul Solar etc. … Te interesează, deci, şi casa vecinului, pentru că, dacă ia foc, ia foc şi casa a ta.

Trebuie să studiezi toate împrejurările, toate realităţile şi, pe cât posibil, toate ipotezele. Şi abia atunci ştii sau ai putea să ştii despre ce e vorba şi ai putea fi în măsură să iei o decizie în cunoştinţă de cauză. Analiza aceasta a spaţiului geografic este impusă de nevoia de a-mi proiecta şi de a-ţi proiecta devenirea, de a-mi proiecta şi de a-ţi proiecta propria acţiune, dintr-un interes, din interesul meu, din interesul tău, din interesul statului meu sau din interesul grupului de state din care face parte şi ţara mea, sau din interesul meu, ca mare putere, dacă sunt mare putere, sau din interesul meu ca stat prăpădit, care n-am mai nimic, dar trebuie să supravieţuiesc în această lume a monştrilor… Trebuie să fiu foarte atent, căci altfel nu exist, dispar de pe pământul acesta. Şi dacă nu exist eu, nu există nici populaţia care trăieşte pe acest spaţiu. Pentru că eu sunt produsul acestei populaţii, iar populaţia este mediul meu şi chiar raţiunea existenţei mele.

Lucrurile nu trebuie privite neapărat în partea lor primitivă, ci mai ales în interdependenţa lor dinamică, în sensul că, totdeauna, unul este condiţionat de celălalt, că altul este condiţionat de un altul al său sau al altora. Nimic nu există în mod absolut izolat. Nu există sisteme închise. Sistemele închise mor, toate sistemele sunt deschise, în sensul că viaţa lor depinde de calitatea şi cantitatea schimbului de substanţă, de energie şi de informaţie cu

mediul, cu celelalte sisteme şi procese. Momentul când un sistem se închide este, efectiv momentul în care acesta începe să dispară.

Termenul de geopolitică a fost folosit pentru prima dată de Rudolf Kjellen, într-un articol publicat în 1901.

În 1916, Kjellen publică o lucrare „Statul ca o formă de viaţă”, care are o influenţă foarte puternică asupra lui Karl Haushofer (1869-1946), unul dintre marii geopoliticieni germani, general în armata germană, care a părăsit armata în 1918, după război, dezamăgit, şi, după aceea, s-a ocupat de geopolitică.

Primul teoretician al geopoliticii este considerat însă germanul Friedrich Ratzel (1844-1904). Foarte interesant este faptul că o parte din geopoliticieni şi chiar dintre cei care predau geopolitica prin universităţi sunt foşti militari, probabil pentru motivul că ei cunosc cel mai bine, pe viu, valoarea spaţiului geografic în acţiunea umană. Dar, într-o vreme, geopolitica a devenit o ştiinţă ingrată. De ce? Aici avem în vedere unele consideraţii post-factum. S-a spus, adesea că Războiul Mondial a fost un efect al acestor studii geopolitice, al proiecţiilor pe care le-au făcut Haushofer, Ratzel şi alţii cu privire la rolul spaţiului geografic în politică, la influenţa lui asupra vieţii oamenilor, la necesitatea şi emergenţa spaţiului vital etc.

Nu este însă aşa. Din faptul că un criminal foloseşte o informaţie pe care o ia de pe Internet nu rezultă că Internetul ar fi vinovat că respectivul a săvârşit o crimă. De faptul că s-a declanşat un război, nu sunt de vină geopoliticienii. Nu e de vină matematica că Dăianu, unul dintre marii noştri specialişti în domeniul economiei şi finanţelor, a pierdut două milioane de euro, că a jucat la bursă şi i-a pierdut. Dăianu, care e un mare specialist, un om specializat în macroeconomie, nu este, desigur, vinovat de acest mecanism, chiar dacă el însuşi a suportat efectul speculaţiei financiare, investind în condiţii de risc. Aici este paradoxul. Uneori, cele mai nepotrivite haine le poartă chiar creatorul de modă. Einstein nu e vinovat că a formulat ecuaţia $E = mc^2$. Nici soţii Curie pentru producerea bombei atomice. Nu ei au aruncat

bomba atomică la Hiroshima şi Nagasaki. Einstein şi cu Tesla au participat la experimentul Philadelphia doar până la un punct. Experimentul a constat, de fapt, în schimbarea frecvenţei unei nave, ceea ce a făcut posibil ca ea să apară, în acelaşi timp, la sute de km departe de locul respectiv. Nimeni nu-şi explică cum. Pentru că situaţia ameninţa să fie scăpată de sub control, Einstein şi Tesla s-au retras din experiment. Şi experimentul de la Geneva a dovedit, de asemenea, că este posibilă schimbarea de frecvenţă.

Să revenim. Lucrările de geopolitică elaborate la începutul secolului al XX-lea sunt foarte interesante. Dar, în urma efectelor celui de-Al Doilea Război Mondial, studierea geopoliticii a fost interzisă. Câţiva profesori francezii şi nemţi s-au întâlnit şi au discutat despre faptul că unii dintre confraţii lor – Ratzel, Hausoffer, Makinder etc. – au fost acuzaţi de generarea unor teorii care au dus la declanşarea războiului. Era cazul ca, măcar pentru o vreme, să se renunţa la disciplina Geopolitică predată în Universităţi. Şi s-a renunţat, fără nicio problemă.

Asta a fost în Vest. În partea cealaltă, în est, în zona socialismului, liderii de acolo au considerat geopolitica o ştiinţă reacţionară şi nici măcar numele ei nu mai trebuia pronunţat. Mai mult, nu se mai vorbea de geopolitică, întrucât, cei din Est considerau că presiunile dintre state erau determinate de un suport ideologic, că ideologiile ar fi tras graniţa dintre Est şi Vest şi nu analiza, prin mijloace politice, a spaţiului geografic. Estul consideră că geopolitica este o ştiinţă absolut reacţionară şi total neavenită. Ulterior, s-a revenit asupra acestor consideraţii categorice. Americanii, spre exemplu, s-au folosit în modul cel mai eficient posibil de un concept elaborat de Nicolas Spykman – *rimland* –, pentru punerea în aplicare a unei politici de îndiguire (containment) în îngrădirea acestui spaţiu al Estului comunist; alţii spun pur şi simplu că nu se puteau lipsi de analiza geopolitică, şi acesta este, de fapt, adevărul.

Cei care au declanşat cel de-al Doilea Război Mondial s-au folosit de unele din teoriile şi studiile geopoliticienilor din acea

vreme, dar nu le-au urmat ad-litteram. Raporturile dintre geografie şi politică, studiate îndeosebi de Ratzel, dar şi scrierile lui Haushofer, îndeosebi cele referitoare la panism, şi nu numai ale lor par a fi stat la baza teoriei spaţiului vital. Acesta este însă un mod simplist de a privi lucrurile şi a justifica un război care are cu totul alte cauze decât efectul studiilor geopolitice. Să nu uităm că avem de-a face cu epoca naţionalismului şi colonialismului. Este epoca în care fiecare stat urmărea să-şi constituie acele suporturi de putere care să-i asigure, în primul rând, supraviețuirea într-o lume încrâncenată, în transformare, și, în al doilea rând, securitatea, pe baza cărora să aibă acces la ceea ce astăzi numim dezvoltare durabilă.

În 1950, în urma unei reuniuni a unor istorici şi geografi francezi şi germani, s-a luat decizia ca geopolitica să fie scoasă din universităţi. Tot Vestul a pus-o în aplicare.

În Uniunea Sovietică şi în ţările estice, devenite socialiste, geopolitica era considerată o ştiinţă reacţionară şi, ca atare, era interzisă, atât în şcoli, cât şi în mediul politic şi ştiinţific

Geopolitica este, totuşi, o ştiinţă. O ştiinţă, care analizează spaţiul geografic în funcţie de interesele popoarelor sau în funcţie de presiuni, cum spunea Conea. S-a dovedit însă foarte rapid că numai analiza ideologică nu este suficientă, iar situaţiile care s-au petrecut (ieşirea Franţei din structurile NATO, conceptul lui Willy Brandt de Ostpolitik, Cortina de Fier, ruptura sovietică şi iugoslavă, revoluţia din Ungaria, ocuparea Cehoslovaciei, conflictul sino-sovietic, poziţia incomodă a României, mişcare de nealiniere etc.) au arătat că factorul geografic este foarte important în decizia politică şi el nu poate fi înlocuit cu cel ideologic.

Yve Lacoste îndrăzneşte, prin anii 1980, să susţină reabilitarea geopoliticii, dar repunerea în drepturi a acestei discipline începe odată cu apariţia lucrărilor „*Sfârşitul istoriei şi ultimul om* ” a lui Francis Fukuyama şi „*Ciocnirea civilizaţiilor*” a lui Samuel P. Huntington, care a apărut în 1996. În 1993, Huntington a publicat un articol, în *Foreign Affaire*, care a fost

foarte controversat. Atunci, mărturiseşte chiar el, s-a hotărât să dezvolte tema. Huntington era, pe atunci, profesor la Harvard. Tema abordată în acel articol – confruntarea sau ciocnirea viitoare a civilizaţiilor – a deranjat foarte multă lume. Este şi motivul pentru care el s-a hotărât să o dezvolte. Dealtfel, analiza care o face este destul de pertinentă. Vom reveni asupra ei, atunci când vom trata unele probleme ale geopoliticii americane actuale. O să studiem aici, în acelaşi context , pe Alfred Mahan (1840-1904), pe Halford Mackinder (1861-1947) şi pe Nicolas Spykman (1893-1943), care sunt reprezentanţi de seamă ai geopoliticii anglosaxone. Dar şi pe Ion Conea (1900-1974), care este un reprezentant important al geopoliticii româneşti.

Lista celor care vor fi prezentaţi în paginile următoare este însă ceva mai lungă, fără a încerca să cuprindă toţi geopoliticienii, mai ales dacă avem în vedere faptul că, de geopolitică, acum, se ocupă absolut toată lumea, în mai toate şcolile, în mai toate universităţile şi în numeroase alte instituţii care au apărut, după 1990, ca ciupercile după ploaie. Geopolitica, deşi a trecut prin experienţe dintre cele mai complicate, rămâne totuşi una dintre ştiinţele cele mai flexibile şi mai transparente la semnificaţie.

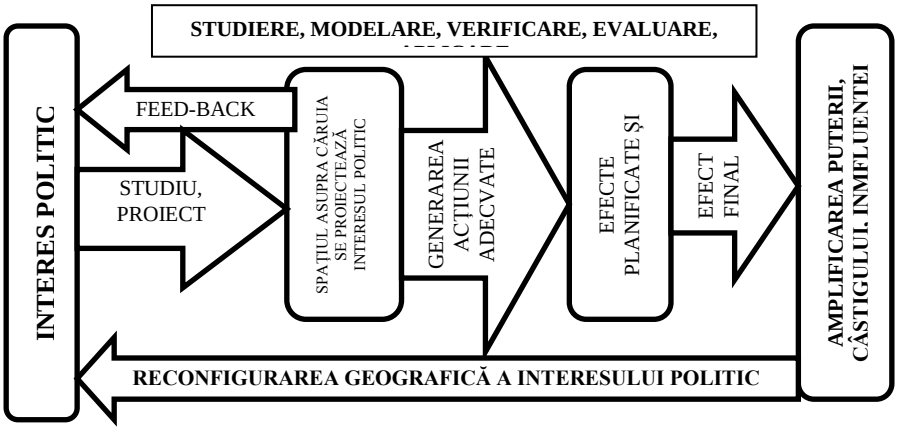

Schema nr. 1. Un posibil model geopolitic

În Schema nr. 1 se prezintă un posibil model, cam cum s-ar reprezenta grafic această geopolitică. Mai întâi, avem de-a face cu un interes politic care este formulat şi nu prea e formulat, în sensul că, atunci când se face analiza, el se prezintă doar ca o idee, ca o schemă. E formulat, deci, în linii mari. Este absolută nevoie de expertizarea lui. Este nevoie de proiectarea lui într-un spaţiu geografic. Păi, în acest sens, se face un studiu asupra spaţiului respectiv pe care se proiectează interesul politic. Apare, în mod necesar o relaţie de feed-beck de aici, ce rezultă din toată schema aceasta şi se modifică parametrii interesului în funcţie de ce rezultă. După aceea, după ce se modific ce rezultă, se generează o acţiune referitoare la acest spaţiu. Mă duc să-l cuceresc, să-l folosesc, să-l eliberez, să ajut populaţiile de acolo, să-l democratizez, fac alianţe, fac coaliţii, fac ce trebuie, căci am nevoie de acest spaţiu pentru nu neapărat de dragul lui, ci, evident, interesul meu. Rezultă, tot în mod necesar, nişte efecte. Unele sunt planificate şi altele sunt doar rezultate. Unele sunt dorite, altele sunt nedorite. Unele sunt previzibile, altele sunt imprevizibile. Unele sunt principale, altele sunt colaterale. Americanii şi NATO au bombardat Iugoslavia, dar au lovit şi podurile de la Novi Sad peste Dunăre, oprind navigaţia, provocând pagube de miliarde de euro ţărilor dunărene. Acestea au fost efecte colaterale, aşa a fost atunci, dar ce să faci, aceste riscuri fac parte din ordinea războiului. Nimeni nu s-a plâns de ele,toată lumea le-a acceptat ca… efecte de război.

Acesta este un efect final. Dar care este sau ar putea fi efectul efectului? Unde la ce duce acesta? Evident, la amplificarea puterii, la câştigarea influenţei şi, completăm, la reducerea vulnerabilităţii statului respectiv, pentru că eu, de pildă, am un interes pe care-l proiectez în spaţiul respectiv, nu pentru ca să mă duc acolo să-i cuceresc pe ăia sau să iau petrolul ălora, ci pentru ca să mă protejez, pentru ca să văd, ca să devansez, ca să-mi reduc vulnerabilitatea la presiunile care vin din spaţiul acela sau din alte spaţii. Şi eu trebuie să trăiesc pe lumea aceasta, chiar dacă sunt mic

şi neînsemnat. Nu vorbesc de România, că ea nu e mică şi neînsemnată. Inconştienţii care au condus-o şi o conduc au făcut-o şi o fac mereu, cu fiecare generaţie umilită, mică şi neînsemnată. România este o ţară medie care are (sau avea) putere economică, politică, intelectuală, putere a inteligenţei, care are o istorie, o cultură, o limbă frumoasă, are tot ce-i trebuie pentru ca să fie respectată, preţuită, fericită şi prosperă. Elveţia este un conglomerat pe lângă ţara aceasta a noastră care este unitară, deşi au trecut peste ea toate tăvălugurile istoriei năvălitoare şi distrugătoare. Păcat. Dar eu cred că, în cele din urmă, vom reuşi să ieşim din presiunile acestea care se exercită asupra noastră. Vom ieşi în mod sigur, ca întotdeauna de-a lungul miilor de ani; acum suntem zăpăciţi rău, suntem agitaţi ca un muşuroi de furnici. Furnicile, încet, încet, după ce agitaţia a trecut, îşi fac muşuroiul la loc şi trăiesc, în continuare, spaţiul lor. Aşa se întâmplă şi cu noi, acum trăim vremuri grele dar, au fost şi mai grele cândva… Totul este în mişcare, totul este dinamic. Se revine la unele concepte care au fost cândva interzise, au fost considerate criminale, se revine la vechii pivoţi, apar alţii noi, nici o filă din istorie nu poate rămâne nescrisă, nici un fapt nu rămâne fără efect.

Apar noi concepte care se atribuie geopoliticii de azi şi care creează noi seturi de probleme în ceea ce priveşte geopolitica alianţelor, a coaliţiilor, a reconstrucţiilor teritoriale, a refacerilor şi regăsirilor identitare.

Apar însă şi destule exagerări. Toată lumea face geopolitică acum. Dar, de la marii geopoliticieni ai tuturor timpurilor, chiar dacă geopolitica este o ştiinţă nouă, cum zicea Conea, la recrudescenţa ei de azi, cam tot ce este important a fost spus. Aşa cum, spre exemplu, după filozofia clasică germană după Hegel, Kant, Fichete, Sheling, Descartes etc., nu au mai prea fost multe lucruri importante de spus. După explorarea, cucerirea şi terminarea cuceririi teritoriilor din lumea aceasta, politica colonială, în forma ei brutală, teritorială, nu mai are sens. De aici nu rezultă că ea a şi dispărut, ci că a trecut doar, ca mai tot ce trece

şi devine pe lumea aceasta, la forma şi formule mai subtile, facilitate de reţea, de tehnologie, de informaţie şi de noua emergenţă a Puterii. Aşa şi aici. Geopolitica renaşte. Vulgar, elevat, brutal sau stratagemic, în spectrul vizibil sau în cel invizibil, aşa cum sunt toate pe planeta Pământ. Renaşte, pentru că omul nu trăieşte numai cu capul în nori, ci şi cu picioarele pe pământ. În în geopolitică, deşi geopolitica este o ştiinţă relativ nou, unele lucruri au ajuns în partea lor finală şi, desigur, vor dispărea, întrucât sun desuete şi trebuie altceva. Altele abia aşteaptă să treacă pragul analizei şi recunoaşterii, cu ar fi spre exemplu, geopolitica de reţea, sau geopolitica cibernetică. Asta nu înseamnă că civilizaţia occidentală este mai puţin agresivă, mai puţin ofensivă, dar această civilizaţie nu se mai duce cu forţe expediţionare să mai cucerească teritorii, că n-are de ce. Teritoriile pot fi cucerite, azi, prin bit. N-ai cum să te întorci la spadă şi la arc, la flintă sau la corăbiile lui Magelan. Puterea, în lumea aceasta, face altceva, are alte arme şi alte argumente. Puterea, azi, exportă informaţie, exportă tehnologie, exportă reţea, exportă influenţă, aduce resurse, stăpâneşte nodurile de reţea, punctele tari, pieţele şi vulnerabilităţile.

Geopolitica, deşi continuă să fie considerată ca o metodă extinsă, ca studiu “comandat” de interesul politic, începe să iasă din aceste tipare şi să devină un fel de soluţie universală sau ca suport al unor posibile soluţii cam la toate problemele pe care le ridică domeniul politic, mai ales în dimensiunea sa strategică.

În managementul situaţiilor de risc, uneori, strategia este pusă înaintea deciziei politice, iar geopolitica înaintea tuturor. Dar, aşa cum s-a subliniat deja, geopolitica nu este strategie, nici geostrategie, ci ştiinţă şi metodă de analiză şi de expertiză a unor decizii politice şi strategice.

Paralel, are loc un proces de “specializare” a geopoliticii nu doar pe situaţii şi areale, ci şi pe domenii, interese şi acţiuni.

Se pare că nimeni nu poate să mai trăiască în afara supermarketurilor, în afara internetului, Dacă nu eşti conectat la internet, pur şi simplu nu exişti, ieşi afară din rând. Sigur că lumea nu depinde în mod absolut necesar de ce faci sau nu faci tu, de ce faci, dar ti depinzi, în mod necesar, de reţea, de mediul în care trăieşti, de spaţiul real şi, în aceeaşi măsură de cel virtual. Sigur că nu toată lumea e conectată la internet, dar efectul de internet afectează pe toată lumea. În cele din urmă, toate lumea va fi în reţea. Mai exact, într-o formă sau alta, este deja în reţea. Există reţele de magazine, reţele de întreprinderi, reţele de comunicaţii, reţele virtuale etc. Orice întreprindere din ţara aceasta nu este izolată; ea este dependentă de o altă întreprindere, aflat în altă parte, în ţară sau în afara acesteia. De aceea nu contează prea mult de unde vine, cine este managerul acestei întreprinderi. Important este să fie competent, să-şi facă treaba bine şi instituţia respectivă să funcţioneze performant. Acest lucru este esenţial. Şi el se afla la baza unui nou modus vivendi care situează şi geopolitica pe un alt palier. O astfel de filozofie a societăţii de consum, în care contează ce se produce şi ce se cumpără, fiecare individ de pe mapamond fiind un cumpărător şi un împrumutat veşnic la bănci, revoluţionează şi ştiinţe geopoliticii.

Acestea sunt obiectivele către care se tinde, aceasta este suportul pe care se reconstruieşte noua funcţie a noii geopolitici. De aici nu rezultă că statul renunţă la propria sa identitate, sau la suveranitate.

O să renunţe şi la suveranitate, vorbesc de statele Uniunii Europene, atunci când UE va deveni stat, va deveni stat suveran de state fără suveranitate, pentru că altfel nu poate să funcţioneze în geometria complicată şi conflictuală a lumii.

Dar aceasta este o altă problemă care conexează geopolitica cu dreptul. Dacă UE nu are suveranitate, nu contează în relaţia cu alte state non-europene, chiar dacă se încearcă artificiul de a i se aloca uniunii un fel de metasuveranitate, sau de suveranitate

preluată parţial de la statele membre sau încredinţate de acestea mamei Europa.

În construcţia aceasta dificilă, tendinţa este către integrare nu către dezbinare, sau către discriminare, dar procesul este foarte greu şi nu se poate face peste noapte.

Spunem toate acestea, întrucât cazul Uniunii Europene este unul cu totul special, iar construcţia europeană nu este un joc de puzzle, nici un şantier care începe cu distrugerea a tot ce există şi cu nivelarea terenului pe care se va ridica noul edificiu unional. Uniunea este uniune, iar efectul ei geopolitic poate fi unul de sinteză, în care trebuie să dispară faliile. Însă faliile nu dispar decât în anumite condiţii şi în zeci de ani, poate chiar în sute de ani, deşi şi o astfel de perspectivă este discutabilă…

Dacă ne aducem bine aminte, constatăm că multe din politicile europene integrative au eşuat. De ce au eşuat? Pentru că nu au respectat şi nu respectă întocmai condiţiile necesare. Sunt multe lucruri de spus şi, probabil vor fi spunea la vremea potrivită. Unii consideră geopolitica cam un fel de factotum. Ne întoarcem iar la Mackinder!? Sau la geopolitica germană? Ei, nu e chiar aşa.

Geopolitica oferă o anumită expertiză. Oferă anumite date, informaţii şi judecăţi apreciative despre un spaţiu, în funcţie de interesele care se proiectează în acel spaţiu şi e foarte important ca o astfel de expertiză să fie coerentă, consistentă şi mai ales, competentă. De aceea geopolitica capătă aspecte noi: energetice, de colaborare, de cooperare, de parteneriat, sau dimpotrivă, de opoziţie, de adâncirea faliilor strategice, dar şi virtuale, de reţea, de conexiune şi de confluenţă sau, dimpotrivă, de falii flexibile, fluide, aşa cum este informaţia, aşa cum este, de fapt, cunoaşterea.

Sunt multe de spus despre geopolitica de falie, despre geopolitica efectului. Ne apropie, din ce în ce mai mult, de o situaţie în care, aproape orice fel de acţiune trebuie să pornească de la efect.

La începutul secolului al XX-lea, a apărut un nou curent filozofic, aşa-numitul pragmatism american, reprezentat de Charles Peirce, William James şi John Dewey şi de alţii, în care se analizează, în general, efectul. Există unele situaţii când efectul poate să treacă chiar înaintea cauzei, nu în sensul că se inversează logica, relaţia cauză-efect (orice efect are o cauză, orice cauză are un efect), ci în sensul că,uneori, cauza gândită, cauza raţională este precedată de analiza efectului.

Nu te dotezi cu arma nucleară, de exemplu, dacă nu te gândeşti la consecinţe, dacă nu calculezi efectele unei astfel de opţiuni. Înainte de a te dota cu această armă, te gândeşti, ce faci cu ea la ce-ţi foloseşte. Şi dacă te dotezi cu ea, ce urmează? Faci ce face Iranul? Negi că te dotezi, dar eşti suspectat, cel puţin de marile puteri, că, de fapt, te dotezi pe ascuns, încălcând tratatul pe care l-ai semnat?! Faci ce au făcut Israelul, India şi Pakistanul?! Mergi înainte, folosind la maximum conjuncturile favorabile şi tăcerea marilor puteri? Îşi asumi astfel de presiuni? Crezi că poţi rezista la ele? Crezi că poţi face ce doreşti, că vei fi lăsat să faci cea crezi tu că ar trebui sau că ar fi bine să faci? Probabil că nu ştii cu precizie la ce te expui. Sau te expui, pentru că nu poţi accepta să n-ai putere, într-o lume în care, aşa cum scria Hans J. Morgenthau[2], puterea contează?

Trebuie să iei o decizie. Poate că rezişti, poate că nu. Poate că Iranul nu are de gând să folosească arma nucleară. Nu ştim la ce i-ar folosi! Sau poate că are de gând! Cine ştie ce e în capul lor, acolo!

Acest exemplu foloseşte la demonstraţia că, totdeauna, acţiunea se bazează, din ce în ce mai mult, pe efecte, iar efectul trebuie pus, din acest punct de vedere, chiar înaintea cauzei.

Ei, bine sunt încă multe întrebări care necesită unul sau mai multe răspunsuri. Ce este geopolitica, ce este geostrategia, Care sunt raporturile ei cu geostrategia?.. Din aceste întrebări care sunt

---

[2] Hans J. Morghenthau, *Politica între naţiuni*, Editura Collegium, Polirom, Bucureşti 2007

pe site, vom selecta întrebările care sunt în chestionar, dar răspunsurile vor fi luate de acolo. Pentru că în testul grilă, aveţi întrebarea şi trei răspunsuri din care trebuie să alegeţi unul, nu mai multe.

Epoca globalizării se caracterizează, între altele, şi prin concentrarea efectelor, mai exact prin acţiunea bazată pe efect. Într-un fel, rezultă că inclusiv studiile, metodele, tehnicile şi procedurile – unele dintre ele, standardizate – răspund şi trebuie să răspundă acestui criteriu. În acest caz, există tendinţa ca geopolitica să iasă din definiţiile ei tradiţionale şi să devină tot mai mult planificare, suport al acţiunii, concentrare de efecte în planul conexiunilor politicilor statelor şi organismelor internaţionale etc.

Geopolitica tinde să devină un fel de factotum, incluzând tot mai mult în domeniul ei politicile economice, financiare şi chiar militare.

Din cele spuse până acum, rezultă o serie de întrebări care contează foarte mult în cunoaşterea şi înţelegerea acestui domeniu atât de important. Printre acestea, pot fi situate şi următoarele:

1. Ce nu este geopolitica?

2. Ce este geopolitica?

3. Care este raportul ei cu geostrategia? Este geostrategia un instrument pentru punerea în operă a rezultatelor sau efectelor geopoliticii?

4. Cine face geopolitica?

5. Care sunt tendinţele evoluţiei geopoliticii în epoca globalizării? Se globalizează şi ea?

6. Oferă geopolitica soluţii politice şi strategice situaţiilor complexe, chiar conflictuale, sau rămâne doar un posibil suport pentru posibile soluţii politice şi strategice?

CAPITOLUL 1
CÂTEVA ŞCOLI GEOPOLITICE EUROPENE

1.1. Caracteristicile generale ale şcolilor geopolitice europene

- *Constituire*
- *Teme predilecte*
- *Efecte*

1.2. Şcoala geopolitică germană

1.3. Şcoala geopolitică anglo-saxonă

1.4. Şcoala geopolitică franceză

1.5. Şcoala geopolitică rusă

1.1. UNELE CARACTERISTICI GENERALE ALE ŞCOLILOR GEOPOLITICE EUROPENE

1. Rezultă din dinamica foarte ridicată a continentului şi din necesitatea proiectării în spaţii geografice imense a intereselor statelor puternice, mai ales în ultimele secole, şi din cea a analizei posibilelor efecte, în termeni de dominare şi putere. Este vorba de Europa secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, care cunoştea o epocă vulcanică a naţiunilor. Dar este vorba și de Europa eternă, de Europa antichității, de Europa Evului mediu, de Europa imperiilor, a migrațiunilor, a crizelor, conflictelor și războaielor, a expansiunii civilizaționale, dar și a culturii, a științei, a artei, a progresului.

2. Temele predilecte erau cele ale raporturilor de putere, mai exact, ale implicării esenţiale a teritoriului (spaţiului geografic) în realizarea suporturilor şi condiţiilor de putere.

3. Principalele efecte ale teoriilor geopolitice din spaţiul european au fost cele de contribuţie la generarea unor politici de forţă şi de poziţionare avantajoasă în vederea realizării şi menţinerii unor suporturi geografice ale puterii şi influenţei.

1.2. ŞCOALA GEOPOLITICĂ GERMANĂ

Este de departe una dintre cele mai puternice şi mai creative şcoli geopolitice din Europe şi, evident, din lume. Se formează într-o perioadă în care cultura germană şi, îndeosebi, gândirea filosofică germană atingeau cote foarte ridicate (Sturm und drang, Kant, Fichte, Shelling, Hegel, Şcoala de la Berlin, cu Clausewitz, Lossow şi Rühle etc.). Această prolifică şcoală apare pe fondul frustrărilor germane în ceea ce priveşte raporturile de putere, mai ales prin interzicerea sau limitarea expansiunii germane dincolo de mări. De aceea, ea exprimă necesitatea analizei geografice a interesului şi din perspectiva creării unor modele de analiză şi de expertiză geografică a marii politici.

Evident, această şcoală vizează crearea unui concept original de expansiune şi justificarea acestuia prin analiza geopolitică.

Principalii reprezentanţi ai Şcolii geopolitice germen sunt Fredrich Ratzel şi Karl Haushofer

1.2.1. Fredrich Ratzel (1844-1904)

Este unul dintre teoreticienii şi susţinătorii expansiunii, ca fenomen natural, ca necesitate.

Opere importante:

- *Geografie politică*, publicată în 1897;
- *Spaţiul vital*, publicată în 1901-1902

Ratzel a trăit în Germania de la finele secolului al XIX-lea.

Printre cele mai importante probleme de atunci ale Germaniei erau şi următoarele două:

- să contracareze puterea în creştere a Marii Britanii;

- să prezinte şi să deturneze spiritul de revanşă al Franţei după înfrângerea acesteia în 1870 şi pierderea Alsaciei şi Lorenei.

Mai mult, Germania încuraja politica colonială a Franţei, urmărind, de asemenea, două obiective:

- intensificarea concurenţei dintre Franţa şi Marea Britanie şi crearea unui cadru de rivalitate pe termen lung între cele două puteri maritime;

- facilitarea, în acest fel, a politicii coloniale germane definită la Congresul din 1885.

Să nu uităm că ne aflăm în epoca expansionismului colonial şi a naţiunilor.

Ratzel era şi el, ca mulţi dintre conaţionalii săi – şi nu numai – şi naţionalist şi adept al colonialismului.

Ratzel este, deasemenea, membru al Ligii pangermaniste şi al Partidului Naţional Liberal şi membru fondator al Consiliului Colonial.

Totodată, Ratzel era titular al catedrei de geografie la Universitatea din Leipzig.

Înainte de orice – şi este foarte explicabil de ce – el era preocupat de relaţiile dintre geografie şi politică. În epoca de final a expansionismului geografic, era normal ca politica să caute sprijin în geografie.

Mai ales după vizita pe care a făcut-o în Statele Unite, el nu putea fi sub nicio formă de acord cu închiderea Germaniei în frontierele europene.

Franţa şi Marea Britanie aveau însă un avans consistent în expansiunea maritimă şi dincolo de mări.

Pentru a contracara o astfel de situaţie, el vedea o aliere a Germaniei cu Asia şi mai ales cu Japonia. De aici nu rezultă ca Ratzel trebuie făcut responsabil pentru alierea Germaniei cu Japonia din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Cauza acestei alianţe nu se află în teoria lui Ratzel, ci în realităţile de atunci.

Ratzel preia de la Kjellen, ideea statului ca organism viu. Statul, în concepţia lui Ratzel, are două elemente principale: oamenii şi solul. Poporul n-ar nicio legătură cu socialul. Poporul este, în viziunea sa, un ansamblu de indivizi legaţi între ei nu prin rasă, ci prin pământul pe care se află.

Kjellen refuza politica naţionalităţilor, deja în vogă după Primul Război Mondial, susţinând mai degrabă o politică imperială de tipul celei din fostul Imperiu Austro-ungar, sau poate una apropiată de ceea ce numim stat multietnic modern. Nu întâmplător, unii politicieni din zilele noastre consideră Imperiul austro-ungar ca un model de convieţuire într-o lume conflictuală.

Situaţia statului, după Ratzel, poate fi:

- Mondială;
- Periferică
- Mediană.

Importantă, în funcţionarea statului, este, în viziunea sa, configuraţia geografică a acestuia, analiza elementelor de mediu, relief, resurse, comunicaţii etc.

În 1902, Ratzel publică o lucrarea intitulată "*Spaţiul vital*" prin care defineşte şapte legi ale expansiunii unui stat. Acestea sunt:

1. Creşterea spaţială este direct proporţională cu dezvoltarea culturii, ceea ce justifică, în opinia sa, expansiunea unor state în defavoarea popoarelor mai puţin dezvoltate;

2. Suprafaţa unui stat creşte în raport cu puterea sa economică şi comercială şi în funcţie de ideologia sa; expansiunea este o problemă de mijloace şi de voinţă;

3. Expansiunea se realizează prin absorbţia de entităţi politice mai puţin importante; este vorba de o mişcare de autoalimentare;

4. Frontiera este vie; ea marchează limitele temporare ale unui stat între două faze de expansiune;

5. Logica geografică prevalează asupra oricărui alt considerent în procesul de expansiune a unui stat;

6. Expansiunea este favorizată de proximitatea unei entităţi politice mai puţin importante; statul nu poate să se dezvolte dacă vecinii săi sunt egali în putere cu el;

7. Mişcarea este alimentată prin generalizarea expansiunii teritoriale; cuceririle teritoriale ale statelor rivale accentuează necesitatea expansiunii statului propriu.

Concluzie

Această geopolitică a fost considerată primitivă. I se reproşează explicaţia deterministă pe care o dă istoriei. Dar, dincolo de acest mod direct şi chiar primitiv de a privi realităţile unei epoci în reexpansiune post-expansiune – colonialism post-colonialism, colonialism revanşard –, reacţia germană pare justificată în logica de mare putere. Pentru că, evident, o mare putere nu putea accepta îngrădirea sau îndiguirea ei de către celelalte mari puteri.

Ratzel considera cele şapte legile obiective, pe care le-am prezentat mai sus, ca fiind subordonate voinţei politice, de unde şi necesitatea de a ţine seama de ideile politice, religioase şi geografice în expansiunea statelor.

Poate fi considerat un precursor al ceea ce numim *Realpolitik*, întrucât el nu vizează decât identificarea factorilor geopolitici invariabili în definirea politicii statelor.

1.2.2. Karl Haushofer (1869-1946) şi problema hegemoniei

Cine este Karl Haushofer?

Karl Haushofer este unul dintre geopoliticienii „puşi la zid” după cel de-al Doilea Război Mondial, în perioada 1945-1980, când geopolitica a fost interzisă în şcoli şi facultăţi, datorită

faptului că, vezi Doamne, a generat nazismul. Desigur, această punere la zid, ca mai toate punerile la zid care au urmat războiului, ca mai toate punerile la zid din istorie, inclusiv din zilele noastre, a fost grăbită, voluntaristă, simplistă şi nedreaptă.

Karl Haushofer nu a fost nici pe departe nazist. A colaborat cu nazismul, aşa cum a colaborat foarte multă lume în acea perioadă, din raţiuni de supravieţuire. Poate şi dintr-o anumită convingere, nu este exclus. Aşa cum intelectualii din ţările socialiste – cu nimic mai prejos decât intelectualii din ţările capitaliste – au colaborat cu oficialii acelui tip de societate, aşa cum unii intelectuali din zilele noastre colaborează cu politicieni de diferite doctrine etc.

Mai mult, Karl Haushofer a suferit persecuţiile nazismului. Nu numai el, ca persoană, ci el împreună cu familia lui.

Contextul formării şi dezvoltării operei lui Haushofer este diferit de cel în care a scris Ratzel.

Karl Haushofer a fost general în armata germană. În 1818, traumatizat, a părăsit armata şi, până în 1945, nu s-a preocupat de altceva în afară de geopolitică.

A publicat, în 1912, lucrarea *Dai Nihon.* El definea geopolitica ca fiind ***conştiinţa geografică a statului***. Pare o metaforă, dar este mult mai mult. Este o esenţă.

A călătorit în Extremul Orient, în Rusia, inclusiv în Siberia. În felul acesta, ca şi Ratzel care a călătorit în SUA, a luat cunoştinţă de geografia spaţiilor mari, imense.

Karl Haushofer a fost influenţat profund de cartea lui Kjellen, *„Statul, ca formă de viaţă”.*

Ca şi Kjellen *acordă o importanţă foarte mare relaţiei organice dintre teritoriu şi populaţie*.

Cele două concepte care stau la baza geopoliticii lui KH sunt următoarele:

- *Deutschtum*, adică „germanitate”, civilizaţia germană;

- *Lebensraum*, care a fost tradus în mod simplist, mai exact, în mod greşit ca „***spaţiu vital***”; mai degrabă ar trebui înţeles ca

„***spaţiu de viaţă***”, care este cu totul altceva, adică locul în care statul îşi creează şi îşi dezvoltă valorile sale.

Aceste două concepte, între altele, presupun, alimentează și promovează ideea, susţinută de el şi de alţii, a creării unei mari Germanii, care să permită realizarea unei autarhii economice, pe care ei o consideră ca fiind o condiţie esenţială pentru asigurarea libertăţii de acţiune.

Cu alte cuvinte, autarhia determină și asigură libertatea de acțiune. Cât de departe este acest concept de cel de astăzi, cel de interdependență, de rețea, care promovează ideea că nu există și nu mai poate exista autarhie, ci doar condiționare. Libertatea este redefinită pe un concept de rețea, de dependență condiționată.

AUTARHIE ECONOMICĂ ⇨ LIBERTATE DE ACŢIUNE

În această viziune, de înțeles pentru epoca aceea, autarhia generează şi garantează independenţa şi puterea economică a statului, vitale pentru creşterea şi expansiunea sa. Acest lucru este foarte important în situaţii-limită, mai ales când statul se consideră frustrat, păgubit, marginalizat

Karl Haushofer este fidel geopoliticii lui Ratzel.

De aceea, el consideră că, pentru un stat, în faza de creştere a acestuia, spaţiul vital este constituit din ţările a căror demografie este viguroasă iar puterea economică a acelor ţări este slabă.

Care erau sau puteau fi, între cele două Războaie Mondiale, spaţiile considerate, în viziunea sugerată de Ratzel şi Haushofer, vitale pentru Germania?

Evident, Franţa nu putea fi considerată ca spaţiu vital (spațiu de viață) pentru Germania datorită faptului că era tot atât de puternică, intens populată, orgolioasă și mare putere. Rezultă că un astfel de spaţiu trebuia căutat în altă parte, în ţările apropiate şi în

ţările estice, dar care nu erau şi nu puteau fi mari puteri de talia Germaniei sau a Franței. Dar şi aceste lucruri sunt discutabile. Geopoliticienii de atunci, ca şi cei din zilele noastre, erau modelați pe conceptul de expansiune. Numai că un astfel de concept are, în fiecare epocă istorică şi pentru fiecare stat, un conținut nuanțat, chiar diferit.

Rezultă că un astfel de spaţiu trebuie căutat în altă parte, în ţările apropiate şi în ţările estice.

Karl Haushofer considera că Germania avea nevoie de o autarhie economică şi financiară care să-i asigure libertatea de mişcare şi puterea necesară pentru expansiune. Ancorele se cer aruncate cât mai departe şi pe soluri cât mai bogate şi mai solide. Libertatea de mişcare şi puterea reprezintă cei doi factori importanţi ai expansiunii, ai dominării spațiului de viață – la care se adaugă condiţiile favorabile – pentru realizarea hegemoniei.

Hegemonia, în concepţia lui KH, este singurul mod de a realiza autarhia, dar o astfel de hegemonie asupra lumii nu este realizabilă, pentru că, în zonele de interes strategic major, se intră în competiţie cu alte state puternice.

În acea perioadă, petrolul nu apărea încă în calitatea lui de resursă strategică esenţială, nici gazele naturale şi nici alte resurse considerate azi strategice.

Karl Haushofer a ajuns la ideea că, pentru realizarea hegemoniei, este necesar să se realizeze ***mari zone de hegemonie ale Nordului asupra Sudului***.

Karl Haushofer a numit aceste zone *Pan-Idden*. Traducem acest termen prin *pan-idei* sau, folosind termenul francez, prin *panisme*.

Acest concept include cel puţin două viziuni ale vremii:

- unitatea geografică, etnică şi culturală concretizată în noţiuni precum pan-slavismul, pan-turcismul, pan-islamismul etc.;

- dominarea grupurilor etnice şi culturale asupra spaţiului lor vital, mai precis, asupra spațiului lor de viață.

Karl Haushofer distingea patru mari zone de hegemonie:

1. Zona *pan-europeană*, care viza Africa; hegemonul trebuia să fie, evident,. Germania;

2. Zona *pan-americană* dominată de Statele Unite;

3. Zona *pan-rusă* care includea Asia Centrală şi subcontinentul indian;

4. Zona *pan-asiatică* dominată de Japonia, care cuprindea Extremul Orient, Asia de Sud-Est şi Pacificul de Nord.

Zonei pan-asiatice, în viziunea lui Karl Haushofer, i se opunea zona pan-pacifică. La care se adăugau zona pan-indiană și zona pan-australiană.

Aceste trei zone, complementare, dar și opuse la cele patru erau următoarele:

A. Zona *pan-pacifică*, care corespundea interesului şi dorinţei americane de a-şi deschide drumurile spre China şi, evident, piaţa chineză.

Marea Britanie nu avea loc în acest proiect, întrucât se viza scoaterea Marii Britanii din zonele deja ocupate de ea.

Karl Haushofer mai propune încă două pan-idden cărora le corespund:

B. Zona *pan-indiană* – care include Oceanul Indian;

C. *Zona pan-australiană*, care presupunea, evident, dominaţia australiană asupra Pacificului de Sud.

Karl Haushofer constata că Marea Britanie este în declin, iar Statele Unite în ascensiune şi, credea el, pe bună dreptate, că, în America va lua locul englezilor în leadership-ul mărilor.

Karl Haushofer considera – şi acesta este un lucru foarte important pentru a înţelege mai bine spiritul acelor vremuri – că Germania trebuia să fractureze centura colonială care o punea într-o situaţie limitată, de dependenţă, care o îngrădea și o reducea doar la o dimensiune continentală.

Din conceptele dezvoltate de Karl Haushofer lipseşte Franţa, din raţiunile care au fost subliniate mai sus.

În concepția lui, pivoții despre care se discută şi care configurează arealul geopolitic de interes major, strategic, sunt: Germania, Japonia, Rusia, Statele Unite şi Australia.

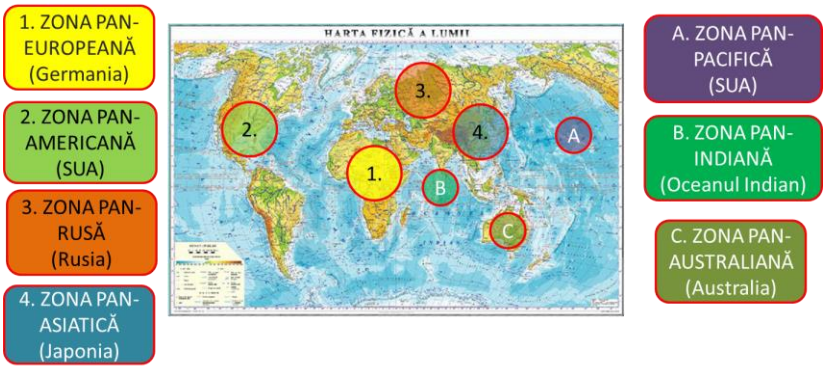

Schema nr. 2. Zonele de hegemonie Pan Idden

Concluzie

După aceste câteva date, este lesne de înţeles că geopoliticianul Karl Haushofer nu putea avea un loc prea fericit în niciuna dintre zonele despre care vorbea el, nici chiar în cele ale ideii *panismelor* pe care le-a imaginat.

Acum, după ce au trecut aproape toate cele care au condiţionat gândirea lui Karl Haushofer – şi frustrările Primului Război Mondial, şi cel de-Al Doilea Război Mondial şi Războiul Rece şi o mare parte din epoca post-bipolară –, iar geopolitica a devenit un fel de jucărie cu geometrie flexibilă la îndemâna oricui vrea nişte ore la Universitate, e greu de decelat în ce măsură Karl Haushofer şi ceilalţi au influenţat efectiv politicile statelor, deşi este clar să le-au influențat, aşa cum şi Nicolas Spykman va influența, după război, politicile şi strategiile americane. Şi mai ales dacă acestea mai sunt sau nu mai sunt de actualitate. Dar, oricum, ei sunt şi vor rămâne mereu prezenţi în gândirea geopolitică a tuturor timpurilor.

Unele teme actuale ale Şcolii geopolitice germane:

Dintre temele actuale ale geopoliticii germane, care nu diferă prea mult, în esenţa lor, de marile şcoli ale gândirii germane din toate timpurile, ar putea fi studiate şi următoarele:

- Ostpolitik, finalizată prin unificarea Germaniei, dar care face şi obiectul geopoliticii Uniunii Europene de azi;

- generarea şi susţinerea unei arhitectura spre o posibilă structură federală a Uniunii Europene;

- extinderea UE spre Est, unde se află interfaţa cu yona strategică a resurselor energetice;

- sprijinirea constituirii Comunităţii Statelor Independente, pentru a se menţine influenţa Rusiei în Asia Centrală şi în zona estică mediană a continentului european şi, într-un fel, a se repune pe rol, dar într-o cu totul altă formulă, teoria pivotului geografic de altădată;

- alianţa sau parteneriatul dintre Rusia şi India care slujeşte unui proiect al extinderii puterii europene, prin Rusia, pe *rimland*, deci contracararea strategiilor puterilor maritime;

- sprijinirea ALENA (acordul de liber schimb de pe continentul american) şi zona de exercitare a acestui acord[3].

1.3. ŞCOALA GEOPOLITICĂ ANGLO-SAXONĂ

Printre principalele caracteristici ale şcolii geopolitice anglo-saxone pot fi situate, considerăm noi, şi următoarele:

- este prima şcoală geopolitică globală, mai exact, care acordă o dimensiune globală geopoliticii, interesul Marii Britanii fiind global;

[3] Acordul de liber-schimb nord-american (ALENA) a fost realizat în 1994 între Canada, Statele Unite şi Mexic, creând una dintre cele mai vaste zone de liber schimb din lume şi care a pus bazele creşterii economice şi prosperităţii membrilor săi. Avantajele sunt imense pentru state şi pentru muncitori, comercianţi, agricultori, întreprinzători etc.

- abordează, prin Mackinder şi Spykman, două concepte care vor susţine şi vor întreţine, atât până la cel de-Al Doilea Război Mondial, cât şi după aceea, controversa şi conflictul dintre lumea maritimă şi lumea continentală, chiar dacă o astfel de judecată este doar în parte adevărată;

- ține capul de afiş al vocaţiei geopolitice şi dezbaterilor geopolitice de astăzi, conceptele, deşi desuete, revenind puternic în actualitate, desigur, pe alte coordonate şi cu alte suporturi.

Principalii reprezentanți ai acestei școli geopolitice sunt: britanicul Halford F. Mackinder şi americanul Nicolas Spykman.

1.3.1. Halford J. Mackinder (1861-1947). Teoria *heartland*-ului şi a necesităţii contracarării puterii acestuia

Halford J. Mackinder este primul care aduce o viziunea globală asupra geopoliticii. El trece dincolo de viziunea limitată a interesului politic direct şi caută conexiunile cu efecte globale, condiţionările şi interdependenţele.

El şi-a formulat principalele teorii în 1904. Le-a revizuit şi dezvoltat, după 40 de ani, în contextul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Şi el, ca mai toţi cei care au creat geopolitica şi s-au ocupat de ea au avut şi au în vedere expansiunea puterii şi bătălia pentru supremaţie asupra pivotului lumii, care rămâne și în continuare inima Eurasiei.

Esenţa teoriei

El vorbeşte de o ***insulă mondială***, Eurasia, organizată în jurul unui pivot , pe care îl numeşte ***heartland***. Acesta este un fel de centru de gravitate în jurul căruia se grupează toate fenomenele geopolitice.

Eurasia este inaccesibilă pentru puterea maritimă. Ea are drept centru Rusia.

Rusia este protejată de un fel de corn de zone care fac inaccesibilă pătrunderea spre pivot.

Acest *inner crescent*, cum îl numeşte el, este constituit din Siberia, Himalaya, deşertul Gobi şi Tibetul.

Dincolo acestea, se află ţările *off shore*, care au acces la ocean: ***coastland***-ul .

Dincolo de mare şi de deşertul Sahara, care delimitează ***insula mondială***, se află *outer crescent*, compus din Marea Britanie şi Japonia.

Mai departe, se ală ***Lumea Nouă*** a cărei inimă o reprezintă Statele Unite.

Doctrina Mackinder

Fenomenul geopolitic se reduce, după Mackinder, la confruntarea dintre *heartland* şi *outer crescent*.

Esenţa doctrinei lui Meckinder: ***„Cine stăpâneşte Europa Orientală şi stăpâneşte heartand-ul domină lumea”.***

De aici rezultă, în raţionamentul lui Mackimder, necesitatea unei alianţe între Germania şi Rusia care, dacă se realizează, aceste două mari puteri vor domina lumea.

Mackinder nu este însă un susţinător al puterii *heartaland*-ului, cum s-ar părea, ci al puterii ţărilor maritime. El face însă o analiză a puterii continentale, susţinând că, pentru a împiedica realizarea acesteia, analiza geopolitică trebuie să ofere suport pentru a se realiza două lucruri importante:

- identificarea modalităţilor de a împiedica o alianţă între Rusia şi Germania;

- asigurarea suporturilor necesare pentru configurarea unei alianţe dintre sistemele insulare şi ţările riverane pivotului continental, adică *heartand*-ului.

Concluzie

Deocamdată, cam toate alianţele dintre Rusia şi Germania – câte au fost – au eşuat lamentabil, tocmai datorită efectului analizei geopolitice asupra politicii statelor maritime. Dar, de aici nu rezultă că nu s-a încercat şi că nu încearcă şi nu se va încerca şi în viitor o revigorare a ceea ce Mackinder numea *heartland*.

Teoria pivotului geostrategic pare neverosimilă şi nerealistă, dar, în noile condiţii ale creşterii importanţei resurselor energetice, se pare că ea redevine de o actualitate specială.

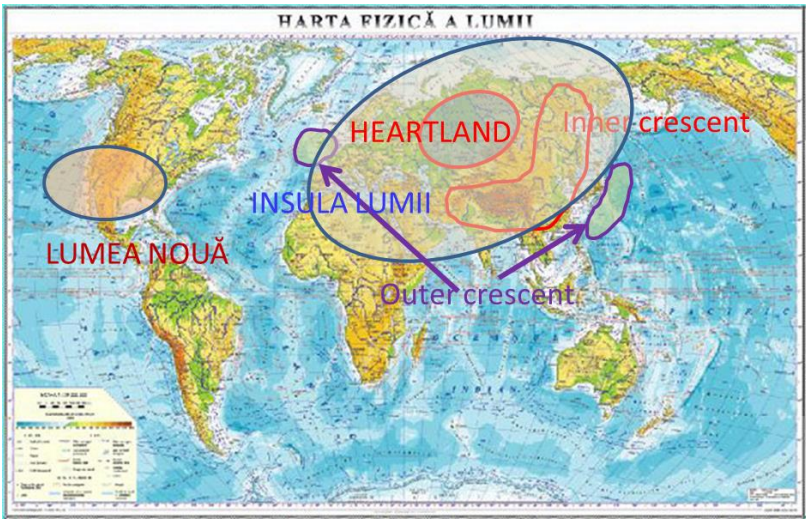

Schema nr. 3 Heartland-ul lui Mackinder

Întrebare:

Ce legătură există sau ar putea exista între teoria pivotului şi politicile şi strategiile energetice ale statelor europene, ale Uniunii Europene şi ale Rusiei?

1.3.2. Nicolas Spykman (1893-1943). Teoria *rimland*-ului

Date generale

- A fost ziarist.
- S-a preocupat mai ales de Orientul Mijlociu şi de Asia.
- A studiat ştiinţele politice la Universitatea din California.
- A condus o vreme Institutul de Studii Internaţionale de la Universitatea din Yale.
- Motivul pentru care îl prezentăm noi, aici, este acela că teoria lui – cea a *rimland*-ului, a fost aplicată de Statele Unite în cadrul politicii şi strategiei de îndiguire (containment) din timpul Războiului Rece. Şi, fără îndoială, o astfel de teorie, dar în forme noi, se încearcă a fi regenerată şi aplicată şi în viitor, dar nu doar pentru a „îndigui" anumite ţări, ci pe un palier mult mai larg și nu numai de către SUA.
- Deşi nu pare, teoria lui nu se opune celei a *heartland*-ului elaborată de Mackinder, ci reprezintă o soluţie a acesteia din urmă, chiar în sensul în care sugera geopoliticianul britanic.

El considera prea strictă teoria lui Haushofer, în sensul că panismul geopoliticianului german era mult prea condiţionat şi prea determinist.

N-a fost în nici un fel de acord cu teoria pivotului geografic (heartland) al lui Mackinder, întrucât, observa el, între altele, această teorie nu a fost validată de Primul Război Mondial (Germania nu s-a aliat cu Rusia, ci, dimpotrivă).

Mai mult, el a remarcat un front comun ruso-american împotriva Germaniei (este vorba, desigur, de cel de-Al Doilea Război Mondial).

În realitate, teoria lui Spykman o prelungeşte pe cea a lui Mackinder, îi oferă adică o soluţie. Pentru că, aşa cum se sublinia mai sus, Mackinder a elaborat teoria pivotului geografic nu pentru a justifica acest pivot şi pentru a-l susţine, ci pentru a justifica sau a impune, prin funcţia de analiză şi de expertiză pe care o are

geopolitica, soluţii politice de îngrădire şi contracarare a puterii *heartland*-ului prin dezvoltarea unei puteri maritime superioare.

Esenţa teoriei

Şi Spykman vorbeşte de un pivot geografic continental, dar situat undeva mai la vest, în Europa de Est.

Acest pivot trebuie contracarat prin activarea unor pivoţi în ţările care borduiesc Eurasia.

El vede două arcuri de cerc (cornuri le zice el):

- primul: *interior*, constituit din ţările de pe marginea continentului Eurasiatic (Europa şi Asia);

- al doilea: *exterior*, constituit din ţările insulare exterioare: ţările americane, Africa subsahariană şi Australia

Potrivit teoriei lui Spykman, nu pivotul continental contează, ci pivoţii de pe margine (*rimland*).

Adevăratul raport de forţe dintre puterea maritimă şi cea continentală se stabileşte aici, pe *rimland*.

Spre deosebire de teoria lui Mackinder, teoria lui Spykman susţine:

„Cine domină rimland-ul domină Eurasia, cine domina Eurasia deţine destinul lumii în mâinile sale”.

Această concluzie nu este altceva decât o soluţie las problema ridicată de Mackinder. Aceste două teorii – cea *heartland*-ului şi cea a *rimland*-ului sunt, de fapt complementare.

La urma urmei, realitatea, chiar dacă nu iese complet din teoriile celor doi, le-a infirmat şi, deopotrivă, le-a confirmat pe ambele. Cel de-AL Doilea Război Mondial nu a fost un rezultat al confruntărilor dintre *heartland* şi *rimland*, ci al confruntării puterilor din heartland, ceea ce reprezintă o negare a pivotului geografic a lui Mackinder (dar care poate fi şi un efect al subminării, de către puterile maritime a unei posibile conexiuni a părţilor – Germania şi Rusia – de pe heartland), iar SUA s-a aliat cu Rusia şi nu a luptat împotriva acesteia.

Această realitate este însă vremelnică şi a fost impusă de situaţia concretă, probabil, tocmai ca urmare a unei posibile strategii de distrugere pe părţi a celor două elemente esenţiale ale pivotului geografic, adică a Germaniei şi a Rusiei. Raţiunile strategice au cerut, desigur, această soluţie.

După cel de-Al Doilea Război Mondial, adică în timpul Războiului Rece, Germania a fost pusă sub control strict, iar Rusia îngrădită din toate punctele de vedere. *Heartland*-ul a fost temporar dezagregat, *rimland*-ul (adică strategia de containment) a funcţionat, între altele, şi prin crearea NATO, SEATO, CENTO etc.

După încheierea Războiului Rece, se pare că *heartland*-ul capătă din nou viaţă, mai ales prin valenţele noi, energetice, ale geopoliticii, prin constituirea Uniunii Europene, dar ţările off shore, prin mecanisme foarte subtile, îndeosebi financiare, continuă această bătălie pentru putere, influenţă şi supremaţie, prin cele mai aplaudate şi mai democratice mijloace ale cooperării şi respectării drepturilor omului, ale statelor şi popoarelor.

Preocupările actuale ale acestei Şcolii geopolitice anglo-saxone

Şcoala politică anglo-saxonă este, după cum s-a văzut şi din aceste două exemple, o şcoală a îngrădirii pivotului geografic şi de construire şi impunere a puterii maritime. Printre principalele tendinţe în funcţionarea acestei şcoli pot fi situate şi următoarele:

- dezvoltarea unor teorii de justificare şi promovare a unui concept de a menţinere şi dezvoltare a dominaţiei maritime de către Statele Unite şi Marea Britanie, printr-o prezenţă remarcabilă pe toate oceanele lumii;

- expertizarea, elaborarea şi punerea în operă a unor politici şi acţiuni de limitare şi chiar de oprire a unui parteneriat sau a unei entităţi dintre Rusia şi Uniunea Europeană, dintre Rusia şi Iran,

dintre Rusia şi China, dintre Rusia şi India şi a oricărei alte acţiuni care ar putea duce la consolidarea pivotului geografic eurasiatic;

- apropierea dintre SUA şi China;
- realizarea unor alianţe care să contracareze prezenţa Rusiei în Asia Centrală, concomitent cu intensificarea prezenţei americane Asia Centrală, în Afganistan, în Georgia, în zona Caspică, în Irak;
- împiedicarea sau limitarea, în continuare, a accesului Rusiei la marea caldă;
- parteneriatul strategic american cu India şi cu alte ţări etc.;
- repoziţionarea pentru zona arctică;
- recentrarea efortului pe Pacific etc.

1.4. ŞCOALA GEOPOLITICĂ FRANCEZĂ

Împotriva operelor geopoliticienilor germani Ratzel şi Hauschofer au scris Vidal de la Blanche (1845-1918), d'André Chéradame şi alţii.

Interesant, pentru contextul şcolilor geopolitice din Europa, este însă geograful francez **Jacques Ancel**, mai ales după prăbuşirea Imperiului Austro-ungar şi a celui otoman.

Jacques Ancel (22 iulie 1879 - 1943) este membru corespondent străin al Academiei Române (27 mai 1932). Este profesor de geografie politică la *Institut des Hautes Etudes Internationales* şi director la *Bibliotheque d'Histoire et de Politique* din Paris. S-a specializat cu deosebire în geografia politică a Balcanilor, fiind unul dintre primii geopoliticieni francezi ai Europei orientale şi balcanice.

A elaborat studii de mare fineţe despre liniile de forţă naturale şi asupra unor interacţiuni ale modurilor de viaţă din teritoriile noilor state.

Lucrări importante:

- *Geopolitica*, 1936;
- *Geografia frontierelor*, 1938.

În ambele lucrări se preocupă de modul în care geografia condiţionează formarea naţiunilor şi a sentimentului naţional.

În concepţia lui, frontiera este:

- fie impusă de natură;

- fie un rezultat al necesităţii unui echilibru atent între două grupuri umane.

El optează pentru cel de al doilea răspuns, obstacolele naturale nefiind un impediment în conexiunea popoarelor. Mările şi marile fluvii nu constituie totdeauna frontiere naturale. Frontiere naturale pot constitui numai spaţiile nelocuite de oameni, deşerturile, mlaştinile, pădurile. Adevăratele frontiere sunt rezultatul faptelor umane, cum ar fi, spre exemplu, disparitatea lingvistică.

În lucrările sale, a atribuit un rol hotărâtor vecinătăţii marilor imperii în geografia politică a Balcanilor, a argumentat numărul precumpănitor al românilor în toate provinciile istorice, ca şi caracterul artificial al frontierelor dintre provinciile româneşti, folosind ca surse de informare, între altele, lucrări ale lui Nicolae Bălcescu şi Nicolae Iorga.

A făcut cunoscută în Europa geografia politică a României în context balcanic. A fost un foarte bun cunoscător al realităților din acest spațiu strategie de importanță vitală nu numai pentru România, ci și pentru întregul continent european.

Lucrări de referinţă

Referitoare la zona Balcanilor:

- *L'unite de la politique bulgare 1870-1919. Une carte hors texte*, 1919;

- *Les travaux et les jours de Varmee d'Orient 1915-1918*, 1921;

- *Peuples et nations des Balkans*, 1926;

- *La Macedoine, son evolution contemporaine*, 1930;

- *Les Balkans entre la Mediterranee et le Danube. Essai de geographie politique*, 1933.

Referitoare la Europa Centrală:

- *La Pologne et la Baltique*, 1931;
- *La Silesie polonaise*, 1932;
- *L'a Pologne et la Prusse Orientale*, 1933;
- *Geopolitique*, 1936.

Una dintre lucrările sale - *Les frontieres roumaines. Geographie politique* (1934) - a fost prefaţată de Nicolae Iorga.

Manuale:

- *Manuel historique de la Question d'Orient. 1792-1923*, 1923;
- *Manuel geographique de politique europeenne*, 1936;
- *Manuel de politique europeenne. Histoire diplomatique de l'Europe. 1871-1914*, vol. I-II, 1939.

Alte lucrări:

- *Geografia frontierelor*, 1938.

1.5. ŞCOALA GEOPOLITICĂ RUSĂ. ALEXANDR DUGHIN

Şcoala geopolitică rusă este una dintre cele mai puternice din lume, nu atât prin elaborarea unor teorii nemaipomenite, nici prin scenarii fanteziste de dominare a lumii, ci printr-un realism persistent şi bine dozat de constituire şi construire efectivă a unui areal de putere esenţială, bazată pe resurse, conexiune intrinsecă şi siguranţă strategică. Rusia stăpâneşte cea mai mare parte din insula lumii, de care vorba Mackinder, dar şi din coridoarele strategice europene şi eurasiatice. Acesta este, dealtfel, şi obiectivul strategic al Rusiei: stăpânirea Eurasiei, ieşirea la Marea caldă şi, într-un viitor, proiectarea puterii în Oceanele lumii, dincolo de ţărmurile continentale, dincolo de rimland.

Rusia se află la nord de foaierul perturbator, care se întinde, aşa cum sugera Gerard Chaliand în studiul introductiv la

Anthologie mondiale de la strategie d'origines jusqu'au nucleaire[4], între nordul Mării Caspice şi Extremul Orient, cuprinzând teritoriile de astăzi ale Asiei Centrale şi Mongoliei. Rusia kieveană a devenit în scurt timp Rusia a două continente, îngrădită însă, ca şi Germania, în acest spaţiu imens, de care toată lumea se teme şi pe care toată lumea doreşte să-l controleze, eventual chiar să-l şi dividă.

Geopolitica Rusiei este, ca şi cea a Germaniei, dar dintr-o altă perspectivă, una a interesului vital. Spre deosebire însă de Germania, care urmărea efectiv, expansiunea pe seama ţărilor mai slabe din jurul ei, a continentului african şi, în fine, participarea la partajarea lumii, Rusia s-a extins în vecinătatea apropiată, mai ales spre Vest, printr-o politică de migraţiune liniştită – panslavismul. Expansiunea slavilor spre Vest a fost contracarată, de către Vest, prin politici şi strategii foarte complexe şi foarte diversificate, inclusiv prin catolicizarea avangărzilor şi, în acest fel, oprirea acestei expansiuni pe un aliniament care constituie şi astăzi un fel de falie strategică greu de acoperit sau de transformat în confluenţă strategică.

Nici teoreticienii ruşi, nici fosta Uniune Sovietică nu s-au preocupat, în mod special, de geopolitică.

Totuşi, esenţa interesului geostrategic rus (care constituie un suport pentru o posibilă geopolitică) este ieşirea la oceanul cald şi chiar stăpânirea acestuia sau măcar a unor ţărmuri. politic preocupat

URSS a combătut noţiunea de geopolitică şi a promovat-o pe cea de ideologie. Desigur, acest concept nu mai este de actualitate.

Esenţa geopoliticii ruse, în afară de ieşirea la oceanul cald, mai constă în dominarea Europei Centrale şi expansiunea panslavismului spre vest.

Pansalvismul a fost motorul dominării Asiei Centrale, Europei Centrale şi concepţiei eurasiatice (eurasismul)

---

[4] Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la stratégie*, Robert Laffont, Paris, 1990.

Sunt foarte multe de spus în legătură cu geopolitica Rusiei – ca şi cu cea a Germaniei, a Marii Britanii sau a Statelor Unite –, de aceea, pe moment, ne vom limita la a prezenta opinia unuia dintre actualii geopoliticieni ruşi cu privire la unul dintre aceste spaţii de falie strategică şi anume, Republica Moldova.

Este vorba de **Alexandr Dughin**.

Alexandr Dughin s-a născut la 7 ianuarie 1962. Este, deopotrivă, filosof, geopolitician, sociolog, om de cultură şi preşedinte al Partidului Eurasiatic. Dughin şi partidul său pledează, oarecum în prelungirea teoriei heartland-ului de odinioară, dar pe alte coordonate şi mult mai apropiat de procesul de globalizare, pentru o entitate eurasiatică – un superstat de amploarea celor două continente la un loc – care să fie în măsură să se opună hegemoniei americane. Este, într-un fel, o continuare a unei străvechi bătălii dintre ţările continentale şi cele maritime, dar, de data aceasta, reorganizate în mari entităţi, în suprastate, care să aibă efectiv forţa necesară pentru a se lupta între ele pentru dominare şi supravieţuire sau, şi mai bine, pentru reunificarea populaţiilor de pe planeta Pământ şi realizarea unei capacităţi şi a unei capabilităţi de securitate şi protecţia a civilizaţiei terestre. Într-un fel, el îl continuă pe belgianul Jean-François Thiriart, care, se ştie, este un susţinător al „Europei de la Dublin până la Vladivostok”. Noi înşine, din motive lesne de înţeles (Europa, deşi s-a dovedit a fi o construcţie cu arhitectură politică expansivă, nu are resurse şi, de aceea, nu are nici un sens să rămână separată de zona din care ea însăşi se trage – zona marii platforme geofizice şi civilizaţionale – care este continentul Euro-Asia), pledăm pentru o dimensiune euro-asiatică a spaţiului nostru de viaţă şi de supravieţuire. Pledăm, deci, pentru o reunificare, la vremea potrivită, a ţărilor şi populaţiilor din aceste spaţii uriaşe într-o puternică identitate care să cumuleze valorile imense acumulate de-a lungul miilor de ani şi să realizeze acea unitate de care are nevoie procesul de gestionare a conflictualităţii lumii şi de stabilizare a lumii, nu neapărat pentru a

se opune ţărilor *off shore*, cât, mai degrabă, pentru a pregăti o reidentificare a marilor identităţi, pe care, oricum, o cer reţeaua, interdependenţa, cunoaşterea şi procesul de globalizare. Societatea cunoaşterii nu mai poate fi una a fragmentării, divizării şi războiului, ci una a unităţii, conexiunii, cooperării şi diversităţii.

Interesantă este şi viziunea sa privind spaţiul de conexiune şi de falie în zona de contact, de colaborare şi de conflict în care se află teritoriul românesc al Republicii Moldova de azi. Spun românesc şi nu moldovenesc, slav, tătar, găgăuz, kievean etc. nu pentru a impune un cuvânt dincolo de frontierele politice ale României de azi, ci pentru că populaţia din teritoriul situat între Prut şi Nistru, cu toate migraţiile, presiunile şi imixtiunile populaţiilor de tot felul care au trecut pe aici, cu toată politica de deromânizare a Basarabiei şi, în general, a întregului spaţiu care alcătuieşte azi Republica Moldova, majoritatea populaţiei de acolo este română. Cred că astăzi nici un om, evident dintre cei care ştiu despre ce-i vorba, nu se poate îndoi de acest adevăr. În unul dintre capitolele următoare, ne vom referi mai pe larg la aceste aspecte atât de importante pentru geopolitica zonei în care ne aflăm.

Iată ce scria acest filosof, acest geopolitician, de altfel, un intelectual de rasă şi un foarte bun cunoscător al fenomenelor politice şi geopolitice ale zonei, într-un articol, tradus şi în limba română, intitulat Rusia şi Moldova Mare (să deschidem un câmp de dezbateri), publicat în revista „Odnako”: *„Ce ne dorim din partea Moldovei? Ar fi timpul să ne punem, la modul cel mai serios, această întrebare. Politica noastră în spaţiul CSI este prea neclară. Uneori ne supărăm, uneori demonstrăm indiferenţă faţă de acţiunile şi declaraţiile unei republici sovietice sau alta, fără să încercăm să explicăm în mod clar şi direct ce dorim, de fapt. Fie ascundem acest lucru, fie singuri nu înţelegem. Dacă ascundem, atunci o facem destul de dibace, iar dacă nu înţelegem, atunci lucrurile sunt mai grave.”*

Autorul articolului descrie situaţia Republicii Moldova, face referire la populaţiile care au trecut pe aici, leagă acest pământ de

istoria Rusiei şi spune şi care este motivul pentru care Rusia nu este de acord cu unirea Republicii Moldova cu România, decât în anumite condiţii. Menţionează, de asemenea, pe un ton foarte categoric că, dacă aceste condiţii nu vor fi respectate, Rusia nu va fi niciodată de acord cu unificarea celor două ţări. Aceste condiţii se rezumă, de fapt, la una singură: neutralitatea României. Dacă România iese din NATO, structură pe care Rusia o percepe ca inamic, şi din Uniunea Europeană, pe care Rusia o percepe de asemenea, ca fiind posibil ostilă, atunci Rusia va sprijini realizarea acestei uniuni.

Exact ce s-a dorit din toate timpurile: România, care, acum, nu mai poate fi împărţită sau sfârtecată între imperii, hălci din ea reprezentând, ca odinioară, zone de siguranţă strategică pentru acestea (întrucât aceste imperii nu mai există), ar fi, geopolitic vorbind, în interesul Rusiei (de fapt al entităţilor slave eurasiatice, care includ şi Ucraina), ca România, întregită şi cu teritoriul ei de peste Prut, să devină un fel zonă de siguranţă strategică între identitatea numită Uniune European şi NATO, pe de o parte, şi Rusia (a se citi Rusia şi Ucraina), pe de altă parte. Aceasta-i esenţa.

Desigur, pentru Imperiul Rus de odinioară, ca şi pentru Uniunea Sovietică, teritoriul Republicii Moldova prezenta un interes strategic extrem de important, aceasta fiind, de fapt, prima rocadă strategică între teatrele de operaţii baltice şi balcanice. După implozia Uniunii Sovietice, a luat naştere Ucraina, cea mai mare fostă republică sovietică socialistă, după RSFSR, adică după cea a Rusiei de azi, care se interpune, cu un teritoriu imens, între Actuala Federaţie Rusă şi Republica Moldova, dincolo de care ase află România, ţară membră NATO şi UE.

Analiza pe care o face Alexandr Dughin asupra Republicii Moldova este, în mare măsură, realistă. Geopoliticianul rus ştie perfect despre ce-i vorba, chiar dacă insistă pe ideea că zona a fost populată, de-a lungul timpului, cu diferite etnos-uri, sugerând, probabil, că România n-au nici un drept asupra acestui teritoriu de interes strategic pentru Moscova. Şi chiar dacă ar avea, dreptul lor

nu poate trece peste interesul strategic al Moscovei, care se menţine la fel de intens, chiar şi după ce Ucraina a devenit ţară independentă şi, practic, spaţiul strategic modelat într-un fel de pactul Ribbentrop-Molotov şi bătut în cuie de efectele celui de-Al Doimea Război Mondial s-a fracturat.

Nu toate problemele generate de marea conflagraţie mondială şi amplificate de Războiul Rece au fost rezolvate. Una dintre ele este şi cea a Republicii Moldova, o ţară care, înainte de război, nu a existat. Dar, neîndoielnic, pe acest teritoriu care marchează ieşirea din foaierul perturbator, s-au perindat multe populaţii. În pofida acestor populări şi repopulări, elementul românesc din acest spaţiu, deşi a fost grav diminuat, a rămas, totuşi, majoritar, iar acest lucru explică nu doar faptul că moldovenii şi românii reprezintă acelaşi etnos, aşa cum precizează şi Dughin, ci şi unitatea de areal românesc, foarte, foarte veche, cu mult înaintea Rusiei kievene, care vine din vremea dacilor.

„Totodată – scrie Dughin –, din cele mai vechi timpuri, aceste pământuri au fost populate şi de urmaşii triburilor tracice – dacii, geţii, ajunşi sub ocupaţia romanilor, preluând de la aceştia limba şi cultura. Moldovenii şi românii reprezintă acelaşi etnos, care din cauza unor peripeţii istorice, a ajuns să locuiască în două formaţiuni statale diferite. Pe parcursul istoriei, identitatea moldovenilor s-a construit în jurul credinţei ortodoxe. În secolele XII-XIV, pământul Moldovei a fost populat din Vest, din teritoriul Valahiei, unde este patria istorică a dacilor şi geţilor vestici, care au fost supuşi cel mai mult romanizării (astăzi anume această parte a etnosului poartă numele de „români”).”

Această modalitate de a prezenta sumar şi în treacăt fluxul populaţiilor într-un spaţiu care s-a aflat şi încă se află (de data aceasta, ca efect remanent) într-o regiune disputată de marile imperii otoman, habsburgic şi rus, precum şi statutul ei de falie şi, în acelaşi timp, de conexiune, reprezintă încă o presiune geopolitică care menţine, la un nivel destul de periculos, potenţialul de nesiguranţă, neîncredere şi conflictualitate.

Deocamdată, Republica Moldova este un stat de drept, membru al ONU, recunoscut de România – pentru că numai România este capabilă, prin unele dintre conducerile ei – să recunoască rapturile teritoriale şi separările de acest fel.

Concluzie

Menţinerea dominaţiei spaţiului maritim, mai ales al mărilor calde de către SUA şi Marea Britanie are ca scop, între altele, şi pe acela de a împiedica o alianţă dintre UE şi Rusia, o consolidare a legăturilor dintre aceste entităţii (dar UE tocmai asta face şi acum, prin acordul de colaborare şi parteneriat cu Rusia, în curs de negociere).

Cum este şi firesc, UE este foarte interesată de Rusia, întrucât această ţară imensă dispune de uriaşe resurse energetice, mai ales de gaze naturale. Şi apoi Rusia este o ţară europeană. Şi Rusia nu este chiar o ţară de mâna a treia, cum mai cred unii, nici măcar o ţară emergentă, este o ţară destul de bine înfiptă cu picioarele pe pământ, acolo unde se află ea, care poate să producă mari surprize în viitor, mai ales cu conducerea aceasta fermă şi cât se poate de autocrată.

Ruşii cred în ţar, în tătuc, adică într-o anumită ordine, nu sunt ca noi, aceştia, care nu credem în nimic. Nu-i laud, spun doar că Rusia este o ţară cu foarte multe resurse, cu un potenţial strategic nuclear uriaş, că a fost, în vremea bipolarităţii, una dintre cele două superputeri de care depindea soarta lumii. Acum se pare că s-a schimbat câte ceva, că nu mai este chiar aşa.

Desigur, Rusia a căzut foarte tare, dar are suficiente resurse să renască, mai ales că desfăşoară o politică şi o strategie a resurselor cum nu s-a mai văzut. A strâns tot. A cumpărat aproape toate resursele din jur, din Asia Centrală îndeosebi, şi chiar din Orientul Mijlociu, pentru a le revinde ţărilor Uniunii Europene şi nu numai.

Rusia are un parteneriat cu Statele Unite ale Americii, dar şi cu Iranul, cu China, cu India şi cu multe ale. Fracturile care se fac acum acolo – Afganistan, Irak, presiunile asupra Iranului etc. – sunt spărturi în zona aceasta pe baza căreia Rusia urma să-şi constituie o putere care, la rândul ei, să îngrădească zona perturbatoare, prin mijloace energetice. Mai ales printr-o politică atentă şi printr-o strategie pe termen lung a infrastructurii energetice.

Nord Stream şi South Stream sunt doar două dintre aceste proiecte de foarte mare anvergură, ambele deja realizate.

Preocupări actuale ale geopoliticii ruse

Rusia nu este o putere emergentă, ci o putere consacrată, care deține arme nucleare sofisticate, resurse inepuizabile, un teritoriu imens și un suport de renaștere extrem de bogat. Rusia a fost dintotdeauna o mare putere, iar condiția ei nu s-a schimbat odată cu implozia comunismului, ci doar s-a repoziționat. Principalele preocupări actuale ale geopoliticii ruse se înscriu într-un concept de reconfigurare a puterii, folosind toate atuurile de care dispune:

- geopolitica energetică;
- menţinerea unei zone de influenţă în Asia Centrală şi în Extremul Orient;
- geopolitica oceanului cald;
- zonă de influenţă în şi prin CSI;
- susţinerea fraţilor ortodocşi;
- geopolitică asiatică şi, mai ales, una generată de BRICS etc.

Posibile întrebări

1. Care este esenţa Şcolii geopolitice germane?

2. Care este miezul geopoliticii anglo-saxone?

3. În ce constă opoziţia (sau complementaritatea) dintre conceptele de heartland şi rimland elaborate de Mackinder şi Spykman?

5. Cât de actuali sunt geopoliticienii germani?

6. Care este esenţa celor şapte legi ale spaţiului vital, elaborate de Ratzel?

7. În ce constă heartland-ul, adică pivotul geografic al lui Mackinder?

8. În ce constă teoria rimland-ului formulată de Spykman?

9. Care este esenţa definiţiei frontierei dată de Ancel?

10. Care ar putea fi temele actuale ale geopoliticii ruse?

CAPITOLUL 2
ŞCOALA GEOPOLITICĂ AMERICANĂ

2.1. Caracteristicile generale ale şcolii geopolitice americane

- Constituire

- Teme predilecte

- Efecte

2.2. Principalii reprezentanţi ai Şcolii geopolitice americane:

a. Amiralul Alfred Mahan

b. Profesorul Samuel P. Huntington

c. Kenneth N. Waltz, Zbigniew Brzezinski

2.3. Actualitatea geopoliticii americane

2.4. Întrebări posibile

Şcoala geopolitică americană este o şcoală geopolitică de mare putere mondială. Viziunile geopolitice ale americanilor se situează undeva între necesitatea construcţiei şi menţinerii unei puteri de anvergură mondială şi filosofia unică şi irepetabilă a Americii, ca o civilizaţie de sinteză şi nu doar ca o prelungire sau ca o formă a civilizaţiei occidentale. Orgoliul american şi, mai ales, pragmatismul american constituie suporţii formali ai acestei geopolitici, iar pivoţii ei ţin de esenţa puterii legitime, dominante şi, în acelaşi timp, discreţionare.

Şcoala geopolitică americană este o şcoală geopolitică formată şi dezvoltată pregnant pe o viziune strategică globală şi pe o filozofie pragmatică. Este o şcoală geopolitică realistă. Temele predilecte se referă la ceea ce trebuie să facă SUA, la ceea ce cred ei, americanii, că trebuie să facă: asumare a puterii; dominare,

influenţă, prezenţă în nodurile importante ale reţelei strategice esenţiale, acoperire strategică a întregii planete, cunoaşterea profundă şi acţiunea directă, în condiţii de securitate maximă, conducere a acţiunii strategice, devansare, proiecţie a forţei, mai exact, proiecţie a puterii, forţă, dominanţă, influenţă, gestionare, control, management strategic consistent şi eficient.

Conceptul de proiecţie a puterii este esenţial atât pentru conceptul geopolitic american, cât şi pentru o anume construcţie în spaţiul de securitate, pentru asigurarea mediului strategic de securitate. Lucrurile acestea par un pic cam prea americane şi un pic cam ciudate, spuse din gura unui militar, dar noi avem un parteneriat strategic cu ei, pe care încercăm să-l onorăm, în limita puterilor noastre mult diminuate în anii de după 1989. Construcţiile geopolitice de la uriaş la mărunt, în esenţa lor disimetrice, par un pic cam cusute cu aţă albă şi, probabil, că foarte mulţi americani o să mă înjure pentru afirmaţia aceasta, dar noi trebuie să privim lucrurile cu realism şi nu numai aşa şi numai aşa cum cred unii că ar fi bine să credem noi, având un sentiment de frustrare, sau de opoziţie faţă de un orizont uriaş pe care nu-l putem vedea în profunzimile lui…

America a fost o putere continentală, nu una maritimă. Până la Mahan, deşi avea un suport colosal de putere emergentă, SUA nu era putere maritimă. Putere maritimă era, în vremurile acelea, Marea Britanie, care domina pe atunci spaţiile oceanice ale lumii şi, într-un fel, Spania şi Franţa, într-o epocă ceva mai îndepărtată. Dar, în epoca modernă, Marea Britanie era puterea maritimă numărul unu a lumii. Rocada aceasta de trecere a SUA ca putere maritimă uriaşă, care are o flotă impresionantă, 13 portavioane, o mare cantitate de nave de toate tipurile, peste 120.000 militari marinari numai în flota Pacificului, baze militare dispuse în toată lumea, în noduri strategice, în noduri semistrategice, o reţea strategică de supraveghere şi de infodominare, de supraveghere strategică esenţială a mediului de securitate al lumii, o reţea uriaşă de sateliţi care, la orice oră din zi şi din noapte, „văd”, cu o

rezoluţie de tipul a 20 de centimetri, orice există ca posibil „obiect” ce merită a fi văzut şi cunoscut pe suprafaţa pământului, în mediul oceanic şi chiar în subsol şi în proximitatea imediată a planatei.

Toate lucrurile acestea par înspăimântătoare, dar nu e chiar aşa. Lumea a evoluat către un prag critic. Pragul acesta s-a depăşit deja de mai multe ori. În momentul când Rusia s-a dotat cu armă nucleară şi s-a creat un echilibru strategic nuclear, iar competiţia pentru folosirea energiei nucleare ca armă a continuat, pericolele asupra planetei au explodat. Aceste pericole sunt atât de mari, încât nimeni nu poate să-şi mai permită să se mai joace cu ele. Adică pericolele sunt inclusiv pentru cei care le generează. Nu le-au generat numai unii şi alţii nu. Le-au generat şi le generează toţi. Şi cei care au astfel de arme, şi cei care nu au încă. Este vorba de legea evoluţiei dinamice a lumii, evoluţie care nu poate fi controlată, de legea evoluţiei obiective a conflictualităţii. Pentru că, există şi o astfel de lege a evoluţiei obiective a conflictualităţii. Aşa este lumea făcută, să fie conflictuală, Universul însuşi fiind conflictual.

Ei, bine, în această lume, extrem de conflictuală, în care un singur chibrit poate aprinde planeta şi distruge viaţa pe pământ, cineva trebuie să-şi asume responsabilitatea, aşa cum tatăl îşi asumă responsabilitatea în familie sau cum mama îşi asumă şi ea, atât responsabilitatea familiei, cât mai ales pe cea a naşterii şi creşterii copiilor, până când copii îşi iau zborul, devin adică adulţi şi îşi urmează fiecare drumul său în viaţă.

Poate că această comparaţie este puţin cam forţată şi puţin cam neverosimilă. SUA şi Rusia nu sunt mama şi tatăl nostru. Sunt ţări ca şi noi, în dreptul internaţional avem aceeaşi poziţie, în teoria relaţiilor internaţionale sunt puteri egale. Însă, în realitate, este cu totul altceva.

Puterea, în situaţia de astăzi, este sau ar trebui să fie direct proporţională cu responsabilitatea, sau, invers, responsabilitatea este direct proporţională cu puterea; aceasta nu înseamnă că eşti

neputincios când eşti iresponsabil. Dar şi responsabilitatea aceasta se împarte, se partajează şi se asumă.

Uneori, percepţia comună nu este de ajuns pentru a judeca o realitate, ba, mai mult, ar putea să fie chiar dăunătoare acelei realităţi.

Responsabilitatea lor, a marilor puteri, este imensă, oricum ar fi ea formulată, împărţită şi asumată. Pe vremea Războiului Rece, această imensă responsabilitate era partajată între cei doi mari, între cele două tratate şi între cele două mari nuclee ale celor două sisteme, cel condus de SUA şi cel condus de Uniunea Sovietică. Iar ponderea justificării, argumentării şi analizei conflictualităţii o constituia ideologia. Erau două ideologii: una capitalistă bazată pe libertate, economie de piaţă, drepturile omului, şi cealaltă, ideologia societăţii socialiste, care se fundamenta pe ideea egalităţii între oameni, pe ideea suveranitate, pe statul social muncitoresc-ţărănesc, pe desfiinţarea marii proprietăţi private, pe proprietatea de stat, pe un obiectiv imposibil de realizat – de la fiecare după capacităţi, fiecăruia după nevoi (după muncă, a fost corectivul proxim) –, pe iluzia victoriei socialismului egalitar sau echitabil în toată lumea etc. Aceste două moduri de a gândi erau complet diferite şi nu numai că erau complet diferite, dar erau opuse, conflictuale, ireconciliabile. Totuşi, China încearcă, azi, să le împace. În spaţiul acela imens, dar care este foarte mic pentru ei, chinezii au încercat să combine aceste două filozofii absolut diferite şi conflictuale. Ce va ieşi, vom vedea: Deocamdată, China tinde să devină puterea economică numărul unu a lumii. Unele dintre analizele chinezeşti, consideră unii autori, nu sunt foarte credibile, întrucât sunt încă impregnate de ideologia comunistă, dar şi aprecierile acestea anticomuniste, antisociale şi anti-egalitariste poartă amprenta subiectivismului, ca mai tot ce se scrie azi despre ce a fost ieri.

În situaţia aceasta geopolitica, în calitatea ei de modalitate de analiză a interesului, a puterii, a spaţiului, a resurselor, are

aceste coordonate acum, care sunt altele decât cele din vremea când Rusia şi Statele Unite îşi împărţeau puterea, temerile şi responsabilitatea.

America a rămas, la finele secolului al XX-lea şi debutul secolului al XXI-lea, unicul pol de putere şi de influenţă în lume. De fapt, nu unicul pol, pentru că un pol nu poate exista de unui singur, ci unicul centru mondial de putere. De putere care tinde spre discreţionar şi absolut, ca orice putere. Cel puţin în ultimul deceniu al secolului al XX-lea şi în primul deceniu al secolului al XXI-lea. Între timp, lucrurile s-au mai schimbat. Uniunea Europeană este, din punct de vedere economic, la paritate cu Statele Unite, ba chiar puţin mai sus, dacă avem în vedere valoarea PIB-ului în anumite perioade, China şi Rusia, la care se adaugă Brazilia şi India, ba chiar şi Africa de Sud, cele care alcătuiesc forumul numit BRICS, îşi regrupează forţele şi realizează creşteri semnificative, contând din ce în ce mai mult în arhitectura de putere şi, evident, în scoaterea SUA din discreţionar şi în realizarea unui echilibru de putere. Termenii aceştia nu sunt însă unici şi categorici.

Este foarte posibil ca realităţile de azi şi cele de mâine să conforme sau să infirme teoriile respective sau o parte dintre acestea. De fapt, niciodată teoriile nu au fost aplicate integral şi cu atât mai puţin confirmate integral. Totdeauna, tactica le-a îmbogăţit prin evenimente. Evenimentele s-au acumulat şi au creat noi suporturi pentru analiza teoretică. Acest lucru îl face şi amiralul Mahan.

2.1. ALFRED MAHAN (1840-1914). SEA POWER

Mahan a fost fiul unui profesor de la Academia Militară de la West Point. A absolvit Academia Navală a SUA de la Annapolis, Maryland, în 1859.

A slujit aproape 40 de ani de serviciu activ în US Navy. A luptat în Războiul Civil şi a urmat treptele carierei militare până la gradul ultim, cel de amiral.

În 1884, el a fost invitat de către Ștefan Luce, preşedintele Colegiului Naval de Război de la Newport, RI, pentru a preda istoria navală şi tactica acestei categorii de forţe.

Mahan a devenit preşedintele Colegiului în 1886 şi a deținut această funcție până în 1889.

.

În 1890, Mahan a publicat prelegerile sale de la CNR de la Newport RI într-o carte intitulată *The Influence of Sea Power upon History*, 1660–1783 (*Influența Puterii Maritime în istorie*)

În această carte, el a pledat pentru importanța capitală a puterii maritime, pentru realizarea supremaţiei. Momentul era favorabil: avea loc o îmbunătăţire tehnologică substanţială a navelor de război. De aceea, ea a fost foarte bine primită.

A doua sa carte este *The Influence of Sea Power upon the French Revolution and Empire*, 1793–1812 (1892). Aici el a subliniat interdependența dintre controlul militar şi economic (comercial) al spaţiului maritim şi a afirmat că rezultatul unui război poate fi determinat de controlul comerțului maritim. Ambele cărți au fost citite pe nerăsuflate în Marea Britanie şi Germania, întrucât acestea acumulaseră o putere navală remarcabilă în anii care au precedat Primul Război Mondial.

El a prezis corect înfrângerea puterilor centrale şi marinei germane în Primul Război Mondial, chiar înainte de 14 decembrie 1914, dată la care Mahan a încetat din viaţă.

De fapt, de la această carte pleacă, propriu zis, crearea puterii maritime americane. Cei care diriguiau destule Americii în acea vreme au înţeles că, pentru a exista sub semnul duratei, o ţară trebuie să fie puternică, iar ca să fie puternică în spaţiul ei, trebuie să fie puternică şi în conexiuni, în spaţiul de conexiune, adică în relaţiile cu restul lumii.

Puterea ei se proiectează, în relaţiile cu ceilalţi, în alte teritorii, în faliile dintre teritorii, se proiectează în Oceanul Maritim, în oceanul internaţional şi acolo unde interesul acelei puteri o cere.

Asta le-a spus Mahan americanilor: lucrurile se vor schimba, a spus el, gata, s-a terminat cu coloniile, nimeni nu mai cucereşte că nu mai are ce. Ce să mai cucereşti, dacă toată lumea a fost împărţită? A început războiul colonial, ăia îşi revendică teritoriul înapoi, cucerirea teritoriului nu mai este o opţiune, opţiunea este cucerirea mării, stăpânirea mării; cine stăpâneşte marea, stăpâneşte lumea, dar, pentru aceasta, trebuie să ai putere.

Sea Power nu este stăpânirea mării, este doar puterea care asigură stăpânirea mării. Mahan despre această putere care asigură stăpânirea mării vorbeşte. El pledează pentru crearea forţelor şi mijloacelor necesare pentru stăpânirea lumii. Aceasta este marea revelaţie a lui Mahan, marea lui contribuţie la orientarea politică şi strategică a puterii americane. Care nu este altceva decât un fel de ou al lui Columb. Un ou esențialmente geopolitic, desigur… Toate celelalte sunt variaţii. El le-a spus americanilor că trebuie să fie numărul unu pe mare – şi americanii au înţeles ce le-a spus amiralul lor, Mahan –, pentru că, pe vremea aceea, puterea maritimă a lumii era britanică. Marea Britanie era, pe atunci, stăpâna mărilor lumii. Se mai bătea cu Spania şi cu Franţa, dar marea putere maritimă, până când Statele Unite au preluat-o, era în mâinile britanicilor. Americanii au reuşit să devină stăpânii mărilor abia după Primul Război Mondial şi, mai ales, după cel de-Al Doilea Război Mondial, foarte târziu, dar nu prea târziu. Pentru a putea stăpâni mările, trebuie să ai anvergura necesară puterii. Puterea este voință, dar simpla sau complicata voință nu este de-ajuns. Este nevoie de potențial, adică de resurse, de capacități și capabilități de a configura, realiza, întreține și proiecta putere.

În cărţile pe care le-a scris Mahan, *„Influenţa puterii maritime asupra istoriei”* şi *„Influenţa puterii maritime în Revoluţia Franceză şi în imperiu*”, vorbeşte despre controlul

rutelor, controlul punctelor importante pe mare. Aceste concepte au revoluţionat pur şi simplu arta strategică navală, au revoluţionat politica statelor şi, în primul rând, pe cea a Statelor Unite. Cărţile acestea au fost citite pe nerăsuflate în Germania şi Marea Britanie, care erau, la vremea aceea, foarte puternice. Germania aspira de multă vreme să devină putere maritimă, însă celelalte mari puteri ale restului lumii, mai ales SUA şi Marea Britanie, ştiau foarte bine că Germania nu bareze drumul Germaniei spre condiția de putere maritimă, dar cele două războaie mondiale tocmai asta confirmă.

În *Strategia americană în Eurasia* a lui Alexandre del Valle[5], face o analiză foarte serioasă şi foarte interesantă despre puterea americană, folosindu-se de lecția Kosovo.

Mahan a prezis dominaţia mondială a SUA, dacă realizează puterea maritimă de care este nevoie pentru stăpânirea mărilor. Și SUA trebuia efectiv să facă asta, să iasă adică din doctrina Monroe și să invadeze marea și lumea, altfel o asemenea putere se sufocă. În perioada la care a scris Mahan, SUA, o țară cu peste 300 milioane de locuitori[6], era o putere încă emergentă, dar cu resurse formidabile şi un spirit nou centrat mai ales pe tehnologie, pe industrie, pe economie, pe informaţie.

Ei au preluat de la europeni, au preluat spiritul acesta de creaţie, de aventură, puterea de a îndrăzni. Pentru că europenii s-au dus acolo şi au făcut America. Cei mai curajoși, cei mai puternici, cei mai disperaţi și, de ce nu, cei mai inteligenţi, cei mai capabili, cei mai viteji. Scria, undeva, într-o carte, că, dacă americanii vor să facă o cale ferată şi, pe traseu, se află un deal, ei nu ocolesc dealul, ci construiesc calea ferată peste sau prin el.

Acesta este spiritul în care şi prin care s-a creat America, iar acest spirit se manifestă la fel şi azi. În comportamentul intern, dar şi în cel internaţional, americanii fac exact acelaşi lucru ca la

---

[5] Alexandre del Valle, *Strategie americaine en Eurasie. Raisons et lecons de la guerre du Kosovo*, http://www.inter-nat.com/v09_00/n007/03_actu_02.html

[6] Populația SUA, în luna iulie 2012, era de 313.847.465 locuitori

începuturile lor pe acest continent, desigur, la un alt nivel, pe un alt segment al unei spirale ascendente.

Mahan vorbeşte de trei imperative americane importante în cucerirea puterii. Primul imperativ îl reprezintă *alianţa cu Marea Britanie pentru controlul absolut în spaţiul maritim*. Americanii au realizat rapid acest obiectiv. Statele Unite și Marea Britanie alcătuiesc, în mare măsură, cea mai puternică identitate de identități.

La ora actuală, cea mai puternică alianţă de pe planetă este între Statele Unite ale Americii şi Marea Britanie. Sigur că NATO este cea mai puternică alianţă, dar în cadrul NATO există o relaţie specială între SUA şi Marea Britanie mai ales privind puterea maritimă, privind stăpânirea mării. Singura ţară din lume care poate să stăpânească marea la ora actuală este SUA, pentru că ei, americanii, au forţele necesare care sunt dispuse pe toate oceanele lumii. În Oceanul Indian, în Oceanul Pacific, în Oceanul Atlantic, în Oceanul Arctic, acolo, în zona lor, dar nu numai, ci și, spre exemplu, în Groenlanda etc. Americanii au realizat un uriaș dispozitiv strategic global. Forțele lor militare și nu numai militare sunt dispuse peste tot în lume, într-o rețea extrem de puternică și de flexibilă, cu misiuni foarte clare de a supraveghea mediul de securitate al lumii şi a-l garanta, pentru că așa cum o să vedem când ajungem analizarea unora dintre teoriile lui Brzezinski, ei și-au asumat efectiv această misiune, adică aceea de a garanta pacea lumii, de a o apăra, de a o menţine, de a o impune. Şi acest lucru îl fac. Şi îl fac chiar foarte eficient. Nu știm dacă au făcut un referendum mondial în acest sens, dacă au avut sau au acordul tuturor locuitorilor planetei Pământ, dar așa ceva încă nu s-a făcut vreodată în spațiul în care viețuiesc oamenii. Este însă foarte posibil ca Statele Unite ale Americii, care au intervenit hotărâtor în cele două războaie mondiale și chiar și în cel de al treilea – Războiul Rece – și din care au ieșit, totdeauna consolidate, să fi fost obligate să-și asume un astfel de rol, evident, nu în dezavantajul lor…

Constrângerea Germaniei la un rol continental, interzicându-i-se controlul mării, este cel de al doilea imperativ american în cucerirea puterii formulat de amiralul Mahan. Iar americanii s-au conformat. Asta au făcut, asta fac şi la ora actuală, deşi Germania are o flotă remarcabilă, cea mai mare flotă comercială din Europa, urmată la un moment dat, de cine credeţi, de flota comercială a României, (este vorba de flota care a fost înainte de 1989 şi care s-a pulverizat, imediat după 1990). Dar puterea maritimă nu se realizează numai pin mărimea flotei, ci și prin calitatea dispozitivului, prin modul cum este organizat și susținut de către politicile și strategiile care l-au generat.

Punerea în aplicare a unui sistem de apărare coordonat de americani şi de europeni reprezintă cel de al treilea imperativ formulat de Mahan. NATO este oare altceva decât materializarea acestui imperativ?! Însă este de reținut că Mahan sugera acest lucru îl înainte de 1914. Azi, sugestia lui se aplică integral.

Acestea sunt cele trei imperative esenţiale ale puterii maritime, ca suport pentru realizarea puterii absolute asupra lumii: alianţa cu Marea Britanie asupra controlului maritim; constrângerea Germaniei la un rol continental ca putere maritimă şi punerea în aplicare a unui sistem de apărare coordonat de americani şi de europeni, sistem care, la ora actuală, se numeşte NATO.

Pentru realizarea acestui scop, Mahan afirma că este importantă cucerirea unor puncte de sprijin în zona strâmtorilor şi în zona maritimă. Dar lucrurile acestea nu se pot realiza oricum, ci după un plan foarte bine chibzuit.

Care sunt însă strâmtorile ce se cer neapărat controlate pentru exercitarea efectivă a puterii maritime și, pe această bază, realizarea idealului de stăpânire a mării? Strâmtoarea Bab-el-Mandeb, strâmtoarea Gibraltar, strâmtoarea Ormuz şi atâtea altele, care sunt foarte importante pentru transportul maritim. El le descrie foarte clar în lucrarea *«The interests of America in Sea Power »* (1897).

Deci, principala contribuţie a lui Mahan constă în ideea construirii unei flote puternice care să asigure stăpânirea mărilor şi proiecţia forţei, de fapt, proiecţia puterii…

Puterea asigură stăpânirea, nu invers, deşi nici relaţia inversă nu este de neglijat. De îndată ce stăpâneşti marea, ai la îndemână toate pârghiile – sau cel puţin pe cele esenţiale – de dezvoltare a unei puteri maritime care să scoată Statele Unite din espectativă, din izolare, din atitudinea pasivă, închisă între oceane, şi să transforme America în cea mai mare putere maritimă a tuturor timpurilor.

Decizia aceasta a fost una riscantă. Adoptând o politică și o doctrină de ieșire din izolare, de expansiune pe linii exterioare, la nivelul întregii planate, SUA s-au angajat într-o atitudine ofensivă fără întoarcere, iar protecția acestui teritoriu (zona continentală) a ieșit din actualitate. De fapt, odată cu dezvoltarea aviației de bombardament strategic, a submarinelor, portavioanelor și, mai ales, a armei nucleare și a vectorilor de transport a acesteia rapid la orice țintă, adică a rachetelor balistice intercontinentale, conceptul de izolare, ca și doctrina care-l susținea, a devenit desuet, inoperabil și chiar periculos. Dar, ieșind la bătaie pentru cucerirea și menținerea puterii, SUA au foste nevoite să-și asume nu doar avantajele, ci și riscurile implicite.

Viziuni ale lui Mahan

A formulat noţiunea de pericol galben şi a prevăzut acest lucru, chiar înainte de bătălia de la Tushima din 1905, toamna, unde Japonia a realizat o ambuscadă şi a prins flota rusească. Această flotă a Rusiei a plecat tocmai din Marea Baltică, pe unul dintre cele două coridoare strategice maritime de expansiune spre Vest[7], spre Oceanul Atlantic, a pivotului eurasiatic, mai exact a puterii ruse. Este una dintre cele mai mari manevre strategice pe

[7] Celălalt coridor (culoar strategic maritim) european sau euro-asiatic, foarte important pentru viitor, îl reprezintă Marea Neagră, Marea Marmara și Marea Mediterană.

direcţii exterioare ale tuturor timpurilor, în forma sa maritimă, navală. Flota rusească a ocolit toată Europa, toată Africa, toată Asia, pentru a lovi, dinspre ocean, forţele japoneze care au pătruns pe continentul asiatic. Comandamentul strategic rus intenţiona ca, prin această manevră strategică pe linii exterioare navale de foarte mare amploare, să ajute forţele terestre să încercuiască forţele japoneze de pe continent, în timpul războiului din 1905. Manevra nu a reuşit. În spaţiul îngust de la Tushima, japonezii au realizat o ambuscadă maritimă şi au oprit această manevră. În timpul acestei bătălii – una dintre bătăliile navale celebre – s-a folosit, pentru prima dată, aşa-numita manevră în T.

Manevra aceasta strategică pe linii exterioare seamănă, într-un fel, cu manevra de la Flămânda, peste Dunăre, concepută de generalul Averescu în 1917, prin care se viza încercuirea forţelor bulgare şi germane din Dobrogea. Din cauza vremii proaste, manevra nu a reuşit. Manevra lui Decebal, de o amploare şi mai mare decât cea de la Flămânda, din războiul cu romanii din 101-102 şi 105-106, desfăşurată prin Dobrogea, a avut, practic aceeaşi soartă, imortalizat şi prin monumentul de la Adamclisi. În schimb, manevra israeliană ofensivă din apărare din 1973, desfăşurată peste lacul Amar, a reuşit să taie liniile de aprovizionare ale uneia dintre cele două armate egiptene aflate în ofensivă şi să pună astfel capăt unui război care putea fi dezastruos pentru Israel sau care ar fi putut să forţeze Israelul să folosească arma nucleară.

Mahan este cel care a formulat noţiunea de ***„pericol galben”.*** În acest sens, el a considerat, chiar înaintea victoriei japoneze asupra flotei ruseşti în bătălia de la Tushima, că Japonia va reprezenta o ameninţare pentru Statele Unite. El a sugerat, de asemenea, unele dintre coordonatele importante ale interesului american pentru Asia şi preocuparea de a controla comunicaţiile maritime din Pacific.

Mahan a avut o viziune foarte clară asupra intereselor geopolitice ale Japoniei. Cinci ani mai târziu, în timpul atacului de la Pearl Harbor, previziunile lui aveau să fie confirmate.

Aceste viziuni şi previziuni ale lui Mahan sunt, şi la ora actuală, puncte de interes strategic pentru americani.

Încet-încet, Statele Unite îşi mută puterea şi influenţa din Europa către Oceanul Pacific şi către continentul asiatic. De ce? Renunţă americanii la Europa? Brzezinski, mai târziu, va formula câteva dintre posibilele explicații cu valoare geopolitică. Pentru că acolo, în Asia-Pacific, sunt resursele; dar tot acolo sunt şi nişte puteri emergente cum ar fi: China, India şi Rusia. Rusia a fost, este, a rămas şi va fi şi în continuare o mare putere. De aceea, Brzezinski nu se sfieşte să atace efectiv geopolitic acest colos, adică țara cu cea mai întinsă suprafață și cu cele mai mari resurse. Brzezinski sugerează chiar o strategie de dezmembrare a Rusiei. Cele spuse de Brzezinski par nişte fantezii, nişte aiureli, dar comportamentul dintotdeauna al marilor puteri a demonstrat, de foarte multe ori, contrariul.

Formulând pericolul galben, Mahan a făcut o analiză a Japoniei şi a înţeles ce vrea această mare putere insulară care nu are niciun fel de resurse, în afară de calităţile cu totul speciale ale japonezilor. Mai târziu, la Pearl Harbor, Japonia a atacat prin surprindere (dar nu chiar prin surprindere), flota americană care era concentrată acolo, producând unul dintre marile dezastre navale din cel de-Al Doilea Război Mondial.

De aici, concluzia lui: *Sea Power nu înseamnă stăpânirea mării, ci putere maritimă.* Dar Sea Power este singura care poate asigura stăpânirea mării. Iar stăpânirea mării asigură, în mare măsură, stăpânirea lumii. Dacă n-ai putere, nu poţi să stăpâneşti. Dacă nu poţi să stăpâneşti, nu contezi, eşti doar un lucrător pentru stăpân. Mai mult sau mai puţin umil. Aceasta-i filosofia în care a trăit, a gândit şi a scris Mahan.

Concluzie

Expresia *Sea Power* folosită de Mahan în lucrarea sa celebră apărută în 1890 ***The Influence of Sea Power upon History***

(Influenţa puterii maritime în istorie) nu este sinonimă cu conceptul de *Stăpânirea mărilor*.

ASTĂZI SINGURA FORŢĂ DIN LUME CAPABILĂ SĂ ASIGURE STĂPÂNIREA MĂRILOR ESTE CEA A STATELOR UNITE. Cel puțin, până în acest moment.

Amiralul Alfred Mahan este, deopotrivă, istoric al strategiei navale şi soldat. A fost, fără îndoială un strateg, dar şi un teoretician al strategiei, al unei strategii fondată pe puterea maritimă, *Sea power*, înţeleasă ca forţă şi, deopotrivă, mijloc şi nu ca efect. În aceeaşi măsură, poate fi considerat şi geopolitician.

Tezele sale se întemeiază pe o analiză geopolitică originală a situaţiei Statelor Unite şi pe o soluţie care s-a aplicat.

Dar problema accesului la spațiul maritim și la puterea maritimă nu este numai a marilor puteri, ci și a tuturor celorlalte țări. Și aici nu este vorba numai de puterea militară. Noi, românii, spre exemplu, aveam vreo 40 de pescadoare care pescuiau în oceanele lumii şi aduceau peşte în ţară, pentru hrana populației, poate și pentru valorificarea lui prin comerț cu alte țări etc. Pescadoarele au dispărut, le-a înghițit reforma, aşa cum a dispărut întreaga flotă comercială, una dintre cele mai mari din Europa și chiar din lume, și, în acest fel, s-au dus şi capacitatea şi capabilitatea României de a pescui în oceanele lumii, și capacitatea de transport naval şi fluvial şi posibilitatea de a conta în economia lumii, de a avea un cuvânt de spus în geopolitica mărilor şi a strâmtorilor. Nu ştim foarte exact ce s-a întâmplat, dar ceea ce s-a petrecut constituie o lovitură extrem de grea primită de economia românească, practic şi ea distrusă aproape în totalitate. Nu ştim exact cauzele, ci doar le bănuim. Dacă pescadoarele nu mai sunt, evident că și putere de pescuit în oceanele lumii nu mai există. Vom afla, desigur, cândva, ce, de ce și cum, dar nu ne va mai folosi la nimic, de vreme ce, la momentul potrivit, nu am luat măsurile care era absolut necesare pentru protecţia economiei

româneşti, pentru reformarea, adaptarea şi integrarea ei în noua dimensiune a economiei europene şi a celei mondiale.

Va fi nevoie de o analiză riguroasă, iar aceasta nu se poate face de azi pe mâine. O analiză riguroasă înseamnă s-o faci după 30-40 de ani, când ies toate documentele la iveală, chiar după 50 de ani. Dar, înainte de toate, trebuie ştiut că nu poţi să ai nimic pe lumea aceasta, dacă nu ai putere. Iar putere nu înseamnă numai forţă, înseamnă și inteligenţă, şi resurse, şi capacitate creativă, şi iniţiativă în a folosi în mod inteligent și eficient ceea ce ai, şi cultură și, mai ales, cunoaştere. Suportul puterii este cunoaşterea. Toate ţările care şi-au creat o filozofie, adică un mod înțelept de a gândi, au ajuns mari puteri, întrucât şi-au durat acel suport fără de care nu este nimic posibil pe lumea aceasta, cunoaşterea. Ca să poţi să faci ceva trebuie să ştii, să cunoşti.

Astăzi, singura ţară din lume care deţine o putere maritimă colosală, care-i asigura capacitatea și capabilitatea de a stăpâni mările lumii, este SUA. Toate celelalte (ne referim la cele care fac parte din civilizația occidentală, dar nu numai) sunt, într-o formă sau alta, aliniate, arondate sau raportate la SUA. Însăși uriașa capacitate militară a NATO se bazează pe forţa americană. De ce au creat americanii această forţă imensă? Pentru că au vrut sau pentru că au fost obligați? Imensa forță militară a SUA este un produs exclusiv al voinței acestora sau mai este și altceva? Alocarea a 4,06% din PIB pentru cheltuieli militare (la nivelul anilor 2005) este o sumă imensă, întrucât se raportează la un PIB de 14.550 miliarde de dolari, ceea ce înseamnă aproape 600 de miliarde de dolari. Dar, cum bine se știe, au fost ani când cheltuielile militare americane au ajuns la cifre mult mai mari. În anul 2010, spre exemplu, cheltuielile militare americane au reprezentat 4,7 % din PIB, atingând uriașa cifră d 698 miliarde de dolari, adică peste 2000 de dolari pe cap de locuitor. Această sumă uriașă este folosită atât pentru achiziționarea de mijloace performante (deci, pentru comenzi în complexul militar industrial

american), cât şi pentru întreţinerea celei mai puternice armate din lume, a sistemului de supraveghere continuă a spațiului strategic global, inclusiv a celui cosmic, pentru cercetarea științifică în domeniu armamentelor, politicilor și strategiilor de securitate etc. etc. Nu este însă foarte mult, având în vedere amploarea uriaşă a misiunilor pe care şi le-a asumat SUA, ca mare putere globală, singura care, la ora actuală, are și capacitatea efectivă de a fi globală. Marea majoritate a țărilor planetei, cu câteva excepții (Israel, Arabia Saudită, Angola, Liban etc.) alocă cheltuielilor militare mai puțin de 2% din PIB. La nivelul întregii planete, alocările din PIB-ul mondial, la nivelul anului 2005, au fost de 2%. De altfel, acesta este și unul dintre suporturile discuțiilor dintre Uniunea Europeană și SUA. Uniunea Europeană, în viziunea americană, nu alocă suficiente resurse pentru cheltuielile militare și nu susține, și prin mijloace militare, politica americană (și europeană) de gestionare a crizelor și conflictelor. Vreţi să fim împreună, voi, europenii şi noi, americanii, foarte bine, dar, dacă vreţi să fim împreună, așa cum trebuie să fim, atunci cheltuiţi pentru treaba aceasta, nu vă bazaţi doar pe faptul că, dacă voi nu aveţi forţa de proiecţie, o avem noi, dacă voi nu aveţi sisteme de apărare aeriană strategică ultraperformante și de foarte mare amploare, avem noi și le folosim și pentru voi, dar pe cheltuielile noastre, vreți însă să fiți o mare putere globală cu tot ce rezultă de aici, nu!? Este posibil ca unii dintre cei cu drept de decizie din unele mari țări europene implicate în cele două dezastre mondiale să nu gândească în acești termeni ai creșterii cheltuielilor militare, ci în cu totul alte coordonate. De ce ai nevoie de aşa ceva? Ca să ai putere, azi, trebuie să ai, înainte de toate, mijloace economice și financiare. Și să nu te angajezi pe o pantă care ar putea să ducă la un al treilea dezastru mondial din care tu, stat european, ai ieșit totdeauna în pierdere…

Lucrurile acestea nu trebuie privite nici dintr-o perspectivă antiamericană, deşi antiamericanismul s-a dezvoltat foarte tare pe glob şi pe motiv că americanii domină lumea nu din grija pentru

lume, ci pentru ca să huzurească ei, şi o domină prin forţă, prin putere militară şi prin influenţă, prin mijloace cam neortodoxe, dar nici să le cânţi necondiționat în strună pentru tot ce fac… Trebuie să fii realist și să înțelegi că, într-o foarte mare măsură, pentru a conta în reconfigurarea continuă a lumii și a nu dispărea de pe harta planetei, trebuie să ai putere… Trebuie înţeles că, la ora actuală, sunt cam 12.000 de capete nucleare active în lume, acumulate nu numai de cei doi nucleari mari (SUA și Rusia), nici doar de cei cinci (SUA, Rusia, China, Marea Britanie și Franța), care au fost puteri în al Doilea Război Mondial și puteri sunt și acum, dar şi de alţii, precum Israelul, India și Pakistanul, poate și de alții care, deși nu declară, ar fi foarte posibil să fi cumpărat astfel de arme sau componente ale acestora…

În aceste condiții, mai ales prin deteriorarea și fragmentarea gravă a mediului de securitate, ar fi de-ajuns o simplă scânteie, scăpărată undeva pe Terra, pentru ca întreaga planetă Pământ să ia foc. Ar putea interveni și efectele în cascadă ale deciziei vreunui descreierat de a-și procura și folosi astfel de arme, pentru că așa vrea el…

Acela care are butonul roşu, în pofida existenței și coerenței unor milimetrice sisteme asiguratorii, ar putea, într-o zi, în anumite condiții, chiar să și apese pe el… Cred că nici un om conștient de micimea propriei vieți și care vrea să rămână normal pe pământul acesta, nu dorește să dețină un astfel de buton și să-și asume o astfel de responsabilitate. Unii sunt însă capabili să facă aproape orice pentru a o obține…

Odată declanşat un astfel de război, nimeni și sub nicio formă, nu-l va mai putea opri… Toată lumea ştie acest lucru şi cineva trebuie să se asigure ca să nu se va întâmpla vreodată așa ceva. Dar cineva trebuie să și supravegheze acest imens mediu de securitate, pentru a preveni o posibilă situație în care altcineva – bănuit sau nu – ar putea produce acea scânteia care să genereze dezastrul. Or, deocamdată, lucrul acesta nu pot să-l facă decât americanii, pentru că numai ei au putere, influenţă, baze peste tot,

strategii şi politici pentru aşa ceva. Și ei efectiv o fac, dar o fac în felul lor. Rusia, dintr-o mare putere nucleară, dintr-un pol planetar de putere, a reintrat în condiția de emergență economică, tehnologică și financiară, dar arsenalul nuclear de care dispune, resursele naturale și imensul teritoriu sunt condiții și suporturi ale unui drum care ar putea reechilibra (sau nu), care ar putea reamplifica (sau nu) puterea dezastruoasă, care se află dincolo de puterile marilor puteri.

China care nu este expansivă militar şi teritorial, dar trăiește sub o presiune demografică (și nu numai demografică) imensă, care necesită supape de suprapresiune. Dar există, totuși, și un expansionism chinez. Expansiunea chineză este însă una de cu totul altă natură, precum picătura chinezească, dar care nu se aude decât pentru cei care au urechi capabile să perceapă durata. China are aproape în fiecare oraş din lume cartiere chinezeşti, a cumpărat pământ peste tot, în Africa, în România, în Orientul Apropiat, în Orientul Mijlociu, unde vreţi, tocmai pentru a reduce din presiunile interne imense cu care se confruntă și a-și crea noi posibile suporturi de putere în viitor. Expansiunea chineză este o expansiune tăcută, cam ca expansiunea slavilor în Europa de Vest de-a lungul veacurilor.

Amiralul Mahan este cel care a sugerat instrumentele și modalitățile necesare expansiunii puterii americane. Lui, adică teoriei şi viziunii lui asupra puterii maritime îi datorează SUA puterea de azi. Nu ştiu dacă această putere face mai fericită sau mai puţin fericită această imensă țară, denumită SUA, dar este o realitate care poate să fie și dramatică, dar și constructivă, în situaţia în care vom reuşi într-adevăr să trecem, prin bipolarism, prin monopolarism, prin multipolarism și prin alte asemenea concepte, la o relaţie corectă între state, fără poli de putere.

Nu ştiu dacă acest lucru se va întâmpla vreodată, pentru că n-a fost niciodată aşa, dar noi trebuie să ştim cum a fost și cum este lumea, pentru a şti la ce să ne aşteptăm de la ea.

Analiza geopolitică asta face.

2.2. SAMUEL P. HUNTINGTON. RĂZBOIUL CIVILIZAȚIILOR

Samuel P. Huntington a fost profesor la Harward. Lui i se atribuie teoria confruntării, confrontaţionistă, ca să spunem așa… El a scris, în anul 1993, un articol în celebra revistă *Foreign Affairs* despre o posibilă ciocnire a civilizaţiilor. Articolul se cheamă *The Clash of Civilizations şi a fost* publicat în 1993 în *Foreign Affairs*, reprezentând un răspuns la cartea lui Fukuyama, *The End of History and the Last Man*., apărută în 1992.

Sensul acelui articol era un raționament de tipul unui posibil război civilizațional. Profesorul de la Harvard atrăgea atenția că, dacă, în viitor, va fi un război, acesta va fi între mari grupări civilizaționale, adică între civilizații. Acest articol a generat dezbateri foarte aprinse nu numai în Statele Unite, ci în toată lumea. Pentru că prea trage el linii cam pe unde vrea el, pe unde crede el că pot fi trase astfel de linii care separă o civilizație de alta, prin inima unor țări, prin mijlocul unor popoare, prin acele regiuni extrem de sensibile care au cunoscut, de-a lungul istoriei, evenimente dramatice. Spre exemplu, Huntington scrie, în celebra sa lucrare cu privire la războiul dintre civilizații, că linia care separă civilizația occidentală de cea ortodoxă trece pe undeva pe la vest de Belarus, taie în continuare o porțiune din Ucraina subcarpatică și din Maramureșul istoric, trece pe creasta Carpaților Orientali și Meridionali, apoi prin Munții Locvei, despărțind Maramureșul Transilvania și Banatul de restul României, trece apoi Dunărea și desparte Croația și Slovenia și, în fine, prin Bosnia Herțegovina, despărțind populația catolică de cea ortodoxă și musulmană. Cu alte cuvinte, România face parte din două civilizații – una occidentală și cealaltă ortodoxă – și, ca atare, urmând raționamentul ilustrului profesor, țara noastră ar putea fi un teatru de război civilizațional. Analiza pe care o face Huntington este extrem de simplă, chiar simplistă, deși nu lipsită de unele suporturi (dar care vin, mai degrabă din prejudecăți occidentale decât din realități confirmate de istorie, Este vorba de o analiză

mult prea simplistă pentru complexitatea acestei lumi și mult prea simplificatoare și chiar ofensatoare pentru amploarea problemelor generate de cuvinte și scenarii aruncate pur și simplu, pentru că așa se pare că ar sta lucrurile din punct de vedere geopolitic, în viziunea unui ilustru profesor de relații internaționale. Aceasta analiză a uimit pur și simplu lumea și a generat, poate, cele mai multe reproșuri și controverse din ultimul deceniu al secolului trecut.

Totuși, cartea lui Huntington, tipărită și în limba română la Editura Antet, rămâne una dintre cele mai citite lucrări ale finalului de secol XX. Este, desigur, o opinie a unui autor, o demonstrație în sensul dorit sau imaginat de el și, ca atare, trebuie privită și analizată critic. Nu este singurul autor american care stârnește controverse sau care tratează în mod tranșant și simplificator, probleme extrem de grave și extrem de delicate, care ar putea incendia lumea. Așa procedează, dealtfel, Brzezinski în *Marea tablă de şah,* o carte superbă, dar care niște piese de șah care sunt puteri, puteri regionale, pivoți etc. Și Brzezinski dă lecții de geopolitică, jucându-se destul de periculos cu focul. Nu ştim dacă americanii vor urma ce a spus Brzezinski, dar în parte au ținut seama de cele spuse de unul dintre cei mai activi şi mai prolifici consilieri prezidențiali americani.

Huntington face parte din acei oameni care au îndrăznit, au avut o viziune asupra lumii, asupra relaţiilor internaţionale şi au formulat-o, au scris-o. Restul lumii i-a criticat, i-a înjurat, dar cartea lui Huntington, ca și cele ale lui Brzezinski, se află, practic, în toate bibliotecile importante din lume. Ea a fost tipărită în milioane de exemplare şi tradusă în toate limbile lumii şi, normal că aproape toţi au criticat-o, mai puţin marile puteri cărora le convine chestia asta cu frontierele civilizaționale. Nouă nu ne convine, dar n-avem ce face, asta e realitatea văzută din perspectiva unora dintre marile puteri. Este vorba de o realitate care nu are aproape nimic comun cu realitatea noastră de aici, din Carpați.

Pentru că acest articol a produs foarte multe controverse, Huntington s-a apucat şi a scris o carte, de vreo 300 şi ceva de pagini.[8] Esenţa teoriei lui Huntington constă mutarea cauzelor războiului în spațiul civilizațional, ceea ce reprezintă, în lipsa unor argumente lămuritoare, un grav prejudiciu adus civilizațiilor planetei. El spune că dacă va fi un război, în viitor, acesta va fi între civilizaţii sau între zone civilizaţionale, pentru că acestea se identifică din ce în ce mai mult, se separă din ce în ce mai mult, şi din această cauză, între ele va izbucni inevitabil un conflict.

Despre civilizații nu putem discuta însă oricum. Civilizațiile aparțin oamenilor, fiind expresii concentrate și rezultate ale unei dezvoltări durabile. Conceptul fundamental al civilizaţiilor este cultura. O civilizaţie este întemeiată pe o anumită cultură. Conceptul fundamental al culturii este valoarea. Valoarea este ceea ce rămâne după ce totul a trecut. Valoarea este confirmată de timp. Valorile nu sunt conflictuale, nu îndeamnă la acţiune; ele sunt acumulări dinamice și forte complexe, dar și foarte stabile. Valorile se acumulează și se cumulează în sisteme de valori, ridicând cultura și civilizația oamenilor din ce în ce mai sus pe spirala dezvoltării durabile. Faptul că l-ai ascultat pe Beethoven sau l-ai citit pe Kant sau pe Aristotel nu te îndeamnă la acţiune, nu te determină să ridici pietre de moară. Îți creează un suport, îți creează o bază de cunoaştere, un sistem de cunoştinţe, care îți mobilează gândirea şi te ajută să poţi să proiectezi o acţiune în mod corect, în funcție de interesul pe care îl ai. Acţiunea se face din interes, interesul fiind totdeauna mobilul acţiunii. Deci, practic, civilizaţiile nu se bat în sisteme de valori, pentru că valorile nu sunt conflictuale. Valorile nu se confruntă, ci se armonizează. Dacă există unitate a lumii – și o astfel de unitate există – apoi ea există și rezistă numai în și prin sistemele de valori ale lumii şi, de aceea, e bine să cunoaştem valorile lumii. Dacă aveam capacitatea și capabilitatea de a cunoaşte valorile lumii, avem și posibilitatea de a

[8] Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, 1997.

înţelege cum se întrepătrund ele, cum se consolidează în mari sisteme, cum ajung să creeze bucuria aceea a omului care vede un templu, care vede o construcţie frumoasă făcută de înaintaşii lui, care vede un oraş uluitor, sau citeşte o carte superbă. Îi creează omului un sentiment de respect și de prețuire față de cei care au realizat aceste valori, îi creează suportul necesar pentru a-și înțelege rostul și locul, pentru a-și genera și defini interesul, îl ajută să ajungă acolo, la bucuria aceea specială, unică, pe care ţi-o creează cultura, cunoaşterea. Dar tot cultura, cunoaşterea îţi creează şi posibilitatea de a gândi în viitor, de a proiecta viitorul pe nişte coordonate. Proiecţia asta în viitor generează acel interes, adică acea motivație care te îndeamnă la acţiune.

Acţiunea este altceva decât cunoaştere și înțelegere a sistemelor de valori. Acțiunea este mecanismul prin care omul creează valori.

Deci nu civilizaţiile ca atare se bat între ele, ci interesele acestora şi nici interesele lor, pentru că este greu să identifici interesul unei civilizaţii, al civilizaţiilor islamice de exemplu, să identifici interesul vital, interesul major. Interesele sunt extrem de diversificate, de schimbătoare, de dinamice. Ele nu sunt pur și simplu cumulări sau sinteze de sinteze ale altor sinteze – și tot așa –, ci construcții cu arhitecturi complicate, generate de țări, de popoare, de grupuri de oameni, de profesii, de trebuințe, de idealuri, de împrejurări favorabile sau nefavorabile și de foarte multe altele. Dacă vom analiza, spre exemplu, una dintre strategiile de securitate ruseşti din aceşti ani, vom găsi definite și identificate interesele vitale, interesele foarte importante, cele majore, cele normale etc. tocmai pentru a identifica și evalua cât mai exact cu putință parametrii acțiunii politice și strategice.

Capacitatea decidentului politic, a factorului politic, este esențială în identificarea și definirea interesului vital. (Cuvântul *politică* vine de la grecescul antic *politeia*, care înseamnă cetate) Factorul politic reprezintă, într-un fel, cetatea, adică societatea, mai exact, crema cetăţii, ca gândire, ca ştiinţă politică distinctă, ca

percepere a conexiunilor. Cu alte cuvinte, politicienii nu sunt ce vor unii dintre ei să fie; ei sunt nişte oameni care pot să concentreze în politici, în strategii, în legi, într-un proiect, interesul oamenilor, interesul societăţii sau al grupului pe care-l reprezintă. Ca să fii om politic nu este de-ajuns să vrei. Trebuie să și poți. Și poți, dacă ai vocație, pregătire temeinică și morală. Adică acel cumul de capacități și capabilități care să asigure un management al interesului. Mai ales a celui vital. Pentru că interesul este totdeauna cel care îndeamnă la acţiune. Pe baza acestui interes se generează acţiunea. Interesul este mobilul acțiunii.

Deci, practic, „ciocnirea" civilizaţiilor, se produce datorită unui sistem de interese ale acestor mari grupuri ale oamenilor de pe planetă, şi nu datorită unor sisteme de valori, cum se sugerează adesea. Valorile sunt însă cele care generează capacitatea de a formula interesul şi, în acest sens, există o legătură între cele două categorii.

„*Ciocnirea civilizaţiilor*" nu este o carte de geopolitică, dar are impact şi conotaţii geopolitice. Huntington împarte lumea în şapte sau opt civilizaţii sau mari grupări civilizaționale, astfel:

1. Civilizaţia occidentală, cu SUA ca pol dominant;
2. Civilizaţia ortodoxă, cu Rusia ca pol dominant;
3. Civilizaţia sinică, cu China ca pol dominant;
4. Civilizaţia hindusă, cu India ca pol dominant;
5. Civilizaţia islamică, fără un pol dominant (dar Turcia sau Iranul pot îndeplini acest rol);
6. Civilizaţia nipună, cu Japonia ca pol dominant;
7. Civilizaţia africană, fără un stat pivot;
8. Civilizaţia latino-americană (care poate fi încadrată însă în civilizaţia occidentală).

Această împărţire destul de artificială a lumii în doar şapte sau opt grupări civilizaționale sau civilizaţii este discutabilă. Spre exemplu, potrivit acestei viziuni, România este un stat care face parte din două civilizaţii – cea occidentală şi cea ortodoxă –, ceea

ce nu este nici pe departe adevărat. Linia de demarcaţie dintre cea occidentală şi cea ortodoxă trece pe creasta Carpaţilor, ceea ce este inacceptabil pentru poporul român.

Dintre toate cele şapte sau opt civilizaţii, în concepţia lui Huntington, civilizaţia occidentală este cea ofensivă, agresivă. Totuşi, în actualitate, se pare că pericolul vine nu din tendinţa de expansiune a Civilizaţiei Occidentale, care este o expansiune a democraţiei, adică a ceva foarte sensibil la interpretări, ci din riposta civilizaţiei islamice, care numără peste un miliard de oameni.

Ciocnirea civilizaţiilor nu este însă nici verosimilă, nici reală, întrucât nu civilizaţiile, în ansamblul lor, ca entităţi distincte şi ca sisteme de valori, se ciocnesc, ci interesele anumitor state sau anumitor grupuri care fac parte din aceste civilizaţii.

Această teorie, destul de fixistă, care seamănă destul de mult, ca nerealism, cu cea a pivotului geografic al lui Mackinder, îşi are, totuşi, impactul său şi partea sa de realism, întrucât civilizaţiile nu sunt numai sisteme de valori, ci şi sisteme de interese, iar interesele sunt și vor fi totdeauna nu doar diferite, ci și contrare, opuse, unele ireconciliabile și altele de-a dreptul conflictuale.

Civilizaţia occidentală cuprinde Europa occidentală, Europa centrală şi SUA. Limita de Est a civilizaţiei occidentale pleacă de la Marea Baltică, include Norvegia, trece pe la vest de Belarus, desparte partea vestică a Ucrainei, care este catolică, de restul ortodox al Ucrainei, deci trece prin Galiţia, trece pe creasta Carpaţilor Răsăriteni și meridionali, apoi pe M. Locvei, pe la graniţa dintre Croaţia şi Serbia şi împarte Bosnia în două. De ce? Pentru că populațiile care se situează la vest de linia aceasta sunt catolice (afirmația simplistă și discutabilă, pentru că, spre exemplu, în Transilvania, majoritatea populației este ortodoxă, iar o parte greco-catolică și, de aceea fac parte din civilizația occidentală. Desigur, civilizația occidentală nu se constituie pe criteriul religios.

De fapt, nicio civilizație nu poate fi definită doar pe criteriul religios, așa cum este definită cea ortodoxă. Numărul catolicilor în întreaga Românie este de un milion și ceva, dintre care doar câteva sute de mii se află în Transilvania. Desigur, se sugerează că Transilvania, care a făcut parte din Imperiul Austro-Ungar, este altceva decât România, chiar dacă este locuită de români, iar leagănul civilizației românești se află aici.

A doua civilizaţie, în ordinea enumerată de noi, este, potrivit lucrării lui Huntington, cea ***ortodoxă***. Deci, dintr-odată, Huntington renunță la criteriul poziționării geografice folosit în mod predominant în identificarea civilizației occidentale și folosește alt criteriu – cel religios – pentru definirea civilizației ortodoxe. E drept, religia face parte din cultură, presupune și cumulează un sistem de valori, dar civilizația înseamnă mult mai mult decât doar valori religioase. Mai înseamnă și valori morale, intelectuale, materiale, etnice și estetice, de limbă, de patrimoniu etc. Civilizaţia occidentală se bazează pe ce? Pe poziţionarea geografică, iar civilizaţia ortodoxă pe religie. Cum așa!? Adică toate ţările ortodoxe fac parte din civilizaţia ortodoxă pe care o conduce Rusia?. Desigur, românii și grecii au sau pot să aibă destule lucruri în comun cu slavii cu care convieţuiesc în această parte de lume, dar și românii și grecii reprezintă civilizații distincte, culturi distincte și nu pot fi incluși la grămadă într-un tip de civilizație definit de Huntigton printr-un singur criteriu.

Statul nucleu al civilizaţiei occidentale este SUA, dar este şi Europa de Vest. În concepția lui Huntington, Europa de Vest face parte dintr-o civilizație, iar Europa de Est, începând de la linia Carpaților și a Munților Bosniaci, din alta. Nu putem spune că SUA nu sunt un stat nucleu pentru civilizația de tip tehnologic și industrial, că americanii nu realizează un vârf tehnologic și informațional în cadrul civilizației din care ei înșiși se trag, putem însă afirma că, în mare măsură, ei, americanii, au creat acolo, pe teritoriul pe care au emigrat, venind dinspre Europa, o civilizație a

lor, ce se deosebeşte din ce în ce mai mult civilizația lor de origine, chiar dacă nu se poate trage o linie de falie între SUA şi Europa de Vest, aşa cum o face Huntington pe Carpați, prin inima României, pentru că ar fi ca şi cum ai trage o linie printr-o inimă care bate în acelaşi piept, pe motiv că auriculul drept şi ventriculul drept sunt altceva decât auriculul stâng şi ventriculul stâng. Şi Australia pare fi altă civilizaţie, deşi, potrivit criteriilor selective ale lui Huntington, face parte şi ea, ca şi Noua Zeelandă etc. din civilizaţia occidentală.

Linia de separaţie între civilizaţia ortodoxă şi civilizaţia occidentală (nu este singura linie dintre cele trase pe harta lumii de teoreticieni sau politicieni!). O asemenea manieră de a defini şi delimita civilizațiile au creat şi creează şi în continuare foarte multe controverse şi jigneşte profund popoarele vechi, ele însele stâlpi civilizaționali, care au rezistat eroic în spațiul lor de viață agresiunilor de tot felul. Potrivit *liniei lui* Huntington, Transilvania şi Banatul fac parte din civilizaţia occidentală şi noi, noi ceilalţi, facem parte din civilizaţia ortodoxă, din civilizarea rusească… Păi cum o să fie aşa?! Din păcate, chiar unii dintre noi au început să creadă în această linie, considerând că Ardealul şi Banatul sunt altceva decât restul României! Bravos, Națiune!

Sigur că un pic de dreptate are el, pentru că modelul de convieţuire şi de entitate pe care îl consideră unii dintre teoreticienii a fi fost şi care ar putea fi şi în viitor cel mai viabil este cel al Imperiu Austro-Ungar, Acolo, în acel amalgam de populații în care austriecii şi maghiarii erau minoritari, era modelul de interacţiune dintre populaţii diferite, fiecare cu obiceiurile lui, un fel de multiculturalism ca-n India, dar de o altă factură, de factură balcanică, în care o mână de privilegiați efectuat managementul politic şi strategic al unui imperiu.

Sigur că asemenea autori, care nu privind din țări precum România, dar care au privilegiul de a fi citiți şi ascultați în toată lumea şi de toată lumea, în tot ce spun, sunt cam naivi din multe puncte de vedere (şi extrem de pragmatici şi de profunzi din altele,

pentru că acolo se adună toată crema lumii, pentru că au bani să retribuie cum se cuvine aceste creiere), dar lumea reală mai este și altceva decât un joc de linii strategice pe modele mari, globale.

Americanii pun mare preț pe gândirea creativă, chiar dacă ea se rupe uneori de realitatea istorică. Dacă vrei să mergi înainte, să creezi, trebuie să negi realitatea, să depășești condiția imposibilității schimbării, a fatalității, a imaginii unei lumi bătută în cuie. Think-thank-urile lor sunt entităţi care creează gândire. Gândirea e un produs ca orice produs, care se autoperfecționează, în primul rând, prin negarea a ceea ce există, prin punerea la îndoială a certitudinilor. Americani creează mereu concepte pe care le valorifică, le vând, le cumpără, le înmulțesc, le diversifică, le transformă, le neagă, le înlocuiesc cu altele noi, și tot așa…

Civilizația ortodoxă, în opinia noastră, nu există. Există doar un areal al religiei ortodoxe, dar și acesta trebuie analizat cu multă grijă, întrucât nu reprezintă un criteriu fundamental nici pentru o unitate civilizațională, nici pentru gândirea și conștiința colectivă. Ceea ce consideră Huntington ca fiind civilizația ortodoxă este, de fapt, un areal care include cel puțin trei civilizații distincte: *civilizația slavă* (Rusia, Ucraina, Belarus, Bulgaria, Serbia și alte țări slave cuprinse cumva în conceptul de panslavism); civilizația română, care include România și Republica Moldova); *civilizația* greacă, care include, în principal Grecia.

Următoarea este ***civilizaţia sinică***, cu statul nucleu China, care cuprinde teritoriul Chinei și al populațiilor sinice. Într-adevăr, China reprezintă o străveche civilizație. O civilizație care a avut, are și va avea totdeauna ceva de spus în dezvoltarea lumii. De fapt, chinezii consideră că țara lor se află în centrul lumii, iar bogata lor istorie atestă un drum specific și foarte complicat al acestei uriașe civilizații. La ora actuală, China are o populație de 1.343.239.923 locuitori (iulie 2012).

Următoarea este ***civilizaţia nipună,*** care, în concepţia lui Huntington, este diferită de civilizaţia chineză. Sigur că e diferită, ca sistem de valori, ca poziţionare geografică şi ca stare de fapt, dar sistemele de valori din acea parte a lumii sunt destul de apropiate. E drept, întotdeauna japonezii şi chinezii au fost în conflict, nu au fost niciodată în armonie, dar nu se ştie ce ne va rezerva viitorul privind aceste două civilizaţii asiatice.

Civilizaţia hindusă care are ca stat centru India. Este, poate, singura civilizaţie de pe mapamond unde multiculturalismul reprezintă esenţa acestei ţări care s-a format, probabil, tocmai ca o sinteză a străvechimii.

Harta civilizaţiilor după teorie lui Huntington

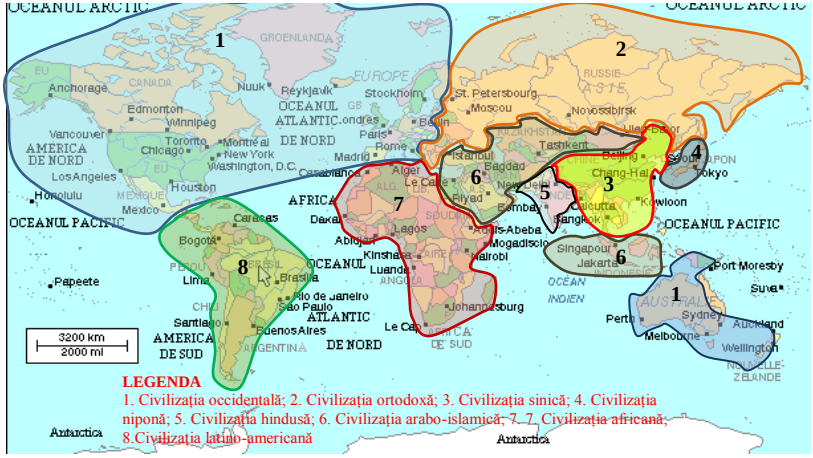

Schema nr. 4 Harta civilizaţiilor lui Huntington[9]

[9] Sursa hărţii politice a lumii: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://www.oocities.com/dmarioara/images/Plgpol.GIF&imgrefurl=http://www.oocities.com/dmarioara/Atlas.htm&h=386&w=607&sz=21&tbnid=fDmBvBwM_RgdkM:&tbnh=78&tbnw=122&zoom=1&usg=___3D0Igfdb-Ef3yZU2l6T_41x4iQ=&docid=q63j61e-8oDseM&sa=X&ei=exn5UYkqxZPgBOjDgOAM&ved=0CDIQ9QEwAA&dur=2426

Civilizaţia islamică (arabo-islamică). Cuprinde, în general, țările și teritoriul din cadrul coridorului energetic al lumii și din spațiul islamic (Orientul Mijlociu, Turcia, ţările din Asia Centrală, Iranul, Irakul, Afganistanul etc.) şi o mare parte din Indochina, care e musulmană. Numără peste un miliard de oameni, atenţie! Nu e de glumit cu o astfel de civilizație, care, în plus, are o rată de creştere fabuloasă.

Civilizaţia musulmană nu are un stat nucleu, candidează la această civilizaţi două ţări mari: Turcia şi Iranul.

Turcia e o țară care dorește să intre în Uniunea Europeană, chiar urmează un program în acest sens. Pe parcurs, americanii presează UE ca să primească Turcia, întrucât această mare țară este principalul aliat al americanilor, în această zonă euro-asiatică. UE are rezerve serioase în legătură cu primirea Turciei în Uniune, pentru că aceasta ar însemna introducerea islamismului în Europa. De fapt, ar fi doar o continuare a ceea ce se întâmplă, întrucât este foarte clar pentru toată lumea că populația islamică înregistrează o rată foarte rapidă de creștere pe continentul european, îndeosebi în țările Uniunii Europene, dar și în Rusia. În Germania există peste 5 milioane de turci, cei mai mulți dintre ei, fiind deja cetățeni germani, procentul acestora ajungând la 2,4% din totalul populației, numărul de copii/familie musulmană din Europa este de 8,1, ceea ce însemnează explozie demografică, numărul de copii/familie în Europa este de 1,5, ceea ce însemnează dezastru demografic. Iar previziunile sunt destul de sumbre dacă avem în vedere doar statisticile. Numai că nu trebuie să ne luăm doar după ele, întrucât viaţa nu merge după statistici. Statistice constată ce a fost şi, pe această bază, cam ce-ar putea fi, iar concluziile pe care le tragem din aceste statistici sunt de atenţionare şi nu sunt categorice. Adică, aşa va fi, se pare, şi în viitor. Nu va fi întocmai aşa, sau, probabil că nu va fi deloc aşa, sperăm. Şi apoi dacă aşa va fi, asta e, aşa se mişcă lumea, nu avem ce să facem, acesta e trendul, există nişte reguli ale aritmeticii la care este supusă și lumea viitorului.

Civilizaţia islamică – în măsura în care acceptăm acest termen care include, deopotrivă, musulmanii şi arabii – are multe trăsături care o pot defini astfel. Se poate spune că, într-adevăr, lumea islamică şi cea arabă creează o civilizaţie complexă, cu valori deosebite, dar şi cu interese speciale, aflate, în general, în conflict cu cele ale lumii occidentale. De-a lungul multor secole, lumea occidentală a dominat o parte din ţările arabe, iar relaţiile de astăzi, nu sunt esenţialmente diferite de cele din trecut, numai că se situează pe o altă treapăt istorică

Următoarea civilizaţie este ***civilizaţia africană***. Nici acesta nu are stat nucleu. Egiptul oscilează între civilizaţia arabă, care intră în cadrul civilizaţiei arabo-islamice, civilizaţia islamică şi undeva, pe o zonă de falie între civilizaţia africană şi civilizaţia arabă.

Ce-a de-a 8-a grupare civilizaţională este cea ***latino-americană***, dar care nu poate fi inclusă foarte bine şi în civilizaţia occidentală, care are cam aceleaşi sisteme de valori cu civilizaţia occidentală, în componenta ei latină, din care provine.

Acestea sunt grupele civilizaţionale văzute de Huntington. Acum, pentru o analiză geopolitică, trebuie să formulăm un algoritm care să cuprindă teritorii, spaţii, areale, interese, politici, strategii şi aşa mai departe.

Acesta este, pe scurt, esenţa ideii unei singure cărţi, din multele pe care le-a scris Samuel p. Huntington. El este considerat un reprezentant al geopoliticii americane, pentru că exprimă, într-un fel, proiecţia interesului american în toată lumea şi o viziune de tip american asupra lumii, în spaţiile civilizaţionale. Este o viziune din perspectiva acestui interes, sau, dacă vreţi, este o viziune din perspectiva americană. Decidenţii americani, spre deosebire de mulţii alţii, sunt oameni cu scaun la cap şi ascultă de experţi (de aceea au câţiva consilieri pe care-i ascultă efectiv). Fiecare

congresman american are un staff, care-i expertizează fiecare cuvânt pe care urmează să-l spună, pentru că politicienii americani, oricât ar fi ei de făcuți țăndări de presă, nu-și permit divagații și improvizații…

Americanii, mai de voie, mai de nevoie, dar nu pe gratis, și-au asumat sarcina managementului conflictualității în lume și, în acest mod, asigurarea supraviețuirii lumii în situații-limită, mai ales prin controlul războiului și crearea unui sistem de securitate efectivă care să descurajeze escaladarea conflictului. Desigur, metodele folosite de americani pot fi discutabile și, de aceea nu toată lumea este de acord cu ei. Nu există însă nicio îndoială că actualul sistem internațional, datorită uriașei sale interdependențe, este atât de vulnerabil la crize și conflicte, încât, este posibil ca o singură scânteie să producă dezastrul. Pentru că lumea este așa de bulversată, mai ales după spargerea bipolarității, și atât de multe lucruri se pot întâmpla, îndeosebi din cauza sistemului financiar care s-a detașat de cel economic și generează evoluții haotice și imprevizibile, încât este foarte greu să se poată reașeza temeinică și, mai ales, în scurt timp, pe acele principii care i-ar asigura pace și stabilitatea.

Rețeaua, sistemul financiar speculativ, lăcomia băncilor și dorința marilor puteri de a crea acele structuri și funcțiuni care să le permită, în continuare să realizeze dominanța informațională, cognitivă și pragmatică reprezintă trendul acestor vremuri. Numai că aceste interese sunt conflictuale și generează, așa cum afirmam mai sus, evoluții haotice și, deci, imprevizibile.

Metaforic vorbind, în aceste noi condiții care măresc indefinit dependența de variația condițiilor inițiale, s-ar putea ca bătăile din aripi ale unu fluture oarecare de țărmul Mării Negre să genereze, peste o lună, o furtună la New York sau un tsunami pe coastele japoneze. Este e vorba de acea variaţie a condiţiilor iniţiale… Dar cine poate determina cu precizie care fluture din miliardele de fluturi când, în cât timp și în ce mod a bătut din acea aripă care a produc valul dezastruos? Deocamdată, nimeni, mai

puțin matematicienii care, prin ecuațiile lor nelineare, ar putea prezenta un model de identificare a cauzei cauzelor dezastrului imprevizibil.

Dar studierea condiţiilor iniţiale este extrem de dificilă pentru a putea modela matematic această teorie, dar ea are un sistem de ecuaţii neliniare care se ocupă efectiv de acest domeniu atât de interesant și de complicat al teoriei haosului.

2.3. CURENTUL RAȚIONALIST

Curentul raţionalist are câțiva reprezentanți importanți, doi dintre aceștia fiind Kenneth N. Waltz – *Teoria politicii internaţionale* şi foarte cunoscutul fost consilieră prezidențial Zbigniev Brzezinski cu *Marea tablă de şah*.

Actorii statali nu acţionează în funcţie de ideologie, ci pentru a supravieţui şi pentru a-şi extinde influenţa (opoziţia sino-sovietică, dar, ulterior, parteneriatul strategic sino-rus, controversa Europa - Statele Unite, dar și sistemele de valori comune, atâtea câte au mai rămas, și interesul politic major de dominanță strategică a pieţelor şi resurselor, în opoziție cu marile puteri emergente, îndeosebi cu cele din forumul BRICS).

Democraţia nu este garantul păcii. Este doar un modus vivendi pentru o societate liberală. Dar, cum bine se știe, astăzi, ca și ieri, în vremea comunismului, toată lumea își scria pe frontispiciu DEMOCRAȚIE. Demos și Kratos – cuvinte care stau la baza acestei noțiuni – însemnă putere și popor. Puterea poporului se exercită prin vot, dar votul nu este altceva decât un fel de efect al aplicării teoriei haosului la societatea omenească pentru a identifica sau, mai bine zis, pentru a genera efectul de putere. Sau – și mai plastic – votul popular este, azi, ca sistemul financiar internațional. Există, dar nu poate fi avantajos decât pentru câțiva inițiați, care-l pot controla în punctele sale esențiale. De aceea, valorile democrației sunt ele însele discutabile. Unii cred în ele,

alții cred doar în folosirea lor în interes personal. De aceea, putem spune încă odată că vasta corabie a lumii nu este guvernată de motoarele din cală, ci de căpitanul de pe punte.

Pacea este mai bine apărată prin bipolaritate, sistem în care puterile sunt dependente de aliați pentru a controla zone mai vaste, spun raționaliștii. Astăzi, acest lucru nu mai este posibil. Controlul puterii s-a fragmentat. Fiecare își are puterea lui, dar puterile mai mari, ca întotdeauna, le înghit sau le acaparează pe cele mai mici, desigur, în formule mult mai sofisticate decât cele de pe vremea imperiilor, pe care unii le consideră și azi, modele politice şi civilizaționale.

Astăzi, jocurile se fac, mai ales, prin parteneriate și coaliții. De aceea, se pare că unul dintre riscurile majore pentru SUA poate fi dat de o alianţă solidă între Rusia şi Japonia sau între Rusia şi Europa.

Brzezinski consideră chiar că este esenţială izolarea Rusiei pe pieţele sale, continuându-se astfel politica de îndiguire şi evitându-se cele trei pericole mari:

- reconstituirea unui nou imperiu rus;
- o dezordine necontrolată în Asia Centrală;
- o coaliţie a statelor slabe, imature.

În ***Marea Tablă de şah***, Brzezinski vorbeşte de controlul resurselor energetice, prin supravegherea atentă a drumurilor de acces spre acestea. Marele merit al lui Brzezinski, considerăm noi, este acela că spune deschis lucruri care nu se spun, deși toată lumea le gândește și le face. Fiecare dintre marile puteri ale lumii dorește efectiv să le fragmentele pe celelalte, chiar dacă dominanța strategică pe care și-o asumă ar putea să însemne, astăzi, o responsabilitate imensă, imposibil de dus până la capăt sa de menținut în echilibru. Rețeaua, globalizarea informației, a economiei, a comunicării și a temelor majore de interes pentru omenire, pentru a preveni haosul, impune revigorarea unor centre de putere, care să se controleze reciproc și să coopereze în controlul nedeterminării. Organizațiile și organismele

internaționale au fost create ca instrumente ale statelor pentru a fi folosite în managementul comun al relațiilor dintre ele, cu scopul de a prevenit conflictul și războiul. Dar, din păcate, marile puteri – care se află de fapt în fruntea acestor organizații – nu agreează egalitarismul, nici nevoia de consens, înțeles ca un acord al tuturor, ci cultivă disimetria. Fiecare caută să-și sporească prin orice mijloace puterea – mai ales puterea economică, ce a cunoașterii și, evident, cea militară –, astfel încât, la o adică, nu numai să poată supravieţui, ci să realizeze o putere şi mai mare. Aproape toate teoriile importante din aceste țări, dar și din zonele controlate de acestea susțin un astfel de control „democratic şi prosper", editând, în acest sens, sute de mii de pagini dintre cele care umplu bibliotecile şi trebuie citate aproape în mod obligatoriu pentru cei care doresc să fie cât de cât luați în seamă pentru ceea ce scriu. Desigur, scrisul este liber. Fiecare scrie ce poate și ce crede că este interesant. Dar atât.

Totuși, puterile nu mai sunt discreționare pa față, ca altădată. Nu mai generează campanii militare de lungă durată și nu mai amenință. Sistemul este, astăzi, mult mai sofisticat, iar geopolitica forței este îmbrăcată frumos de către ceva care s-ar putea numi geopolitica conexiunilor sofisticate.

Geopolitica, aşa cum spuneau ruşii (când au negat, ca şi nemţii şi francezii, calitatea acestei discipline ca ştiinţă şi au scos-o din universităţi), este reacţionară. În vremea Imperiului Roșu, nu geopolitica era importantă, ci ideologia. Statele nu se băteau neapărat pentru spațiu, ci pentru idei, unele considerând că lumea este lăsată de la Dumnezeu să fie împărțită în bogați și săraci, în neegali, alții susținând că toți oamenii sunt egali și, ca atare, sistemul care nu asigură egalitatea între oameni trebuie distrus. Cei care considerau că unui sunt mai importanți decât ceilalți și trebuie să se dezvolte pe seama teritoriului și resurselor celorlalți au generat, între altele, și nazismul, adepții egalitarismului vulgar au general comunismul. Deci, ideologia este cea care hotărăşte

raportul între state. Statele comuniste vor să învingă capitalismul, să termine cu el, să instaureze comunismul în toată lumea, iar statele capitaliste vor nu doar să se apere împotriva acestui flagel comunist care distruge valoarea, individualitatea, performanța și creează turma, ci și suporturile acestei ideologii care poate deveni tentante pentru omul de rând, pentru omul de pe stradă, care, astfel, va crede că el, neînsemnatul, nepriceputul, necultivatul, sărăntocul este stăpânul lumii. .

Societatea asta comunistă bulversează valorile capitalismului, le fracturează, dă o speranţă vastă și nerealistă populaţiilor, le dă un drog, le creează o iluzie, le ațâță împotriva unei ordini milenare și, astfel, fragilizează și chiar distruge piedestalul societăți omenești, pe care nu se mai poate înălța nimic. Omul individual moare, omul comun nu are valoare, omul colectiv este o utopie…

Toate încercările care s-au făcut de la Tomaso Campanella încoace au eşuat lamentabil, pentru că omul nu acceptă să fie turmă, nu acceptă proprietatea comună. Omul are nevoie de frontiere, are nevoie de individualitate.

Omul are, deci, nevoie acută și permanentă de frontiere. Odată cu ultima frontieră, va dispărea şi ultimul om. Omul are nevoie de frontiere, chiar dacă statele vor dispărea. Poate că vor rămâne alte forme de comunitate, cum ar fi, spre exemplu, marile aglomerări urbane, marile oraşele. Omul are casa lui şi curtea lui şi acolo nu intri decât dacă baţi la uşă şi dacă ţi se dă voie. Acolo, în casa lui, în gândul lui, în cultura lui, în știința lui, omul își are spaţiul lui intim în care trăieşte cum vrea el, chiar dacă voința lui nu este altceva decât un rezultat al presiunilor mediului în care trăieşte. Totuși, fiecare om de pe acest pământ este unic şi irepetabil. Nu mai există ul al doilea identic în Univers. Probabil că nu numai omul, ci tot ce există efectiv în acest Univers este unic şi irepetabil.

Atunci teoria comunistă pare foarte generoasă în raport cu ticăloşii aceştia de azi, din capitalismul primitiv românesc, care au

furat avuţia naţională şi au distrus ţara aceasta a noastră. Între hoția, ridicată la rang de model de propășire și prosperitate, și umilința omului care pleacă în patru-vânturile lumii după un loc de muncă, vin unii și explică totul prin șansă, prin vocație, prin voința lui Dumnezeu în care bogatul coexistă cu săracu, iar săracul nu râvnește la bunurile bogatului, pentru că îl pedepsește Dumnezeu și, mai ales, legea. Dacă lucrurile au ajuns aici, nu este vina, nici a conceptului privat, ci vina unor oameni needucaţi, unor hoţi de drumul mare care ies în vremuri grele la suprafață ca gunoaiele, când se revarsă apele, iar lucrurile importante se duc la fund şi dispar. După ce trec apele, cu greu le mai poți aduna de prin mâl.

Există un roman al lui Raymond Queneau, *Les fleurs bleues*, apărut în 1965, cu un subiect care seamănă cumva cu potopul lui Noe. Un duce, Auge, şi un căpitan de şlep, Cidrolin – eroii principali ai romanului sau poate una şi aceeaşi persoană – se visează reciproc a fi unul în celălalt. Autoul foloseşte, ca un fel de moto pentru romanul său, o vorbă chinezească: *„Ciang Tzî visează că este fluture, dar nu-i aşa că şi fluturele visează că este Ciang Tzî?”* După o serie de întâmplări prin care ducele ajunge la bordul şlepului „*Arca*”, vine potopul, vasul ajunge în vârful unui munte cu cele trei ancore ale sale, AAA, care, probabil, în alegoria scriitorului, reprezentau cele trei vocale din cuvântul *Ararat*, muntele de care a fost suspendată Arca lui Noe… După ce apele s-au retras, prin crăpăturile mâlului care începea a se usca, au apărut primele flori albastre. Cele două scufundări ale lui Ballard în Marea Neagră, ca și descoperirile de pe zona înaltă a Muntelui Ararat, au confirmat că, sun 150 de metri de la nivelul actual al Mării Negre, cam de pe unde începe panta abisală, există urme ale unei civilizații ce a existat aici cu peste șapte mii de ani înaintea erei noastre, precum și creșterea bruscă a nivelului mării cu 150 de metri. Se pare că legenda referitoare la Potopul lui Noe are un suport real și că realitatea a fost aici, în spațiul Mării Negre.

Concluzia are un impact ceva mai general – romanul lui Queneau este unul încărcat de fel de fel de simboluri –, în sensul că

apele sunt purtătoare ale multor lucruri. Atunci când se revarsă, scot gunoaiele la suprafaţă, iar după ce se retrag, fac posibilă apariţia primelor flori albastre, albastrul fiind culoarea libertăţii.

E bine să gândim optimist, în sensul că omenirea are, totuşi, un viitor, chiar dacă oricând este posibil un cataclism de tipul potopului lui Noe sau de altă natură. Mai există însă şi o altă perspectivă şi anume aceea că, dacă, accidental sau nu, explodează cele în jur de 12.000 de ogive nucleare active sau dacă un corp ceresc cu diametrul de 100 de kilometri se ciocneşte cu Pământul, acest viitor devine discutabil. Poate că civilizaţia umană, în aceste condiţii de clivaj atomic sau de catastrofă cosmică, se va nărui complet, urmând ca, din ADN-ul ei conservat în vreo fosilă impregnată de radiaţii să renască, printre crăpăturile de mâl nuclear sau cosmic, într-o nouă formă, cerută de noul mediu şi rezistentă la presiunile lui, o nouă civilizație. Vom trăi și vom vedea. Cele 12.000 de capete nucleare, sau câte or mai fi, sunt ţinute strașnic în frâu de cei care le au şi se tem de ele, iar ciocnirea planetei Pământ cu un corp ceresc cu un diametru de o sută de kilometri sau doar de 20 este foarte puţin probabilă (calculele astronomice supun că, în acest mileniu, nu este posibil aşa ceva, deşi în Ural era gata-gata să se producă o astfel de ciocnire dacă meteorul, care cădea cu o viteză de 50.000 de km pe oră, n-ar fi explodat înainte de impactul cu solul, sau dacă n-ar fi fost explodat)…

Corpurile cereşti vor continua să-şi urmeze traiectoriile lor, după legile Atomului şi ale Universului, oamenii vor produce în continuare arme noi şi le vor distruge pe cele vechi, dar nimeni nu ştie cu precizie când şi cum se pot produce nişte disfuncţii care ar putea duce la distrugerea formei actuale a civilizației omenirii.

Deci, oamenii vor produce obiecte, războaie și cunoaștere, Cosmosul va produce evenimente, dar lumea va continua totuşi să meargă înainte, gestionându-şi propriile sale vulnerabilităţi.

Waltz, spune, la un moment, dat că democraţia nu este garantul păcii. Pacea este mai bine apărată prin bipolaritate decât acum prin multipolaritate sau prin haosul acesta care s-a creat. De

ce? Pentru că cele două mari puteri Moscova şi Washingtonul şi-au împărţit sferele de influenţă, s-au aliat cu alte state, şi-au extins zonele şi, într-un fel sau altul, cei doi mari le controlau şi chiar dacă nu le controlau într-un mod sălbatic şi vulgar, nu le luau şi pâinea de la gură, nu s-a întâmplat aşa ceva. În ultimul timp, nici chiar în sistem socialist nu exista uniformitate, nici măcar uniformitate ideologică. Frecare stat gândea socialismul în felul lui, iar intelectualii adevărați înțelegeau că, într-o societate omenească, nu există nici libertate, nici prosperitate, nici responsabilitate completă, intrinsecă, interioară, endogenă, fără proprietate. Exista un CAER, existau nişte relaţii economice, s-au mai reglementat relațiile și conceptele faţă de sălbăticia din 1945.

Până la urmă, chiar s-a crezut în acea coexistență pașnică, vehiculată o aproape o jumătate de veac, dintre capitalism și socialism. Chiar s-a crezut că cele două sisteme, ireconciliabile în esența or, ar putea să coexiste. Dezvoltarea tehnologică, acumularea unor arsenale nucleare și clasice uriașe făceau imposibilă o confruntare militară. Dacă s-ar fi produs, efectele ar fi fost catastrofale pentru întreaga omenire. Se ajunsese mult prea departe.

Lucrurile păreau a se fi echilibrat, deși înarmarea se continua vertiginos, iar cei doi mari controlau aproape totul. Cei doi mari aveau grijă să regleze conflictul dintre ele, să-l diminueze, chiar dacă fiecare executa manevre pe la spatele celuilalt, precum politica de îndiguire aplicată de SUA sistemului socialist și îndeosebi URSS. Evident, nici socialiștii nu stăteau cu mâinile în sân. Unii loveau cum puteau sistemul capitalist, alții cooperau foarte benefic cu el. Spre exemplu, România și-a modernizat tehnologia, cu utilaje de ultimă oră cumpărate din Germania, din Italia și din alte țării, reușind să se transforme rapid într-o țară industrializată. Criza rachetelor din Marea Caraibilor din 1962 a arătat că o astfel de coexistență era pe muchie de cuțit, iar echilibrul strategic realizat între cei doi mari era, de fapt, un echilibru al terorii armelor nucleare și clasice. Americanii u puteau

accepta ca ruşii să amplaseze rachete în Cuba, deşi ei aveau amplasate astfel de rachete în Europa şi în alte locuri de pe planetă. Ruşii s-au folosit de prilej şi le-au cerut, să-şi retragă rachetele din Turcia şi să garanteze că nu vor ataca Cuba. Criza s-a soluționat, dar primejdia a rămas. Am fost în vizită la o divizie de tancuri din Uniunea Sovietică prin 1986. Preocuparea principală a comandantului acestei divizii dotată cu tancuri de ultimă oră, era să scoată rapid divizia din raza rachetelor americane amplasate în Germania. Echipajele tancurilor erau tot timpul în stare de alertă, iar comandanții, de la cel de pluton la cel de divizie, aveau program de la 05.00 la 21.00, doar cu o pauză de două ore pentru masa de prânz… Familiile lor se aflau în mica garnizoană din pădure, în blocuri de locuințe situate dincolo de gardul unităților.

Cam așa se trăia în acea vreme. La care se adăuga grija principală de adăpostire a populației, în caz de atac, și de salvare a bunurilor necesare vieții.

Ei bine, după cum se știe, nu era liniște deplină nici în interiorul sistemului socialist care, potrivit doctrinei, trebuia să fie non-conflictual. Înseşi statele din interiorul sistemului n-au putut evita astfel de conflicte. Rusia și China, spre exemplu, şi-au păstrat diviziile în alertă şi chiar au deschis focul una asupra alteia de câteva ori, de-a lungul Amurului şi de-a lungul frontierei de uscat. Frontiera nu a fost definită și, delimitată precis între China şi Uniunea Sovietică decât foarte târziu. Abia în 1994-1995, s-a delimitat şi, au spus ruşii, s-a reuşit o performanţă uriaşă, delimitând clar frontiera cu China şi realizând un parteneriat strategic cu această mare țară. Abia acum, când nici China, nici Rusia nu mai au aceeaşi ideologie (Rusia e o ţară cu capitalism primitiv sau mai puţin primitiv, iar China este o combinare între socialism şi capitalism, o chestiune absolut nouă), aceste țări au reuşit un parteneriat strategic și, mai mult, fac parte, împreună, din Organizația de la Shanghai, din Forumul Asia de Nord-Est, din forumul BRICS, din Organizația Mondială a Comerțului etc…. Ce se va întâmpla în continuare?

Nici spaţiul Atlanticului de Nord nu a fost unul foarte liniştit, chiar dacă țările de aici au avut și au aceleași sisteme de valori și, interese esențiale în mare consonante. Plecarea Franţei din structurile de comandă înainte de 1989, revenirea ulterioară în aceste structuri, apoi dezbaterile foarte aprinse privind conceptul strategic NATO, noua filosofie a Alianței, transformarea ei într-o organizație de securitate cu competențe mondiale, idee neagreată de o parte dintre țările europene şi multe altele … arată cât de dificilă este armonia.

Deci, ideologia nu este un suport, spune el, pentru a supravieţui sau pentru a-ți exercita influenţă şi puterea. Acesta este Waltz. El este reprezentantul realismului structurat.

Realismul structural are două formule: una neoclasică şi una a alegerii raţionale.

2.3.1. Neorealismul lui Waltz. Puterea nebalansată.

Waltz este, împreună John Mearsheimer, reprezentant al *realismului structural* (întemeiat pe sistemul internaţional), spre deosebire de *realismul clasic*, întemeiat pe natura umană. Waltz este considerat neorealist.

La *realismul structural* există două direcţii: *realismul neoclasic* (Randall Schweller şi Fareed Zakaria) şi *realismul alegerii raţionale* (Stephen Krasner şi Joseph Grieco)

În ceea ce priveşte studiile de securitate, există un fel de suprapunere a realismului neoclasic pe o mai veche diviziune a realismului în *ofensiv* şi *defensiv*.

Realismul structural al lui Waltz constă, în principal, în *teoria balanţei de putere*.

În cadrul realismului ofensiv, este de remarcat teoria lui Gilpin asupra războiului hegemonic.

Mearsheimer se apropie de realiştii neoclasici, în sensul că, potrivit teoriei sale, variabilele dependente derivă din structura anarhică a sistemului.

Waltz susţine că bipolaritatea se menţine, dar într-o stare modificată. În cele din urmă, admite că, după prăbuşirea Uniunii Sovietice, sistemul politic internaţional a devenit unipolar. Dar, spune el într-un alt studiu, unipolaritatea nu va dura mult, locul ei urmând a fi luat de o structură multipolară, *China, Rusia şi Germania* fiind candidaţi naturali la statutul de mare putere, care să conteze în reconfigurarea puterii.

„Teoria structurală şi *teoria balanţei de putere,* care derivă din ea, nu conduc la espectativa că statele se vor angaja, întotdeauna sau măcar de regulă, în comportamente de balansare…" Nu trebuie făcută *eroarea numerică*, adică nu trebuie trasă o concluzie calitativă dintr-o realitatea cantitativă.

Strategia alinierii poate deveni mai atrăgătoare decât cea a *balansării*… „Teoria balansării nu prezice uniformitate de comportament, ci doar o puternică tendinţă a statelor mari din sistem sau din subsistemele regionale de a recurge la balansare atunci când trebuie."

„În interiorul, ca şi în exteriorul cercului statelor democratice, pacea depinde de o precară *balanţă a forţelor*. Cauzele războiului nu rezidă doar în state sau în sistemul de state; ele se găsesc în ambele. Kant a înţeles acest lucru. Adepţii păcii democratice îl trec cu vederea." (Waltz, 2002, p. 13)

Chiar dacă numărul democraţiilor ar creşte, acesta nu pot asigura depăşirea anarhiei şi a dilemei securităţii.

Concluzia sa: ***în relaţiile internaţionale, puterea nebalansată este o sursă de pericol, chiar dacă aparţine unei democraţii liberale incontestabile, cum este America***.

NATO n-a dispărut, aşa cum prezisese Waltz, ci, dimpotrivă, s-a extins, ceea ce a dat apă la moară instituţionaliştilor (importanţa instituţiilor internaţionale, care capătă o existenţă proprie, şi preluarea de către acestea a funcţiilor puterii, echilibrului etc.)

Waltz: Instituţiile sunt create de state şi folosite de acestea. Întrucât, după desfiinţarea Tratatului de la Varşovia, NATO îşi

pierduse funcţia majoră, SUA au folosit Alianţa pentru promovarea propriei viziuni privind securitatea Europei.

Waltz consideră că, prin extinderea NATO, s-au creat noi linii de divizare în Europa şi sunt lezaţi cei rămaşi pe dinafară… Sunt slăbiţi ruşii care înclină spre o democraţie liberală şi, în loc să fie atraşi către Europa, sunt împinşi către China. Scad speranţele reducerii armamentului nuclear.

Supravieţuirea şi extinderea NATO subliniază nu defectele, ci limitările teoriei neorealiste.

Structurile condiţionează, însă nu determină comportamentele statelor.

„De la unilateralism strident la un multilateralism urgent”.

Cea care a creat acest slogan este Doctrina Administraţiei Bush. Proclamarea *„Războiului împotriva terorismului”*, după atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, are consecinţe cât se poate de contradictorii şi implicaţii geopolitice importante. Iniţial, Rusia a fost luată în ecuaţie ca aliat al SUA în combaterea terorismului, apoi s-a revenit la vechile adversităţi.

Şi după 11 septembrie, susţine Waltz, rămân esenţiale cele trei elemente de bază ale politicii internaţionale:

- disparitatea dramatică de putere între SUA şi restul lumii (această disparitate poate determina SUA să se comporte nechibzuit în politica externă);

- problema nucleară;

- implicarea directă sau indirectă a SUA într-o mulţime de crize regionale pe care nu le poate gestiona corespunzător.

Esenţa teoriei lui Waltz*:* ***polaritatea sistemului internaţional şi consecinţele sale.***

De unde rezultă că atribuţiile de management sunt și au fost asumate de cele două mari puteri:

- menţinerea sistemului;

- conservarea păcii;

- rezolvarea problemelor comune, economice, militare sau de altă natură.

Cooperarea între interesele egoiste ale managerilor, mai ales pentru a micşora riscul războiului devine din ce în ce mai necesară. De aici nu rezultă că o astfel de cooperare este și sinceră și benefică. Este o cooperare impusă de evitarea unei catastrofe, este o cooperare pe marginea prăpastiei. Nimeni nu se obosește însă să construiască un viaduct de bază și unul de rezervă, care să reziste sub semnul durate. Important, în această lume, nu este edificiul, ci suportul de putere. Diplomația și toate formele de cooperare nu vin dintr-un profund sentiment de responsabilitate, ci dintr-un uriaș pericol creat de o nouă sabie a lui Damocles. Lumea nu face așa, pentru că așa vrea, ci pentru că e nevoită să vrea să facă așa.

Ar fi bine ca est-europenii (din vremea comunismului) să-şi aleagă ei conducătorii, dar managementul Uniunii Sovietice, într-o lume tradiţional instabilă, îşi are părţile lui bune, crede Waltz. Aceasta se poate chema *interdependență*.

În aceste condiții, *interdependența* devine o vulnerabilitate reciprocă, o vulnerabilitate la scară mondială, a tuturor și a fiecăruia.

Cu cât interdependenţa internaţională este mai accentuată, cu atât mai mult se simte nevoia unui management internațional. Dar managementul internațional își are și el capcanele și vicisitudinile sale, pentru că unii sunt mai internaționali decât alții, iar puterea nu acceptă internaționalismul decât în măsura în care ea este dominantă. Acest lucru determină fiecare stat să le supravegheze pe celelalte cu precauţie şi suspiciune, întrucât situaţiile din fiecare îl afectează ca şi cum acestea s-ar produce pe teritoriul său. Independența nu mai poate fi clamată, pentru că, practic, nu mai este posibilă.

Interdependenţa este definită de Waltz ca vulnerabilitate reciprocă (Pentru marile puteri este scăzută), sau invers, „concentrarea asupra politicii economiei internaţionale şi nu asupra economiei politicii internaţionale”

Literatura interdependenţei tinde să mascheze inegalităţile pe plan internaţional. Reușita este însă iluzorie. Inegalitățile există

și sunt definitorii pentru acest tip de societate, iar altul mai bun, în afară de variantele utopice, omenirea nu cunoaște.

Interdependenţa sub dominaţia britanică a fost marcată, în final, de un război devastator, iar cea sub dominaţie americană, probabil că va dura mai mult, dar nu există nicio certitudine că ea nu se va sfârşi la fel.

Intervine însă un nou element în această ecuația complicată – cel generat de teoria globalizării.

Între teoriile interdependenței și teoria globalizării există o oarecare continuitate, deși aceste teorii, ca orice teorie, au viciul generalizării uneori pripite și de cele mai multe ori, simpliste.

Waltz susţine că, sub presiunile globalizării, statele n-au intrat în criză (este vorba de statele care contează), ci, dimpotrivă, şi-au întărit capacitatea de a face faţă presiunilor care vin dinspre economia mondială.

Statele Unite, susţine Waltz, nu au totuşi capacitatea de a gestiona singure afacerile internaţionale.

Globalizarea nu aduce elemente noi. *Globalizarea înseamnă omogenizare* – susţine Waltz. Intră pe dimensiunea economică a globalizării, termeni favoriţi ai globaliştilor.

Totuşi, el acordă un rol important politicii, de aceea nu este prea citat de globalişti. *„Politica naţională, nu pieţele internaţionale, explică multe dintre evoluţiile economice internaţionale."* Multe dintre concluziile sale sunt asemănătoare cu cele ale scepticilor. Realismul însuşi capătă, în această epocă a complexităţii paradoxale, o aură de scepticism. Pentru că, în faţa presiunilor cercurilor de interese, al marilor organisme financiare internaţionale, a crizelor care se declanşează cu virulenţă, a haosului care câştigă din ce în ce mai mult teren, optimismul, certitudinea și încrederea se estompează și chiar dispar.

Ceea ce nu se pare foarte interesant la Waltz este faptul că respinge mitul potrivit căruia suveranitatea statelor sau puterea guvernelor naţionale ar fi subminate de globalizare. În acord cu Waltz, noi susţinem că, cedarea de suveranitate – vehiculată de unii

globaliști, dar și de unii optimiști ai Uniunii Europene – nu duce la consolidarea structurilor globaliste, ci doar la distrugerea celor naționale, iar globalizarea nu poate trece peste această etapă a statelor naționale, întrucât guvernanța mondială, de care se vorbeşte atât de mult, nu este şi nu poate fi o realitate, decât cu prețul unei mari catastrofe, unei schimbări radicale de paradigmă politică şi strategică.

Interdependenţa, în sens de vulnerabilitate, este astăzi mai pronunţată decât în sistemul bipolar, iar managementul mai dificil - susţine Waltz.

Asumarea managementului internaţional în astfel de situaţii este o povară pe care Statele Unite nu şi-o pot permite. Responsabilitatea ar fi mult mai mare ca beneficiile, iar riscul imploziei ar fi tot atât de mare precum cel al comunismului de tip sovietic.

Mai mult, ***statele au tendinţa de a balansa puterea hegemonului, în funcţie de percepţia subiectivă a ameninţărilor.***

Percepția subiectivă a amenințărilor este, de fapt, percepția națională a sistemelor de provocări, pericole și amenințări la care statele devin tot mai vulnerabile, în condițiile în care rețelele nu reușesc încă dă organizeze haosul, iar legile vechi nu se pot trece fără sincope în cele noi.

Dar, dezbaterea teoretică pe aceste teme este nu doar interesantă, ci și necesară. Omul trebuie să știe încotro îl îndreaptă filosofia și fizionomia puterii.

Teoriile sunt colecţii sau seturi de legi trimiţând către un anumit comportament sau fenomen. Legile stabilesc relaţii între variabile, variabilele fiind concepte care pot avea diferite valori. Dacă *a*, atunci *b*, unde *a* se referă la variabila sau variabilele independente, iar *b* la variabila dependentă.

„Dacă relaţia dintre *a* şi *b* este invariantă, atunci legea este absolută.

Dacă această relaţie dintre *a* şi *b* este foarte constantă, deşi nu invariantă, atunci legea ar fi exprimată în următorii termeni: *dacă a, atunci b, cu o probabilitate x.*

„*O lege nu se fundamentează pe o relaţie care a fost descoperită, ci pe o relaţie care a fost descoperită în mod repetat*. Repetiţia determină aşteptarea potrivit căreia, dacă-l descopăr pe *a* în viitor, atunci, cu un anumit grad de probabilitate, pot să-l aflu pe *b.*”

Structura unui sistem se modifică odată cu schimbările care se produc în privinţa distribuirii capabilităţilor între unităţile sistemului. Acesta e lucru foarte important şi e o teză pe care, la un moment dat, o contrazice când spune că puterea nucleară contează foarte mult. Pentru că puterea nucleară este una dintre capabilităţi, dar nu singura, mai sunt şi altele. Și sunt foarte multe. Dar tot relaţii de putere sunt şi acestea. Aici e vorba de faptul că realiştii susţin că sistemul internaţional este anarhic, adică fiecare stat îl vânează pe celălalt, stă cu puşca la ochi şi vânează, metaforic vorbind, îl studiază pe celălalt cu lupa să vadă cum poate „profita” de pe urma lui pentru a-i cuceri bogăţiile, pentru a-i exploata cererile, pentru a-şi exercita interesele sau pentru a se proteja împotriva lui, pentru a realiza cu acesta un mediu de securitate stabil în zona respectivă, pentru a se asocia cu el, ca să nu se întâmple nimic acolo, pentru a se face frate cu el, cum spune o vorbă. Deci analiza trebuie făcută, având în vedere toate elementele, dar oricare stat în raport cu celălalt, trebuie să aibă putere, iar puterea nu este numai putere armată, economică, financiară sau informaţională, politică în sensul deciziilor, legilor şi politicilor, adică a calităţilor acestor legi şi politici şi aşa mai departe, ci este toate acestea la un loc.

Putere însemnează tot la un loc.

Aceasta, dacă vreţi să nu-i ziceţi putere, spuneți-i capabilitate, este cam acelaşi lucru și, poate, este și mai bine. Dacă vreţi să-i ziceţi capacitate şi nu capabilitate este la fel de bine.

Capacitatea însemnează ce ai, capabilitate însemnează şi puterea de a folosi ce ai, dar și de a reproduce şi a recrea capacitate.

Și Waltz, ca mulții alții, vorbeşte de sfârşitul bipolarităţii, dar spune că bipolaritatea aceasta, de fapt, se modifică nu se schimbă. Pentru că Rusia rămâne totuşi un pol de putere, pentru că Rusia, oricât s-ar dori de către anumite cercuri, nu poate fi scoasă din ecuația de putere și potențial. De ce? Simplu. Pentru că are arma nucleară care contează enorm în strategia forţei şi, mai mult, are un potențial uriaş care începe deja să fie folosit după marea bâjbâială care a dus, până la un punct, la prăbușirea unui sistem care i-a adus putere și prosperitate. Rusia, prin sistemele ei, îşi reconstruieşte încet-încet puterea. Pentru că este, ca teritoriu și resurse, cea mai mare țară din lume. Mai mult, Rusia știe să-și folosească în mod benefic puterea pe care o are, dar și puterea emergentă. Resursele energetice – prin politica energetică a Rusiei – sunt folosite pentru a influenţa și chiar a ține la respect. Europa. Acordul de parteneriat şi colaborare cu Uniunea Europeană nu se desfășoară linear, Rusia nu acceptă nici un fel de subordonare față de Uniunea Europeană, nici integrarea ca un stat oarecare în UE, nici regulile impuse sau sugerate de UE. Rusia doreşte un parteneriat strategic cu UE şi nu un simplu acord de colaborare. Iar parteneriatul acesta strategic cu UE nu este pe placul americanilor, aşa spune Brzezinski, şi eu îl cred, pentru că a fost consilierul lui Carter şi este un tip nonconformist, care spune lucrurilor aşa cum le gândeşte el.

Prăbuşirea prin implozie a Uniunii Sovietice a creat un dezechilibru, aşa cum spune şi Samuel P. Huntington în cartea lui şi într-un articol „Puterea uni-multipolară”, apărut în Foreign Affairs.

Dar SUA nu vor fi lăsate prea multă vreme să domine lumea. Se vor crea forţe care să balanseze SUA, spune Waltz. Această balanţă poate fi, considerăm noi, simetrică, în sensul că, în cele din urmă, forțele SUA vor fi cam de aceeași talie, importanță,

dimensiune şi calitate, cu cele ale statelor care balansează puterea americană – şi aici e vorba nu numai de forţele strategice nucleare ale Rusiei, ci şi de cele ale altor mari puteri care nu se integrează în conceptul american sau european de management al crizelor –, dar şi disimetrică, în sensul menţinerii şi chiar accentuării disproporţionalităţii, şi chiar asimetrică, mai degrabă, asimetrică, în sensul variabilităţii forţelor, mijloacelor şi acţiunilor, în cel al ieşirii din principii şi forţării escaladării normei de drept.

Mai mult, balansarea se poate realiza şi prin alte mijloace decât cele militare, mai ales prin cele economice, ale culturii de piaţă, dar şi cognitive, informaţionale şi mediatice. Din punct de vedere economic, aceste mijloace există deja, şi este foarte bine că UE este la paritate cu SUA privind PIB. Dar, în ceea ce priveşte forţele militare, nu se poate compară nimeni cu Statele Unite. Dar, curios, se pare că nimeni nu-şi propune ca să balanseze forţa militară a SUA prin mijloace militare. Probabil, pentru motivul că ar fi nevoie cam de 100 de ani şi de alocări drastice din PIB (americanii alocă 4,03 la sută), iar acest lucru nu este la îndemâna oricui. Şi, oricum, din punct de vedere politic, şi chiar strategic, nu are sens. Nici-o ţară nu-şi propune aşa ceva, fiecare ţară are nişte interese mai apropiate şi nu-şi dispune forţele armate pe tot pământul. Numai americanii o fac. De ce o fac? Am explicat mai înainte. Din punct de vedere al relaţiilor internaţionale, puterea nebalansată este o sursă de pericol. Altfel spus, dacă puterea americană nu este balansată e poate deveni o sursă de pericol? N-o spun eu, o spune Waltz, care este american. Nu ştiu dacă pentru americani devine o sursă de pericol, dar asta e o lege, şi anume aceea că puterea care nu este contracarată poate evolua nelinear, haotic şi imprevizibil, întrucât nu are cu cine să se confrunte şi iese din realitatea spaţiului strategic. Ce înseamnă, de fapt, a balansa o putere? Înseamnă a o egala, a o echilibra, a o scoate din dominanţă şi din disimetrie, a-i opune o altă putere de aceeaşi factură sau echivalentă, a o dezamorsa. Dar dezamorsarea se poate realiza şi prin izolare, prin nerăspuns, prin a o lăsa, cum se spune cu ochii în

soare, a-i distruge adică obiectul muncii. Desfiinţarea Tratatului de la Varşovia a dus la debalansarea NATO, dar nu prin contrapondere, ci prin… dispariţie. Desigur, NATO şi-a recăutat şi regăsit un adversar, de data aceasta asimetric – crizele şi conflictele armate – care, în lipsa presiunilor bipolare, tindeau să o ia razna, ieşind din orice control. Înşişi americanii – principalii sponsori şi susţinători ai NATO – sunt interesaţi de un echilibru al forţelor. Tocmai din acest motiv au şi participat la elaborarea, susţinerea şi impunerea acelor tratate privind gestionarea armamentului nuclear, fiecare dintre cele două superputeri nucleare numărându-şi focoasele – tu ai atâtea, eu am atâtea, n-ai voie să faci altele pentru că ai semnat tratatul şi în relaţiile internaţionale contează foarte mult chestia asta, n-ai voie să faci nici scuturi antirachetă pentru că strici echilibrul de forţe etc. –, iar tot ansamblul acesta care seamănă cu un joc de copii mari, a creat o adevărată diplomaţie, plus o mulţime de instituţii ale ONU sau ale altor organizaţii regionale care comentează, analizează, distribuie, pun la punct, veghează. Sistemul acesta SALT ca şi reducerea armamentelor convenţionale nu fac altceva decât, cel puţin în domeniul militar, în domeniul puterii militare, să se străduiască să menţină, cât de cât, acest echilibru de forţe şi să nu permită altora să aibă acces la mijloace şi tehnologii care ar putea,într-o zi, să arunce totul în aer. Dar, cum bine se ştie, acest echilibru nu există, oricât de mult s-ar strădui protagoniştii să demonstreze că avem de-a face cu un echilibru pe care vrem să-l păstrăm cu orice preţ.

Waltz a scris într-un articol că NATO nu mai are obiectul muncii, pentru că dacă s-a desfiinţat Tratatul de la Varşovia, Alianţa devine desuetă. Europa nu mai are nevoie de aşa ceva. Şi atunci, spune tot el, NATO, după 1989, după ce, în 1991, a dispărut Tratatul de la Varşovia (care, oricum, s-a înfiinţat ca urmare a existenţei NATO şi nu invers), nu numai că nu s-a desfiinţat, dar s-a şi extins.

Această realitate a dat apă la moară instituţionaliştilor care susţin că instituţiile sunt mai importante decât statele, trecând

deasupra statelor şi preluând o parte din atribuţiile acestora, în aşa fel încât ele devin entităţi puternice care garantează echilibrul între state şi aşa mai departe. Sigur că intră în conflict cu realiştii în această problemă.

Waltz ca şi ceilalţi, susţin că instituţiile au fost create de state în folosul lor şi nu împotriva lor. Adevărul este, ca întotdeauna, pe undeva, prin zona de mijloc. Într-adevăr, se pare că instituţiile, deşi au fost crate de state în folosul lor, la un moment dat, îşi iau nasul la purtare şi dictează statelor ce să facă și cum să facă. Este foarte adevărat, cam aceasta ar fi tendința, dar nu dictează chiar tuturor statelor, ci numai acelora care n-au coloană vertebrală, dar chiar și acelea trebuie să valideze deciziile acestor instituții prin Parlamentele naționale. Spre exemplu, toate deciziile ce se iau la nivelul Uniunii Europene, al NATO, la nivelul altor instituţii sunt validate de Parlamentele naţionale.

Nimic nu trece fără să fie validat de parlamentele naţionale. Că există presiuni din partea acestor instituții e altă problemă. Această problemă are, de fapt, două fațete: prima este aceea că înapoia presiunilor exercitate asupra unor state de către instituțiile internaționale se află unele dintre statele mari, care folosesc aceste instituții în interes propriu; cea de a doua este aceea că, în timp, unele dintre instituțiile internaționale, în anumite componente ale lor, se autonomizează, se birocratizează excesiv, permițându-și încălcarea procedurilor și impunerea unor decizii unora dintre state, mai ales acelora care nu au guvernări suficient de puternice pentru a nu permite amestecul în treburile interne și în suveranitatea națională. Repetăm: instituţiile au fost create de state în folosul lor, o spune Waltz şi noi, toți cei care înțelegem importanța și valoarea statului de drept, suntem de acord cu el din punctul acesta de vedere.

Şi atunci americanii au spus: stai, domnule, am creat NATO, care ne-a slujit ani buni în timpul Războiului Rece și s-a dovedit a fi nu numai un liant de neprețuit și o forță de descurajare formidabilă, cea mai puternică din lume (evident, puterea NATO

este dată mai ales de componenta și participarea americană), dar și un adevărat modus vivendi al democrațiilor occidentale. Cum adică renunţăm la această forţă? Este o forţă a grupului nostru, a statelor occidentale, hai s-o extindem, că-n felul acesta ne creştem puterea şi influenţa care contribuie la prevenirea conflictelor, la gestionarea crizelor şi aşa mai departe, căci, așa cum am spus-o și mai sus în cadrul acestui text, americanii chiar voiau să transforme NATO într-o organizaţie de securitate, care să gestioneze toată conflictualitatea lumii. Proiect cu care, unii dintre membrii fondatori ai Alianței nu au fost de acord, ci au susținut că NATO trebuie să rămână așa cum a fost creată această Alianță prin Tratatul de la Washington, din 1949. Așa a rămas, dar cu modificarea esențială, în patru rânduri: Roma, Washington, Istanbul, Lisabona, a conceptului strategic și cu extinderea, în urma summit-ului de la Washington din 1999, a unora dintre competențele Alianței și dincolo de arealul NATO.

Europenii voiau să rămână acolo, în limitele Tratatului de al Washington. Şi între aceste două curente din NATO se duce și azi o bătălie, pentru că NATO a fost creată să apere ţările europene împotriva pericolului comunist. Acesta nu mai există, s-a desfiinţat şi atunci împotriva cui apără NATO ţările acestea? Cine atacă UE şi SUA? Cine? Teroriştii! Să fim serioşi! Ăia sunt … reacţie asimetrică, nu-și pune NATO mintea cu ei, dar Alianța și-a extins, de la 1991, de când cu noul concept, și arealul și atribuțiile. NATO este o forţă politico-militară foarte puternică, unde se află majoritatea statelor democratice din spațiul euro-atlantic, iar această forță nu poate rămâne în afara provocărilor, pericolelor, amenințărilor, a vulnerabilităților statelor membre și partenere la acestea și a riscului generat de o astfel de dinamică. E clar că NATO nu poate sta deoparte, chiar dacă unele țări mari, între care și Rusia, nu agreează nici extinderea NATO, nici realitatea NATO, deși există un consiliu NATO-Rusia, un consiliu NATO-Ucraina etc. De aici nu rezultă că NATO trebuie să facă ce vor țările din afara NATO, ci ceea ce doresc țările membre. Dar punctele de

vedere ale acestor nu au ajuns încă la un consens, iar în NATO consensul este esențial. NATO poate gestiona mediul de securitate al lumii şi ar trebui, în viziunea unora dintre membrii săi să o și facă. Și o și face de vreme de ce află în Afganistan. .

Waltz spune însă altceva.

Spune că americanii au folosit NATO pentru ca să-şi exercite puterea, să-şi promoveze interesele lor în Europa, în ceea ce priveşte securitatea Europei şi, în general, în Europa. Dar aceasta a fost până acum. De-acum, americanii încep să îşi multe centrul de greutate al politicilor și strategiilor lor de securitate din ce în ce mai mult în Pacific şi în Asia şi chiar spre Oceanul Arctic, adică spre acele zone unde se află resursele care vor fi exploatate mâine.

Această construcție complexă, cu o mulțime de variabile și foarte puține constante merită să fie analizată. Deşi Waltz şi Brzezinski spun lucruri diferite, ei se întâlnesc undeva, în strategiile de securitate americane, care, pe lângă reperele clare și lucrurile ferme, permit dialoguri, scenarii, puncte de vedere, variante, dar mai ales o gândire complexă, așa cum este viața.

Avem de-a face, astăzi, cu o trecere *„de la unilateralism strident la un multilateralism urgent.”*

Proclamarea „Războiului împotriva terorismului”, după atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, are consecinţe cât se poate de contradictorii şi implicaţii geopolitice importante. Iniţial, Rusia a fost luată în ecuaţie ca aliat al SUA în combaterea terorismului, apoi s-a revenit la vechile adversităţi.

Şi după 11 septembrie, susţine Waltz, rămân esenţiale cele trei elemente de bază ale politicii internaţionale:

- disparitatea dramatică de putere între SUA şi restul lumii (această disparitate poate determina SUA să se comporte nechibzuit în politica externă);

- problema nucleară;

- implicarea directă sau indirectă a SUA într-o mulţime de crize regionale pe care nu le poate gestiona corespunzător.

Esenţa teoriei lui Waltz: ***polaritatea sistemului internaţional şi consecinţele sale.***

S-a creat rapid o coaliţie împotriva terorismului, evident, în cadrul unui război împotriva acestui fenomen, mai exact, pentru a declanșa și susține, sine die, un război împotriva terorismului, ca și cum terorismul ar fi un adversar, și nu un fenomen. La această coaliție au participat foarte multe țări. Spre exemplu, la operația contra-teroristă Enduring Freedom din Afganistan au participat 60 de țări, inclusiv Afganistanul și Iranul (Afganistan, Australia, Armenia, Azerbaidjan, Bahrein, Bangladesh, Bulgaria, Belgia, Bosnia și Herțegovina, Canada, China, Congo, Cipru, Cehia, Danemarca, Egipt, Estonia, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Ungaria, India, Iran, Irlanda, Italia, Japonia, Kuweit, Kîrghistan, Letonia, Lituania, Macedonia, Malaiezia, Muntenegru, Olanda, Noua Zeelandă, Norvegia, Oman, Pakistan, Polonia, Portugalia, Qatar, România, Rusia, Slovacia, Slovenia, Coreea de Sud, Spania, Sudan, Suedia, Elveția, Tadjikistan, Tailanda, Turcia, Turkmenistan, Emiratele Arabe Unite, Ucraina, Marea Britanie, Uzbekistan, Statele Unite ale Americii).

De fapt, unii teoreticieni nu acceptă nici acum că terorismul ar fi un război. Dealtfel, nici dreptul internaţional nu se grăbește să definească terorismul ca război, ci îl consideră infracțiune deosebit de gravă, crimă. Şi atunci, nefiind definit terorismul ca fiind război, cu greu se poate justifica războiul împotriva terorismului de care vorbeşte Bush şi SUA. Şi totuşi, acest război există. Să vedem ce spune acesta după 11 septembrie. El spune că rămâne să înţelegem cele trei elemente de bază ale politicii internaţionale.Disparitatea dramatică de putere între SUA şi restul lumii care poate determina SUA să se comporte dictatorial, nesimetric sau nechibzuit în politica internaţională, atacarea Irakului care a fost o chestiune nechibzuită după părerea lui Waltz. După părerea noastră, s-ar putea să nu fi fost deloc nechibzuită, de vreme ce acolo au descoperit, după afirmațiile oficialităților irakiene de atunci, un zăcământ de 125 milioane de tone de petrol, probabil cel mai mare

din lume, dar, mai mult, Irakul și Iranul – care au purtat un război de opt ani, uzându-se reciproc – trebuiau anihilate, în continuare, pentru că Orientul Mijlociu nu poate fi lăsat să se organizeze și să se comporte altfel, , decât ca un mare Orient Mijlociu Democratic şi Prosper, potrivit unor viziuni americane de tipul celei promovate de George Bush și nu numai. Acest obiectiv încă nu a fost atins.

Irakul şi Iranul candidau la funcţia de lider al civilizaţiei musulmane, cu unele şanse de reuşită. Or, acest lucru nu putea fi lăsat în voia sorții, întrucât atitudinea celor două țări nu era defel una nici pro-americană, nici pro-occidentală, în general. *Divide et impera* a funcționat și aici. Desigur, doar parțial. Războiul cumplit dintre Iran și Irak nu a fost descurajat, iar după ce acesta s-a încheiat, a fost atacat Irakul, mai întâi, în 1991, pentru a fi scos din Kuweit (deși nimeni nu a descurajat atacul irakian asupra Kuweitului) și apoi, în 2003, pe motiv că deține Saddam Hussein arme de distrugere în masă (arme care n-au fost niciodată descoperite). Dar Irakul trebuia scos rapid din ecuația puterii în Orientul Mijlociu și a-l distruge pentru multă vreme ca o posibilă putere regională. Mai mult, obiectivul strategic putea fi și acela de a îngrădi, a încercui și a izola Iranul, pentru că Orientul Mijlociu reprezintă în concepţia multora dintre teoreticieni o ameninţare foarte importantă, mai ales la adresa civilizaţiei occidentale sau ţărilor din această civilizaţie. Dar mai ales că Golful are încă mult petrol ieftin.

Cea de-a doua mare chestiune strategică o constituie *problema nucleară* şi implicarea directă sau indirectă a SUA într-o mulţime de crize regionale pe care nu le poate gestiona în mod corespunzător. Aproape toate intervenţiile americane în Coreea, Vietnam, iată, şi în Irak şi-n Afganistan, fie că au eşuat, fie că au avut desfăşurări imprevizibile şi costuri uriaşe.

Războiul din Afganistan și din Irak a costat SUA aproape 700 de miliarde de dolari, ceea ce este foarte mult chiar și pentru americani, bani care nu se mai pot recupera. Dar acesta este unul dintre prețurile asigurării dominanței strategice.

Nu mai insist, conceptul lui Waltz este foarte limpede.

Interesantă este afirmaţia că toate entităţile au tendinţa de a balansa puterea hegemonului, în funcţie de percepţia subiectivă a ameninţărilor. Adică fiecare îşi ia măsuri pentru a se apăra, sau a se proteja sau a-şi asigura securitatea şi puterea necesară pentru a-și menține puterea, în funcţie de modul cum percepe el acţiunea celorlalți.

S-a creat, de-a lungul anilor de dezvoltare tehnologică și informațională, o interdependență reală și necesară, care a generat un efect de interdependență, deopotrivă benefic, dar și generator esențial de vulnerabilități reciproce majore.

Cu cât interdependenţa internaţională este mai accentuată, cu atât mai mult se simte nevoia unui management internațional. Acest lucru determină fiecare stat să le supravegheze pe celelalte cu precauţie şi suspiciune, întrucât situaţiile din fiecare îl afectează ca şi cum acestea s-ar produce pe teritoriul său.

Interdependenţa este definită de Waltz ca ***vulnerabilitate reciprocă*** (Pentru marile puteri este scăzută), sau invers, ca o „***concentrare asupra politicii economiei internaţionale şi nu asupra economiei politicii internaţionale***”

Literatura interdependenţei tinde să mascheze realităţile inegalităţilor pe plan internaţional. Observă, din ceea ce se întâmplă în lume, că interdependența are o geometrie variabilă, mai mult, chiar foarte flexibilă, și o construcție paradoxală, dar care se menține ierarhică. Este vorba de o ierarhie mascată, în care puterea nu pierde aproape nimic din caracterul ei discreționar. Numai că dominanța are alte forme mediatice și juridice de exprimare.

Interdependenţa, sub dominaţia britanică, a fost marcată, în final, de un război devastator, iar cea sub dominaţie americană, probabil că va dura mai mult, dar nu există nicio certitudine că ea nu se va sfârşi la fel.

Între teoriile interdependenței și teoriile globalizării există o continuitate și o susținere reciprocă.

Waltz afirmă că, sub presiunile globalizării, statele n-au intrat în criză (este vorba de statele care contează), ci, dimpotrivă, şi-au întărit capacitatea de a face faţă presiunilor care vin dinspre economia mondială.

Statele Unite, susţine Waltz, nu au totuşi capacitatea de a gestiona singure afacerile internaţionale.

Globalizarea nu aduce elemente noi. *Globalizarea înseamnă omogenizare* – susţine Waltz, intrând astfel pe dimensiunea economică a globalizării, termeni favoriţi ai globaliştilor.

Totuşi, el acordă un rol important politicii, de aceea nu este prea citat de globalişti. „Politica naţională, nu pieţele internaţionale, explică multe dintre evoluţiile economice internaţionale.” Multe dintre concluziile sale sunt asemănătoare cu cele ale scepticilor.

Există un management al interdependenței? Acest management presupune sau cere cedarea de suveranitate? Pentru unii din politicienii cu cap de lemn, cedarea de suveranitate este un lucru firesc în această epocă. În capul lor, desigur. Dar atâta vreme cât sistemul internațional – în măsura în care vorbim de un astfel de sistem sau cum s-o numi el – se bazează pe state, **toate statele din lume, dacă sunt state, sunt suverane.**

Dar, fără îndoială, amestecul unor state sau unor organizații create de state în treburile altor state, treburi care nu țin de obligațiile internaționale asumate, ci de logica suveranității este destul de frecvent.

Avem un exemplu petrecut chiar la noi în țară.

Toată lumea a spus că ce s-a întâmplat în vara anului 2012, prin căderea guvernului, prin votul dat în Parlament, prin suspendarea de către Parlament, a președintelui României și în urma referendumului din august, a fost o lovitură de stat în România. O lovitură de stat date de Parlament?!

Curtea Constituțională a validat ca fiind constituționale toate măsurile luate de Parlament, dar a impus un prag electoral de 50 % pentru referendumul de demitere a președintelui, deși nu există

nicăieri o astfel de procedură, iar participarea la vot a românilor, dezgustați și revoltați de prestația politicienilor, era și este încă scăzută.

Nefiind definitivate rezultatele recensământului din 2012 și neclare listele electorale – practic, nimeni nu știa în mod oficial care este populația României la acea dată și care este numărul votanților – , impunerea unui prag era mai mult decât un act voluntarist.

Teoreticienii români şi o parte din populaţie au spus că este chestiune aberantă, cum să fie o lovitură de stat dacă aşa a hotărât Parlamentul. Cum să dea Parlamentul lovituri de stat? Unde s-a mai pomenit aşa ceva? E o ignorare completă a ştiinţei politice şi a realităţii politice. Unde sunt forţele organizate în vederea unei lovituri de stat? Unde e puciul, unde sunt toate acele elemente care compun o lovitură de stat?

Dar președintele Comisiei Europene, precum și oficiali germani și americani, susținuți de câteva articole apărute în presa străină pe această temă (dar scrise sau comandate din România), ca și unii dintre popularii europeni, au impus României acceptarea ca atare a situației. Votul celor 7,4 milioane de români de demitere a președintelui, din cele 8,5 milioane de voturi exprimate n-a contat. Referendumul a fost invalidat de Curtea Constituțională, pe motiv că nu s-a îndeplinit pragul electoral impus (și, paradoxal, acceptat de Parlament, deși toată lumea știa ce se ascunde în spatele acestei mașinații primitive și vulgare. De aici nu rezultă că ceilalți erau mai breji, ci doar că sistemul de putere democratică instituit în România este nu numai imaturi și viciat în esența și detaliile sale, ci și primejdios, întrucât nu este capabil să concentreze eforturile națiunii pe temele importante ale dezvoltării durabile, ci doar creează disensiuni, patimi și teme false.

Aceasta înseamnă încălcarea suveranității unui stat democrat, suveranitate a poporului, care se exprimă, în principal prin vot; în acest caz, au prevalat mașinațiunile interne de cea mai joasă speță și presiunile externe grosolane și umilitoare.

De ce au făcut treaba aceasta? E vorba de o percepţie subiectivă a realităţii din România de către oficialii care au exercitat astfel de presiuni sub diferite forme? Au perceput-o cum au vrut ei, cum au avut interesul sau cum a rezultat din informațiile pe care le-au primit? Dacă decizia lor de a interveni brutal în treburile statului român a rezultat din informațiile pe care le-au avut, este forate grav, întrucât aceste informații nu erau corecte. Dar ei nu au acționat în numele instituțiilor pe care le reprezintă – din câte știm noi, nu au avut un mandat în acest sens de la aceste instituții –, ceea ce este și mai grav, ci în nume personal sau în cel al unor interese care ne întorc la epocile imperiilor care înconjurau România. Probabil că au fost astfel de interese la mijloc, dar exemplul acesta, care, desigur, e discutabil, întrucât nu știm care sunt toate datele, toate detaliile și toate realităţile, este edificator pentru cum nu trebuie să fie o construcție europeană. Nu putem, totuși, elabora concluzii categorice, ci mai degrabă mari semne de îndoială în legătură cu viitorul funcționării unora dintre instituțiile europene, vizavi de cei care le conduc și de impactul unor decizii discutabile asupra unora dintre statele care compun Uniunea.

Dar, 7,4 milioane de români au votat împotriva preşedintelui şi 8,5 milioane s-au prezentat la vot. Acest lucru spune foarte multe. De aici nu rezultă că toți cei care nu s-au prezentat, răspunzând boicotului partizanilor președintelui, au avut o opţiune da sau nu. Pur şi simplu nu s-au prezentat, dar, răspunzând regulii statisticii, este foarte ca ei să fie avut o opţiune simetrică cu a celor care s-au prezentat.

Prezentăm acest exemplu, nu din perspectiva celor care au dorit ca președintele României să fie demis sau a celor care, din diverse motive, s-au opus acestui trend, ci din cea a cercetătorului care constată hiat-uri și disfuncțiuni într-un sistem care r trebui să fie coerent și bine închegat, în care mecanismele democratice să funcționeze, iar arbitrariul, voluntarismul, subiectivismul și interesul de clan să dispară.

Concluzii ale teoriei waltziene

Kennet Waltz este un savant care a făcut o analiză riguroasă a politicii internaţionale, a şcolilor acesteia, aşa cum spune el, în vederea elaborării unei noi teorii.

Realiştii, în toate variantele lor, nu sunt prea iubiţi, iar teoriile lor, ca şi ale altora – constructivişti, instituţionalişti, adepţi ai teoriei critice etc. – nu au fost totdeauna (n-au fost mai deloc) în consonanţă cu realităţile şi dinamismul evenimentelor. Aceste teorii sunt, totuşi, cele care au generat suportul acţiunii iniţiale, liniile ei directoare.

Waltz este un teoretician al conexiunilor, interdependenţelor şi echilibrelor dinamice, deci al continuităţii ştiinţei politicii și relațiilor internaţionale, cu toate meandrele şi curiozităţile sale.

Chiar dacă această teorie nu s-a aplicat şi nu se poate aplica integral, ea este foarte importantă pentru înţelegerea lumii, în realismul şi raţionalismul ei geopolitic.

2.3.2. Brzezinski și șahul politic de pe tabla lumii

Brzezinski a fost consilierul lui Carter pentru relaţii internaţionale. Subliniază, în lucrarea *Marea tabla de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*[10], apărută în 1997, ***ce anume trebuie să fie politica americană pe eşichierul mondial.***

SUA şi-au asumat responsabilitatea păcii lumii. Este un *idealism specific american*. Dar acesta, la Brzezinski, este un *realism cinic, inclusiv prin francheţea cu care este mărturisit*.

Supremaţia americană nu va fi veşnică. De aceea, *SUA trebuie să construiască un sistem, adică o ordine mondială, în care americanii să fie în centrul ei, să aibă rolul cel mai important*.

---

[10] Zbigniew Brzezinski, *Marea Tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, 1997

„Întrucât puterea fără precedent a Statelor Unite se va diminua de-a lungul anilor, prioritatea geostrategică americană este să gereze emergenţa de noi puteri mondiale în aşa fel încât ele să nu pună în pericol supremaţia americană.”

Aceste afirmații țin seama de faptul că vin din urmă, rapid, puterile emergente. Care sunt și unde sunt acestea?

Puterile emergente se află pe „continentul eurasiatic”, spune Brzezinski.

Eurasia cuprinde toate teritoriile dintre Lisabona şi Tokyo, a căror axă trece prin Berlin, Moscova, Taşkent, Beijing şi New Delhi. Aici se judecă viitorul lumii şi primatul SUA.

El împarte, pentru analiză, acest continent eurasian în patru zone:

- Europa de Vest;
- Rusia;
- Balcanii asiatici (ţările din Caucaz, republicile musulmane desprinse din fosta URSS, Ucraina);
- Asia (China, Japonia, India).

Subliniază destul de direct şi de tranşant, interesul american în fiecare dintre aceste zone.

Statele Unite trebuie să aibă neapărat un program pentru aceste zone, susține el. „Întrucât America este o democraţie este puţin probabil ca SUA să dorească să se angajeze, de o manieră permanentă, într-o acţiune dificilă, absorbantă şi costisitoare de gestionare a Eurasiei prin manipulări şi manevre politice constante indirecte.”

Acţiunea geostrategică ar necesita două etape:

- *identificarea statelor care dispun de o reală dinamică geostrategică*, capabile să suscite o bulversare importantă în distribuirea internaţională a puterii; identificarea statelor cele mai sensibile care, prin situaţia lor geografică, pot avea efecte catalizatoare asupra actorilor geostrategici cei mai importanţi sau asupra condiţiilor regionale;

- *formularea de politici specifice pentru a contrabalansa, potrivit intereselor SUA, efectele nefaste ale politicilor iniţiate de aceste state.*

Dar Brzezinski are în vedere şi alte proiecte în legătură cu această zonă, întrucât, crede el, aici se judecă soarta lumii. Obsesia geopoliticienilor pentru Eurasia, atât de prezentă la Mackinder şi la Spyckam, nu este nici aici diminuată.

Proiectul francez de a face ca Europa să fie independentă faţă de America este luat în seamă de analiza lui Brzezinski, dar ca … ameninţare.

Brzezinski se încrede în Germania pentru reamplasarea orbitei europene sub influenţă americană.

Brzezinski a recunoscut însă că viziunea franceză este mai realistă. Dacă Europa vrea să existe ca entitate viabilă, trebuie să fie tratată la paritate cu SUA. Însă extinderea UE face superfluu obiectivul identităţii şi parităţii sale cu SUA, deşi SUA şi UE au aproape acelaşi PIB… Diferă însă amploarea strategică şi susţinerea ei de către componenta militară.

Obiectivul potrivit căruia SUA ar putea sau ar trebui să trateze UE ca pe un partener egal şi nu ca pe o piaţă comună regională constituită din ţările legate de SUA prin NATO nu este pe placul americanilor.

Există, de fapt, un dublu obiectiv:

- *neutralizarea neînţelegerilor dintre ţările din zonă*, întrucât niciuna nu este destul de puternică pentru a se impune altora şi care, fără tutela americană, ar risca să intre în conflicte neîncetate;

- *Europa de Vest, neutralizată şi stabilizată, are drept rol, prin UE (pentru probleme economice) şi prin NATO (pentru cele militare) să blocheze Rusia în frontierele sale şi să restrângă la maximum influenţa acesteia în Ucraina şi în ţările apropiate*. Tot aici este vorba de extinderea NATO şi forţarea intrării Turciei în UE.

Cu alte cuvinte, Brzezinski continuă să susțină și să argumenteze politica de îndiguire a Rusiei, exact cum au făcut-o predecesorii săi, în vremea Războiului Rece, cu Uniunea Sovietică.

În această viziune, extinderea NATO şi cea a UE vor servi interesului american; se va multiplica numărul statelor din Europa Centrală pro-americane, fără a crea o Europă suficient de bine integrată politic pentru a putea concura Statele Unite în regiunile importante pentru America, precum Orientul Mijlociu (această previziune a lui Brzezinski s-a confirmat, SUA au inflamat Orientul Mijlociu, iar Europa participă la stingerea focului).

Proiectul pe care-l propune Brzezinski americanilor pentru Rusia este unul care, credem noi, are sau ar putea avea un impact de falie strategică iremediabilă. Acest proiect exclude din start orice consonanță și declară aproape deschis un război geopolitic nimicitor pentru Rusia.

Proiectul american este definit de o frază a lui Brzezinski: *„Statele Unite şi Germania au acelaşi punct de vedre: proiectul european este susţinut de o dinamică istorică şi politică şi nu comportă nicio prejudecată privind Rusia, nici animozitate, nici teamă, nici de izolare a acesteia.”*

El vede o Rusie împărţită în trei:

- o Rusie europeană, integrată în UE;
- o republică siberiană;
- o republică extrem-orientală.

Cele două republici – cea siberiană şi cea extrem-orientală – ar putea cădea sub influenţă americană sau ar putea fi folosite ca monedă de schimb în relaţiile americane cu China sau cu Iranul.

Americanii văd şi doresc o Europă vastă, slabă şi înfeudată.

Rusia se comportă din ce în ce mai mult ca o entitate şi nu ca un grup de ţări, nici măcar ca o federaţie, cel puţin în ceea ce priveşte conducerea de la Moscova. Şi strategia lor este de dezvoltare şi, în consonanță, de securitate.

Rusia a realizat transsiberianul, l-a modernizat, a modernizat calea ferată care trece peste Baikal, a modernizat căile ferate din Coreea de Nord, chinezii au construit de la Kumming, şi până la Singapore o linie ferată de 4.000 de km, Uniunea Europeană ajunge în China şi pe drumurile acestea ale spațiului eurasiatic.

UE este a doua entitate ca relaţie, ca importanță, în ceea ce priveşte relațiile cu China.

Rusia, China ,Japonia, Coreea de Sud au creat, în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, un forum, Asia de Nord-Est, pentru a exploata petrolul din Siberia şi din zona Extremului Orient şi a crea o rezervă mondială strategică de petrol.

Deci, în aceste condiţii, ipoteza lui Brzezinski pare aberantă, Și totuși, el a fost consilierul lui Carter, ştie deci ce spune și de ce spune așa și nu altfel. Aşa vede el competiția pentru Eurasia din care dorește ca America să fie învingătoare.

„Balcanii eurasiatici" este un termen-găselniță. Aşa cum Balcanii au reprezentat cândva, în epoca imperiilor, un butoi de pulbere pentru Europa – este vorba de Europa marilor imperii care faliau Balcanii și Carpații –, și țările caucaziene și ale Asiei Centrale generează cam aceleași probleme pentru marile puteri de aici, îndeosebi pentru Rusia, Turcia și Uniunea Europeană. Și pot constitui, evident, un cap de pod în proiectul american de distrugere a Rusiei și de dominare a Eurasiei, probabil în parteneriat cu China.

Țările pe care Brzezinski la consideră ca făcând parte din acest areal sunt următoarele: Afganistan, Uzbekistan, Kazahstan, Tadjikistan, Kirghistan, Turkmenistan, Armenia, Georgia şi Azerbaidjan.

Toate, mai puţin Afganistanul, sunt ţări ex-sovietice. Afganistanul este însă coridorul strategic dintre Asia Centrală, cea care deține uriașe resurse energetice și India,mai exact, Oceanul Indian. Aici se intersectează interese turceşti, iraniene ruse şi americane şi, în oarecare măsură, cele ale Chinei.

Partea de Est a Eurasiei este alcătuită din China, Japonia, India, Coreea şi alte state din regiune. Este greu de presupus că, în aceste state milenare, cu o cultură străveche şi cu experiențe dintre cele mai dramatice, abia eliberate de puterile europene cuceritoare, vor accepta o dominaţie americană. Războiul din Coreea de Nord şi cel din Vietnam dovedesc cu prisosință acest lucru. Şi totuşi, americanii, deşi au pierdut aceste războaie, au reuşit să îndiguiască Uniunea Sovietică şi partenerii săi socialişti europeni.

Dar logica lui Brzezinski, din punct de vedere geopolitic, este impecabilă. La urma urmei geopolitica este o știință a presiunilor dintre state cum o definea Conea, nu pentru armonia universală, am adăuga noi, ci pentru dominanță strategică oportună și esențială.

Aceste curente sunt încă actuale. După atacurile de la 11 septembrie s-a confirmat ce a zis Huntington, că civilizaţia islamică atacă civilizaţia occidentală, dar tot Huntington a spus că dintre toate aceste civilizaţii, cea occidentală este ofensivă, cea agresivă, în sensul că ei îi aparține, deopotrivă, și inițiativa strategică, și dominanța strategică, și efectul strategic.

Atacurile teroriste, îndeosebi cele împotriva unor obiective care aparțin Statelor Unite, par a avea suport civilizațional. Motivaţia lor este însă cu totul alta. Este vorba, în cele din urmă, de emergența și orgoliul puterii și, deopotrivă, ale disperării.

Scenariile lui Brzezinski par nu doar nerealiste, tupeiste, dar și ofensatoare, sfidătoare. Totuși, intensificarea prezenţei americane în Asia Centrală, în Afganistan, în unele ţări CSI şi în Irak s-a produs, iar această prezență s-a și realizat.

Intervenţia americană în Balcani s-a soldat cu încetarea războaielor iugoslave, iar entitatea aceasta a slavilor de sud a fost sfărâmată. Kosovo este stat independent, acesta este efectiv un efect al unei strategii americane pentru Balcani și pentru Euro-Asia.

Presiunea asupra statelor imature şi nesigure, de tipul celor încadrate de George Bush în axa răului, intervenţiile din Afganistan şi din Irak, presiunile exercitate asupra Iranului referitoare la programul său nuclear, suspectat că ar ascunde intenția construirii armei nucleare sunt realități ale acestor vremuri, care, nolens, volens, schimbă configurațiile geopolitice.

O politică prudentă faţă de China reprezintă, totuși, un paradox. China este o ţară care a grupat cele două sisteme, le-a pus cap în cap, le-a pus alături şi pe cel comunist şi pe celălalt (China are vreo 6 milioane şi ceva de milionari).

Concluzie

Viziunea lui Brzezinski este una foarte bine elaborată, din perspectiva idealismului şi, deopotrivă, a pragmatismului american. Chiar dacă unele idei – cum ar fi, spre exemplu, partajarea Rusiei – par fanteziste, analiza lui Brzezinski răspunde unui interes american major, acela de a se crea condiţii pentru a contracara sau a dezmembra, prin politici şi strategii adecvate, în limitele permise de jocul democratic, orice putere concurenţială, care ar putea pune probleme leadership-ului american.

Totuşi, SUA au un parteneriat strategic cu Rusia care funcţionează. Dar au un parteneriat strategic și cu India, care, de asemenea, funcționează. Iar relația actuală a Statelor Unite cu China pare să ducă mai degrabă, spre un parteneriat strategic decât spre o strategie de îndiguire. Un posibil parteneriat strategic pentru Pacific, la care poate fi aliniată, evident, și Brazilia. Fie doar și pentru dezamorsarea acelui forum care se numeşte BRICS.

Actualitatea acestor curente

Aceste curente geopolitice americane se caracterizează, fără îndoială, prin caracterul lor ofensiv, de creare a unui suport de putere globală, mai întâi maritimă, apoi universală, și de dominare

strategică. Actualitatea lor constă, între altele, şi în: - un plus de favoare pentru teoria lui Huntington imediat după atacurile de la 11 septembrie 2001; - intensificarea prezenţei americane în Asia Centrală, în Afganistan, în unele ţări CSI şi în Irak; - intervenţia americană în Balcani; - presiuni asupra statelor imature, nesigure, de tipul celor încadrate de George Bush în „axa răului", intervenţiile în Afganistan şi în Irak; - o politică prudentă faţă de China, ceea ce reprezintă un paradox sau un nou trend în reconfigurările analizelor şi efectelor geopolitice (negocierea unor zone în favoarea Chinei sau Iranului – după cum propune Brzezinski ?!)

Întrebări posibile

1. Care sunt temele predilecte ale geopoliticii americane?

2. Care sunt cele trei imperative americane în cucerirea puterii?

3. Care sunt cele 7 sau 8 civilizaţii în concepţia lui Huntington?

4. Ce reprezintă, în concepţia lui Waltz, în relaţiile internaţionale, puterea nebalansată?)

5. Care sunt, în concepţia lui Waltz, cele trei elemente ale politicii internaţionale care rămân valabile şi după atacurile teroriste de la 11 septembrie

6. Ce este interdependenţa, în concepţia lui Waltz?

7. Care sunt cele patru zone importante ale continentului Eurasia, în concepţia lui Brzezinski?

8. Cum vede Brzezinski „împărţirea" (divizarea) Rusiei şi de ce?

9. Care sunt, în concepţia lui Brzezinski, ţările „Balcanilor eurasiatici"?

CAPITOLUL 3
ŞCOALA GEOPOLITICĂ ROMÂNEASCĂ

3.1. Caracteristicile generale ale şcolii geopolitice româneşti

- Specific
- Teme predilecte
- Presiuni

3.2. Principalii reprezentanţi ai Şcolii geopolitice româneşti:

Precursor: Dimitrie Cantemir
a. Simion Mehedinţi (1869-1963)
b. Ion Conea (1902-1947)
c. Anton Golopenţia (1909-1951, sociolog

3.3. Actualitatea geopoliticii româneşti

3.4. Întrebări posibile

3.1. CARACTERISTICI GENERALE ALE ȘCOLII GEOPOLITICE ROMÂNEȘTI

Până acum s-a subliniat faptul că geopolitica, în general, era şi, evident, este şi în continuare o extensie a interesului politic la nivelul întregii planete şi că politica (geopolitica) britanică, cea americană şi cea germană vizau spaţii imense, necuprinse, adică analizau spaţiile acelea din punct de vedere al intereselor pe care le aveau ţările respective, al posibilelor conexiuni şi, aşa cum spunea Ion Conea ceva mai târziu, al presiunilor.

Şcoala geopolitică românească are un al specific. E adevărat că nici geopolitică românească nu evită şi nu iese din această reprezentare globală a presiunilor asupra spaţiilor exercitate de state. Pentru că, în lume, se trăieşte din ce în ce mai mult şi din ce în ce mai intens şi mai „integrat”, adică mai dependent, în context, se trăieşte într-un mediu al relaţiilor internaţionale în care niciun stat nu se poate izola, trebuie să trăiască împreună cu celelalte state. Nu mai există izolare, de multă vreme, nu mai există, de fapt, încă din antichitate.

Dar şcoala geopolitică românească are şi alte elemente, care ţin de spaţiul nostru, ceea ce este foarte important. Şcoala geopolitică românească nu este expansivă, nu justifică expansiunea, dar nici nu se construieşte pe un interes sectar, fragmentar. Şcoala geopolitică românească este aşa cum este poporul român: statornică, modestă, strâns legată de areal, generativă de forţă lăuntrică, de rădăcini şi nu doar de frunze. Frunzele cad, rădăcinile rămân.

În prima parte, o să analizăm câteva dintre caracteristicile generale ale istoriei geopolitice româneşti, precum şi câteva dintre temele predilecte ale acesteia.

În partea a doua, vom scrie câteva rânduri despre principalii reprezentanţi ai şcolii geopolitice româneşti. Vom face şi unele remarci privind orizonturile geopolitice ale lui Dimitrie Cantemir, deşi, pe vremea aceea, nu se vorba de geopolitică (această disciplină nu exista pe atunci), dar viziunile marelui cărturar şi orizonturile acţiunilor sale au, fără îndoială, remarcabile dimensiuni geopolitice. Dimitrie Cantemir, ostatic trimis de tatăl său, după obiceiurile vremii, la Istanbul, ca un fel de garant că domnitorul Moldovei nu va ieşi din cuvântul Înaltei Porţi, era, de fapt, un tânăr destul de liber în marele oraş, care, pe vremea aceea, reprezenta un fel de zonă de confluenţă între civilizaţiile de tip occidental, cele orientale şi cea musulmană.

Tânărul Cantemir n-a pierdut timpul prin localuri şi nici n-a profitat de avantajele pe care le oferea o astfel de capitală celor

puşi pe distracţie, ci s-a cufundat în lecturi foarte substanţiale, în biblioteci, în manuscrise vechi, în uriaşul rezervor unde se întâlnea cultura bizantină cu cea orientală şi cu tot ce se putea aduna într-o capitală de imperiu. Astfel, el a înţeles foarte repede şi foarte bine vremurile, a văzut, cu ochii învăţatului, omului de carte, conexiunile şi faliile strategice, încercând să desluşească valorile durabile, valorile perene – prin aceasta el este un savant – şi tectonica „plăcilor" sub-duse sau supra-duse în această zonă de confluenţă şi de impact în care se afla şi el, ca ostatic, liber să hălăduiască necuprinsurile marii capitale.

Deşi se afla într-o zonă de confluenţă, el şi-a dat seama că o astfel de confluenţă, înfiripată, schiţată pe rămăşiţele (mai exact, pe urmele) filosofiei Bizanţului – rădăcină din care va re-izvorî, mai târziu, cultura europeană –, nu este şi nu poate fi, deocamdată, de durată. Şi chiar dacă ar fi fost, aceasta nu reprezenta o opţiune pentru poporul său, aflat în strânsura nemiloasă a vremurilor şi în zona de contact şi de conflict a marilor imperii. El a înţeles, cu mult înaintea păcilor de Westfalia, că va trebui să aleagă între o civilizaţia şi alta, că va trebui să scoată ţara sa din condiţia ei de vasală, adică de zonă de siguranță strategică pentru Imperiul otoman şi s-o arondeze civilizaţiei europene, de unde şi prietenia lui cu Leibniz şi condiţia sa de membru al Academiei de la Berlin. A înţeles că falia dintre musulmanism şi creştinism atârnă îndeosebi pe grumazul Moldovei şi Valahiei şi, într-un fel, va trebui să aleagă varianta creştină. A sperat că va reuşi să mute zona de falie dincolo de frontierele Moldovei, chiar dincolo de spaţiul românesc, întrucât planul lui Petru cel Mare viza eliberarea de sub turci a populaţiilor slave de la sud de Dunăre. Probabil că Dimitrie Cantemir, cunoscând foarte bine situaţia din Carpaţi şi Balcani, a încurajat şi chiar a slujit planul ţarului, chiar dacă ţările româneşti, în caz de reuşită a acestui plan, schimbau o stăpânire cu alta. Bătălia de la Stănişeşti din 7/18 – 11/22 iulie 1711, pierdută de ţar, datorită, în primul rând, inferiorităţii numerice (38.000 ruşi plus 6.000 moldoveni, contra a peste 120.000 turci, dar şi altor cauze

(oboseala, proasta hrănire, pregătirea insuficientă a bătăliei, espectativa lui Brâncoveanu, din Ţara Românească, de ezitările lui, întrucât nu ştia de partea cui să fie etc.). Într-un asemenea raport de forţe, era imposibil ca ruşii şi moldovenii să aibă succes.

Probabil că domnitorul român, care nu era chiar oricine, ci un mare învăţat, vedea mult mai departe decât o spun cronicile şi documentele vremii. Probabil că întrevedea posibilitatea ca, în timp, să se realizeze unitatea românilor şi, în acest caz, a unei forţe care să permită ieşirea din vasalitate şi din umilinţă. Atunci, ca şi acum, conducătorii românilor se căciuleau la Înalta Poartă, plăteau peşcheş şi se pârau unii pe alţii pentru a-şi păstra, cu ajutorul turcilor, puterea şi privilegiile. Îmi place să cred că viziunea marelui cărturar depăşea nimicnicia oamenilor mărunţi ai acelor vremuri, condiţia umilă a responsabililor români, interesul personal sau pe cel de castă şi proiecta, cel puţin în intenţie, o dimensiune strategică esenţială, cea de transformare a unui spaţiu de falie, care trecea exact prin inima spaţiului românesc, a spaţiului vechii Dacii, în unul unitar sau măcar de confluenţă fraternală, de frăţie.

Acest ideal – dacă putem atribui domnitorului Dimitrie Cantemir un astfel de ideal – s-a înfăptuit în cele din urmă. Cum bine se ştie, războiul ruso-turc din 1977-1878 n-a făcut altceva decât să ducă la bun sfârşit acest plan al lui Petru cel Mare şi al lui Dimitrie Cantemir. De data aceasta, spaţiul lui Brâncoveanu şi cel al Moldovei, reunite în România, au contribuit, alături de marea armată rusă, la scoatere otomanilor din Balcani şi la crearea primelor condiţii pentru speranţa reunificării spaţiului geografic natural al poporului român.

Vom prezenta, de asemenea, trei dintre reprezentanţii de marcă ai şcolii geopolitice româneşti: Simion Mehedinţi, cel care a pus bazele înfiinţării acestei şcoli, Ion Conea, care este principalul reprezentant al geopoliticii româneşti, şi un brav român, care, din păcate, a murit în închisoare la 41 de ani, Anton Golopenţia.

După aceea, vom insera câteva cuvinte despre actualitatea geopoliticii româneşti şi vom formula câteva posibile întrebări. Întrebările sunt din ceea ce se va releva aici, iar răspunsurile se regăsesc în textul discuţiilor şi formulărilor cu privire la acest subiect.

Şcoala geopolitică românească este o şcoală geopolitică construită şi dezvoltată pe un concept de reacţie la presiuni, de justificare, mai exact, de demonstrare a continuităţii şi de apartenenţă străveche la areal a poporului român, lucruri care, de altfel, n-ar trebui demonstrate, întrucât sunt intrinseci acestei construcţii.

Istoria nu spune însă totul despre arhitectura geopolitică a spaţiului românesc – nici n-am avut prea mult timp pentru o studia în toate detaliile şi conexiunile ei –, iar actualitatea se pierde în cuvinte şi conflicte fără rost. Dar e necesar, pentru că presiunile asupra spaţiului nostru au fost şi sunt foarte numeroase şi foarte, foarte mari.

De la fragmentarism, impus de alţii cu forţa, şi faliere, la spaţiul unitar indivizibil, acesta e parcursul pe care l-a avut spaţiul românesc, mai exact de la spaţiul acela al geto-dacilor care se întindeau de la ținuturile de dincolo de Bug şi până în Germania de astăzi, de la Baltica la Marea Neagră, şi până la spaţiul românesc de astăzi, un spațiu redus la ce a rămas din ce a mai rămas, s-au produs foarte multe schimbări, foarte multe mutaţii geopolitice pe care Ilie Bădescu le analizează foarte bine în acest *Tratat de Geopolitică*[11], unul dintre cele mai bune care au fost scrise în ultimul timp la noi.

De aceea, temele predilecte se referă la analiza presiunilor de tot felul asupra acestui spaţiu, la demonstraţia unităţii spaţiului românesc, la continuitate, unitate civilizaţională, rezistenţă la presiuni şi agresiuni, la politici prudente, atente şi coerente de

[11] Ilie Bădescu, *Tratat de geopolitică*, Editura Mica Valahie, 2004

vecinătate, la atitudinea totdeauna atentă, câteodată extrem de obedientă faţă de marile puteri.

Trebuie spus că niciodată România nu a sfidat marile puteri; întotdeauna s-a supus voinţei acestora, chiar dacă a făcut-o într-un mod criticat de unii, apreciat de alţii, pentru că există un respect în România faţă de Puterile vecine şi o atitudine atentă de neofensare a acestora (*Capul ce se pleacă, sabia nu-l taie*).

Dacă vei discuta cu un iranian, cu un afgan, cu un britanic sau cu un reprezentant al unei populaţii care nu acceptă dialogul dubitativ sau ostentativ pe probleme care ţin de propria existenţă, de propriile valori, sau care apelează mai puţin la dialog, dar şi cu un reprezentant al unei populaţii care nu concepe cedarea, acceptarea de condiţii, umilinţa, veţi vedea că ei privesc cu dispreţ acest concept (Capul ce se pleacă, sabia nu-l taie).

Dar, când eşti la răscruce de vânturi, prins undeva între marile puteri care s-au constituit de-a lungul timpului şi s-au extins violent şi virulent peste teritoriul strămoşilor tăi – şi nu ai nicio putere asupra lor –, iar ele exercită presiuni enorme asupra ta, pentru a te înghiţi cu totul şi a te face să dispari ca naţie de pe acest pământ, nu mai ai prea multe lucruri de făcut. Iar umilinţa este unul dintre acele modus-uri vivendi pentru tine şi pentru cei ca tine, cu speranţa că, vreodată, vei putea din nou renaşte în spaţiul binecuvântat al strămoşilor tăi.

Marile puteri care au înconjurat, de la Imperiu roman încoace, spaţiul românesc, au exercitat întotdeauna presiuni foarte mari din est şi din vest, din nord şi din sud, asupra acestuia, şi numai raţiuni politice şi strategice de anvergură au oprit sau au reţinut aceste puteri colosale de la agresiuni definitive şi complet distrugătoare asupra acestui spaţiu.

Dacă ţii seama de această realitate extrem de complicată şi extrem de gravă, atunci lucrurile se schimbă, atunci trebuie să fii foarte atent, „capul ce se pleacă” poate să însemne şi umilinţă, dar poate să însemne şi „lasă-l să vorbească şi să mă ameninţe, pentru că nu prea ştie ce spune şi nici nu-şi dă seama ce face, cedez eu

acum, dar va veni şi vremea lui „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane…”[12] Românul gândeşte cam aşa, îşi stăpâneşte sângele fierbinte, nu trăieşte în spaţiul răzbunării, ci în cel al supravieţuirii, „se face frate cu dracul până ce trece puntea”, cum spune o vorbă. Există şi la alte popoare aşa ceva, la chinezi, spre exemplu, unde s-au născut artele marţiale… Un preot chinez, spune legenda, se uita la o rămurică de brad peste care s-a aşezat zăpada, rămurica s-a aplecat sub greutatea zăpezii (altfel s-ar fi rupt), iar zăpada a căzut şi rămurica s-a ridicat în poziţia iniţială. Plecând de la această realitate – devenită concept în mintea preotului –, acesta, acolo, în chilia lui, fără să facă nici un exerciţiu cu un adversar sau cu un partener, fără să discute cu nimeni, a imaginat o modalitate de a se

---

[12] **Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!**
Radu Gyr

Nu pentru-o lopată de rumenă pâine,
nu pentru patule, nu pentru pogoane,
ci pentru văzduhul tău liber de mâine,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Pentru sângele neamului tău curs prin şanţuri,
pentru cântecul tău ţintuit în piroane,
pentru lacrima soarelui tău pus în lanţuri,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Nu pentru mania scrâşnită-n măsele,
ci ca să aduni chiuind pe tăpșane
o claie de zări şi-o căciula de stele,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Aşa, ca să bei libertatea din ciuturi
și-n ea să te-afunzi ca un cer în bulboane
și zarzării ei peste tine să-i scuturi,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

Și ca să pui tot sărutul fierbinte
pe praguri, pe prispe, pe uși, pe icoane,
pe toate ce slobode-ți ies înainte,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane

Ridică-te, Gheorghe, pe lanţuri, pe funii!
Ridică-te, Ioane, pe sfinte ciolane!
Și sus, spre lumina din urmă-a furtunii,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!

apăra împotriva forţei folosind forţa celuilalt. Şi apoi a făcut fel de fel de astfel de demonstraţii prin pieţe, prin târguri şi nimeni n-a reuşit să-l înfrângă, nimeni indiferent ce forţă avea şi cine era. Pentru că a aplicat principiul ramurii de brad care se apleacă sub greutatea zăpezii pentru a se elibera de presiunea acesteia.

Poporul român a aplicat întotdeauna acest principiu, chiar dacă, de multe ori, cu meandre, cu incertitudini, cu disperare sau cu fel de fel de exagerări. Şi astăzi au lor astfel de exagerări, aţi văzut ce s-a întâmplat la referendum, conducerea a cedat, populaţia n-a ieşit în stradă, nu s-au adunat cu milioanele să facă demonstraţie, acesta este un act de înţelepciune, nu de slăbiciune, deşi acum este perceput ca un act de slăbiciune. Este un act de înţelepciune pentru că lucrurile nu vor rămâne aşa, se vor schimba în bine, aşa sper. De asta vă spuneam că temele predilecte sunt foarte înțelepte, sunt teme care se leagă strâns de un spaţiu care ne aparţine dintotdeauna, noi n-am venit de nicăieri aici. Acest lucru se spune foarte rar, de fapt, nu se spune mai deloc, de parcă n-ar avea nicio importanță. Uneori, suntem departe de a înțelege care sunt presiunile actuale şi cum se explică ele, care sunt reprezentările actuale ale acestui spaţiu, proiectate la un trecut pe care se pare că începem să-l uităm, ca și cum originile n-ar mai conta în devenirea lumii.

Trăim vremuri de învălmășeală a gândului, de nedumerire, de cădere în derizoriu, de afirmare a mediocrilor și impostorilor, iar autoritățile s-au baricadat în birocrație, într-un pragmatism aproape primitiv, trecând cu coasa peste două mii de ani de cultură și de viață umilă și, deopotrivă eroică, a acestui neam.

Problemele noastre cele mai mari nu vin direct din partea străinilor, ci vin din partea celor pe care-i votăm și le încredințăm mandatul să conducă destinele țării. Problemele noastre cele mai mari vin din partea unor autorităţi pe care le respectăm şi le preţuim şi uneori acestea sunt de neînţeles, de aceea, probabil că va trebuie să fim foarte atenţi la viaţa noastră și la modul cum se împlinește sau nu destinul acestui popor. Nu mai suntem însă în

veacurile trecute, acum gradul de interferenţă a crescut şi a crescut atât de tare, atât de mult, încât, practic nu exişti decât în reţea.

România a participat cu forţe armate şi jertfe la marile războaie care au zguduit continentul acesta, de la războiul ruso-turc din 1877-1878, la Războiul Rece, care le-a pus capac la toate. Nu vorbesc despre războaiele dinainte de Unire, duse de Ţările Româneşti, războaie duse de Moldova, de Transilvania, de Ţara Românească, războaie care sunt numeroase şi eroice. Poate că nu întotdeauna, în acele războaie disproporționate, românii s-au purtat cavalerește, după reguli pe care unii dintre prinți le mai respectau. La Călugăreni, spre exemplu, Mihai Viteazu nu a respectat regulile care trebuiau respectate în evul mediu privind desfăşurarea unui război, cu taberele așezate față în față, fiecare așteptând ca cealaltă să înceapă atacul, sau doar momentul potrivit pentru a ataca… În acele vremuri, de regulă, conducătorii de tabere hotărau principalele elemente ale bătăliei, fiecare căutând să aleagă locul cel mai potrivit pentru el, momentul și tactica. Mihai Viteazul, la Călugăreni, a atacat prin surprindere, noaptea, dar aceasta era șansa lui să câștige o bătălie cu un mare comandant de oști, cu o armată trimisă acolo de un mare imperiu. Justificarea unui astfel de atac de noapte, prin surprindere, este aceea că războiul, pentru noi, nu era o confruntare cavalerească, un duel, ci un mod de a supraviețui.

Miza noastră nu era onoarea, miza noastră era apărarea fiinţei, a spaţiului în care trăim, iar pentru ei, pentru otomani, era pedepsirea vasalilor, a rebelilor, a celor care le făceau probleme, a lui Mihai, care se ridicase împotriva lor. Acest război făcea parte dintr-un arsenal de control al spațiului românesc, iar eventuala pierdere a unei bătălii nu însemna mare lucru, pentru că, dacă aveau interesul, în scurt timp putea declanșa o alta. Mizele era cu totul diferite. Referindu-se la bătălia de la Rovine, M. Eminescu în *Scrisoarea a treia*, remarca plastic această diferență: *„Ce-i mâna pe ei în luptă? Ce dorea acel Apus? Laurii vroiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier”...* Eminescu este unul dintre cei mai mari vizionari pe care i-a avut ţara acesta. Tot ce a scris el atunci în

Timpul se confirmă astăzi, parcă ar fi scris acum, în aceste zile. Asta însemnează genialitate.

Românii au a participat la toate aceste mari războaie, la războiul ruso-turc din 1877-1878, care nu este doar războiul nostru de Independenţă; este marele război ruso-turc, în care noi am participat şi la care am fost rugaţi să participăm şi, ca urmare a eroismului și jertfei ostașului și intereselor marilor puteri, am obţinut independenţa. Jertfele noastre au fost numeroase în acest război, pentru că armata noastră, care abia se înfiinţase în 1852, primise acolo, în vâltoarea unui război cumplit, botezul focului. A urmat Războiul balcanic, unde noi am făcut o figură foarte frumoasă acolo, mergând pe valea Timocului, unde sunt peste 500 de mii de români, români-vlahi, apoi au zguduit lumea cele două războaie mondiale, unde comportamentul României a fost, de asemenea, remarcabil.

Cele două războaie mondiale s-au desfăşurat atât pe teritoriul țării noastre, cât și în afara acestuia, dar ambele, pentru România au fost războaie de apărare a fiinţei naţionale, n-au fost războaie ofensive de agresiune, de extindere a spaţiului, de spaţiu vital. Obiectivul nostru era unificarea țării și apărarea statului naţional. În toate războaiele la care am participat noi, armata noastră s-a comportat exemplar. Unii spun mulţi tot felul de poveşti, își dau cu părerea, judecă, acuză, cârcotesc și obiectează de ce nu s-a oprit Antonescu la Nistru, de ce a trecut dincolo, de ce s-a dus până la Stalingrad, ce căutam noi acolo etc. etc.

Aceşti critici uită că, într-o alianţă nu poţi să faci ce vrei, trebuie să faci ce zice și ce face alianța, ce zice contractul pe care l-i încheiat cu părțile care compun alianța. Ce caută România în Afganistan, acum? Potrivit afirmației unora, n-are ce să caute acolo. Dar România face parte din acea coaliție împotriva terorismului, este membră NATO și are un parteneriat strategic cu Statele Unite. În afară de aceasta, comportamentul actual al unei armate și al unei țări nu ține numai de interesul său național, ci și de datoria internațională, asumată de marea majoritate a statelor

lumii, de a participa la prevenirea războiului, la managementul conflictualității,la menținerea păcii. Eşti într-o alianţă, trebuie să faci ce hotărăşte alianţa că de aia participi la alianţa respectivă şi nu participi acolo numai ca să ai tu beneficii, fără să mişti un deget. Ai beneficii, dar trebuie să şi plăteşti şi uneori trebuie să plăteşti foarte scump, dar asta este, aşa se trăieşte în lumea aceasta.

Nici o ţară, la ora actuală nu-şi poate asigura securitatea de una singură, nici măcar SUA, chiar dacă au o armată imensă cu un buget de peste 670 de miliarde de dolari în fiecare an acordat cheltuielilor militare, reprezentând 4,06% din PIB-ul lor, care este uriaş, de vreo 15.560 de miliarde de dolari.

Lumea este interdependentă. Participarea românească la aceste războaie face parte din politica, din strategia şi din modalitatea de a supravieţui şi de a realiza o unitate naţională. Participarea la aceste războaie are o conotaţie geopolitică specifică pentru spaţiul acesta şi, în general, pentru spaţiile de falie.

Școala geopolitică românească are la bază cele afirmate mai sus, este una cu o geometrie specifică spațiului românesc din toate timpurile. Principalele ei caracteristici pot fi rezumate astfel:

1. Este o şcoală geopolitică constituită şi dezvoltată pe un concept de reacţie la presiuni, de justificare a continuităţii şi de apartenenţă străveche la areal. De la fragmentarism impus de alţii cu forţa şi faliere la spaţiul unitar şi indivizibil.

2. Temele predilecte se referă la analiza presiunilor de tot felul, la relevarea elementelor esențiale ale duratei, la demonstraţia unităţii spaţiului românesc, la continuitate, unitate civilizaţională, rezistenţă la agresiuni, politici prudente de vecinătate, atitudine atentă faţă de marile puteri, valenţe obiective ale întregirii, dezvoltare durabilă.

3. Româna a participat cu forţe armate şi jertfe la marile războaie care au zguduit continentul european – de la Războiul Ruso-Turc din 1877-1878, la Războiul Balcanic din 1913 şi la cele

două Războaie Mondiale, precum şi la Războiul Rece – ceea ce înseamnă o atitudine geopolitică activă, participativă.

4. Participarea românească la aceste războaie face parte din politica, strategia şi modalitatea de a realiza efectiv idealurile de unitate a spaţiului românesc, sfârtecat d-e a lungul timpului de marile interese ale marilor puteri.

3.2. PRINCIPALII REPREZENTANȚI AI ȘCOLII GEOPOLITICE ROMÂNEȘTI

Principalii reprezentanţi sunt: Simion Mehedinţi, Ion Conea şi Anton Golopenţia. Sunt mai mulţi, desigur, dar, în acest studiu, ne vom limita doar la cei trei.

3.2.1. Simion Mehedinţi (1869-1963)

Simion Mehedinţi care este discipol al lui Vidal de la Blanche şi al lui Friedrich Ratzel. El a fost geograf, de aceea a şi fundamentat învăţământul geografic românesc pe principii noi. Este cel care a pus bazele geopoliticii româneşti, pentru că a privit geografia nu doar ca pe o ştiinţă descriptivă de genul: aici sunt M. Locvei, aici M. Făgăraş, dincolo sunt munţii Bucegi, sub ei se află Câmpia Română etc. …, deci nu numai dintre perspectivă descriptivistă, ci şi într-o perspectivă vie, adică, în sensul că există determinări ale acestui spaţiu. Lucrările cele mai importante ale lui sunt: *Chestia orientală din punct de vedere geografic şi etnografic*, scrisă în 1914, chiar în anul când a început Primul Război Mondial, *România la marginea continentului, problemă geopolitică şi europeană*, în 1941, este reluarea şi dezvoltarea primei lucrări pe care a scris-o în 1914, când începuse războiul). *Fruntaria României spre Răsărit*, scrisă în 1941, anul intrării României în cel de-Al Doilea Război Mondial; *La paix et le people roumain*, între 1927bși 1944 şi *Ce este Transilvania?, scrisă în 1940.*

După Primul Război Mondial, pentru prima dată s-a realizat, de la Dacia veche, de la Dacia lui Decebal şi a lui Burebista, unitatea spaţiului românesc. Această unitate a spaţiului românesc a fost posibilă datorită, în primul rând identității românilor și voinței lor milenare da a se constitui într-un stat unitar și independent. A fost posibilă și pentru că Primul Război Mondial a spulberat practic cele trei imperii care îndiguiau spațiul românesc, exercitând asupra lui presiuni uriașe, imposibil de contracarat. Problema cea mai mare cu care se confrunta România în perioada aceea cea a revizionismului maghiar. Ungaria se prăbușise, împreună cu întregul Imperiu Austro-Ungar, pierzând nu doar condiția de putere imperială, ci și influența într-un spațiu imens, din care făcea parte și Transilvania. În cadrul Imperiului Austro-ungar, Transilvania a fost principat independent. Ea a participat la pacea de la Westphalia ca ţară. De asemenea, Rusia Sovietică, după Primul Război Mondial, pierduse Basarabia, pământ românesc, pe care o anexase în 1812

Temele predilecte la Simion Bărnuțiu sunt: apărarea spaţiului românesc, analiza poziţiei geopolitice complet nefavorabilă României, unii spun că ţara noastră este sau era un fel de placă turnantă. Pământul românesc, potrivit legendei, este pământ din pământul lui D-zeu, un pământ binecuvântat, foarte echilibrat, cel mai fertil din Europa, care produce tot ce există în această zonă climatică. Subsolul este plin de bogăţii, unele cunoscute, altele nu, pentru unele se luptă şi acum cei de la Roşia Montană, nu numai pentru aur şi pentru celelalte zăcăminte, ci și pentru petrol, pentru gaze naturale, pentru calitățile efective ale solului. Pământul este deci generos, dar situarea statului politic românesc la origina marilor coridoare strategice, într-o zonă de confluenţă și de conflict a interesului marilor imperii face din acest spaţiu, pe de o parte, un spaţiu extrem de vulnerabil, niciodată poporul acesta n-o să fie liniştit, niciodată, n-au existat perioade mai mari de 20-50 de ani, şi întotdeauna el a trebuit să se adapteze la împrejurări absolut defavorabile lui.

Vremurile acelea chiar n-au trecut. Undeva, pe un forum al unioniştilor din Republica Moldova, un anti-unionist comenta cam aşa: Ce tot vorbiţi voi despre unirea Republicii Moldova, cu România? Moldova este cu totul altceva, niciodată nu a fost România. Aduceţi-vă aminte că, pe vremea când cele trei ţări erau Principatele Române, Ţara Românească s-a aliat cu turcii împotriva Moldovei… Cel care a postat nu înțelege mai nimic, sau înțelege totul prin prisma unui simplism lamentabil. Pe vremea aceea, țările românești erau principate, se războiau între ele, se aliau cu alte țări împotriva țării surori, făceau cam ce le dictau imperiile care le gestionau. Când Imperiul Otoman ataca Moldova îl lua şi pe cel din Țara Românească cu el, iar cei din Moldova aveau toată grija ca să submineze, la Înalta Poartă domnitorii din Ţara Românească și invers.

Deci temele predilecte au fost cele care țin de supraviețuirea spațiului românesc, mai întâi pe fragmente și, apoi, a spațiului unitar.

Aceasta este de fapt esenţa geopoliticii româneşti. Aşa cum v-am spus mai înainte, este o geopolitică din păcate, defensivă, de supraviețuire, şi este defensivă pe toate planurile, inclusiv în ceea ce priveşte geopolitica populaţiei. Mai marii spațiului românesc nu au găsit niciodată soluţia cea mai potrivită pentru a contracara şi altfel, decât prin toleranţă, prin bună înţelegere, prin lipsa unor reacţii care să supere, presiunile uriaşe asupra acestui spațiu. Abia în 1941 a fost editat un atlas „Atlasul spaţiului românesc” şi a fost reeditat acum prin 1990, în care se explică, în detalii, care este distribuţia românilor în România și în împrejurimi.

Un studiu făcut asupra acestui domeniu se pare că nu are prea mare importanţă, în fond, nu contează etnia, ci relația, economia, dimensiunea politică, modul cum se armonizează interesele, orizonturile de aşteptare. Dar iată cu nu este aşa. Deceniile care au urmat au arătat că lucrurile sunt discutabile, nu face toată lumea, totdeauna, ce vor marile puteri, dar nici nu se ridică vreuna împotriva marilor puteri şi a marilor interese decât cu

un risc foarte mare, cu preţul pierderii, chiar a teritoriului naţional şi chiar a dispariţiei ca stat.

3.2.2. Ion Conea (1902-1974)

Cel mai important reprezentant al geopoliticii româneşti este Ion Conea. S-a născut într-un sat (Câşla), comuna Coteana, din judeţul Olt. A urmat cursurile Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti, Secţia geografie, obţinând licenţa „Magna cum Laude”, în ultimul an de facultate, 1926, fiind asistentul profesorului Simion Mehedinţi.

Este primul teoretician român al geopoliticii, pe care o consideră ca o ştiinţă nouă

De la profesorul Mehedinţi a luat aceste deschideri în a analiza spaţiul geografic şi dintr-o dimensiune politică, adică din perspectiva interesului poporului care îl locuieşte şi al celorlalte popoare. Este vorba de interese asupra acestui spaţiu care vin din afară sub forma unor presiuni şi de interese proprii, care sunt rezistente la aceste presiuni, care creează contrapresiuni, sau pur şi simplu modalităţi de supravieţuire în spaţiul respectiv. Nu te lasă nimeni să supravieţuieşti dacă nu te aperi.

Toate popoarele, sunt atacate în permanenţă, prin fel de fel de mijloace, de la cele informaţionale, la cele economice, de la cele culturale la cele militare. Deci atacul acesta nu este neapărat cu arme şi cu armate, ci cu toate la un loc sau doar cu unele dintre ele, într-un sistem variabil, cu intensităţi diferite. Armata este o instituţie extrem de costisitoare şi o instituţie de risc extrem. Ea nu se foloseşte decât în ultimă instanţă. Este ultima soluţie pe care o adoptă un stat, să-şi folosească armata ca să se apere sau ca să atace.

Apărarea se realizează prin alte mijloace: politice, economice, ideologice, culturale, prin consolidarea puterii statului respectiv, prin diplomaţie, prin relaţii foarte bune cu celelalte state cu vecinii mai ales ş.a.m.d.

Conea este, de fapt, geopolitician get-beget.

Înţelege efectiv geopolitica în calitatea ei de ştiinţă şi demonstrează acest lucru, fiind primul teoretician din România al geopoliticii (istorie, principii, cadrul conceptual, metodologie)

Temele predilecte:

- teoretice: epistemologia geopoliticii;

- concret-aplicative: continuitatea şi unitatea poporului român, etnogeneza, coordonatele geografice şi geopolitice ale spaţiului românesc, frontierele etc.

Epistemologia însemnează cunoaşterea ştiinţifică, deci cunoaşterea ştiinţifică a acestui domeniu, adică ştiinţa geopoliticii. Geopolitica este o ştiinţă şi este şi o ştiinţă a ştiinţei geopoliticii, adică o ştiinţă care studiază ştiinţa geopoliticii. El s-a ocupat de domeniu acesta şi este foarte important pentru că ceilalţi s-au ocupat de geopolitica ca ştiinţă şi nu ca ştiinţa care argumentează necesitatea sau de ce a apărut această geopolitică şi ce importanţă are ea pe lumea aceasta.

Dimensiunea concret-aplicativă a geopoliticii, prezentă la toţi geopoliticienii, vizează, la Conea, ca la mai toţi românii, teme care țin de identitatea, suveranitatea, continuitatea și calitatea poporului român în consonanță cu spațiul pe care viețuiește de când se știe.

În *Geopolitica, o ştiinţă nouă*, Conea defineşte geopolitica drept ştiinţă a zilei, care îşi propune ca obiect de studiu mediul planetar, adică jocul politic între state, exprimat prin raporturi de forţă , care creează presiuni, mai exact, presiunile dintre ele.

Leagă procesul apariţiei geopoliticii de ***extinderea presiunilor dintre state*** în evoluţia planatei spre ceea ce numim azi globalizare sau mondializare

„Geopolitica este viaţa politică exprimată prin geografie. În acest sens, ea distinge regiuni geopolitice, strategice, economice, de mare convergenţă comercială”

Principalele lui lucrări sunt:

- *Geopolitica, o ştiinţă nouă*, în Sociologia Românească, nr. 9-10, an II/1937, Bucureşti

- *Actualele frontiere româneşti, biruinţa geografiei asupra istoriei*, în „Buletinul Societăţii Regale Române de Geografie", anul LVII, Bucureşti

- *Destinul istoric al Carpaţilor*, Editura Ţară şi Neam, Bucureşti, 1941

- *Transilvania, inimă a pământului românesc*, în Geopolitica şi geoistoria, an I, nr. 1/1941, Bucureşti

- *Carpaţii, hotar natural?*, în Geopolitica şi Geoistoria, an II, nr. 2/1942, Bucureşti

- *O poziţie geopolitică*, în Geopolitica şi Geoistoria, an II, nr. 3, 1944

- *Spaţiul geografic românesc*, 1944

- Ion Conea, Anton Golopenţia, M. Popa-Vereş, *Geopolitica*, Editura Ramuri, Craiova, 1940

Actualele frontiere româneşti, biruinţa geografiei asupra istoriei. Istoria consemnează, geografia arată dar şi istoria şi geografia nu sunt ştiinţe moarte, nu sunt ştiinţe lipsite de dinamism, sunt ştiinţe vii care se construiesc mereu, au principii, au reguli, au ecuaţii, dar, dincolo de aceasta, ele se îmbogăţesc, acceptă un spaţiu al cunoaşterii, domeniul cunoaşterii le aduce noutăţi şi contribuţia aceasta a lui Conea este remarcabilă în înţelegerea aceasta şi în spaţiul românesc a acestei ştiinţe noi care se numeşte geopolitică.

Vorbeam de şcoala geopolitică românească, de şcolile geopolitice europene, de cea britanică, cea germană, cea franceză, cea americană şi cea rusă. Ştiinţa aceasta a crescut şi a atins apogeul în perioada dintre cele două războaie mondiale. Şi foarte mulţi au considerat că Al Doilea Război Mondial este şi un produs al ei, al acestei ştiinţe, dar nu este aşa, sau nu este chiar sută la sută aşa. De aceea a şi fost interzisă multă vreme.

Conea înţelege efectiv geopolitica în calitate de ştiinţă şi demonstrează acest lucru, fiind primul teoretician din România al geopoliticii. El vorbeşte de istorie, de principii, de cadre conflictuale, de metodologie, într-un limbaj pe are îl vom întâlni și la Golopenţia.

În Geopolitica o ştiinţă nouă, el dă o definiţie a geopoliticii. O numeşte ştiinţă a zilei, mă rog, metaforic care-şi propune ca obiect de studiu mediul planetar. Deci trebuie să înţelegi analiza spaţiului tău, nu izolat ci într-un context global. Prin aceasta, el defineşte geopolitica ca fiind jocul politic dintre state.

Acesta este exprimat prin raportul de forţe, care creează presiuni. Mai exact, geopolitica este jocul presiunilor dintre state, spunea el atunci. Sigur că s-au date de atunci foarte multe definiții geopoliticii, ştim deci ce este ea, unde se află. El leagă procesul apariţiei geopoliticii de extinderea presiunii dintre state. Pe măsură ce interdependenţele cresc şi presiunile cresc.

Aceste presiuni, azi nu se mai numesc aşa, nimeni nu le mai spune presiuni, deşi aceste presiuni există. Cum se cheamă embargoul, blocada economică, deciziile pe care le-a luat SUA, Consiliul de Securitate al ONU, atunci, când i-a interzis Irakului să exporte petrolul, să primească arme ş.a.m.d.? Astea nu sunt presiuni? Desigur, sunt tot presiuni, dar care vin şi ca anumite argumente, sau au o anumită logică. Ele se cer analizate, iar analiza trebuie făcută nu numai din perspectiva unor decizii politice, ci şi din cea a spațiului geografic, a determinărilor spaţiale. Aceasta este geopolitica.

Geopolitica este viaţa politică exprimată prin geografie. Este, poate, una dintre cele mai frumoase definiții pe care a dat-o cineva geopoliticii. În acest sens, ea distinge regiuni geopolitice, strategice, economice, de mare convergenţă comercială. E o judecată f. frumoasă, fraze foarte frumoase pe care Conea le-a scris la vremea respectivă.

Importante, în viziunea lui Conea sunt identificarea şi evaluarea presiunilor exercitate de statele vecine asupra statului propriu. El foloseşte în acest sens un concept elaborat de Alexander Supan, *druckquotient* (coeficient de presiune) şi care se calculează foarte simplu, însumând populaţiile ţărilor vecine şi raportând rezultatul la cuantumul populaţiei proprii.

Ideea vine de la Rudolph Kjellen care considera că, într-un anume fel, fiecare stat trebuie să se considere asediat.

Notând populaţiile ţărilor vecine cu Pv şi populaţiile ţărilor proprii cu Pp, obţinem:

$$Dk \square \frac{P_{v1} \square P_{v2} \square \ldots \square P_{vn}}{P_p}$$

În acea vreme, d*ruckquotient*-ul calculat de Supan era, pentru Olanda, de 11,7, pentru Belgia, de 14,7, pentru România, de 30,8 şi, pentru Elveţia, de 50,9.

Ţări		**Populaţie totală**	**Potenţial demo-militar (16-49 ani)**		**Valoare PIB**	**Cheltuieli militare % din PIB**
			Bărbaţi	Femei		
Vecini	Bulgaria	7.204.687	1.351.312	1.381.017	49,43	2,6
	R. Moldova	4.320.748	877.665	987.356	6,197	0,4
	Serbia	7.379.339	1.415.007	1.379.541	52,18	1,75
	Ucraina	45.700.395	7.056.742	9.234.717	198	1,4
	Ungaria	9.907.596	1.887.755	1.934.019	131,4	2
Romania		22.215.421	4.542.720	4.604.484	213,9	1,3
Druckquotient		3,354	2,771	2,861	2,044	**6,26**

Druckuotient înseamnă coeficient de presiune. Alexandre Supan este cel care a inventat acest concept, iar Conea l-a folosit. Făcând niște calcule relativ simple, a ajuns la concluzia că acest coeficient de presiune era pt. Olanda de 11,7, pentru Belgia de 14,7, pentru România de 30, 8, pentru Elveţia de 50,9. Ce înseamnă aceasta? Coeficientul acesta de presiune înseamnă raportul dintre suma populaţiilor ţărilor vecine împărţit la populaţia ţării proprii. Şi rezultă presiunea demografică, foarte importantă în epoca aceea, la fel ca și acum. Pentru că populaţia creează presiuni.

De ce? Pentru că populaţiile au interese. Au interese asupra spaţiului tău, în care te afli tu şi asupra altor spaţii. Dar pe tine te interesează în primul rând ale spaţiului tău. Şi atunci, având aceste interese, se creează şi raportul de potenţial, de potenţial uman. Aduni populaţia tuturor ţărilor din jur şi împarţi la populaţia ta.

Coeficientul de presiune pentru România acelor vremuri era de 30,7. Coeficientul este egal cu presiunea populaţiei din Ţara *1* plus presiunea populaţiei din Ţara *2*, plus presiunea populaţiilor din Ţara *n*, deci suma populaţiilor împărţită la populaţia din ţara ta. Ce e presiunea? Este numărul populaţiei. Se calculează numeric. Deci 20 de milioane plus 20 de milioane plus 15 milioane plus 10 milioane Numai populaţiile ţărilor vecine.

Metoda druckuotientului se poate extinde, întrucât presiunile, azi, nu sunt numai demografice, ci și de altă natură. Într-un articol „*Consecinţe ale extinderii NATO şi UE asupra securităţii zonei extinse a Mării Negre*”[13] au fost făcute niște calcule reale la vremea respectivă.

România se află într-o poziţie centrală, între două Europe, una de Vest şi una de Est, care sunt, din păcate, conflictuale. Cea de Vest spuneau germanii că este romanică şi cea de est, slavă şi migratoare, pentru că aici se află și foaierul perturbator situat undeva, între Nordul Mării Caspice și Extremul Orient. Populaţiile

[13] Gl. lt. prof. univ. dr. Theodor Frunzeti, *Consecinţe ale extinderii NATO şi UE asupra securităţii zonei extinse a Mării Negre ,* Univers Strategic Nr. 1 din 2010

din acest spațiu se mișcă, în general spre Vest, mai exact spre acele spații unde pot găsi locuri de muncă și condiții de viață mai bune.

A doua mare problemă pe care o abordează el este problema frontierelor naţionale. Problema aceasta a frontierelor a preocupat foarte mulţi geopoliticieni, şi dintre cei de ieri și dintre cei de azi. Există o carte foarte bună şi foarte bine scrisă, a profesorilor Ilie Bădescu și Dan Dungaciu, „*Sociologia şi geopolitica frontierei”*, în două volume, în Editura Floarea albastră, din 1995, unde acest subiect este foarte bine tratat și dezvoltat.

Fenomenul frontierei schimbă totalitatea proceselor prin care se manifestă o expansiune istorică, fie ea a unui popor, fie a unei civilizaţii, fie a unei religii ori ideologii, ori în fine, a unui imperiu. Vorbim în acest caz de frontiera popoarelor, a civilizaţiilor, a teritoriilor, ori pur şi simplu de frontieră religioasă ș.a.m.d. Deci, frontiera nu mai este o linie care trece, este şi o limită, de fapt ea așa a fost definită de către Iorga. În timpul celor 50 de ani de Război Rece, lumea se raporta la Europa făcând referire la Cortina de Fier, adică la frontiera ideologică, ce separa cele două Europe.

Geopolitica rusească în perioada aceasta, nu mai era geopolitică în înțelesul clasic, ci era pur şi simplu confruntare ideologică. Rușii au spus, în vremea aceea, că nu spaţiul, nu teritoriul, ci ideologia este cea care mişcă popoarele şi creează disensiunile. Timpul a arătat totuși că nu este bine să abordezi, atunci când vorbeşti despre geopolitică, numai dimensiunea ideologică sau numai dimensiunea geografică, ci toate aceste dimensiuni se cer avute în vedere.

„Cortina de Fier, ca frontieră, a polarizat mai toate manifestările: ideologice, politice, diplomatice, teoretice etc. legate de relaţia Est-Vest, ba chiar, mai general, legate de destinul Europei. (Și acum, deşi cortina s-a desfiinţat iar Europa tinde spre unitate și indivizibilitate, este cam acelaşi lucru. Liniile de separație, oficial estompate, n-au dispărut nici din mental, nici din realități.)

Frontiera aşadar declanşează şi întreţine o gamă largă de procese spirituale, instituţionale etc. pe care le denumim procese ale frontierei. Capacitatea comunităţilor locale de a folosi în mod liber procesele frontierei este indicatorul global al puterilor de reacţie, şi o să vedem ce înseamnă această capacitate, a ceea ce îndeosebi înţelegem prin ripostă la agresiunea de orice fel.

Capacitatea de ripostă a unei populaţii, de la triburi la popoare, se poate evalua numai prin studiul frontierei. Teoriile specificului etnic, punând accentul pe finele etnic, adică pe centralitatea unui popor, limitează puterea de cunoaştere a fenomenului frontierei. Dar e foarte importantă întrucât, ca să ai frontieră trebuie să ai centralitate. Sigur, cunoaşterea specificului rămâne importantă atunci când vrei să-ţi defineşti identitatea, dar atunci când vrei să cunoşti alteritatea, adică marginile şi capacitatea de a rămâne tu însuţi în relaţia cu celălalt, teoria specificului se dovedeşte neîndestulătoare. Ea trebuie încorporată într-un cadru epistemologic mai larg pe care ni-l furnizează teoria frontierei."[14]

Analiza frontierei este un fenomen foarte important. Este un proces extrem de complicat care se află într-un anumit stadiu. Europa forţează nota şi nu ştiu unde va ajunge, pentru că lucrurile acestea nu se pot face cum vrei. Atunci când pregăteşti oţelul pentru o ţeavă de tun, trebuie să ştii că acest oţel trebuie călit şi se căleşte într-un anumit fel. Dacă nu respecţi tot procesul, la câteva sute de proiectile, țeava se curbează sau se topește.. Aşa şi aici. Dacă nu respecţi nişte reguli, care definesc acest proces al frontierei, rişti ca, la un moment dat, Europa să se fărâmiţeze, să devină ca un obiect care şi-a pierdut integralitatea şi se sfărâmă, devine fărâmicios, nisipos, ca o rocă neînchegată, neconsolidată. O strângi în mână şi se sparge, asta este. Deci procesul frontierei este foarte important şi, de aceea, în analiza geopolitică, atunci când se fac studii geopolitice, paralel cu centralitatea, cu identitatea, cu

[14] Ilie Bădescu și Dan Dungaciu, „*Sociologia şi geopolitica frontierei"*, în două volume, în Editura Floarea albastră, din 1995

izvorul, cu pivotul trebuie să analizezi şi alteritatea, adică marginile, adică frontierele, adică unde ai ajuns şi cine eşti.

Aceste adevăruri sunt de tip general, valabile și pentru ziua de azi a continentului nostru și a țărilor care îl compun. Iată cam cum se prezintă azi procesul frontierei în Uniunea Europeană.

Frontiera este o limită, este o linie, o linie care arată până unde s-a ajuns şi ce se află dincolo. Există o frontieră a cunoaşterii, există frontiere ale înţelegerii, există frontiere culturale, ideologice, frontiere politice, care sunt politicile statelor, dar şi frontiere ale conceptelor şi doctrinelor politice, există frontiere naţionale și forte multe alte tipuri de frontiere. Frontierele acestea sunt hotare sau graniţe (aceşti termeni nu au acelaşi conținut), sunt, în primul rând, delimitări şi, în al doilea rând, separări și identificări.

Procesul frontierei, în toată lumea, şi în special în țările din Europa, a parcurs, în general, cam următorii paşi: mai întâi şi întâi când populaţiile care s-au stabilizat, ele şi-au stabilit o limită de care aveau nevoie. Când au ajuns în SUA, europenii s-au dus într-un teritoriu considerat al nimănui, au găsit o vale, un pământ, au bătut un țăruş, l-au delimitat şi au zis, asta e valea mea, am venit aici primul, acesta e pământul meu. Dacă erau pe acolo indieni, i-au alungat sau i-au făcut să dispară. Uneori, au și convieţuit cu ei.

Ei, bine, când este vorba de geopolitică, noi avem în vedere mai ales frontiera dintre state. Linia care demarchează un stat de celălalt se numeşte frontieră naţională sau doar frontieră, întrucât poate fi şi frontieră imperială sau federală. Deci frontiera e linia care desparte un stat de alt stat, care poate să fie naturală în sensul că merge pe un munte sau pe un curs de apă, sau artificială, convenţională, în sensul că se stabileşte prin tratate și convenții, ca și cea naturală, și de marchează prin borne sau prin alte semne convenite.

Există nişte borne care se pun vizibil după cele ce se stabilesc în tratat. După tratatul de pace, se face o hartă. Pe harta respectivă se face traseul frontierei.

Teritoriul se delimitează cu borne. Borna este, în general, sub forma unui trunchi de piramidă sau a unui trunchi de piramidă și a, în final, adică în vârf, a unei piramide..

Considerăm că frontiera dintre ţările europene cunoaşte cam trei etape importante:

- *Etapa I* – *frontiera linie care separă şi opune*. În perioada de constituire a statelor naționale, dar și mai înainte, aceasta era principala caracteristică a frontierei: *separă şi opune*. Mai exact, *separă, identifică* şi *opune*. Frontiera respectivă putea fi amicală sa inamicală, rareori indiferentă. Statul de dincolo putea să fie prieten sau ostil. De obicei, era ostil. Statul avea grijă ca, la frontieră, să-şi amenajeze tot ce credea de cuviință ca să se apere împotriva celuilalt stat, alungându-se până acolo încât porțiuni întinse de frontieră era fortificate. A se vedea, în acest sens, marele Zid Chinezesc. Dar încă și acum, la unele frontiere, există rețele de sârmă ghimpată, cazemate, (cazematele de la Dunăre sau de la mare, cele de la frontiera de uscat cu fosta Iugoslavie, dar și șanțul antitanc și cazematele de la frontiera de Vest, sau ruinele liniei fortificate Focșani Nămoloasa, Galați sunt vizibile și azi.). Albanezii au peste 900.000 de cazemate fortificate, prin munţi, peste tot. Acesta a fost conceptul lor de război de apărare spre toate orizonturile. Iar ca să te poți apăra, potrivit acestui concept, trebuie să te fortifici. Linia Maginot, linia Sigfried, aliniamentul Metaxa și multe, multe altele sunt mărturii ale epocii frontierelor fortificate. Perioada aceea a frontierei fortificate, a frontierei care separă şi opune, a trecut. A trecut şi n-a trecut. Unele frontiere sunt şi acum fortificate. Nu în toată Europa, dar şi în Europa există încă unele locuri şi acum fortificate.

- *Etapa a II-a*, cea pe care o parcurgem noi acum este *frontiera linie care separă, identifică şi uneşte*. Deci linia aceea te separă de celălalt, te identifică, dar te și uneşte cu celălalt care nu-ţi mai e duşman, cel puțin pe față, care nu-ți mai e adversar, ca odinioară, ci co-european și chiar prieten. Este epoca relaţiilor bazate pe colaborare, pe înţelegere pe respect. Uniunea Europeană

se construieşte pe acest concept. Deci liniile acestea, frontiera linie în U.E., acum, are această funcţie: identifică şi uneşte. Dar, atenție, este vorba de o uniune de identități, nu de dispariția identităților.

- Etapa a III-a o reprezintă așa-numita *frontieră-suprafaţă, frontiera integrată***.** Adică etapa „dispariţiei" frontierei. Etapa frontierei suprafaţă este una de tip superior, este ultima etapă a frontierei naționale. Statul este perfect integrat, funcționează armonios, iar dacă presiunile exterioare cresc, el face față ca un monolit, în sensul că un obiect bine construit nu are nevoie de o linie pentru a fi delimitat de un alt obiect. De ce? Pentru că el este integrat. El nu mai trebuie separat, îngrădit, identificat prin linii. În perioada de constituire a statelor, mai ales a imperiilor, frontierele respective îngrădeau. Ca şi pe vremea comunismului, dacă plecai din România nu puteai trece pe oriunde, era gard de sârmă la frontieră, fâşie arată,mijloace de semnalare a încălcării ilegale a frontierei, nu puteai să treci pe acolo. Au fost şi situaţii când frontiera era minată. Nu puteai să treci în nici un fel. Practic conducătorii statelor sau imperiilor îngrădeau spaţiul respectiv, îl păzeau, îl fortificau, îl… personalizau.

Dacă nu-l îngrădeau, metaforic vorbind, se deşira, se destrăma. Era o obligaţie a populaţiilor de acolo ca să-şi apere frontierele respective, n-aveau libertatea, cum spunea Bădescu, de a gândi, de a-şi crea alteritatea, de a-şi gândi marginile, de a şi le crea, de a şi le îmbunătăţi, a şi le perfecţiona, a şi le cunoaşte. Perioada aceea a trecut, perioada acesta a frontierei suprafaţă sau a frontierei integrate este perioada când statele sunt perfect integrate din toate punctele de vedere. Sunt entităţi, sunt identităţi.

Integrarea europeană este, cel puțin în prime ei fază, o integrare de identități. Frontierele naționale sau federale devin frontiere interioare, generându-se, concomitent, frontiera europeană care, încet-încet, preia funcțiile frontierelor naționale. Totuşi, frontierele nu vor dispărea. Poate că vom avea frontiere ale UE, avem şi acum, dar Statele din UE vor fi, probabil, cum sunt statele Unite acum, sau cine știe… Este greu să ne imaginăm acum

și aici o Uniune Europeană fără germani, fără francezi, fără italieni, fără greci, fără români fără fiecare dintre populațiile istorice ale țărilor Europei, și doar cu europeni. Nu este însă imposibil.

În procesul globalizării, cresc, până la limita necesității absolute, a imperativului categoric, interdependenţele. Ce înseamnă interdependenţe? Deja economia din lume, informaţia şi media funcţionează în reţea, deja stai în faţa calculatorului şi vorbeşti cu cel din SUA, în timp real. Aproape că nu mai poţi să rezolvi nimic azi dacă nu eşti în reţea. Şi economia e în reţea. Întreprinderile vin şi pleacă, s-a trecut de la întreprinderea de tip A, uriaşă, cu centrale, cu filiale, cu monopoluri, la întreprinderea mai mică, de tip B, mai flexibilă, mai suplă.

Aceste întreprinderi mici, fâșnețe, flexibile, adaptabile, când, totuși, nu mai merg, dau faliment, se supun adică unei dinamici mai mari, unele dispar, altele apar, nu rămân cramponate la configurații vechi de sute de ani. Astăzi nu mai este posibil așa ceva. Însăși cultura organizațională este dinamică. Firma Mercedes nu este importantă prin calitatea automobilelor de acum o sută de ani, ci prin calitatea celor de azi. Dar faptul că, și acum o sută de ani, automobilele Mercedes erau în topul calității, constituie un brand pentru cele de azi și pentru cele de mâine.

Economia de reţea are capacitatea de a se autoregla, aşa cum se autoreglează reţeaua. Reţeaua are nişte noduri de reţea, puterea reţelei *N* este dată de pătratul numărului nodurilor; cu cât are mai multe noduri cu atât reţeaua este mai puternică și mai stabilă. Interesul normal, interesul vital, care rezultă din calcul și dintr-o analiză logică, este ca statele să fie puternice, nu ca statele să fie slabe, diminuate, distruse. Că forma actuală a statului poate să devină o frână în cadrul relaţiilor internaţionale este foarte adevărat. N nu se poate trece însă cu buldozerul, fie el și al europenizăriii sau al globalizării, peste istorie, peste memorie, peste mii de ani de cultură, peste viață. Doar timpul le va rezolva

pe toate şi nu graba unui interes generat intempestiv de unele grupuri de presiune.

Dar lucrurile acestea nu pot fi analizate în mod simplist. De exemplu, Iugoslavia era o ţară puternică, bine cotată, o ţară nealiniată, care avea relaţii excelente cu vestul şi foarte bune cu estul, dar s-a dezmembrat urgent în 1990, 1991, 1992, 1993. Acest spațiu, care părea a fi destul de bine integrat, era de fapt unul foarte fragil, care a generat rapid unul dintre cele mai crude războaie ale finalului veacului al XX-lea, veac al celor două mari conflagrații mondiale și al unui teribil Război Rece.

E de necrezut ce s-a întâmplat acolo, în spațiul geografic al slavilor de sud! Dar și un mare avertisment pentru decidenții politici ai veacului al XXI! De ce s-a destrămat în mod atât de sângeros și atât de barbar spațiul iugoslav? Pentru că identitățile croată, slovenă, sârbă, macedoneană, kosovară nu au mai dorit să facă parte din Iugoslavia. De ce? Aici este o problemă complicată. Datorită presiunilor interne create acolo, deosebirii de identităţi, chiar şi o parte din Bosnia-Herţegovina sunt musulmani, dar nu sunt musulmani turci, sau musulmani-musulmani, sunt trecuţi la musulmanism, au devenit musulmani pe falia strategică dintre Imperiul Otoman şi Imperiul Habsburgic, pe zona de margine a Imperiului Otoman. Imperiul Otoman a creat, în zona aceea şi numai în zona aceea, o situaţie oarecum paradoxală dacă avem în vedere comportamentul turcilor imperiali în alte zone. Mai mult, în general, islamul nu face prozeliți. Islamul turcesc n-a făcut prozeliți în zonele ocupate, mai ales în Țările românești, nu i-a obligat pe supuși sau pe vasali să treacă la legea musulmană cum scriu unii prin prețioasele lor dicționare, citate de toată lumea, care sunt foarte bine cotate şi au mii de pagini. *Epistola non erubescit*. Deci nu au făcut turcii chestia aceasta. Populaţia musulmană din ţara noastră este musulmană la origine, nu trecută de la religia creştină la religia musulmană. Dar, în Bosnia-Herţegovina, aşa s-a întâmplat, a fost o zonă de falie şi, să zicem, într-o oarecare măsură, şi de confluenţă. Dar falia înseamnă ruptură, confluenţa

însemnează un loc unde se convieţuieşte, unde oamenii se înțeleg, se iubesc și trăiesc împreună, bucuroși și fericiți, respectându-se și ajutându-se unii pe alții. Cât de bucuroși de fericiți au fost cei din spațiul iugoslav, se vede. La primul foc de armă, s-a declanșat unul dintre cele mai sângeroase războaie din finalul Războiului Rece. Ei nu au mai putut convieţui în Iugoslavia, datorită multor cauze, nu le discutăm acum, dar şi unor presiuni geopolitice, pe care, credem noi, este prea devreme să le identificăm în toată amploarea lor. Iar frontiera aceea s-a spart şi au apărut noi frontiere.

Au fost şi presiuni din exterior şi interese foarte mari, unele dintre ele venind de departe, din istorie. Dar așa a fost mereu. De pildă, pentru ca Occidentul să oprească expansiunea slavilor către Vestul Europei, între altele, a folosit și o strategie intrinsecă de catolicizare a avangărzilor expansionismului slav. Populațiile poloneză, cehă, slovacă, slovenă, croată sunt de provenienţă slavă, vorbesc și azi o limbă slavă. Dar, spre deosebire de cea mai mare parte a slavilor, care sunt ortodocşi, ele sunt catolice. Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia, Croaţia, care sunt state cu populații slave, sunt state catolice și considerate că fac parte din civilizația occidentală. Dacă au devenit catolice, s-au oprit, şi au mutat și linia de demarcaţie între Estul și vestul Europei, pe undeva, pe la Est de spațiul lor. Aceasta este o chestiune geopolitică, iar atunci când vom vorbi de geopolitica populaţiilor, o să vorbim mai pe larg despre lucrurile acestea.

Frontiera de suprafaţă permite o mai mare flexibilitate, în sensul că identităţile sunt bine definite și, fiind bine definite, se pot integra într-o entitate istoric superioară, nu prin dispariție, ci printr-o construcție specială bazată pe asamblarea sistemului de valori și pe coordonarea benefică a intereselor.

O Uniune Europeană adevărată nu se poate realiza, în opinia noastră, decât dacă statele sunt foarte bine integrate, altfel, va fi o integrare forţată, de tipul unui imperiu. Deja se vorbește, din ce în ce mai mult, de lunecarea birocrației Bruxellesului mai degrabă

spre o mentalitate de tip imperial, decât spre una de respect față de țările și culturile care alcătuiesc, împreună, Uniunea Europeană.

Problema suveranităţii este esenţială. Dacă UE doreşte să fie un stat, şi toţi suntem convinşi că, în devenirea istorică, aşa trebuie să fie, iar toate statele care o compun acceptă acest lucru, pentru că determinările acestea sunt obiective, atunci va deveni cu siguranță un stat sau măcar o uniune de state de tipul Statelor Unite ale Americii, dar cu o altă filozofie, întrucât fiecare stat european are o existență de sute, chiar de mii de ani.

Obiectivitatea, în relațiile internaționale din toate timpurile, constă în filosofia și fizionomia puterii (denumită azi capacitate și capabilitate), iar puterea aparține totdeauna marilor entități.

Transferul de suveranitate către o Uniune Europeană integrantă și integrată, trebuie să se înfăptuiască, dacă Uniunea Europeană va prelua competențele internaționale esențiale ale statelor. Dar nu așa, cu geometric preferențială, în folosul unora și în detrimentul altora, unii în spațiul Shengen, alții pe dinafară, unii mai cu moț, alții monitorizați și pedepsiți, exact ca în vremea imperiilor, ci în mod firesc, natural.

Prin acest mod firesc, natural, înțelegem o treaptă superioară a statalității europene, posibilă atunci și numai atunci când statele naționale – toate statele naționale sau federale din cadrul Uniunii și nu doar unele – au ajuns la limita maximă a competenței și, în perioada următoare nu mai pot funcționa în mod corespunzător, în beneficiul cetățenilor săi, întru prosperitatea, libertatea și securitatea lor, întrucât nu mai au instrumentele și pârghiile necesare. Aceste instrumente trebuie să se găsească, de acum înainte, la mama noastră, a tuturor europenilor, Europa Unită, la țara noastră europeană (deși nu există încă o astfel de cultură care să permită o integrare intrinsecă, adică fără sforțări și decizii îndoielnice, care n-au susținere populară). Or acest lucru, în momentul de față, se produce cu forcepsul și nu în mod natural.

Deși lumea continuă să se fragmenteze, îndeosebi după interese de clan, orgolii, religii și criterii etnice, se pare că vremea

celor mici a trecut. În pofida Cartei ONU, a dreptului internațional, a miilor de teorii care justifică totul pe lumea aceasta – inclusiv unele dintre crime –, vremea celor mici a trecut. Marile entități – SUA, Uniunea Europeană, Rusia, China, India, Brazilia – acum și forumul numit BRICS (Brazilia, Rusia, India, China şi Africa de Sud, care deține cam 2/3 din populaţia globului şi un PIB mai mare decât al SUA, mai mare decât al UE, dar mai mic decât al acestora la un loc) – hotărăsc, de fapt soarta lumii. Organizațiile internaționale, inclusiv ONU, OSCE, NATO, precum și cele regionale, deși sunt sau ar trebui să fie instrumente de lucru integrate ale tuturor statelor, votul fiecărui stat contând, se știe foarte bine că puterea, dominanța și influența se află la aceste mari entități.

Uniunea Europeană ar putea să fie, de fapt și chiar de drept, prima dintre ele, datorită culturii sale milenare, primatului său în construirea actualei civilizații, noii filosofii pe care o promovează, ea, ca nouă entitate, fiind înnobilată de valorile țărilor care o formează și exonerată de catastrofele produse de unele dintre acestea de-a lungul istoriei. Uniunea Europeană, pentru a putea să facă faţă uriașelor presiuni economice, în primul rând, dar nu numai economice, ci şi politice, demografice, culturale, informaţionale, militare şi de toate tipurile, trebuie să devină entitate şi încă una foarte puternică. Această entitate poate să aibă, se pare, cam două configuraţii: una germană, adică o Europă federalizată, ţările devenind un fel de landuri ca-n Germania, sau ca Statele Unite, unde statele n-au suveranitate și cealaltă franceză, adică o Europă unită, monolitică, dar ca identitate de identităţi. În această a doua configurație, statele își păstrează toate prerogativele, dar Europa este mai mult decât forumul lor, este identitatea lor comună, este meta-statul lor, este suprastatul lor, este statul statelor, este suverană, mai exact, meta-suverană, în condițiile în care și statele își păstrează suveranitatea.

Acum, la ora actuală nu este o limbă oficială în Uniunea Europeană, există 23 de limbi oficiale, adică toate limbile statelor

care fac parte din Uniunea Europeană (sunt 27 de state, dar vorbesc 23 de limbi). Ca o expresie a modului în care cei de la Bruxellesul european cunosc realitățile din Uniune și din vecinătatea apropiată este și știrea care circulă acum pe rețelele de comunicare potrivită căreia limba română și limba moldovenească, adică limba oficială a Republicii Moldova, sunt două limbi diferite dar 97% dintre români vorbesc fără nici dificultate limba moldovenească, întrucât au aptitudini cu totul speciale pentru vorbirea limbilor străine… Și când te gândești că marile decizii care se iau în Uniunea Europeană sunt expertizate și de acești birocrați, începi să te îndoiești că ei vor fi capabili să ducă la liman un proiect atât de generos cum este cel al Uniunii Europene.

Mai mult, având în vedere că Uniunea Europeană abia de cuprinde jumătate din teritoriul Europei, fiind mai degrabă o peninsulă a Euro-Asiei decât un continent (nici nu-mi dau seama pe ce criterii există două continente pe aceeași platformă geofizică!), un proiect și mai generos al fi cel al Euro-Asiei, adică ale unui spațiu integrat, de la Atlantic la Pacific, aici fiind și marele rezervor al populațiilor și inepuizabilul rezervor al resurselor. Există deja geopoliticieni, între care și Alexandr Dughin[15], care se gândesc și la o astfel de eventualitate.

Nu există deci o limbă europeană comună, iar UE nici nu doreşte acest lucru, pentru că-şi dă seama că nu se poate trece peste această etapă a statelor suverane, nu se poate trece peste etapa identităţilor şi identificărilor. Totuşi, în *Tratatul de la Lisabona* sunt unele prevederi care vizează și unele cedări de suveranitate, fapt datorită căruia s-a creat comisarul european.

Cel puțin acestea sunt unele din interpretări. În realitate, nu este vorba de cedare de suveranitate – chiar dacă președintele Comisiei Europene, în nume personal, face o listă de exigențe la adresa statului suveran numit România – ci de creare a unui mecanism prin care să se exercite o politică externă a Uniunii

[15] Alexandr Dughin, *Bazele geopoliticii și viitorul geopolitic al Rusiei*, Editura Eurasia.ro, București, 2011

Europene, care este altceva decât politica externă exercitate de state. Este vorba de un alt nivel de competență, de o altă structură, de o unitate de state care își are identitatea ei și politica externă. Dacă UE are o politică externă – și este foarte normal să aibă așa ceva – atunci este tot așa de foarte normal să aibă și mecanismele necesare pentru exercitarea acesteia.

Dacă politica externă europeană, mai exact, a Uniunii Europene, se fundamentează pe intersecția politicilor statelor suverane (pe elementele comune) sau are și elemente care se generează din conexiune și din funcționarea UE ca identitate, este o problemă care ține de mecanismele democratice ale generării și exprimării acestor politici și nu de punere a statelor la punct sau de introducere a unui voluntarism european de tip imperial. Instituțiile europene create nu vizează subordonarea statelor, ci sprijinirea acestora să rezolve problemele care țin de o competență interstatală, competență care, deocamdată, în norma de drept, este discutabilă, mai exact, nu există.

Aceste instituții ar trebuie să ajute statele să-și exercite suveranitatea, să expertizeze această suveranitate și nu să o acapareze. De exemplu, Curtea Penală Internaţională, care judecă şefii de state şi de guverne, o face în folosul statelor, pentru că statele respective nu-i pot judeca pentru crima împotriva umanităţii. Ei bine, CPI nu este deasupra statelor, este o instituţie creată de state ca să le ajute să rezolve această problemă, pe care ele n-o pot rezolva Statele convin, aderă la un Tratat, îl semnează, îl validează în Parlamentele naționale şi abia atunci acesta devine prioritar faţă de legislaţia internă. De ce! Pentru că am aderat la ea şi ca să putem să coexistăm cu cealaltă parte, cu celelalte state, să nu ne luăm la bătaie, să nu ne scoatem ochii unii la alţii, trebuie să existe nişte reguli, şi acele reguli devin obligatorii pentru noi.

Dar generarea și asumarea obligaţiei trece prin parlamente, nu vine de la sine. Această realitate nu are nimic cu faptul că unii oficiali și unii birocrați de la Bruxelles sar uneori peste cal și cred că se află în pristolul de la Roma. Mai sar peste cal, pentru că sunt

oficiali sau, şi mai rău, birocraţi, eu îi înţeleg, pentru că unele lucruri nu se pot rezolva decât dacă forţezi un pic nota, unele conduceri naționale tărăgănează, altele au interese un pic diferite de cele ale Uniunii etc., iar până se discută în parlamente, până se întocmesc și se transmit tot felul de hârtii sau de pachete diplomatice, de amabilități și de retorici, trece războiul. Şi, atunci, unii cred că ar trebui ca să se anuleze, să se diminueze sau să se minimalizeze veriga aceasta – Statul – care este neconfortabilă, neproductivă, cronofagă, pentru că de scos nici nu poate fi vorba. Nu se poate scoate. Statele sunt suverane.

Omul are nevoie de frontiere, nu se poate fără frontiere. Această construcţie europeană ca identitate de identităţi, ca mega-identitate sau ca ce o mai fi – cert este că nimeni nu ştie foarte exact cam cum ar trebui să fie UE – şi, de aceea, federaliştii şi unioniştii se ceartă între ei, și toți împreună se ceartă cu integraliştii, pentru că statele, atunci când au fost forţate să cedeze suveranitate, au ripostat, între altele, respingând și proiectul Constituţiei Europene. Ce s-a constituit ulterior nu este de valoarea Constituţiei Europene, acela este alt tratat. Şi *Tratatul de la Lisabona* are deja probleme şi efecte discutabile. Statele nu au ajuns la acel prag, la acea dezvoltare a frontierelor, n-au ajuns la acea frontieră de suprafaţă de care vorbeam, adică să ai o saturaţie de putere economică, politică, socială, culturală, de toate tipurile în aşa fel încât, să reziști la orice fel de presiuni. Iar când nu mai poți rezista, să cauți o formulă nouă, formând, cu alte state sau cu alte state, aflate pe același prag cu tine, o nouă structură, care să exercite această nouă competență pe care tu, ca stat, n-o mai poți exercita. Asta ar trebuie să fie Uniunea Europeană. Un nou nivel de competență economică, informațională, militară, politică și strategică. Nu poţi să reziști decât împreună cu ceilalți.

Sigur, lucrurile nu sunt bătute în cuie, sunt discutabile, sunt flexibile, dar procesul frontierei acesta este. Se exercită o puternică presiune asupra unora dintre statele naționale, îndeosebi a celor mici, insuficient de puternice, ca să cedeze din suveranitate și să

devine strict dependente de hotărârile și deciziile centrale, în timp ce marile țări din Uniune, care au toate grija să nu-și diminueze cu nimic suveranitatea și puterea, și-o extind, de fapt, asupra celor aduse în situația de a o ceda.

Desigur, s-ar putea ca, la un moment dat, statele să fie desuete, adică organizarea politică, sistemul internaţional bazat pe state ar putea să nu mai fie viabil şi fiabil în procesul globalizării, pentru că reţeaua schimbă frontierele şi impune alte reguli. În acest cadru, forma de organizare statală poate deveni o piedică în fața globalizării, în care predomină piața, rețeaua, finanțele, formulele flexibile de producție și de vânzare și nu deciziile politice ale statelor, adică frontierele naționale. Și atunci, dacă devin piedici, soluția cea mai la îndemână ar fi, fie să le separi și să le distrugi, fie să le reunești în mari entități, fie să le mărunțești și să faci din ele mici piețe, unde oamenii trăiesc din uriașul efect de comerț, în siajul marelui consum.

Cert este că lucrurile nu merg bine. Ceva, ceva trebuie să se întâmple. Se poate reveni, spre exemplu, la oraşele-frontieră, la oraşele-cetăţi de tipul celor din vremea grecilor, dar în care nu statul hotărăște, ci rețeaua. Dincolo de cetate, spațiul devine al nimănui, dar cel puternic sau cel capabil poate oricând să genereze aici un produs și efect. Pentru că are cu ce și de ce. Pentru că el stăpânește orizonturile. S-ar putea să se revină la zone, la zone geoeconomice, la zone geoenergetice, s-ar putea să se revină la regrupări confesionale, civilizaţionale etc. Unele dintre aceste posibilități sunt chiar proiecte, altele sunt simple presupuneri. N-avem suficiente argumente ca să demonstrăm că aşa va fi sau că nu va fi așa, ci altfel, dar putem să încercăm, că nu ne opreşte nimeni, să formulăm scenarii și raționamente.

Asta a făcut, de fapt, și Huntington prin cartea sa „Ciocnirea civilizaţiilor”: a forţat nota, a împărţit toată lumea aceasta imensă și extrem de diversificată în doar șapte sau opt civilizații. N-a ieșit nimic din această idee, dar s-au purtat discuții timp de aproape douăzeci de ani și încă se vor mai purta.

Deci frontiera este dinamică, ea are o dimensiune istorică, geopolitică, socială, culturală, ideologică, o dimensiune a cunoaşterii. În societatea bazată pe cunoaştere, nu știm foarte exact cum vor mai fi şi care vor mai fi frontierele. E foarte greu de prognozat cum vor evolua frontierele în societatea cunoaşterii, pentru că în societăţile epistemologice, în fiecare om e un mic savant, frontierele par a nu-și mai avea rostul, întrucât limitele cunoașterii sunt supuse noilor presiuni epistemice, iar cele administrative vor trebui adaptata acelor formule. Adică fiecare om a ajuns la o asemenea capacitate de cunoaştere, încât ştie totul despre fiecare, iar frontiera lui se reduce doar la cea a intimității și a gândului pur. Făcând parte din rețea, trăind și gândind în rețea în rețea, având chiar un cip încorporat în loc de cercel, prin care informaţia ajunge direct în creier, care ajută creierul să ţină minte, să nu uite (sau îi preia această funcție), atunci se creează foarte multe dependenţe, omul va fi aproape de tot ce are nevoie, dar și un alt concept de libertate.

Probabil că nu vor mai exista deosebiri fundamentale între un om şi altul decât acelea date de Dumnezeu, pentru că fiecare om este irepetabil şi unic, pe pământul acesta. Dar din punct de vedere al cunoaşterii, al accesului la informaţie şi la cunoaştere, în societatea epistemologică este foarte posibil ca lucrurile să se schimbe radical, omul fiind cu adevărat ceea ce încearcă să fie el acum: cunoaștere.

Aşa cum nu există acum deosebiri în ceea ce priveşte accesul la reţea. Eşti la un calculator, te conectezi la internet, intri în reţea şi discuţi cu cine vrei şi ce vrei în lumea asta, absolut tot, te specializezi, faci tot de doreşti, ai un alt *modus vivendi*, care nu a existat înainte. Asta e frontiera, iar geopolitica frontierei trebuie să țină seama de această evoluție. Sigur că sunt foarte multe noi determinări, deocamdată doar bănuite, altele previzibile. Ne referim la cele economice, specifice economiei de rețea și în reţea, la cele bazate pe efect îndeosebi pe efectul de reţea sau pe efectul efectului, că fiecare efect la rândul lui produce efecte, sunt

determinări care ţin de valorile civilizaţionale, de cultură, de obiceiuri, sunt determinări care ţin de interese, şi aşa mai departe.

Toate acestea, atunci când se analizează frontiera, trebuie să fie luate în seamă. Dacă nu sunt luate în seamă, se produc hiatusuri, se produc falii, care sunt generatoare de conflicte.

Conea a relevat această problemă a frontierei în trei studii – *Destinul istoric al Carpaţilor* (1941), *Carpaţii, hotar natural?* (1942) şi *Spaţiul geografic românesc* (1944), în care face o analiză foarte consistentă a frontierei.

Atlasul etnogenezei pe care l-a reeditat Editura Militară în 1990, arată care sunt frontierele etniei românilor și celorlalte etnii, mai exact ale distribuției lor în arealul geopolitic al vechii Dacii.

3.2.3. Anton Golopenția (1909-1951)

S-a născut la 12 mai 1909 în comuna Prigor, judeţul Caraş-Severin. A murit în închisoarea Văcăreşti, la 9 septembrie 1951.

Liceul l-a făcut la Timişoara. A urmat dreptul (1930) şi Filozofia (1933) la Universitatea din Bucureşti. A fost bibliotecar la Seminarul de Sociologie şi a făcut parte din echipele de cercetare ale lui Dimitrie Gusti, apoi a devenit şeful de cabinet al lui Gusti (când Gusti a fost ministru).

În vremea primilor ani ai socialismului barbar, adică ai dictaturii proletariatului, cum se va numi, îndreptățit sau nu, această perioadă extrem de grea, îngrozitoare chiar pentru elitele intelectualității române, este arestat de securitate, implicat în procesul Pătrăşcanu, un alt sacrificat pe acest altar al oportunismului criminal, ignorant și răzbunător.

A lucrat mult în închisoare, sperând că va fi eliberat. N-a fost. Nimeni nu erea eliberat atunci.

Dimitrie Gusti este unul dintre cei mai mari sociologi ai României, cel care, alături de Petre Andrei și de alții, a dat strălucire școlii geopolitice românești. Cum bine se știe, a făcut cercetări în teren cu echipe de studenţi, a întemeiat Muzeul Satului,

un muzeu care a văzut Parisul, strălucitoarea capitală a culturii şi a luminii. Golopenția, la venirea comunismului, era încă foarte tânăr. A fost rugat să se facă membru de partid, să coopteze în tot felul de treburi, dar n-a acceptat, pentru că era om de ştiinţă şi, ca orice om de ştiinţă se îndoia, deopotrivă, de adevărurile absolute, dar şi de acele lucruri vremelnice, dar considerate absolute de o ideologie cel puțin îndoielnică în afirmațiile și dihotomiile ei categorice.

Ideologia este o ştiinţă, o ştiință despre idei, dar ca să fii un ”ideolog” care exprimă şi susține nişte concepte discutabile, concepte care, oricum, nu rămâneau în lumea conceptelor, ci terorizau tocmai esența intelectualului și a cercetătorului – aceea a rămânerii în obiectivitatea ştiinței şi în dreptul îndoielii față de absolut –, trebuia să negi sau să ieşi din principiile elementare de conduită a profesorului, cercetătorului şi chiar ale omului. Iar Golopenția nu a făcut-o. Comportamentul fluctuant, oscilant, adaptabil la interese, nu este pe măsura unui om de ştiinţă sau a unui profesor. Iar actualitatea românească de la începutul mileniului trei arată clar că profesorul ieşit din vocația sa şi intrat într-o clasă politică imatură, cu neaveniți şi politicieni meschini, fără o cultură politică şi fără a înțelege fenomenul politic, eşuează lamentabil. Nu numai la noi, ci cam pe ste tot în lume, acolo unde interesul bate valoarea.

Dintre lucrările lui Golopenţia, în general, studii sociologice, cele mai importante sunt:

- *Aspecte de orăşenizare a satului Cornova*, 1932
- *Gradul de modernizare a regiunilor rurale din România*, 1939
- *Starea economică şi culturală a populaţiei din România*, 1940
- *Rezultatele provizorii ale recensământului agricol al RPR de la 25 ianuarie 1948*
- Studiul *Geopolitica*, publicat împreună cu M. Popa-Vereş şi I. Conea.

Golopenția n-a cooperat cu impostura. După prăbușirea României construită între cele două războaie, nu credea într-o redresare comunistă cu pistolul la tâmplă. Și s-a dovedit că avea

dreptate. După perioadele acelea de înflorire, de după 1918, imediat după ce România s-a unificat, care au durat până prin anii 1937-1938, ani în care România atinsese cel mai înalt nivel de dezvoltare din perioada interbelică, a urmat iarăși o prăbușire. Europa întreagă se prăbușea, sub loviturile creșterii cancerigene a fascismului și nazismului. La noi, această prăbușire a fost girată și generată și de un comportament lipsit de realism și de verticalitate al clasei politice. Presiunile exterioare era imense – ele au generat dictatul de la Viena, prin care România a pierdut, în 1940, partea de nord-vest al Ardealului și sudul Dobrogei, iar prin ultimatum-ul sovietic și Basarabia – iar comportamentul intern al clasei politice și al populației, foarte asemănător cu cel din zilele noastre. Se pregătea războiul, Europa era faliată, apăruseră fascismul, nazismul şi comunismul.

Golopenția, după război, a îndeplinit diferite funcții, păstrându-și obiectivitatea și independența de om de știință. Până în momentul în care a fost implicat ca martor în procesul Pătrăşcanu, apoi, arestat, interogat, până când s-a îmbolnăvit și a murit.[16]

Golopenția defineşte geopolitica ca o ştiinţă socială. Sigur că e o ştiinţă socială, ca şi sociologia, ca şi filozofia, într-o bună parte ca şi economia. Argumentele geopolitice interesează toate statele, de ce, pentru că statele trăiesc în sistemul internaţional al statelor şi toate au interese care sunt legate de spaţii, nu să le cucerească ci să se raporteze la ele.

Scrie două lucrări foarte importante:

- *Contribuţia ştiinţelor sociale la conducerea politicii externe* (1937)
- *Însemnare cu privire la definirea preocupărilor geopoliticii* (1938).

Geopolitica trebuie să studieze potenţialul statului sau puterea reală a unui stat, cuprinzând: teritoriul, populaţia, forţa economică, structurile industriale şi agricole, marile axe de

---

[16] ***Cronica ediţiilor:*****Cazul Anton Golopenţia de Z. Ornea,** http://www.romlit.ro/cazul_anton_golopenia

circulaţie, structura socială, cultura, modul de guvernare, mediul politic.

Deci, analiza geopolitică trebuie să fie: geografică, demografică, economică, socială culturală şi politică.

Ea trebuie să fie informativă şi continuă, tinzând să devină un adevărat buletin asemănător celui meteorologic, rezultatele ei fiind naţionale.

În studiul *Geopolitica*, publicat împreună cu M. Popa Vereş, A. Golopenţia prezintă coordonatele acestei noi discipline.

Unii au definit geopolitica o ştiinţă de graniţă, o ştiinţă interdisciplinară sau ca o metodă de analiză folosind rezultatele celorlalte ştiinţe. Analiza geopolitică trebuie să fie nu doar geografică, ci şi demografică, socială, culturală şi politică, informativă şi continuă, evaluând şi prognozând, ca un adevărat buletin meteorologic, rezultate conexiunilor, al acelor multiple conexiuni care condiționează comportamentul național,politica națională.

Studiul *Geopolitica* prezintă coordonatele aceste noi discipline. Şi el, ca şi Mehedinţi, ca şi Conta, a ieşit cumva din spaţiul românesc, deşi ei se preocupă cu predilecţie numai de spaţiul românesc, dar o analiză nu se poate face în afara contextului, chiar dacă analiza evaluare partajată a componentelor și, în final, a ansamblului. Pentru că a analiza numai spaţiul românesc şi a nu ţine seama de conexiuni ar fi o mare greşeală, întrucât poți ajunge la concluzii care nu sunt reale, pentru că nu te raportezi la întregul sistem, ci îți alegi doar un subsistem de referinţă, adică o parte din acel mare sistem. Ceea ce este valabil pentru o parte dintr-un sistem nu trebuie să fie valabil întotdeauna la nivelul întregului sistem. Lucrul acesta este foarte important atunci când ai analizat un fapt, un eveniment. Evenimentul respectiv poate să fie analizat, împărţindu-l în părţi sau în etape, poate să fie analizat în dimensiunea lui endogenă, ca un eveniment care s-a creat pe sine şi are cauzele în propria sa structură, în propria sa funcțiune, dar o astfel de analiză nu este suficientă. Un

asemenea eveniment s-a produs, totuși, într-un cadru, într-un flux, într-o conexiune, într-un mediu, într-un sistem de presiuni, el însuși exercitând, la rândul lui, presiuni sau contrapresiuni, sau răspunzând la presiuni. În orice analiză, indiferent că se pleacă de la dimensiunea exogenă la cea endogenă, se are în vedere mediul, ansamblu, întregul, așa cum, spre exemplu, în silogism, se pleacă de la premisa majoră. Dar și atunci când se pleacă de la parte la întreg, analiza trebuie făcută complet, ţinând seama de toate elementele. Dacă nu se face complet, se decupează din context, adică din întreg, doar o bucățică, iar bucățica respectă, poate să nu fie relevantă pentru ansamblul acțiunii, să creeze o imagine falsă, cum se întâmplă în manipularea de tip mediatic și nu numai. Focalizând pe un fapt, chiar real, dar scos din context, din cadrul în care el se produce, se poate produce un efect (dorit, planificat, dar și nedorit, neplanificat etc.), ce poate avea urmări catastrofale

Deci, geopoliticienii români au ţinut neapărat ca analiza geopolitică să se facă în context, ţinând cont de toate determinările.

În perioada aceasta au apărut două reviste importante:

- În 1941, revista ***Geopolitica şi Geoistoria. Revistă Română pentru sud-estul european***, la iniţiativa lui Gh. I. Brătianu, A. Golopenţia, S. Manuilă, Mircea Vulcănescu și Ion Conea;

- În 1943, apare, sub egida Societăţii Române Regale de Geografie, lucrarea ***Unitatea şi funcţiunile pământului românesc şi poporului românesc*** (C. Brătescu, V. Mihăilescu, N. Al. Rădulescu, V. Tufescu).

3.3. SPAŢIUL GEOPOLITIC ROMÂNESC

Zona cea mai des întâlnită în istorie de faliere a continentului european se află undeva de o parte și de alt a unui ax Marea Baltică – Marea Neagră. Din nordul Mării Caspice și până în Extremul Orient se află o zonă aridă, de stepă, presărată însă cu

deşerturi şi mărginită, la nord de ţinutul siberian, de nordul auster al continentului asiatic şi la sud de lanţul muntos Himalaya, Tianşan, Caucaz, denumită de Gérard Chaliand, în capitolul introductiv din lucrarea sa *Anthologie mondiale de la strategie des origines au nucléaire*[17], apărută în Editura Laffont, în 1991, foaier perturbator.

Foaierul perturbator este zona aceasta imensă din care şi prin care, de-a lungul timpurilor, populaţiile au migrat aproape continuu spre Vest. Unele dintre aceste populaţii au fost organizate pe principii războinice, iar mişcare alor spre Vest nu viza neapărat găsirea unui loc în care să se sedentarizeze, ci a unor resurse pe care să le folosească de câte ori au nevoie. Alte populaţii, nerăzboinice sau chiar războinice căutau, aşa cum o face omul de când a apărut pe pământ, căutau pur şi simplu un lor mai bun,mai primitor, sub soare.

Aceste populaţii, care se aflau în căutarea unui loc mai bun, au fost asimilate rapid de către populaţiile sedentare. Bătălia principală, spune Chaliand nu s-a dat între populaţiile maritime (cele care locuiau în afara platformei euro-asiatice), populaţiile *off shore*, şi cele continentale, ci între populaţiile migratoare şi cele sedentare. În cele din urmă,populaţiile migratoare au fost asimilate de sedentari sau ele însele s-au sedentarizat, dar efectele acestei bătălii n-au dispărut nici azi.

Deci, războiul dintre populaţiile migratoare şi populaţiile sedentare l-au câştigat sedentarii, dar şi ele, aceste populaţii sedentare, s-au schimbat în urma asimilării populaţiilor migratoare, îndeosebi pe cele ale populaţiilor migratoare războinice. Unele dintre aceste populaţii continuă şi azi, din spaţiile în care s-au sedentarizat, să ducă un astfel de război. Iar acest lucru reprezintă astăzi, în opinia noastră, una dintre principalele surse ale conflictualităţii lumii europene. Această conflictualitate,

[17] Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la strategie des origines au nucléaire*, Edition Laffont, 1991

deocamdată, este ținută în frâu, dar este de-ajuns ca mediul de securitate să se deterioreze, pentru ca războiul lor să reizbucnească.

Populaţiile sedentare au reuşit să asimileze populaţiile migratoare, pentru că aveau resurse, pentru că se aflau în spaţii lăsate de la D-zeu cu tot ce le trebuie. Aceste populații sedentare s-au format de-a lungul unor resurse de apă și de hrană, de o parte și de alta a fluviilor, în zonele deluroase sau în câmpiile roditoare, în general, în regiunile mănoase, productive.

Filozofia sedentarului este una verticală. El este un produs al locului. Sedentarul trăiește într-o dimensiune verticală, într-un spațiu plin, nu în unul orizontal, gol. El se uită în permanență la cer și la pământ. Două dimensiuni pe care le iubește și de care se teme. Pe el îl interesează rodul pământului şi ploaia. Şi, desigur, fiind dependent de Cer și de Pământ (pământul fiind în subordine a cerului), se roadă la bunul Dumnezeu, atotputernicul, să le îmbine pe toate acestea ca să rodească pământul şi să trăiască în continuare în locul lui pe pământ. Pentru că sedentarul nu se consideră un oaspete, un chiriaș, ci un proprietar, un stăpân al pământului, un împuternicit al lui Dumnezeu să muncească acest pământ, să/l umanizeze și să/i culeagă roadele. Natura i-a dat cam tot de ce are el nevoie, cu condiţia ca el să intervină asupra ei atât cât trebuie, nu mai mult. El nu are nevoie de altceva, nu are nevoie să emigreze, să se ducă nicăieri. Spaţiul acesta este tot ce are el pe pământ şi tot de ce are el nevoie ca să poată înfăptui misiunea dată de Dumnezeu, aceea de a trăi.

El, sedentarul, trăieşte într-un spaţiu plin, într-un spaţiu suficient, într-un spaţiu binecuvântat.

Populaţiile migratoare trăiesc de obicei în stepă, într-un teren deşertic sau într-un spațiu de stepă. Filozofia lor este o filozofie orizontală. Ei se nasc în şaua calului, în căutarea unui loc unde să se adăpostească de vântul năprasnic, sau a unui loc unde să găsească ceva de mâncare. N-au timp să facă un astfel de loc acolo, în spațiul acela ostil, pentru că deşertul nu produce nimic. Stepa nu produce mai nimic. Deci vor căuta oazele acelea în care există, cât

de cât un adăpost, fie pentru a se statornici acolo şi a-şi continua viaţa, fie pentru a găsi resurse acolo, sau pentru a prăda, pentru a prăda, o parte din populaţiile migratoare, devenind, în acest sens, războinice. Acum nu trebuie să privim lucrurile în mod extremist, în sensul că toţi migratorii erau precum războinicii lui Gingis Han, că toţi făceau prăpăd, călcând în copitele cailor blânda noastră Europă a Imperiului Roman și a unor țărișoare care nu s-au războit niciodată între ele, care trăiau în paradisurile unui spațiu plin cu rod și cu iubire… E drept, prăpădul îl făceau populaţiile migratoare războinice, când veneau cu cetele sau cu armatele. Dar migraţia se producea şi altfel. În general, populaţiile sortite să se nască și să trăiască acolo, în zonele deșertice, în zonele aride, erau, cele mai multe, nişte prăpădite, cam cum suntem noi acum, în secolul XXI, într-o România dezindustrializată, dezagricolizată, dezrădăcinată, adusă în sapă de lemn, când ne ducem unde vedem cu ochii, pentru a găsi un loc de muncă și a câștiga acea bucățică de pâine necesară supraviețuirii. Erau și pe atunci grupuri de migratori care căutau pur și simplu un adăpost mai bun pe pământul acesta al oamenilor.

Populațiile războinice migratoare erau organizate din punct de vedere militar, disciplinate şi ascultau de şef. Sedentarii nu ascultă de nimeni, ei n-au nevoie de şef, şeful lor este D-zeu. Aşa este şi acum. Românii pleacă prin Europa, găsesc soluţii, dar nu ascultă de nimeni, stăpânul românului este el însuşi, nu prea-l interesează de celălalt, de aia nici nu suntem vreodată organizaţi. În orice organizare, dacă se reușește vreodată așa ceva, se va găsi cel puțin unul care să o destrame.

Încă din perioada migrațiilor (de fapt, migrațiile se continuă și acum, dar nu numai don și dinspre foaierul perturbator, foaier care, este activ și activat și azi, ci și din alte zone, unele chiar foste sedentare).

Am făcut acest excurs la migrație și migratori, care ar trebui completat cu efectele geopolitice ale proliferării conflictualității de o parte și de alta a axului Marea Neagră – Marea Baltică, întrucât o mare parte din istoria Eurasiei este strâns legată de acest ax și de

culoarele strategice Est-Vest care în echipează. Înclusiv cele două războaie mondiale şi chiar partea esenţială a Războiului Rece s-au derulat şi pe aceste coordonate, pe unele culoare strategice.

Citind cu atenţie unele lucrări geopolitice – cum ar fi cea lui Mackinder referitoare la insula lumii şi la pivotul geostrategie, dar şi ale lui Hauschofer referitoare la Pan Idden etc. – şi analizând războaiele europene, de la cele din vremea Imperiului Roman încoace, inclusiv cele două Războaie Mondiale şi chiar Războiul Rece –, vom constata că respectivele culoare sunt următoarele:

a. *Culoarul strategic baltic*, care vizează spaţiul Mării Baltice şi ieşirea la Oceanul Atlantic sau pătrunderea dinspre acest ocean, în nordul vulnerabil al Europei şi Eurasiei;

b. *Culoarul strategic median sau central-european*, un fel de bulevard strategic al Europei, care începe de undeva din Galiţia Occidentală (pe teritoriul nordic al Ucrainei de azi) trece pe la nordul lanţului muntos european şi ajunge până în Normandia, cu axul central pe marile capitale europene Varşovia, Berlin, Paris;

c. *Culoarul strategic al Dunării*;

d. *Culoarul strategic maritim* (Marea Neagră, Marea Egee, Marea Mediterană), care asigură manevra maritimă pe la sudul continentului şi ieşirea la Oceanul Atlantic sau, în sens invers, pătrunderea din Oceanul Atlantic şi manevra maritimă spre zona de falie sau de confluenţă dintre Continentul Asiatic şi cel European

După constituirea celor trei mari imperii din vecinătatea României – Imperiul Ţarist, Imperiul Otoman şi Imperiul Habsburgic – spaţiul românesc a devenit spaţiu de interes geopolitic vital pentru acestea. În aceste condiţii, nu se putea face absolut nimic, oricât de patriot, de viteaz şi de motivat ar fi fost poporul român, care nici măcar nu se numea aşa. Pentru că şi cu această denumire a poporului nostru sunt destule neclarităţi.

Spaţiul românesc era spaţiu-tampon între aceste imperii, dar nu în întregul lui, adică în teritoriul Daciei de odinioară, ca ţară

unită şi unitară, cum fusese cândva Dacia, pentru că ar fi ridicat mari probleme acestor imperii privind independența şi suveranitatea sa ca spaţiu şi ca ţară, s-ar fi luptat cu ele, având posibilitatea să se alieze când cu unul când cu altul pentru a-şi atinge scopurile strategice – cum de altfel a şi făcut-o de-a lungul istoriei sale zbuciumate –, ci feliat şi folosit cu mare înțelepciune de mințile luminate ale acelor imperii. Falierea acestui spaţiu era absolut necesară pentru siguranţa strategică, securitatea şi liniştea imperiilor.

Pentru a îndeplini condiţiile de tampon sau de siguranţă strategică, o zonă nu trebuie să fie nici prea mare, pentru a nu ridica pretenţii de ţară puternică şi independentă sau pentru a pune probleme la graniţele imperiului, dar suficient de mare pentru a permite apărarea înaintată sau manevra strategică pe direcţii (linii) exterioare. Moldova şi Ţara Românească îndeplineau perfect aceste condiţii.

Astfel, Moldova dintre Prut şi Carpaţi (după 1812) se constituie în zonă de siguranţă strategică (zonă-tampon) pentru Imperiul Rus, iar Ţara Românească era zonă de siguranţă strategică pentru Imperiul Otoman. Moldova dintre Prut şi Nistru constituie prima mare rocadă strategică între cele trei mari culoare, legată strâns, prin Bielorusia, şi de culoarul strategic baltic. Acest lucru a rămas valabil şi în vremea Războiului Rece, fiecare dintre aceste culoare constituind un teatru de operaţii distinct.

Imperiul habsburgic nu a mai avut unde să-şi constituie zone de siguranţă strategică exterioară, întrucât cele două principate din vecinătatea tampon – estică şi sud-estică erau ocupate de Rusia şi Turcia –, şi, prin urmare, şi-a constituit o zonă de siguranţă strategică interioară, aproximativ pe teritoriul de astăzi al judeţelor Covasna, Harghita şi Mureş.

Între culoarul strategic al Dunării şi culoarul strategic terestru, rocada strategică trece pe teritoriul Moldovei dintre Prut şi Nistru, motivul pentru care în 1812, sovieticii au luat acest

teritoriu. Au luat acest teritoriu pentru că aveau nevoie să stăpânească intrarea în coridoarele strategice.

Intrarea era în zona Bucovinei de nord, între culoarul strategic principal, terestru pe unde acţionează toate forţele şi culoarul strategic al Dunării care asigură manevra fluvială, transportul, logistica, tot ce vreţi, şi tot rocada aceasta făcea legătura şi cu culoarul strategic maritim, pentru că navele care plecau din Marea Neagră treceau prin zona aceasta, aici era un port destul de mare, iar în perioada sovietică, toate drumurile Moldovei dintre Prut şi Nistru au fost betonate şi aveau orientare sud-nord, exact pe direcţia rocadei strategice, pentru că, atunci, pentru ei, făcea legătura între teatrele de operaţii de nord-vest, de sud-vest și cel central.

Era prima rocadă unde se putea efectua o manevră strategică de-a lungul frontului, cu cantități uriașe de forțe și mijloace, pentru concentrarea oportună a efortului acolo unde era nevoie.

Cealaltă rocada strategică se află pe undeva, prin zona baltică şi trece în principal pe teritoriul Poloniei, este şi ea foarte importantă, dar nu ca a noastră, din zona Moldovei dintre Prut și Nistru, pentru că în general, loviturile plecau de aici, sau vizau partea aceasta care mergeau către Centrul Europei nu spre marginea ei și spre estul Eurasiei.

Analiza celui de-Al Doilea Război Mondial, dar și a altor războaie de amploare care au visat centru și estul Europei conduce la înțelegerea importanței acestor culoare, nu doar pentru ducerea acțiunilor militare, ci și pentru unele configurări geopolitice esențiale.

Schema nr. 5 Culoarele strategice europene în orientarea Est-Vest

Spaţiul românesc a fost dintotdeauna situat între Est şi Vest, între trei din cele patru mari culoare strategice europene sau eurasiatice. Fiind divizat în Moldova, Ţara Românească şi Transilvania, fiecare dintre acestea era, într-o formă sau alta, zonă de siguranţă strategice controlată de unul din cele trei mari imperii ale vremii: Ţarist, Otoman şi Habsburgic.

Când s-au construit cele trei mari imperii (Imperiul Habsburgic, care, după o vreme, adică în vremea dualismului, s-a numit Imperiul Austro-ungar, Imperiul Ţarist, acest uriaş Imperiu Rus şi Imperiul Otoman). Când s-au construit cele trei mari imperii, România, adică întregul spaţiu românesc, era între ele. Transilvania făcea parte din Imperiul Habsburgic, era ţară de margine a imperiului, era Principat, era ţară independentă, nu era în

componența Ungariei, ulterior, adică spre finalul imperiului, Ungaria a reușit să includă, pentru foarte puțină vreme, cam 60 de ani, și Transilvania în componența statului ungar.

Moldova dintre Prut şi Carpaţi era zonă de siguranţă strategică sau zonă tampon pentru Imperiul Ţarist. Zona aceasta de siguranţă strategică trebuie să nu fie prea mare ca să aibă putere şi să se ia la bătaie cu imperiul vecin, să se alieze cu altă ţară şi să producă necazuri imperiului dar nici prea mică. trebuie să fie suficient de mare ca să permită manevra strategică pe direcţii exterioare adică, să permită mişcarea de trupe, să permită apărarea înaintată, adică eu mă apăr nu pe teritoriul meu, mă apăr pe teritoriul Ungariei, pentru că Ungaria reprezintă pentru mine zonă de siguranţă strategică. Dacă am puterea ca s-o fac să fie zonă de siguranţă strategică. Evident, eu, România, nu o am, dar aveau această putere. Şi chiar dacă nu declară, nu se găseşte nicăieri, în nici un document oficial, scris aceasta, aşa făceau, îşi creau zone de siguranţă strategică pe care le respectau cu sfinţenie. Nu le călcau niciodată pentru că asta ţinea de capacitatea lor de a rezista la presiuni, de acele presiune de care vorbea Ion Conea.

Ţ. Românească dintre Carpaţi şi Dunăre era zonă de siguranţă strategică pentru Imperiul Otoman şi Imperiul Otoman respecta acest lucru. Mai treceau ei din când în când, mai treceau şi cei din Ţara Românească la sud de Dunăre, mai creau câte o ambuscadă, dar în principiu, se respecta această zonă de siguranţă strategică. Aveau oamenii lor plătiţi şi obligaţi să o facă. Domnitorii erau numiţi, mergeau cu peşcheşul la Înalta Poartă, ca şi acum. Şi Cantemir a fost dat jos pentru că a intervenit Brâncoveanu, şi Brâncoveanu a fost omorât cu toată familia lui pentru că l-a pârât Cantemir la Înalta Poartă Otomană. Adică aşa erau lucrurile atunci, spaţiul acesta era cam ca și acum, dar ceva mai primitiv – „trebuia să te faci frate cu dracu ca să treci puntea” –, aşa au trăit populaţiile atunci. Trebuia să te dai bine pe lângă aceste imperii, pentru că altfel nu reuşeai în spaţiul acesta nenorocit, (nenorocit în sensul că nu era unitar şi românii, atunci,

ca și acum, nu înțelegeau, sau nu erau lăsați să înțeleagă, că pământul dat lor de Dumnezeu, cum spune o legendă care se mai păstrează prin biserici, e mană cerească). Abia după ce au înțeles asta și condițiile au devenit favorabile, statul a devenit unitar și puternici, iar coeficientul de presiune s-a redus de la 30,6 la 6,6, acum, când imperiile vecine nu mai există. Dar, doamna Românie nu înţelege că trebuie să-şi consolideze acest spaţiu dumnezeiesc. Şi asta este marea durere a celor care înţeleg ceea ce se întâmplă în spaţiul acesta şi în ţara acesta. Cu puţină înţelepciune, spaţiul acesta ar putea deveni o Elveţie, pentru că presiunea asupra Elveţiei este încă foarte mare, de aceea își și menține o armată cu totul specială și o doctrină defensivă unică în Europa și în lume. E drept, și la ei, acum presiunea aceasta este ceva mai mică, chiar dacă este înconjurată de mari puteri. Într-un fel, Elveția este și astăzi o zonă foarte importantă de siguranță strategică pentru marile puteri ale lumii, dar de cu totul o altă natură. Nu deranjează pe nimeni faptul că fiecare cetăţean elvețian are puşca şi cartuşele acasă, că fiecare elvețian participă la pregătirea militară.

Elveţia a înţeles chestia aceasta cu autosiguranța strategică, construită pe condiția de loc în care marea finanță își are un fotoliu rezervat, dar și pe un sistem popular de descurajare. Dacă vreodată va veni o vreme când, pentru a-și păstra țara, toți elvețienii să pună mâna pe arme, apoi o vor face, iar acest lucru are o funcție descurajatoare imensă. Nimeni nu-și propune să nimicească populația unei țări, iar dacă va încerca s-o facă, va suporta reacția unui popor care nu mai are nimic de pierdut. Poate că vremurile actuale, cu armate super-profesionalizate, cu arme nucleare, arme bazate pe amplificarea undelor, pe laseri, pe nanotehnologii etc. etc. fac desuetă o asemenea doctrină. Dar iată că,pentru Elveția – unul dintre colțurile de rai ale continentului –, doctrina războiului total nu este deloc desuetă. Poate că nu va veni niciodată, pentru Elveția, vremea în care să fie nevoită să pună mâna pe arme pentru a se apăra, dar… nu se știe niciodată. Omenirea a fost totdeauna agresivă și imprevizibilă. Probabil că globalizarea, oricât ar fi ea de

nivelatoare, nu va putea şterge această caracteristică a oamenilor, mai ales când este vorba de marile interese. Pentru elvețieni, apărarea țării lor, chiar dacă nu vor fi niciodată nevoiți să o facă, este nu doar un imperativ categoric, ci și un sentiment categoric. E drept, acest sentiment se manifestă cumva într-un cadru privilegiat, asigurat de existența unui sistem bancar pe care toată lumea îl protejează. Nici chiar Hitler nu și-a permis să se atingă de Elveția.

În procesul globalizării, nu se ştie cum vor evolua lucrurile, dar globalizarea poate fi un balon de săpun, întrucât, globalizându-se, lumea se poate foarte uşor fărâmița şi distruge.

Geopolitica vede evenimentele, dar vede şi ansamblul, vede concluzia. Vede determinările, vede determinarea spaţiului asupra oamenilor, dar şi determinarea oamenilor asupra spaţiului, determinarea asupra conceptului politic, asupra comportamentului, asupra interesului şi a interesului asupra spaţiului respectiv pentru că aşa se generează războaiele. Din ciocnirea unor interese vitale, sau aşa-zis vitale.

Ce-a fost ieri este şi astăzi. Geopolitica românească din toate timpurile este aproape la fel și azi. Nu s-a schimbat nimic esenţial. Acum suntem, totuşi, ţară și nu niște părți de țară în siguranța strategică a unor imperii.

Dar unele capete ancorate în acele vremuri continuă să ne trateze și acum în dimensiunile care le-au fost lor cândva convenabile și, probabil, ar dori din nou o Românie împărțită în trei, în patru sau în mai multe părți, fiecare cu stema și cu steagul ei, pentru că pare a fi prea mare pentru această zonă, mai exact pentru ceea ce cred ei că trebuie să fie adevărul abolut și etern al imperiilor de odinioară.

Din vremea Daciei, nu s-a mai întâmplat niciodată aşa ceva. România de azi nu este Dacia din antichitate, ci doar ce a rămas din ce a mai rămas din acest spațiu. Dar este unul dintre cele mai minunate spații de pe continentul european.

3.4 ACTUALITATEA GEOPOLITICII ROMÂNEŞTI

În privinţa **geopoliticii româneşti**, desfiinţată în timpul regimului comunist, anii `90 marchează o puternică reafirmare. Una dintre primele acţiunii recuperatorii a fost reeditarea, în anii 1992-1993, în Editura Militară, a atlasului *Spaţiul istoric şi etnic românesc*, apărut prima dată în 1942. Cea mai semnificativă acţiune a fost publicarea în 1994, la Iaşi, de către E.I. Emandi, Gh. Buzatu, şi V. Cucu a unui amplu volum *Geopolitica*, care reuneşte o seamă de studii geopolitice ale cercetătorilor români din trecut, alături de studii ale cercetătorilor contemporani români şi străini.

Lucrări şi reviste actuale:

- Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *Sociologia şi geopolitica frontierei*, vol. 1 şi 2, 1995
- Ilie Bădescu, *Tratat de geopolitică*, Editura Mica Valahie, 2004
- Sergiu Tămaş, *Geopolitica – o abordare prospectivă*, 1995
- Revistele: *Euxin, Revista de sociologie, geopolitică şi geoistorie*, Bucureşti, 1997
- *Revista română de geografie politică*, Oradea, 1999
- *Geopolitica. Revista de geografie politică, geopolitică şi geostrategie*, Bucureşti, 2003, în cadrul « Asociaţiei de Geopolitică Ion Conea »

Prezentări geopolitice actuale ale spaţiului românesc[18]

Hărţile mentale şi reprezentările geopolitice asupra spaţiului românesc între 1990-2000 în Europa Centrală şi Occidentală[19]

Există o tactica geopolitică şi geoculturală a subversiunii aplicată României după 1990 – lanţul contracultural din jurul României.

---

[18] Ilie Bădescu,

[19] Ilie Bădescu, *Tratat de geopolitică*, Editura Mica Valahie, 2004, pp. 191-193

Verigile acestui lanţ al falsificării şi mistificării privind fiinţa poporului român sunt: atlasele, enciclopediile, dicţionarele şi manualele editat de prestigioase edituri şi aflate în circulaţia în mai toate capitalele occidentale şi, evident, în România.

Iată câteva dintre acestea sintetizate de G. Tibil, Dan Dungaciu, Călin Câmpean, Dr. Dida şi Ilie Bădescu:

A. Atlas de istoria lumii, Harper Colins, 1992 (13 ediţii): negarea existenţei românilor în spaţiul românesc:

.- pe harta teritoriilor româneşti de la începutul secolului al IX-lea d.H., apare scris: Imperiul Bulgar;

- Secolele IX-X prezintă, la nord de Dunăre, maghiari şi ruşi.

Harta etnodemografică şi etnoreligioasă a românilor în Atlas:

- populaţia din spaţiul românesc este prezentată ca fiind păgână, cu excepţia unei porţiuni din extremitatea vestică de populaţie creştino-ortodoxă şi catolică;

- harta monumentelor creştine nu prezintă nicio bazilică creştină la nord de Dunăre, până în secolul al X-lea, ignorând bazilicile din anul 600;

- La capitolul „Reformă şi contrareformă: războaie religioase între 1517 şi 1648”, Transilvania apare inclusă în Ungaria (între 1526 şi 1688 Ungaria nu exista ca stat, iar după aceea este principat austriac, pe când Transilvania participă ca stat suveran la încheierea păcii de la Westfalia, în 1648).

Confesiunile prezentat sunt doar cea catolică şi cea protestantă. Ţara Românească şi Moldova sunt prezentate ca fiind integrate Imperiului Otoman, ca arii cu religii musulman-ortodoxe. La capitolul „Consolidarea naţionalismului în Europa, 1800-1914, pe harta repartiţiei etnice în Transilvania, în zona curburii, până în Ţara Făgăraşului, nu este semnalată populaţie românească.

B. Le Petit Larousse, 1993

Etnoistoric: 271 Dacia este evacuată. Secolul VI: slavii se stabilesc în regiune (nici vorbă de români)

Etnoreligios: Sec al IX-lea: „creştinismul se răspândeşte aici; Biserica adoptă liturghia slavonă” (…) ungurii cuceresc Transilvania în secolul al XI-lea.

Etnodemografie: Între 271 şi sec XII: slavii,invazii turco-mongole,unguri cuceritori. Deci vreme de zece secole, nu există români în Transilvania, dar Ungurii apar în secolul al XI-lea

Etnopolitic: 1918 este anul invaziei trupelor române în Transilvania;

1940: Ungaria „recuperează” o parte a Transilvaniei.

C. Dicttioanire de Geopolitique – Yve Lacoste, Flamarion, 1993, 1700 pagini

- Anul 1920 – anul dezmembrării Ungariei
- România a anexat, în 1920, Transilvania şi Bucovina
- Ideea de unire, în tradiţia concepţiei Wesphaliene, nu apare în dicţionar. Deci, în concepţia Dicţionarului, nu este vorba de unirea românilor, ci de dezmembrarea Ungariei

Demografie falsificată: Dicţionarul prezintă 2.000.000 de Unguri în Transilvania, când, în realitate, sunt 1.620.000 în toată România, între 2 şi 4 milioane de ţigani (nu 450.000 cum arată Recensământul). România este prezentat ca stat plurietnic, românii sunt doar o treime, iar în ţară există „xenofobie generalizată”

Definirea Transilvaniei: „Ansamblu de teritorii ungureşti devenite româneşti prin semnarea Tratatului de le Trianon (p.1504) „ea le-a fost oferită românilor în 1920.”

Etnoistorie: Românii sunt coborâţi la mai puţin de o mie de ani vieţuire în Transilvania (căci nu se paote demonstra, după ei, teza continuităţii).

Destrămarea: destrămarea României decurge din lipsa de legitimitate a unităţii

Etnospiritual: „naţionalism românesc exacerbat”

„În chestiunea evreiască”: „discriminări împotriva evreilor” „Sângeroase pogromuri”; „derivă antisemită a României”. Despre Ungaria nici un calificativ la chestiunea evreiască.

Etnoreligios: „religia ortodoxă a României se opune înaintării capitalist-democratice”

D. Dicționar Webster, „Webster Encyclopedie Unabridged Dictionary of the English Langage”, 1994, SUA

Definirea Transilvaniei: „fostă provincie”; „în trecut a făcut parte din Ungaria”

Geopolitica Europei Centrale: Ungaria şi regii săi sunt prezentaţi într-un tablou coerent, ca şi cum ar fi vorba de o istorie continuă. Prima referire cronologică la România începe cu anul 1878. Nu se face nicio referire la campaniile militare din 101-102 şi 103-106. Nu se referă în nici un fel la cele două monumente *Columna* şi *Tropaeum Traiane*

Ungaria – o republică în centrul Europei

România – unul dintre statele balcanice

Într-o conferinţă din 1904, „Axa geografică a istoriei”, Mackinder includea Balcanii în zona *rimland*-ului, a „centurii interioare”, care desparte Eurasia (*heartland*-ul) de „centura exterioară”, zona apelor, a popoarelor maritime, între apă şi uscat persistând un dualism fundamental. Presupunând că toate aceste referiri din lucrări semnificative, din mari dicţionare, care au pe copertă nume prestigioase de mari cercetători, sunt adevărate, deşi numeroasele dovezi spun contrariul, cum se explică atunci persistenţa acestui numeros popor – poporul român – care nu a avut în spate nicio susţinere imperială şi nici vreo altă sursă de supravieţuire şi persistenţă în acest spaţiu decât aceea că acest spaţiu îi aparţine dintotdeauna.

Bibliografie selectivă

- Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *Sociologia şi geopolitica frontierei*, vol. I, II, Editura Floarea Albastră, 1995

- Ile Bădescu, *Tratat de geopolitică*, Editura Mica Valahie, 2004

- General locotenent prof. univ. dr. Teodor Frunzeti, *Consecinţe ale extinderii NATO şi UE asupra securităţii zonei extinse a Mării Negre*, revista Univers Strategic, Nr. 1 din 2010

- Général Gheorghe Vaduva, *L'espace stratégique roumain. Passé, présent et l'avenir*, în volumul QUESTIONS DE DÉFENSE EN ROUMANIE ET EN FRANCE AUJOURD'HUI**,** Actes du colloque „Rencontres franco-roumaines sur la Défense" Toulouse, 9-10 octobre 1998 organisé par le Centre Morris Janowitz – Forces armées et Sécurité – *sous la direction de* Michel Louis MARTIN, Toulouse, 1999.

- Gheorghe Văduva, *Pumnale geopolitice înfipte adânc în inima noastră (posibile efecte marginalii la revigorarea unor pivoţi)*, Revista Univers Strategic nr. 3 (11) din 2012

Întrebări posibile

1. *Care este esenţa temelor predilecte ale şcolii geopolitice româneşti?*
2. *Care sunt temele predilecte în opera lui Simion Mehedinţi?*
3. *Care este conţinutul definiției date de Ion Conea geopoliticii în lucrarea sa „Geopolitica, o ştiinţă nouă"?*
4. *Ce este durckquontient-ul (coeficientul de presiune) şi cum se calculează el?*
5. *Care sunt problemele geopolitice abordate de Ion Conea?*
6. *Care este rostul geopoliticii în concepţia lui Anton Golopenţia?*
7. *Care sunt cele patru mari culoare strategice ala spaţiului european?*
8. *Enumeraţi câteva din lucrările actuale de referinţă de geopolitică românească*
9. *Care consideraţi că ar fi motivul pentru care, în unele atlase şi lucrări actuale de referinţă de geopolitică din străinătate realitatea spaţiului românesc apare deformată?*

CAPITOLUL 4
GEOPOLITICA RĂZBOIULUI RECE

4.1. Ce fel de determinism? Caracteristicile generale ale geopoliticii Războiului Rece

- *Configuraţii*
- *Teme predilecte*
- *Presiuni*

4.2. Ce este Războiul Rece? Principalii piloni ai geopoliticii Războiului Rece:

- *Statele Unite şi Uniunea Sovietică*
- *NATO şi Tratatul de la Varşovia*
- *Ţările angajate şi ţările nealiniate*
- *Arma nucleară şi cursa înarmărilor*

4.3. Efectul geopolitic al doctrinelor specifice acestei perioade

4.4. Întrebări posibile

4.1. CE FEL DE DETERMINISM?

Geopolitica este produsul epocii expansiunii frontierelor şi a justificării necesităţii acesteia, pe coordonatele unui scientism triumfal şi ale unui darwinism social. Orice mare putere sau orice stat vrea să-şi fundamenteze ambiţiile sale pe un determinism geografic; geografia serveşte astfel la analizarea şi, adesea, la justificarea raporturilor între putere şi spaţiu.

Din cauză că a generat, potrivit unor aprecieri, nazismul, imediat după război, geopolitica a fost interzisă. De altfel, ea părea efectiv inutilă, de vreme ce lumea era împărţită în două blocuri.

Oare aşa să fie?!

Cele două blocuri reprezintă elementele de bază ale Războiului Rece. Deci, pe cale de consecinţă, ar rezulta că geopolitica, în calitatea ei de metodă de analiză, deopotrivă geografică şi politică, a raporturilor de putere, n-ar mai avea sens. Or, chiar din perioada aceea, începând cu anii 1970 sau chiar mai devreme şi continuând cu începutul spargerii bipolarităţii (1989-1991), s-a simţit nevoia analizei politice a spaţiilor geografice, adică a zonelor de interes, precum şi analiza geografică a politicilor şi raporturilor de putere.

Puterea are mult moduri de existență și de exprimare. Uneori, este virulentă, categorică, intempestivă, chiar brutală. Alteori, pare fragilă, delicată, benefică pentru toată lumea, pusă în slujba rațiunii.

4.2. CE ESTE RĂZBOIUL RECE?

Cum de s-a trecut de la cel mai teribil război cunoscut vreodată de omenire (evident, până în 1945) la un război de aşteptare, la un război de pregătire a unui posibil mare război, acest război de pregătire fiind, de fapt, Războiul Rece? A fost Războiul Rece un război ante-război? Dacă DA, atunci Războiul Rece încă nu s-a încheiat, ci doar s-a… transformat, a intrat adică într-o altă etapă. Dacă NU, atunci ce va urma?

Care sunt principalele caracteristici ale Războiului Rece?

Care sunt principalele mutaţii produce de cel de-Al Doilea Război Mondial?

Între multe, foarte multe mutaţii, pot fi avute în vedere şi următoarele:

- declinul Europei şi renaşterea Eurasiei sovietizate;

- punerea sub control a Germaniei, redresarea și, ulterior, prosperitatea Franţei şi a Marii Britanii, dar şi a celorlalte ţări din Europa de Vest, prin planul Marshall;

- falierea continentului european în două sisteme politice ireconciliabile şi profund conflictuale – capitalism și socialism – și declanșarea unui război pe toate planurile, dar în alte formule decât cele ale războiului mondial care abia se încheiase, între sferele celor doi poli de putere: de o parte, SUA, Canada și țările occidentale, iar de cealaltă parte, Uniunea Sovietică și țările socialiste;

- consolidarea relativă şi fragilă a Uniunii Sovietice, slăbită foarte mult în timpul războiului;

- dezvoltarea fără precedent a puterii americane.

Războiul Rece este un război poziţional, un război de falie. El constă în:

- iniţial, excludere a oricărui tip de colaborare, aplicarea unor strategii de subminare reciprocă sau de îndiguire;

- acceptare a realităţii şi pregătirea pentru o eventuală confruntare, în cazul în care adversarul atacă;

- ameninţare reciprocă;

- risc de aşteptare (asumare a aşteptării strategice);

- descurajare reciprocă;

- înarmare;

- echilibru strategic primejdios, echilibru al terorii.

Perioada Războiului Rece este una din temele foarte importante şi foarte complexe privind geopolitica, deoarece, în această epocă, s-au petrecut lucruri extraordinare. Parcă au prelungit cel de-al Doilea Război Mondial, nu l-au lăsat aşa în coadă de peşte, cum s-a încheiat el. Adică nu s-a încheiat în coadă de peşte, s-a încheiat prin învingerea Axei, a ţărilor din Axă, dar foarte multe lucruri au rămas nelămurite atunci, având în vedere interesele statelor şi scopurile politice (și obiectivele strategice)

pentru ce s-au luate ele la bătaie în timpul războiului şi cum s-au grupat şi s-au coalizat, inflamând lumea, și înainte și după confruntările militare extrem de sângeroase din teatrele de război, cum au partajat ele Terra și cum au vulnerabilizat pământul și omenirea.

Este foarte posibil ca să se va mai fi întâmplat cândva aşa ceva. Poate, într-o altă civilizaţie. Tot aşa, să se fi ajuns într-un loc fără alte orizonturi, într-un spațiu fără dimensiuni strategice, adică într-un spațiu imposibil. Cu toate că nu ştim mai nimic, şi nu sunt nici prea multe urme vizibile și analizabile, putem presupune orice. Putem să facem toate scenariile posibile, pentru a înţelege cât de cât lumea aceasta, pentru că omul este o fiinţă a cunoaşterii. El se caracterizează prin capacitatea de cunoaştere şi atunci toate lucrurile acestea servesc acestui Univers în care trăieşte omul, Universul cunoaşterii.

Dar ceea ce ştim și ştim că ştim despre Pământ şi despre Univers este probabil destul de puţin, în comparaţie cu ceea ce există. Şi, desigur, probabil că niciodată nu vom şti totul.

De aceea, este foarte posibil ca pământenii să fi venit din altă parte. Există teorii care chiar încep să fie confirmate. Şi de piramide, şi de descoperiri mai recente, și de ce mai aduc mesagerii noştri robotici de pe Marte și din zona altor corpuri cerești, și de comportamentul omului, și de o mulțime de alte enigme care, încet, încet, încep să fie dezlegate.

Există, deci, multe teorii de acest gen. Nu sunt încă suficiente. De, exemplu, teoria potrivit căreia omul se trage din maimuţă nu prea mai rezistă. Probabil că, în scurt timp, vom uita de ea, rămânând doar frumoasele scrieri ale lui Nietzsche despre superioritatea supraomului față de om și a omului față de maimuță...

Niciuna dintre fiinţele care există pe pământ nu s-a transformat radical, nu au devenit altceva decât sunt, toate au rămas aşa. Sigur că au intervenit adaptări la mediu, la împrejurări,

noi funcții ale organismului, dar atât. Pământul nu mai este ca-n vremea dinozaurilor, probabil, vremea uriașilor.

Se tinde către micşorare, probabil, o mişcare ondulatorie, media de înălţime şi greutate a oamenilor de astăzi e mult mai mare decât a oamenilor medievali, asta vorbind într-un timp istoric pe care-l cunoaştem şi în care variaţiile nu sunt foarte mari, nu e vorba de milioane de ani, ci doar de câteva mii de ani. Sau nici măcar atât. Dar există și schelete umane conservate în pământ ale unor oameni de 5 metri sau chiar de zece metri…

În situaţia aceasta, este posibil, ca lumea să se fi distrus tot aşa, ajungând la un maximum de tehnologie, sau de conflictualitate și să fi declanşat un război pustiitor. Și atunci o fi fost nevoie de un alt ciclu de viață. Sau poate că o parte dintre oameni or fi venit de undeva de prin Univers, întrucât condițiile de pe planetele lor s-or fi modificat, continuarea vieții biologice devenind imposibilă. Cine știe!

În momentul de față, dacă se declanşează un război şi se folosesc armamentele care există, este foarte posibil ca lumea să fie complet distrusă, fără nici un fel de problemă. Condiţiile de viaţă pe pământ pot fi schimbate radical, şi va trebui să treacă încă un număr foarte mare de ani ca să se epuizeze din straturile superioare ale atmosferei toate efectele exploziilor nucleare şi pământul să-şi reia activitatea.

Ca să nu mai vorbim de fenomenele geofizice care s-ar produce, şi pe care nu le cunoaşte nimeni în toate dimensiunile lor, dacă ar exploda cele 12.000 de capete nucleare active, sau câte or mai fi. S-au făcut nişte calcule, după unii sunt 9.000, după alţii 12.000, după alţii 50 de mii. Nu ştie nimeni câte sunt cu exactitate, pentru că nici un stat nu reportează chiar cu mare precizie armele pe care le are, iar unele au toată grija să păstreze cu o mie de lacăte secretele armelor pe care le au sau pe care le proiectează.

Oare, în acest mediu de securitate incert, deteriorabil de la o zi la alta, ţările care au bani mulţi nu s-au înarmat, nu şi-au făcut rost de arme nucleare? Sau de arme perfecţionate? Să fim serioşi,

numai că alţii nu fac ce a făcut Irakul. Stau în banca lor și își văd de treabă. Dar nimeni nu ştie cu precizie de ce sunt în stare, atunci când interesul lor vital este afectat. E drept, statele nu mai trăiesc în jungla lumii – avem încredere unii în alții, atâta câtă avem, dar nu prea multă, nimeni nu face risipă de ea –, am creat organizaţii internaţionale, organisme și tot felul de alte instrumente ale noastre, ale tuturor, pentru a ne ajuta să rezolvăm onorabil toate diferendele dintre noi, dar până la urmă, tot ”frica păzeşte via!”

Dar, cel care o păzeşte cu adevărat este stăpânul ei, cel care a muncit-o. Aceasta înseamnă că hoților de struguri le e frică de proprietar, iar proprietarul chiar trebuie să fie acolo să-şi apere via, dacă cineva vine să-i fure rodul muncii.

Geopolitica nu este numai o analiză pe spaţii a intereselor politice, ci şi un adevărat *modus vivendi*, un mod de a trăi. Trăim în interconexiune, trăim împreună cu ceilalţi şi trebuie să gândim ce gândesc ei şi să înţelegem care sunt relaţiile noastre vizavi de spaţiul în care trăim şi de determinările lui.

Geopolitica este un produs al procesului frontierelor. Așa cum bine se ştie, frontierele sunt de mai multe feluri: frontiere ale cunoaşterii, frontiere politice, frontiere geografice, care ţin de anumite forme de relief, de pildă platforme geofizice, modul în care pământul este separat, partea de uscat de cea de apă, terenul muntos de câmpie, porțiunile înghețate de cel u vegetație abundentă etc.. Acelea sunt frontiere ale uscatului care înaintează în ocean sau ale oceanului pentru care cedează teren uscatul sau invers.

Sunt frontiere ideologice – ideologia comunistă, ideologia liberală, ideologia capitalistă –, iar acestea trec uneori cu multă ușurință peste frontierele geografice, peste frontierele politice și peste cele administrative. Sunt și frontiere religioase, frontiere etnice, frontiere științifice, tot felul de frontiere, întrucât omul are nevoie de ele pentru a se identificat, pentru a/și organiza exteriorul, pentru a identifica entitățile, pentru a cunoaște și gestiona

conexiunile, deosebirile, diferențele, conflictele. Sistemele, ca și procesele, se delimitează prin frontiere, dar frontierele nu reprezintă esența sistemelor și proceselor, ci doar marginile lor. .

De fapt, ceea ce s-a întâmplat în timpul Războiului Rece este o confruntare uriaşă între frontierele ideologice, care erau un fel de vârf de lance în confruntările dintre cele două mari tabere şi nu numai. Pentru că existau aceste două mari tabere care dominau lumea şi creau un suport de confruntare și chiar o confruntare pe viață și pe moarte, cu două forme de expresie nu prea clare și nu prea distincte: subminarea reciprocă, adică lupta ideologică, și subminarea fizică, adică lupta efectivă a frontierelor. Dar, în interiorul fiecăreia dintre aceste două mari tabere, fiecare stat avea interesele sale şi încerca să şi le impună, să şi le îndeplinească, să supravieţuiască şi chiar să se dezvolte, să prospere. Deși toate statele aveau în vedere mediul internațional de securitate, ansamblul, perspectiva din care acționau și pentru care se pregăteau era cea națională, cea a interesului național vital.

Pentru că acesta este obiectivul politicii fiecărui stat: să asigure prosperitatea oamenilor şi a statului respectiv, să fie puternic şi să aibă o economie puternică, să aibă cultură, oamenii să fie educaţi, să beneficieze de avantajele civilizaţiei în care trăim, ale civilizaţiei tehnologice şi informaţionale, ale civilizaţiei cunoaşterii, să fie liberi și să trăiască în condiții de securitate. Asta este funcţia statului. Pentru a rezolva aceste interese majore, chiar vitale, statul trebuie să promoveze anumite politici, anumite modalităţi de a realiza scopul politic și obiectivele strategice rezultate din acesta. Şi acestea sunt arondate la spaţiu, la resurse, la informaţie, la tehnologie.

Spaţiul şi resursele intră în domeniul geopolitic, în sensul că noi trăim aici, pe pământul acesta, nu în altă parte. Că pământul se extinde şi în Cosmos şi că prin interesele oamenilor de a aduce de acolo ce ne-ar mai trebui, poate energie cosmică sau poate descoperire de noi locuri, de exoplanete în care să ne putem crea niște condiții propice de viață, este foarte adevărat. Chiar dacă nu a

progresat prea mult în ceea ce privește funcțiile sale vitale, omul are în vedere și acest aspect. Speră ca, prin intermediul cunoașterii, prin cel al ingineriei genetice, să ajungă la unele modalități de ameliorare a propriei sale condiții biologice, mai exact, bio-psiho-sociale. După unele date, există deja, pe planeta Pământ, vreo trei mii de oameni care se hrănesc cu energie solară. *Oare așa se va întâmpla cu oamenii de pe pământ, până la urmă ne vom hrăni cu energie solară sau cu energie cosmică?*

Aceste preocupări de găsire a unor noi resurse și de înțelegere a unor noi posibile coordonate ale vieții oamenilor au existat și în vremea Războiului Rece, chiar dacă efortul principal era centrat pe înarmare și pe subminarea celuilalt.

Marile bătălii ale omenirii, ca și marile linii de expansiune au vizat, la început, cucerirea de noi teritorii, apoi găsirea unor noi resurse. Civilizația occidentală, mai exact, civilizațiile occidentale (pentru că sunt mai mult, nu doar una) au transferat în zonele cucerite, în principal, tehnologie și cunoaștere. Vremea Războiului Rece a oprit această expansiune a cunoașterii și au centrat efortul principal pe extensia ideologică și de influențare, pentru realizarea unui suport geopolitic esențial pentru dispozitivele economice, politice și militare care vizau îngrădirea (îndiguirea), influențarea și chiar distrugerea celuilalt. Comunismul visa o societate comunistă globală, capitalismul viza distrugerea fizică și intelectuală a acestei utopii și reintrarea în normalitatea capitalistă și democratică liberală a lumii. Era vremea lui care pe care. A treia cale nu există și nici măcar nu era de conceput, cel puțin în prima jumătate a Războiului Rece.

Din cele două Războaie Mondiale, America a ieșit puternică. Putem chiar spune că războaiele mondiale au scos America din izolaționism, din conceptul de invulnerabilitate și au aruncat-o în competiția lumii. Fără aceste războaie, doctrina Monroe ar fost probabil și astăzi în vigoare, dacă n-ar fi existat expansionismul

tehnologic şi cultural american… Doctrina Monroe considera că Statele Unite nu au ce să caute afară. Doctrina aia a fost foarte importantă pentru Statele Unite. Nu pare. Când ne gândim că ei acum sunt expansivi dar au un anumit tip de expansiune.

Americanii trebuie analizaţi cu foarte multă grijă, cu multă înţelepciune şi nu cu patimă, nu cu prejudecăţi, pentru că ei chiar reprezintă un model de societate care, din perspectiva acestui tip de civilizaţia, ar putea fi proiectat în viitor. Să reţinem că expansionismul american nu constă în crearea de colonii, ci în creare de dependenţe. Dependenţe sunt foarte importante pentru arondarea SUA la resursele și la pieţele lumii, dar și pentru modelarea într-un anumit fel a lumii. America nu e o putere colonială. Ea însăşi a fost colonie europeană, iar acest lucru a contat foarte mult în formarea spiritului american – de la izolaţionism, în sensul intangibilităţii SUA, la unipolarism, în sensul puterii discreţionare americane și modelului unic al SUA –, ceea ce implică nu doar dominanţă și discreţionarism, ci și risc major, responsabilitate și, mai ales, vulnerabilitate.

Americanii nu mai sunt apăraţi de cele două oceane. Nici în vremea Războiului Rece, n-au mai fost. Iar atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 au arătat că viitorul va scoate toate statele de pe planetă din conceptul de securitate, toate fiind vulnerabile nu doar la atacuri de tip terorist, ci la orice formă și formulă de confruntare asimetrică. În vremea doctrinei Monroe, americanii credeau că sunt invulnerabili. Ca să-i atace cineva, trebuie să străbată mai întâi oceanele și să aibă o putere navală mai mare decât cea a SUA. oceanele. Oare cine poate să facă chestia asta? Britanicii ar fi printre puţinii care ar putea să o facă. Dar britanicii sunt cel mai important aliat al SUA și, oricum, sunt departe de puterea navală americană. America este singura ţară din lume care stăpânește efectiv mările. Rușii nu și-au propus niciodată să atace SUA pe mare. Un posibil război SUA – Rusia ar fi un război nuclear, un război în are s-ar putea confrunta forţele nucleare strategice ale celor două ţări. Dar de ce ar face-o? Mexicanii şi

canadienii n-au cum să peste SUA. Canadienii sunt din tagma americanilor iar mexicanii n-au forța necesară să se lupta cu Statele Unite și n-au nici de ce. Împreună, SUA, Canada și Mexicul au realizat o zonă de liber schimb care funcționează perfect, aducând prosperitate tuturor…

Aceste scenarii aproape copilărești, nu mai sunt și u mai pot fi de actualitate. Puterea militară americană este imensă, dar există posibilitatea ca ea să rămână efectiv fără ”Obiectul muncii”, adică fără adversar, iar americanii știu foarte bine acest lucru. Evident, aceasta se întâmplă acum, dar, în vremea Războiului Rece, conta foarte mult, atât pentru tabăra americană, cât și pentru cea sovietică, articularea puterii și impunerea unui concept de descurajare a celuilalt, care a avut drept efect o descurajare reciprocă foarte credibilă și, ca urmare, prevenirea oricărei modalități de confruntare militară directă pe vreun teatru de operații.

Doctrina Monroe își are totuși importanța sa. Ea a ajutat frontiera americană să se transforme dintr-o frontieră limită, limitarea spațiului american, într-o frontieră de suprafață, prin integreze Statelor Unite într-o entitate puternică, unică și indivizibilă. Acest proces este încă în curs, deși, în mare parte s-a realizat. Există, totuși, și acum unele concepte centrifuge, în sensul că sunt unele zone în SUA, cum ar fi spre exemplu Texasul, care manifestă, din când în când, chiar unele tendințe separatiste. nici acum nu s-a terminat acest proces. Au şi americanii probleme din acestea, nu numai europenii. SUA a reuşit, prin libertăţile pe care le-a creat, uneori, chiar cu metode ale economiei sociale de piață, adică prin imixtiunea statului în economie și chiar prin naționalizarea temporară a unor domenii care erau în criză, sau prin transferul de bani publici în domeniul privat, să echilibreze situația. La americani, legea e lege, iar definiția dată de Hegel libertății, ca fiind o necesitatea înțeleasă, se aplică în fiecare zi. Aparent ai libertatea pe care ți-o dorești, dar ea este necesar înţeleasă, adică ai libertate doar în măsura în care ea nu afectează libertatea celuilalt.

Libertatea se obţine, paradoxal, într-o societate, prin constrângere, nu prin liberalism. Omul este o fiinţă care trebuie să se încadreze în nişte reguli, în norme şi atunci este liber cu adevărat când se încadrează în limitele în care poate să fie liber. O libertate, aşa absolută, nu există nicăieri, pentru că este o utopie. Nici pasărea nu este liberă. Și zborul ei este limitat de existența aerului portabil și de primejdiile care există și în această lume a zburătoarelor. Foarte puţine păsări pot să zboare pe la 6000 de metri. Ajung acolo doar condorii…

Peste tot sunt limite, inclusiv în ceea ce priveşte conceptul geopolitic, nici aici nu poţi să faci ce vrei. Spaţiile sunt ocupate, pe pământul acesta nu mai este nici un loc liber, nu mai există pământ al nimănui.

Oceanele sunt internaţionale, adică ale tuturor statelor, mai puţin zona economică exclusivă şi apele teritoriale. Acolo, la mine acasă, legea este a mea. În zona economică exclusivă, sunt tratatele, iar în Marea internaţională fac ce-mi dau dreptul să fac tratatele pe care le-am încheiat cu toate statele privind accesul în Marea internaţională, iar dacă nu respect tratatul pe care l-am semnat, o păţesc. Aşa mi se pare că este foarte corect.

În vremea Războiului Rece aceste lucruri s-au probat. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, se trăgea cu tunul, mureau oameni, se dărâmau monumente, era mare dezastru. În acest război, au murit peste 55 de milioane de oameni. În condiţiile de azi, potrivit datelor publicate în Strategia europeană de securitate din 2003[20], în jur de 45 de milioane de oameni mor în fiecare an de foame sau din cauza bolilor de malnutriție. Deci mor într-un an câţi au murit într-un război care a durat 5 ani. Deci pericolele mari sunt aici în modul cum funcționează lumea. acolo. În jur de 20% dintre oamenii planetei nu au toate resursele de care au nevoie. Sigur că procentajul sărăciei s-a mai diminuat şi se reduce mereu, dar depinde ce înţelegi prin sărăcie și prin sărăcie

[20] L'institut d'Etudes de Sécurité de l'Union Européenne, *Une Europe sure dans un monde meilleur. Stratégie européenne de sécurité*, décembre 2003, p. 6

extremă, adică procentajul populației care este nevoită să trăiască cu mai puțin de 1,25$ pe zi, de persoană.

Finalul celui de-Al Doilea Război Mondial a găsit o Europă furioasă și umilită, cu pierderi imense – Uniunea Sovietică pierduse 20 de milioane de oameni, iar Germania, opt milioane –, divizată și pusă în jug, de o parte și de alta a unei uriașe cortine de fier. Europenii aveau, deci multe probleme, iar rușii și americanii, cei doi mai învingători, au devenit dintr-odată adversari, gata-gata să se sfâșie, rușii fiind doctrinarii comunismului, iar americanii ai capitalismului. Era clar pentru toată lumea – sau cel puțin pentru cei care mai aveau ochi să vadă – că vremurile care vor urma nu vor fi vremuri de pace și armonie, ci vremuri tensionate, vremuri de război. Și, evident, omenirea le-a acceptat, pentru că problema lumii nu este să creeze armonie, libertate și prosperitate, ci armonie, libertate și prosperitate pentru unii în defavoarea celorlalți. Este foarte posibil ca Europa anilor care au urmat războiului să fi devenit prizoniera propriei sale conflictualități și să fi trecut, cu bagaje cu tot, pe o linie care, într-un final, va duce la dispariția ei, în favoarea emigranților, a popoarelor calde și a unui nou val.

Dar, pe atunci, Europa nu se mai gândea decât la modul cum să-şi poată pansa rănile şi cum să supravieţuiască. Se terminase războiul, se încheiase pace, se stabiliseră granițele, dar uriașele presiuni și marile temeri nu încetaseră. Înainte, fusese fascismul, nazismul și hitlerismul, acum, după război, era comunismul…

Americanii și întregul Vest au formulat cu claritate pericolul comunist. Acest pericol se manifesta atât prin introducerea sistemului în țările Europei de Est și în China, cât și prin efectul pe care îl putea genera această doctrină în lumea vestică, de unde a și pornit, de fapt, ideea comunismului. Comunismul înseamnă, în primul rând, un mod de producţie, în care esenţa acestui sistem politic şi economic era desființarea proprietății private și trecere puterii politice în mâna proletariatului. Plus deviza: ”De la fiecare

după capacitate, fiecăruia după nevoi”, care putea deveni atractivă pentru marea masă a oamenilor. Părea chiar un lucru extraordinar. Fiecare să dea cât poate și să primească atât cât are nevoie. A mai existat cândva, în antichitate, în antichitate, un astfel de mod de producție, denumit modul de distribuţie tributar. Acolo tribul aduna hrană şi cele necesare traiului şi le punea grămadă şi fiecare lua din grămadă cât îi trebuia. Dar omul este o ființă care nu acceptă chestia aceasta. El vrea mai mult decât îi trebuie, el vrea libertate, vrea delimitare, vrea individualitate, vrea frontiere. El vrea ce-i ai lui. El vrea să construiască, să creeze, să acumuleze, nu să primească. Sigur că e bine să avem toţi de toate, dar acest lucru nu este posibil, întrucât trebuința, dorința și putința nu fac niciodată casă bună. Şi atunci dacă vrea ce-i al lui, extinzând aceasta la grupul social, la organizaţia politică, la cetate, la polisul grecesc, că de acolo vine chestia aceasta, se identifică un spaţiu, un areal şi un cerc al populaţiei care au interese asemănătoare, se ridică reprezentanţii care văd aceste interese şi populaţia ascultă de ei (iar ei dacă nu sunt buni îi schimbă cu alții), astfel încât oamenii să meargă împreună înainte, spre libertate și prosperitate, în deplină securitate.

Comunismul nu s-a realizat, nu doar pentru că nu s-a ajuns acolo, pentru că nu există îndestulare, pentru că, prin munca oamenilor nu s-au creat suficiente bunuri ca fiecare să-şi satisfacă nevoile şi nu numai nevoile primare, ci pentru că sistemul ca atare, cel puțin în această etapă de dezvoltare a omenirii – cu ființa Om în centru Universului –, este utopic. . Chinezii abia reuşeau acum câţiva ani să asigure un blid de orez pe zi oamenilor. Se considera că, la un miliard trei sute de mii de oameni, aceasta este o performanță. Numai că cei peste șapte miliarde de locuitori ai planetei nu sunt doar șapte miliarde de guri de hrănit, ci șapte miliarde de vieți, de conștiințe, de universuri. Modul de producţie socialist ar fi putut, totuși, deveni tentant, mai ales pentru lumea care nu are suficient acces la cultură, la libertate. Or, o astfel de mentalitate, mai ales în concepția americanilor care creaseră acolo,

peste ocean, o lume liberă, era inacceptabil, pentru că ar fi însemnat tocmai dispariţia sistemului pe care ei,americanii, îl duseseră la performanță.

Al doilea Război Mondial provine dintr-o criză financiară, cea din 1929-1933, care s-a prelungit ca până prin 1939, ca şi aceasta de acum, dar sperăm ca aceasta să nu se termine cu un război… Atunci, imediat după război, exista pericolul extinderii socialismului… Modelul sovietic putea fi urmat și de alte țări și, de aceea, modelul acesta trebuie îngrădit, subminat, distrus. Era foarte posibil ca lumea săracă și foarte săracă de pe planeta Pământ să fi privit la Uniunea Sovietică și să fi încercat să ajungă și ea acolo. Uite ce bine trăiesc ăia din Rusia, unde nu există patroni și speculanți, bănci care te înrobesc și un sistem care împarte lumea în ”mizeri și bogați”, cum scria Eminescu, de ce să mă duc la patron să muncesc, să mă dea afară când vrea el, pe când fabrica aia în care muncesc ăia este a lor, a Muncitorilor. De ce patronul să huzurească și eu să n-am nimic, nici după ce bea apă, de ce să fiu eu sclavul lui!? Deci societatea socialistă sau comunistă aceasta mă scoate pe mine din sclavie şi mă transformă din sclav în stăpân, devin propriul meu stăpân… Așa putea gândi omul simplu din țările capitaliste de după război, privind în curtea socialismului, fără să-şi dea seama că, de fapt, tot sclav era și în socialism, că, deasupra lui, era statul, care nu era altceva decât un sistem birocratic care-l obliga să facă tot treaba aceea pe care o face şi la patron. Dar, chiar aşa fiind, avantajele din acel sistem socialist (învăţământ gratuit, asistență medicală gratuită, grija faţă de fiecare individ), toate devenirile omului fiind, într-un fel, garantate de către stat, erau tentaţii uriaşe, mai ales pentru miliardele de muncitori care lucrau în fabricile acelea, unele destul de primitive. Este foarte clar că sistemul capitalist înrobește. Dar și comunismul înrobește în aceeași măsură… Totuși, utopia socialiștilor francezi, Cetatea soarelui a li Tomaso Campanela, falansterul de la Scăieni al boierului Manolache Bălăceanu, din România, idee a lui Teodor Diamant, preluată de la Charles Fourier, erau, acum, în socialism,

realizate efectiv. Orice capitalist de pe lumea aceasta nu putea fi decât îngrijorat, dacă sistemul socialist era sau putea deveni o alternativă viabilă, mai bună pentru soarta muritorului de rând de pe planeta Pământ. Și atunci este de înțeles că dușmanul natural al socialistului, mai exact, al comunistului, era capitalistul. Problema nu mai era una de simplă ideologie, ci devenise una presantă, fizică, din care s-a declanșat un război*: care pe care*!

Acesta este Războiul Rece. Războiul dintre Capitalism și Socialism. Războiul *Care pe Care*.

După Primul R. Mondial s-a născut Uniunea Sovietică, după al Doilea Război Mondial, Uniunea Sovietică s-a extins, a trecut sub influența sa din țările din Estul Europei, pentru că a ieșit învingătoare din război, şi a reuşit să se extindă socialismul şi la ţările din jurul ei care nu erau predispuse la aşa ceva, România cu atât mai puţin. România şi Polonia dintre toate aceste ţări, au fost cele mai puţin predispuse la aşa ceva, România a fost una dintre cele mai rebele la sistemul acesta, ca şi Polonia, dar nu a existat nicio şansă. Toată intelectualitatea interbelică importantă a fost aruncată în închisori, ofițerii superiori – eroi de război – au fost condamnați la ani grei de temniță, şi în doar câțiva ani, totul a fost schimbat. Se considera că, prin 1966, socialismul a învins deplin și definitiv în România, prin încheierea procesului de cooperativizare a agriculturii.

Socialismul era considerat ca un mare pericol pentru sistemul capitalist, pentru marii finanţişti, pentru marii patroni, pentru marile corporaţii, pentru interesul american în Europa şi-n lume, chiar şi pe continentul american, începuse mişcarea aceasta, în America Latină de exemplu. Unele ţări din America Latină chiar se declaraseră comuniste. Această extindere a comunismului, a frontierei ideologice comuniste i-a speriat pe americani, pentru că ei aveau un mod de viaţă care se deosebeşte fundamental de modul de viaţă european. Şi acum, ca şi atunci, acest mod de viaţă american, dorit cam în toată lumea, se baza pe nişte libertăţi asumate şi responsabile şi nu doar pe proprietate. Proprietatea

americană reprezintă locul în care se exercită munca, iar la europeni proprietatea reprezintă un mod de a câştiga. Americanii nu câştigă din proprietate, ci câştigă din muncă, patronul îşi trimite copii la muncă, nu le dă bani de-a gata şi e un model foarte reuşit pentru acest nivel la care a ajuns capitalismul.

Şi America, din punct de vedere al ideologiei acesteia de nuanță capitalist-liberală, dar cu implicarea statului, este o combinaţie foarte interesantă dintre democrație, liberalism și intervenția statului (în aceeași idee au şi apărut partidele democrat-liberale prin Europa), o încercare de îmbinare între democrație şi liberalism dar care, după părerea noastră, va fi, în cele din urmă, un eşec, întrucât între democrație (puterea poporului) și liberalism conexiunile trec prin frustrarea protecției sociale și a spiritului de conservare, a valorilor perene și a omului de rând. Intrate în competiția pentru putere, partidele plusează, faliază societatea, generează reacții extreme, trec în prim plan, iar democrația devine un domeniu manipulabil pentru câştigarea puterii și nu pentru optimizarea exercitării acesteia. Noi, românii, suntem o populaţie cuminte, care nu se implică prea mult în bătăliile politice, o populaţie sedentară care doreşte să fie lăsată în pace, să-şi facă treaba ei, acolo, dar partidele au reușit să creeze disensiuni, să agite spiritele, să genereze reacții și acțiuni nespecifice românilor. Dar faptul că o mare parte dintre români nu se prezintă la vot constituie tocmai o materializare a acestui sentiment de *nu-mi pasă de voi*, specific sedentarului.

Americanii, prin excelență generatori de capitalism, campioni ai democrației de tip capitalist, nu puteau permite extinderea comunismului, aceasta reprezentând o chestiune vitală pentru ei. Dar nici nu putea ataca în mod direct Uniunea Sovietică, pentru că un astfel de război, în afara faptului că ar fi fost extrem de costisitor, ar fi avut și rezultate imprevizibile. Interesul lor vital nu mai era ceea ce prevedea doctrina Monroe, ne izolăm aici şi consolidăm America, pentru că nimeni nu ne poate ataca, oceanele ne protejează, ci cu totul altul. Ca să fie puternică, America trebuie

să domine, să controleze, să prevină. În situația în care comunismul s-ar fi extins – cum începuse deja, în America Latină, în Orientul Mijlociu, în Oceania și prin alte părți ale lumii, nu Statele Unite ar fi îndiguit Rusia comunistă, ci comunismul ar fi îndiguit Statele Unite.

Dacă socialismul ar fi continuat să se extindă, atunci Statele Unite ar fi pierdut nu numai o bătălie ideologică, ci și zonele cu resurse, apoi Pacificul, Oceanul Indian, Mediterana, Golful Persic etc.

Americanii și-au pus, în mod foarte clar, o întrebare tranșantă: *Avem cu ce să oprim această expansiune?* Iar răspunsul a fost la fel de clar: *Da!*

Moral sau nu, când este vorba de putere și de supraviețuire, orice este posibil, nu există limite. Iar americanii asta au și făcut. Au folosit o strategie de îndiguire a comunismului (containment), după o idee geopolitică a lui Nicolas Spykman, cea a *rimland*-ului. Au cheltuit enorm. Şi în zilele noastre dacă americanii, spre exemplu, investeau în Afganistan suma de peste 600 de miliarde de dolar cheltuită cu războiul de acolo – și, evident, dacă acest lucru ar fi fost posibil –, această țară ar arăta azi ca o grădină. La fel și cu zona Balcanilor de Vest. Dar lucrurile nu sunt chiar atât de simple. Dimensiunea strategică a oricărei acțiuni de foarte mare amploare este complicată și aleatoare. E greu să planifici neplanificabilul, este greu să prevezi imprevizibilul, este greu să pacifici și să domini zonele rebele. Americanii au înțeles că nu pot să oprească extinderea comunismului numai prin forţe militare. Dar nici fără ele nu se poate. Puterea trebuie să fie completă. Să aibă, adică, de toate: bani, economie, influență, areal geopolitic esențial, alianțe, coaliții și putere militară pe măsură.

La întrebarea: *Ce facem, începem un nou război?*, americanii au răspuns inteligent și foarte nuanțat, de parcă ar fi urmat îndemnurile lui Sun Tzî.

Războiul era deja început, el trebuie doar continuat.

Conceptul american viza, deci, îndiguirea, punerea de frontiere peste care să nu se poată trece, ofensivă mediatică, denigrare, embargo, competiția tehnologică sufocantă pentru sovietici, ofensivă informațională, hărțuire, uzură a sistemului socialist, concomitent cu investirea unor sume uriașe pentru consolidarea sistemului capitalist și a solidarității acestuia.

Investind bani, americanii au creat posturi de radio foarte puternice care transmiteau în fiecare zi şi în fiecare noapte ideologia lor, ideologia capitalistă a lumii libere, a lumii civilizate şi aveau un ascendent, pentru că ei aşa erau şi cei din Occident la fel erau, toată lumea se uita la ei, toată lumea îi asculta, pentru că esența omului nu se schimbase. Omul planetei Pământ este, în primul rând, proprietare. Dacă i-ai luat proprietatea și intimitatea, l-ai umilit, l-ai degradat, l-ai pierdut. Omul fără proprietate este doar proletar, dar această condiție este considerată nefirească și vrem,elinică, fiecare proletar visând nu cum să rămână proletar, ci cum să iasă din această condiție, cum să devină puternic și liber, iar puterea și libertatea nu vin din robie, ci din proprietate și demnitate. Nu poți să fi demn dacă n-ai ce să mănânci. Iar dacă, totuși, vrei să rămâi demn, neavând ce să mănânci, atunci drumul spre cimitir sau spre un alt loc mai puțin costisitor îți este pe deplin asigurat.

Păcat că Revoluţia Socialistă a reuşit într-o ţară aproape feudală, cum este Rusia, şi nu într-o ţară capitalistă dezvoltată, aşa cum preconiza Marx! Dacă ar fi reușit, spre exemplu, în Germania sau în Statele Unite, comuniștii ar fi preluat nivelul de dezvoltare tehnologică, mai exact, de la nivelul acela ar fi pornit. Dar toate aceste condiționale și optative nu-și au rostul, atunci când știm deja rezultatul.

Şi cei din comunism citeau marile opere din Occident şi ascultau Vocea Americii, Europa liberă şi celelalte posturi. De ce? pentru că era o modalitate (cel puţin aşa percepută din ţările acestea), de exprimare liberă, mai precis, de a afla adevăruri despre țara lor, adevăruri care, în țara lor, nu se spuneau…

Desigur, totul era o formă a războiului mediatic, o ofensivă a Occidentului împotriva Comunismului, dar o ofensivă pe placul ascultătorilor, care, evident, aşteptau eliberarea. Că cei de pe la posturile acelea finanţate de americani spuneau ce li se zicea, că nu făceau chiar ce vroiau ei, că făceau, de fapt, politică, că nu făceau o presă aşa ideală cum credem noi (adică să exprimi prin cuvintele cele mai simple, cele mai potrivite, fără să urmăreşti influenţare, era, de fapt, chiar influenţare, era ofensivă mediatică și psihologică, era război mediatic), este foarte clar.

Era clar şi atunci, dar un astfel de război chiar convenea celor care se simțeau frustrați de îngrădirile comuniste și, practic, nici un om cu mintea întreagă nu se simțea pe deplin liber în acel tip de societate, care proclama tocmai libertatea deplină a omului care muncește. Dar era război și, la război, în limita dreptului internațional, folosești toate mijloacele pentru a obține victoria. Nici cei din Est nu era niște victime, iar acțiunile lor erau cât se poate de virulente, începând cu cele de propagandă comunistă și continuând cu cele de diversiune, cu acțiunile serviciilor secrete și chiar cu acțiuni militare, acolo unde era posibil.

Ei, asta era una dintre formele de îngrădire. A doua, a fost aceea prin care s-a urmărit atragerea în tabăra capitalistă, a lumii libere, a țărilor din jurul Uniunii Sovietice și a nucleului comunist, dacă era posibil, chiar a unora dintre țările care, la vremea aceea, erau comuniste. Ne referim, printre altele, la Polonia, la Ungaria etc. În Ungaria, în 1956, a avut loc o revoltă, într-un fel simetrică, dar de cealaltă parte a liniei, cu cea a lui Bela Kun din 1919[21]. Atunci, cercurile de interes din Ungaria doreau instaurarea comunismului de tip sovietic, după modelul de la Moscova, care abia se configura, în 1956, alte cercuri (sau poate aceleași) din această țară, doreau instaurarea modelului capitalist.

[21] Între 21 martie şi 6 august 1919, imediat după destrămarea Imperiului Austro-Ungar, datorită eşecului guvernului condus de contele Mihály Károlyi de a organiza statul, a luat ființă, sub conducerea lui Béla Kun, Republica Sovietică Ungaria. A intervenit imediat armata română și regimul a căzut. S-a înființat Regatul Ungariei

În acei ani, era însă foarte greu de schimbat ceva în sistem în prezența armatei sovietice și a controlului Moscovei.

Dar, oricum, planul american avea o dimensiune destul de flexibilă şi destul de realistă.

Ceva de genul: ţările din jurul arealului comunist, dar, în primul rând, țările din Europa Occidentală, trebuie să fie prietene cu noi, cu americanii.

Noi înţelegem că trebuie să investim, să ajutăm aceste ţări, nu cu vorbe, ci în mod concret, foarte concret, cu bani, cu mijloace economice, cu consilieri, cu transfer de tehnologie, adică cu lucruri pe care ei, americanii, le aveau şi ceilalţi nu le aveau, mai ales că le-au pierdut după război.

Așa a apărut planul Marshall.

4.3. POLITICA ȘI STRATEGIA ÎNDIGUIRII. PLANUL MARSHALL. RĂZBOAIELE DE ÎNDIGUIRE

Soluția pe care au găsit-o americanii atunci este una cât se poate de eficientă și de profitabilă pentru toată lumea.

Marshall, fost general cu patru stele, cu o istorie foarte frumoasă, un om deosebit, de mare valoare, de aceea sunt o grămadă de asociaţii care poartă numele lui, un om special din toate punctele de vedere. Planul Marshall este unul foarte simplu.

În 1947, pentru prezervarea democraţiei, oprirea extinderii comunismului şi prevenirea falierii periculoase a lumii, mai ales a continentului european, Statele Unite ale Americii propun un plan de ajutorare economică a ţărilor din Europa care au fost aliate SUA în timpul războiului (discursul lui George Marshall, preşedintele SUA, în Aula Universităţii Harvard, de la 5 iunie 1947).

Denumirea oficială europeană a acestui plan este *European Recovery Program* (ERP). Deși planul avea obiective politice și strategice mult mai ample, făcând parte efectivă din strategia de îndiguire a comunismului, este foarte clar că țările Europei

Centrale și de Est, adică țările din sfera de influență a Uniunii Sovietice, nu-l puteau accepta, chiar dacă ar fi vrut. Numai ţările din Vestul Europei acceptă acest plan. Acest plan a fost primul program de reconstrucţie europeană cu ajutorul masiv al americanilor.

Valoarea în dolari a Planului Marshall

ŢĂRI	TOTAL	NERAMBURSABIL	ÎMPRUMUTURI
Total pentru toate ţările	$13 325,8	$11 820,7	$1 505,1
Austria	677,8	677,8	--
Belgia şi Luxemburg	559,3	491,3	68,0[a]
Danemarca	273,0	239,7	33,3
Franţa	2 713,6	2 488,0	225,6
Germania Federală	1 390,6	1 173,7	216,9[b]
Grecia	706,7	706,7	--
Islanda	29,3	24,0	5,3
Irlanda	147,5	19,3	128,2
Italia (cu Trieste)	1 508,8	1 413,2	95,6
Olanda[c]	1 083,5	916,8	166,7
Norvegia	255,3	216,1	39,2
Portugalia	51,2	15,1	36,1
Suedia	107,3	86,9	20,4
Turcia	225,1	140,1	85,0
Marea Britanie	3 189,8	2 805	384,8
Regional	407,0[d]	407,0[d]	--

Statele Unite ale Americii au oferit 13 miliarde de dolari, dintre care 11 miliarde nerambursabil pentru refacerea economică,

stabilizarea a 16 ţări europene care alcătuiesc Organizaţia Economică de Cooperare Europeană (devenită astăzi OCDE). Valoarea totală a ajutorului american este de 100 de miliarde de dolari actuali, reprezentând, în acea perioadă, în jur de 4% din PIB-ul american pe timp de 5 ani.

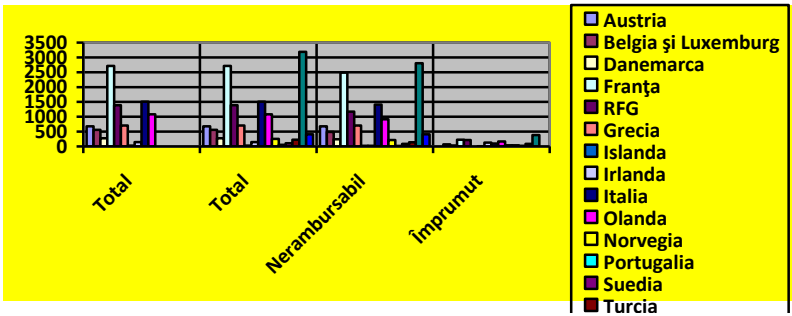

Schema nr. 6 Planul Marshall (reprezentare grafică)

Mecanismul. Americanii acordau un credit statului respectiv, cu condiţia ca ei să cumpere produse din America. Aşa face Uniunea Europeană astăzi, îţi dă bani europeni, dar cumperi produse din Europa nu din Asia. Dacă cumperi din Asia – şi asta e posibil –, dar trebuie să fie acolo, în protocol, prevăzută şi o astfel de eventualitate. Pare o şmecherie, şi încă una destul de bună. Domnule, îi dau bani, şi aşa n-am ce face cu ei, şi, în acest fel, îl îndatorez pe îndatorat şi îmi vând produsele. În acelaşi timp, te ajut pe tine ca să-şi dezvolţi economia, îmi creez un partener, un spațiu de influență și un aliat pe viitor. Şi-acum există firme americane în Germania, foarte productive și foarte bine cotate, iar plecarea lor de acolo nu este convenabilă pentru germani. De ce? Pentru că firmele astea produc și asigură locuri de muncă.

Şi noi spunem la un moment dat: Domnule, ne-au invadat multinaţionalele şi firmele astea au venit pe capul nostru, da, dar ale se află pe teritoriul românesc, produc în România, angajează forţă de muncă românească. Sigur că parte din profit se duce la ei, dar plătesc impozit statului român. Deci, practic sunt mai buni

manageri, care şi-au organizat o afacere în statul român, statul român trebuie să fie atent faţă de ei pentru că e în beneficiul lui, al statului român, și nu doar al lor. Dacă n-ar fi în beneficiul lor, n-ar veni aici. Dar este şi în beneficiul lor şi al nostru. Acum lucrurile acestea nu mai sunt aşa de rigide ca altădată. Nu poţi să exişti decât în reţea, dar trebuie să te adaptezi. Încă de atunci se punea problema aceasta.

In harta de mai jos se prezintă nivelul ajutorului pentru fiecare dintre cele 16 state. Sigur că nivelul este şi în funcţie de cât era statul respectiv, cât a cerut, cât s-a creat prin protocol. Cei mai mulţi sunt investiţi în Marea Britanie! Urmează Franţa, Germania, Italia etc.

Schema nr 7 Harta cu ajutorul primit de cele 16 țări europene prin Planul Marshall[22]

[22] Sursa: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://www.compassionatespirit.com/images/Marshall-Plan-map.png&imgrefurl=http://www.compassionatespirit.com/Marshall-Plan.htm&h=246&w=250&sz=29&tbnid=1_YkZCM0jjVfkM:&tbnh=86&tbnw=87&zoom

Ţările comuniste n-au acceptat, pentru că au fost împiedicate de către Uniunea Sovietică. Conducerile acestor ţări, deşi unele ar fi acceptat fără rezerve un astfel de ajutor, au înţeles că este vorba de o modalitate de a îndigui expansiunea comunismului şi de a sustrage din lagărul socialist ţările care erau vulnerabile din punct de vedere economic, mai ales că Rusia, în loc să le ajute pe acesta, le-a obligat, pe unele dintre ele, între care și România, să plătească despăgubiri de război, întrucât, așa cum bine se știe, Rusia a fost aproape distrusă în timpul războiului, pierzând 25 de milioane de oameni din 140 şi ceva, cât era populația ei atunci. Este o pierdere uriaşă. Erau familii întregi care n-aveau un bărbat în familia aceea. Sovieticii au ajuns până acolo încât erau capabili să adune copii de prin Europa pe unde au trecut ei în timpul luptelor, pentru a-i duce în zonele acelea în Rusia, pentru că Rusia trebuia să continue, să-ți bandajeze rănile războiului și să renască. Teritoriul a fost grav afectat, unele dintre obiective au fost distruse, cel de-al doilea Război Mondial, în dimensiunea lui terestră și aero-terestră, s-a desfășurat pe teritoriul Rusiei și, în general, pe cel al Europei. Rusia a dus greul terestru al acestui război. De aceea a și avut pierderile acelea imense.

Războiul pe teritoriul nostru a durat puţin, a fost o trecere, n-am suferit cât ei, dar am suferit și noi destul, mai ales după război.

Planul Marshall, face parte din politica americană de sprijinire a Europei Occidentale, dar și din strategia americană de îndiguire a comunismului. Este cea mai importantă modalitate a strategiei de îndiguire, desigur, după cea militară. Și, într-o anumită privință, are o importanță chiar mai mare decât dimensiunea militară, întrucât vizează o construcție economică, geopolitică și, deopotrivă, geostrategică. Adică, noi nu spunem vorbe, ne dispunem bazele militare în punctele cheie ca să-i

---

=1&usg=__GXrDjgsgrNXY59LYCXxCaRCcPVg=&docid=RRVtSypw3vHd3M&sa=X&ei=I5ukUbz6BMam4gSr6oD4CA&ved=0CDgQ9QEwAg&dur=1197

contracarăm pe sovietici în situaţia în care ne atacă, dar şi ajutăm efectiv ţările aliate care au fost cu noi în război, au fost de partea noastră.

Chiar dacă România a declarat formal război Americii în vremea lui Antonescu, după uzanțele vremii, spre final, țara noastră a trecut de partea ţărilor aliate, a întors armele, a fost singura țară care a făcut masiv, organizat acest gest de importanță strategică, şi a contribuit cu prețul unor pierderi imense. A fost a patra din zona aliată privind contribuţia la obţinerea victoriei împotriva nazismului. Uneori se uită lucrul acesta. Weinberg, în *O lume sub arme*, arată că, de fapt, arma atomică era pregătită pentru a lovi Europa, deci Germania. Dacă războiul mai dura doar câteva luni, nu mai mult, americanii loveau atomic Germania şi nu Japonia. Sau, poate și Germania, și Japonia, deși interesul lor strategic, încă de pe atunci, se contura a se centra și pe Pacific. Ieșirea României din Război şi alăturarea de partea Alianţei a scurtat războiul cu șase luni şi a contribuit, în felul acesta, indirect, la prevenirea unui astfel de deznodământ. O scrie Weinberg, însă nu se discută foarte multă pe acest subiect, nu se discută deloc – vremea discuțiilor despre vreo importanță a României a trecut –, nu mai contează ce a fast atunci. Dar, dacă lucrul acesta este adevărat şi nici această contribuție nu ni se recunoaşte, măcar așa, simbolic, înseamnă că se întâmplă ceva în defavoarea acestei țări, exact ca în vremea lui Eminescu. Marele poet a fost ucis nu pentru că ar fi fost nebun, ci pentru că societatea ”Carpatia” visa reunificarea țării pe teritoriul vechii Dacii.

Desigur, ieșirea României din alianța cu Hitler și trecerea de partea Aliaților nu a urmărit salvarea Germaniei sau a Europei de la o posibilă lovitură nucleară, nici nu-i trecea prin gând vreunui român, la acea vreme, așa ceva, ci propriul ei interes strategic, acela al apărării, prin toate mijloacele, a statului român. Și, așa cum bine se știe, acest obiectiv a fost realizat, desigur, în condițiile de atunci. În plus, războiul nu s-a desfășurat decât în foarte mică măsură pe teritoriul României, iar la final, deși n-a primit

Basarabia înapoi, a reușit totuși să anuleze o parte din efectele dezastruoase ale Dictatului de la Viena și să-și refacă frontiera de Vest.

Dar se pare că vremea favorabilă României a cam trecut. România este din nou fie ocolită, fie pusă la zid. Așa se face că a șaptea țară din Europe, ca teritoriu și populație, este ultima din punct de vedere economic. În doar două decenii, România a fost readusă în sapă de lemn, atât prin presiunile concurențiale exterioare, cât și prin neputința sau, și mai rău, prin cârdășia unor cercuri chiar din interiorul țării.

Profesorul Ilie Bădescu, în *Tratatul de Geopolitică*, face câteva referiri la omisiunile din marile enciclopedii şi din marile dicţionare, România neexistând pentru ele, sau poporul român neexistând nici ca bun, nici ca rău, deşi este unul dintre cele mai vechi din Europa. Ei, cum D-zeu să accepţi aşa ceva!

Iar autorii acestor dicționare nu sunt chiar oricine; sunt oameni de mare anvergură, sunt savanţi şi uneori, te miri cum le scapă aceste adevăruri, care sunt dovedite, nu trebuie să faci nu ştiu ce demonstraţii, au fost confirmate prin vestigii, prin rezultatele unor cercetări arheologice, prin lucrările altor istorici, şi atunci te întrebi: *De ce? Ce se întâmplă oare?! Se continuă încă războiul ideologic!? Ideologic, împotriva cui? A poporului român?* Ori poporul român nu a adus niciodată nici comunismul, nici altă orânduire, ci a trăit sub presiunile tuturor vremurilor și vremuirilor care au trecut peste el, lăsând, totuși, urme grele în viața lui. Poporul român nu merită un astfel de tratament nici de către cei din afară, nici de către cei care îl conduc efectiv. Dezindustrializată complet, cu o agricultură făcuta paragină doar în două decenii, cu un învățământ care tot tipul se reformează și tot timpul decade, cu cele mai groaznice reforme sanitare din câte se cunosc pe Terra, România a ajuns doar un loc în care se extind marile magazine ale altora…

Planul Marshall a ajutat enorm cele 16 ţări, dar a contribuit, în aceeaşi măsură, şi la prosperitatea Americii, pentru că a accelerat producţia Statelor Unite. În prima noapte de atac asupra Libiei, americanii au consumat peste 100 de rachete croazieră Tomahawk, fiecare dintre acestea costând câteva milioane de dolari. Un avion F 16 costă în jur de 20 milioane de dolari, un F 22 costă 120 milioane de dolari, un F 35, în jur de 90 de milioane etc., costuri imense pentru un avion pe care poţi să-l pierzi într-o secundă, dar astea sunt costurile militare la ora actuală.

Societatea de consum există și în domeniul producției de armamente…

Planul Marshall a accelerat producția americană privată, pe banii statului, dar aceasta este o parte importantă a acelui mecanism care a dus la prosperitatea Americii.

Planul Marshall a fost fundamental pentru scoaterea grabnică a Europei de Vest şi a ţărilor care au aderat la acest plan din efectele distrugătoare ale războiului. Să ne imaginăm, privind nişte fotografii, cum arăta Germania după război …şi cum arată acum… Am văzut cu toţii cum arăta oraşul Hiroşima în urma atacului cu arma atomică. Ştim şi cum arată acum. E o metropolă superbă. Şi cum arăta oraşul Detroit înainte de război şi cum arată acum. Nu s-a schimbat mare lucru…

Ajutorul acesta american nu a fost un ajutor dezinteresat, ci o metodă de îngrădire, de îndiguire a comunismului, una concretă, şi o găselniţă excelentă din punct de vedere economic şi din punct de vedere politic. Adică, îţi dau bani, te împrumut, sau ţi-i dau ţie, îţi dăruiesc 11 miliarde, cu condiţia să cumperi produse de la mine cu banii pe care ţi-i dau eu gratis sau cu împrumut.

Americanii au cheltuit cu planul Marshall 100 de miliarde de dolari, la valoarea de acum a dolarului. Dar tot americanii au cheltuit 680 de miliarde de dolari cu războiul din Irak şi din Afganistan, până în anul 2008, şi cu războiul din Coreea 650 milioane de dolari.

Desigur, vremurile nu sunt aceleași, dar prețul menținerii sub control a unui mediu de securitate, atât în perioada Războiului Rece, cât și în deceniile care au urmat după acesta, este foarte mare, în condițiile în care nici cheltuielile militare nu s-au diminuat semnificativ. Americanii nu-și pot permite să le reducă, de vreme ce amenințarea, îndeosebi în dimensiunea ei asimetrică, dar nu numai, se menține la cote aleatoare. În vremea Războiului Rece, harta lumii arăta astfel:

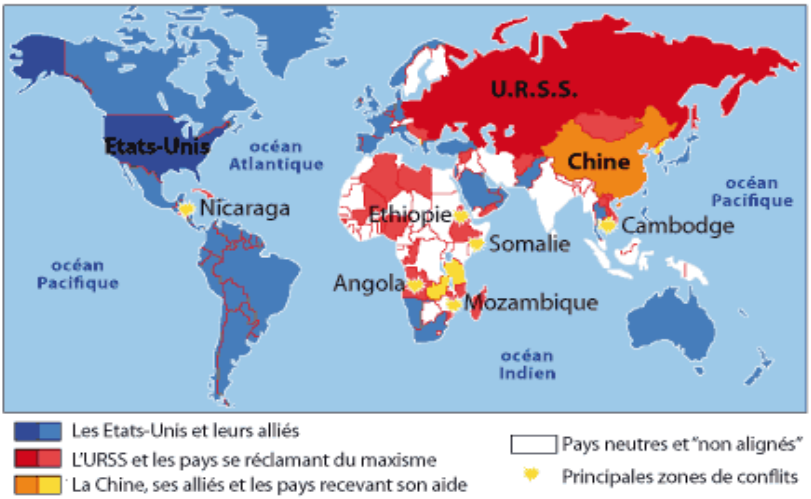

Schema nr. 8 Bipolarismul și țările nealiniate[23]

De o parte, era URSS, cu aliații săi, de cealaltă parte, SUA, cu țările din Europa de Vest, cele mai puternice țări ale lumii.

[2323] Sursa hărții: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://www.cyberhistoiregeo.fr/IMG/jpg/guerre_froide.jpg&imgrefurl=http://www.cyberhistoiregeo.fr/spip.php?article94&h=1946&w=2276&sz=502&tbnid=Lie7T6ZUeVdLaM:&tbnh=86&tbnw=101&zoom=1&usg=__6r-ijH3uPrrh5uQwW2mmcnMBBs8=&docid=zVXjR_o9VRiANM&sa=X&ei=snv5Uc_bCaeh4gSMkIGwBQ&ved=0CD0Q9QEwAQ&dur=1478

Războiul Rece este un război condiţionat, adică adversarii stau faţă în faţă, depinzând unul de celălalt. Au tras fiecare o linie pe unde au ajuns fiecare cu trupele după ce s-a încheiat războiul, şi aia a fost linia de demarcaţie între Est şi Vest.

Americanii sunt cei care au determinat această linie, pentru îngrădirea comunismului. Acesta a fost obiectivul lor politic şi strategic şi pe acesta l-au urmărit, până-n pânzele albe, creându-şi aliaţi în toată lumea. Dar şi ceilalţi aveau aliați îndeosebi în Asia și în Africa.

Țările nealiniate sunt puține. Dar diferenţa era uriaşă. Pentru că țările din sistemul socialist nu aveau aproape nici un fel de resurse de potențial viguros, mai ales tehnologice. Ceilalți, chiar dacă au suferit distrugeri în urma războiului, aveau resurse uriaşe care veneau de la americani. Aceasta este marea diferenţă. Continentul american nu a fost afectat de război.

Deci ei au trăit acolo aproape normal, au făcut afaceri în timpul războiului, pentru că ţările care erau beligerante s-au îndatorat la ei ca să facă rost de bani pentru arme.

Rezultă că Războiul Rece, nu era unul obișnuit, simetric (chiar dacă tindea spre o simetrie strategică), ci unul disimetric, disproporţionat. Războiul Rece a fost un război disimetric din punct de vedere economic, disimetric din punct de vedere al resurselor financiare şi chiar din punct de vedere politic.

Din punct de vedere politic era de fapt complet ireconciliabil, pentru că politica sistemului capitalist nu se împăca cu politica sistemului socialist, perceput în Occident ca fiind comunism. Ideologia comunismului era opusă radical ideologiei capitalismului. Este însă foarte posibil ca, din punct de vedere politic și ideologic, Războiul Rece să fi fost unui simetric, întrucât disproporția, aici, nu se poate evalua. Nu putem spune că politica americană a fost mai bună şi a celorlalţi a fost mai proastă. Numai că resursele și suportul acestor politici au fost complet diferite în cele două tabere.

Dacă analizezi obiectiv, din punct de vedere strategic, acest Război Rece, și nu te situezi de o parte sau de alta, și stai la mijloc și-l judeci pe fiecare, atunci există o șansă să poți înțelege dramatismul acelor vremuri și efectul lor perpetuat și amplificat până în zilele noastre.

Din punct de vedere politic, avem de-a face, deci, cu un război relativ simetric. De-o parte era tabăra americanilor, de cealaltă parte era tabăra sovieticilor.

Politicile erau la fel de pertinente şi la fel de încrâncenate și de categorice și de o parte, și de cealaltă. Și unele și altele tindeau către acel absolut, fiecare considerând că ea și numai ea reprezintă unica soluție. Fiecare dintre cele două sisteme îl acuza pe celălalt, cu argumente bine ticluite, de încălcarea gravă a drepturilor omului, a libertăților și a condiției acestuia. Sistemul socialist acuza capitalismul de exploatare, de polarizarea bogăției și sărăciei, de amestecul în treburile interne ale altor state și de foarte multe altele. Propaganda socialistă releva că fiecare om are dreptul să fie stăpân în ţara lui, că statul poartă răspunderea omului, fiind totalitatea cetățenilor acelei țări, că omul este o ființă liberă care n-ar trebui să fie exploatată de nimeni.

Ceilalți susțineau că, de fapt, omul este liber să facă ce vrea, să devină mare întreprinzător, pentru că așa se realizează marile valori, apoi, finanţele, capitalul, elemente care puteau fi găsite în orice manual de economie politică şi care erau prezente în această confruntare. Omul nu poate trăi ca o turmă, egalizarea nu este posibilă, proprietatea privată și inițiativa privată fiind esențiale în progresul și prosperitatea unei societăți etc.

Din punct de vedere economic, era un război disimetric, disproporţionat, întrucât deosebirile dintre cele două economii – una, cea capitalistă, tradițională, cu sute de ani de experiență, cu acumulări uriașe, cu tehnologii înalte, cu o concurență acerbă care generează totdeauna performanță, în timp ce cealaltă, cea socialistă, era complet lipsită de orice fel de experiență, avea o bază tehnologică aproape rudimentară, nu beneficia de aportul

concurențial, nici de reglajul pieței, dar promitea egalitatea între toți oamenii, ceea ce, de fapt, era imposibil, pentru că oamenii sunt diferiți, iar această egalizare economică nu putea să ducă decât la un efect de dispariție a acelui motor – interesul – care generează motivul acțiunii și performanța. Nu există performanță acolo unde nu există acțiune motivată de un interes puternic și nu există acțiune motivată acolo unde nu există un interes puternic.

Comparație între cele două blocuri

	BLOCUL VESTIC	**BLOCUL ESTIC**
Planul politic	Regimuri democratice specifice societății capitaliste, bazate pe sisteme de valori comune, pe respectarea proprietății și drepturilor omului	- Dictatură de tip totalitar în Uniunea Sovietică - Democrații de tip popular au urmat după o perioadă denumită dictatura proletariatului) în celelalte țări care făceau parte din sistemul socialist
Planul ideologic	**Doctrina Truman** Doctrina îndiguirii (containment) comunismului, Planul Marshall fiind una dintre modalitățile de materializare a acestei doctrine	**Doctrina Jdanov** A creat, în 1947, Internaționala a III-a comunistă (Comintern) pentru coordonarea ideologică a țărilor care făceau parte din blocul estic
Planul economic	În 1948 se creează OECE (Organizația Europeană de Colaborare Economică). Această organizația are, între altele, sarcina de gestiona și implementa Planul Marshall. Forma actuală a acestei organizații este OCDEe	În 1949 se creează CAER (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc) În țările socialiste, are loc procesul de colectivizare (în România se consideră încheiat în 1964), iar întreprinderile, deja naționalizate, sunt integrate unui proces de comunizare
Planul militar	În 1949, ia ființă NATO; CENTO, 1955; SEATO, 1954	- Din 1949, Uniunea Sovietică posedă bomba atomică; - În 1955, ia ființă Tratatul de la Varșovia

Capitalismul copleşeşte din punct de vedere economic cealaltă tabără, deține finanțele, tehnologia de vârf, impune restricții, boicotează, izolează și îngrădește. Socialismul n-are suficiente mijloace financiare, dar face tot posibilul pentru a submina regimul capitalist, pe care-l prezintă ca fiind nedrept și odios, foloseşte diversiunea, influența, agitarea maselor. Este drept, socialismul nu are politici performante și foarte coerente, dar face tot posibilul pentru a declanșa sau pentru a stimula declanșarea unor revoluții, a unor războaie de gherilă, agită populaţiile şi face diversiuni. Aceasta înseamnă asimetrie, fiecare acţionând asupra celuilalt cu mijloacele de care dispune, folosind la maxim vulnerabilitățile celuilalt și chiar generând altele noi, prin tot felul de metode.

Estul și Vestul

ESTUL	VESTUL
Socialism. Bloc format de state în care s-a introdus socialismul, ca orânduire socială, proprietatea de stat şi proprietatea cooperatistă	Capitalism. Societate bazată pe economie privată, pe concurenţă, profit, pe interese şi pe legi care să protejeze aceste valori şi libertatea intereselor legitime
Consiliu de Asistenţă Economică Mutuală (COMECOM). Există din 1949. Completat de Pactul de le Varşovia. A fost creat pentru a contracara efectele planului Marshall de către URSS, Polonia, RD Germană, Mongolia, România, Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria şi Albania	Planul Marshall: Program de asistenţă economică, lansat în 1948 de către Statele Unite pentru a ajuta Europa devastată de război. A fost alocată suma de 13 miliarde de dolari pentru ţările necomuniste sau pentru cele care voiau să înlocuiască regimul comunist cu unul democratic
Pactul de la Varşovia: A fost constituit în 1950, ca urmare a constituirii NATO. Ţări membre:	NATO: Alianță militară defensivă constituită în 1949 pentru a contracara un eventual atac sovietic, asupra Europei

URSS, Bulgaria, Ungaria, R.D. Germană, Cehoslovacia, Polonia, România şi Albania	Occidentale. Ţări membre în 1949: SUA, Canada, Marea Britanie, Franţa, Belgia, Olanda, Danemarca, Norvegia, Islanda, Luxemburg, Italia şi Portugalia; din 1952, Grecia şi Turcia şi, din 1955, Germania Federală

În timpul Războiului din Irak, *prima parte a acestuia, atât în 2003, cât și în 1991, a fost disimetrică*. Armatei americane nu i se putea opune în nici un fel armata irakiană. De ce? Pentru că exista o diferență uriașă de tehnologie, de mijloace, de posibilități și de potențial. Armata irakiană, spre exemplu, dispunea de un sistem de transmisiuni (de comunicații) analog, în timp ce americanii dispuneau de unul digital, plus un uriaș sistem I2SR, care aducea informații în timp real despre orice mișcare a armatei lui Saddam Hussein. Americanii controlau, la acea vreme, din punct de vedere al comunicațiilor strategice, întregul glob pământesc, pe când irakienii, abia ieșiți din război, nu dispuneau nici măcar de toate mijloacele necesare bunei funcționări a unui sistem de transmisiuni analog. În 1991, în numai 24 de ore, forțele coaliției anti-irakiene au distrus complet sistemul de transmisiuni al armatei irakiene. Irakienii, în această situație, nu mai puteau comunica decât prin… steguleţe sau prin nişte telefoane cu manivelă, gen Primul Război Mondial, în măsura în care reușeau să deruleze bobinele și să întindă firul între punctele de comandă.

Acest lucru este însă un dezastru în epoca informațiilor digitalizate, deoarece o armată, într-un astfel de război, se întinde pe sute de kilometri, pe care n-ai cum se le acoperi prin telefoane de campanie. N-aveau nici un fel de contact şi nu mai puteau să acţioneze asupra acestora nici să se infiltreze în tabăra lor să tragă cu arcul cu săgeţi pentru că adversarii nu erau acolo, la vedere, veneau cu aviaţia pe sus. Avionul MiG 21, pe care-l aveau irakienii în înzestrare avea un radiolocator care vedea ținta la 7 km şi racheta mergea un km, pe când radiolocatorul de pe F 16 descoperea ținta la 120 km şi putea lansa racheta asupra acesteia de

la 60 km. Dar sunt rachete aer-sol care pot fi lansate asupra unor obiective și de la distanța de… 93 km. Păi cum te baţi cu cei care dispun de astfel de mijloace? Evident, în nici un fel. N-ai cum.

Aceasta înseamnă disimetric.

În cea de a doua parte, după ce forțele coaliției conduse de americani s-au stabilit acolo, războiul a devenit asimetric. Forțele care se opuneau prezenței americane au acționat prin mijloace asimetrice asupra acestora și nu numai, întinzându-le fel de fel de capcane, au folosit mașini-capcană, ambuscade, dispozitive explozive improvizate (DEI) etc.

În aceste condiții, forțele americane, spre exemplu, au pierdut, în cea de a doua parte a intervenției în Irak, după acțiunile disimetrice din martie 2003, peste 4000 de oameni.

Sigur că nu e mult, pentru că în Vietnam au avut pierderi de 50 de mii şi au folosit acolo, în jungla Mekongului și în zona de război, o armată de 500 de mii de oameni, iar războiul de acolo nu s-a încheiat în favoarea americanilor. Dar dacă și un singur om își pierde viața, fie chiar și într-un război, pentru acel om, pentru familia lui, pentru țara lui și chiar pentru omenire, acest fapt este o tragedie.

Exista tendinţa ca şi-n ţările nealiniate să pătrundă comunismul, (Iugoslavia, spre exemplu, făcea parte din acestea), pentru că or fi fost ele nealiniate şi își urmau politicile lor, dar presiunile din partea celor doi mari era uriaşă. Mai mult, este vorba de niște țări care nu puteau fi izolate, care nu aveau un sistem ”nealiniat”, ci, de fapt, făceau parte fie dintr-un sistem, fie din celălalt. Cele două mari blocuri nu puteau să nu aibă relații cu aceste țări, dar nici nu puteau accepta ca ele să nu fie, în cele din urmă, incluse în rânduri. Dar faptul că exista un grup de țări nealiniate și că între acestea se situa și o țară socialistă elevă precaritatea acelui echilibru strategic, palierele de confruntare, incompatibilitatea sistemelor, bătăliile oarbe duse prin ideologii,

diversiuni şi presiuni de tot felul, escaladarea, înarmarea şi creşterea uriaşă a pericolului.

Majoritatea marilor unităţi ale ţărilor care făceau parte din aceste două blocuri, dar mai ales cele ale URSS şi ale SUA, se aflau într-o permanentă stare de alertă, toţi vectorii strategici nucleari vizau obiective de importanţă strategică de pe teritoriul celuilalt, iar cea mai mare cantitate de armamente era dispusă, fireşte, în Europa, la linia de contact. Să trăieşti într-o astfel de tensiune, cu uriaşe cantităţi de arma care pot rade de tot de pe suprafaţa pământului, e groaznic. Aşa s-a trăit 50 de ani şi nici acum nu este altfel. Rachetele, focoasele Rusiei stau încă îndreptate spre SUA şi cele ale SUA spre Rusia şi spre China. Chiar dacă Războiul Rece s-a încheiat şi fiecare ţară este altfel, bătălia pentru supremaţie şi pentru putere continuă încă prin mijloacele Războiului Rece.

Dar Războiul Rece nu s-a dus numai prin mijloace propagandistice şi militare. Acest război s-a dus prin toate mijloacele posibile, inclusiv în domeniul cuceririi cosmosului. Pe scurt, în acea perioadă, bătălia pentru Cosmos arăta ca o competiţie pentru primat şi pentru supremaţie:

- Primul mijloc cosmic pilotat a fost nava Vostok, lansată la 12 aprilie 1961, avându-l la bord pe Iuri Gagarin;

- La 20 iulie 1969, a avut loc zborul pe Lună al unui echipaj condus de Neil Armstrong;

- Saliut – prima staţie spaţială, lansată de URSS în aprilie 1971;

- Skylab – prima staţiune americană pe orbită la 14 mai 1973;

- Naveta spaţială Challenger, explodează după 67 secunde de zbor, în 1986 etc.

Războiul rachetelor şi sateliţilor a continuat şi se continuă şi în ziua de azi, deşi există un acord de nemilitarizare a spaţiului cosmic.

Costurile Războiului Rece au fost foarte mari:

- Costuri: SUA, peste 5,5 trilioane $, adică 22.000 de dolari pe cap de locuitor

- În 1990, SUA şi URSS aveau, împreună, în jur de 50.000 de ogive nucleare, iar Israelul cam 100, Franţa şi Marea Britanie, la rândul lor, deţineau şi deţin un arsenal nuclear important;

- Se adaugă India şi Pakistanul.

Detaliat, situaţia ogivelor nucleare[24] se prezintă astfel:

ŢĂRI	**OGIVE NUCLEARE FABRICATE**	**OGIVE NUCLEARE ACTIVE**
SUA	70.000, după 1945	10.000 (5735 operaţionale)
Rusia	55.000, după 1949	16.000
Franţa	1269, după 1964	350
Marea Britanie	1200	200 (48 în permanenţă la bordul submarinelor)
China	600, după 1964	200
Israel	200	200
India	60	50-60
Pakistan	90	55-90
TOTAL	133.219	26.900 (12.000 operaţionale)

Iată arma nucleară. Pe americani i-a costat 5,5 trilioane de dolari, adică 22 de mii de dolari pe cap de locuitor această armă nucleară. În 1990 SUA şi URSS avea împreună în jur de 50 000 de

[24] Sursa: http://www.planetenonviolence.org/Stocks-Nucleaires-Militaires-Mondiaux-l-Enigmatique-Programme-Nucleaire-Nord-Coreen_a999.html

ogive nucleare, iar Israelul cam 100, Franţa şi Marea Britanie în jur de 100-200, la care s-a adăugat India şi Pakistan. Uitaţi-vă aici le aveţi mai detaliate. Cam 26.000 de capete nucleare active din care 12.000 sunt operaţionale, adică sunt pe rachete activate, atât apasă pe buton şi pleacă. O parte dintre aceste capete nucleare sunt pe submarine, care sunt nedetectabile, nu ştie nimeni pe unde umblă astea, deocamdată. HARP a reuşit să le vadă. E un sistem de cercetare a comportamentului la bombardamentul de la înaltă frecvenţă. În 1968, a fost elaborat și semnat de către marea majoritate a statelor Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (TNT). Nu l-au semnat China, Franţa, Israel, Pakistan, Argentina şi Brazilia. Unele dintre statele care l-au semnat au fost şi sunt suspectate că au programe nucleare. Printre acestea se află Irakul, Iranul şi Coreea de Nord. Probabil că și alte state au în vedere înarmarea cu mijloace CBRN sau cu alte arme echivalente celor nucleare. Este greu de presupus că, într-o lume în care mediul de securitate se degradează din ce în ce mai mult, pe zi ce trece, statele vor renunța vreodată la arme, de dragul unei păci eterne, care s-a dovedit a fi foarte fragilă și chiar imposibilă pe planeta Pământ. Pacea eternă însemnă, de fapt moarte

Nici Acordurile SALT (Strategic Arms Limitation Talks), dintre 1969 şi 1972, care s-au realizat la vremea mandatului preşedintelui Nixon şi al lui Henry Kissinger, n-au rezolvat nici problema neproliferării, nici pe cea a reducerii acestor arme. Statele vor semna, prin reprezentanții lor, tot felul de acorduri, pe care le vor respecta însă numai statele incapabile de a-și exprima voința și puterea. Statele puternice le vor respecta atunci și numai atunci când este interesul lor să o facă. Altfel, vor căuta tot felul de pretexte, acuzând toată lumea, cerul și pământul, istoria și galaxia că sunt vinovate de faptul că ele sunt obligate să nu respecte acordurile pe care le-au semnat.

Prin anii 1970, are loc o reintensificare a tensiunilor dintre SUA şi URSS, iar în 1981 relaţiile dintre cele două superputeri sunt grav deteriorate.

Controlul, ajutarea şi reabilitarea Germaniei

La conferinţa de la Potsdam din iulie 1945, la care au participat Stalin, Truman şi Attlee (primul ministru al Marii Britanii), Germania a fost împărţită în patru sectoare: american, rus, francez şi englez. Scopul era dezarmarea completă şi înlăturarea completă a oricărei urme de nazism de pe pământul învinsului.

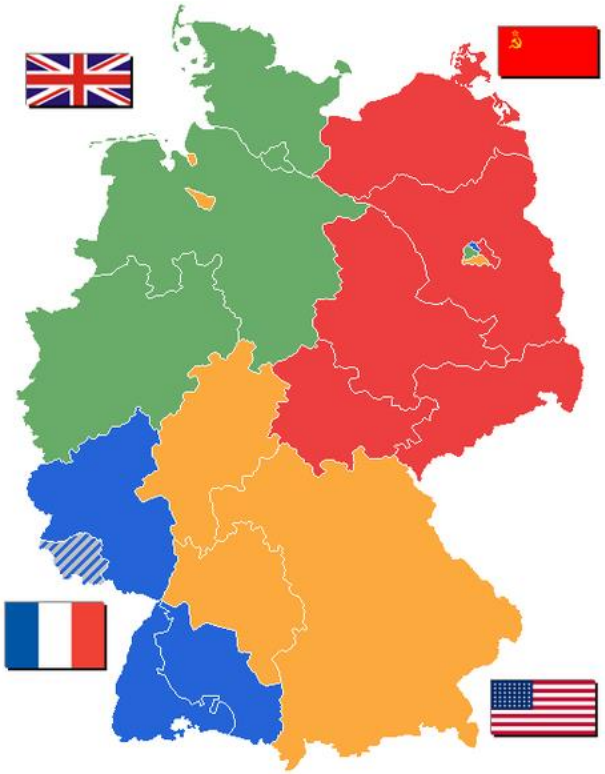

Schema nr. 9 Împărţirea Germaniei în patru sectoare[25]

[25] Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Deutschland_Besatzungszonen_1945_1946.png

- Zonele aliate de ocupație din Germania în 1946 (sovietică, americană, britanică şi franceză), după schimbarea granițelor în est.

- Regiunea Saar (haşurată), aflată în zona franceză de ocupație, a devenit protectorat şi nu a fost reincorporată în RFG până în 1957.

- Germania Răsăriteană istorică, care nu apare pe această hartă, a fost anexată de Polonia şi URSS.

- RFG avea legătură cu Berlinul de Vest printr-o autostradă, o cale ferată şi un coridor aerian

- La fel a fost divizat şi Berlinul, care se afla, în totalitate, în zona sovietică.

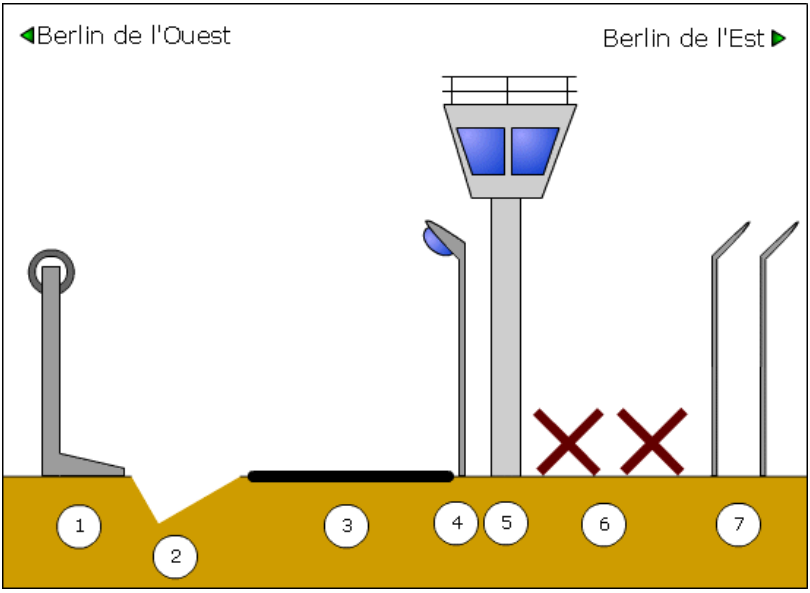

Schema nr. 10 Secțiune prin zidul Berlinului

1- Zidul propriu-zis; 2, 6 – Obstacole anti-vehicul; 3 – Drum de patrulare; 4 – Proiectoare; 5 – Turnuri; 7 – Sârmă ghimpată cu curent electric.

Zidul exterior avea 166 km. Peste 100 de est-berlinezi au fost ucişi pe timpul încercării de a trece în Berlinul de Vest

Într-un fel, Războiul Rece nu s-a încheiat, așa cum se subliniază adesea, prin faptul că sistemul comunist a fost, în mare parte, distrus, ci se continuă și azi, în afara politicilor și strategiilor de bloc, într-un areal mult mai extins, chiar la nivelul întregii planete, în care imprevizibilitatea, tensiunea, diversiunea, agresiunea, acțiunea și reacția asimetrică devin din ce în ce mai complexe.

Respectarea proprietății, drepturile omului, piața liberă sunt, deopotrivă, principii universale, dar și suporturi pe care se dezvoltă un sistem complicat de dominare a peste optzeci la sută din omenire de către cealaltă parte, de 20 la sută, din care se detașează un nucleu restrâns de mari finanțiști – câteva sute – care domină, de fapt, această lume, prin jocurile financiare. În acest sens putem spune că astfel de jocuri financiare se constituie, la ora actuală, în cea mai mare amenințare la adresa păcii și securității lumii, prin efectele catastrofale pe care le generează, concentrând întreaga bogăție a planetei în mâna unor minorități, unor aleși, și adâncind până la insuportabilitate decalajele economice și sociale, polarizând în termeni extrem de volatili și de periculoși, bogăția și sărăcia, bunăstarea și mizeria.

Așadar, unele dintre valorile în jurul cărora se creează mirajul bunăstării nu sunt altceva decât niște idealuri de tipul egalitarismului absolut, dar de cealaltă parte, adică a inegalitarismului absolut, în care unii rabdă de foame și mor anual de foame și din cauza bolilor de malnutriție, 45 de milioane de oameni, cifră care se apropie de victimele produse de cel de-Al Doilea Război Mondial, pe toată durata sa, adică în cinci ani, 55 de milioane de oameni.

Dar omenirea trăiește în aceste principii, iar unii chiar le adoră. Noi, cei care facem parte din această civilizație a concurenței, inegalității și polarizării bogăției și sărăciei, așa trăim. Unii în castele, alții în bordeie, pe străzi sau chiar sub cerul liber.

În lumea aceasta concurențială, contează două concepte esențiale: profitul și supraviețuirea.

Această societate concurențială, în care oamenii se mănâncă unul pe celălalt, pentru profit, naște performanţă, dar și terorism. Așa este societatea la care aspiră întreaga planetă, dacă o vrem, n-avem decât să facem parte din ea, dacă n-o vrem, n-avem decât s-o suportăm, pentru că ea este societatea reală și nu o utopie, pentru că alta nu aveam. (Şi noi văd că pe asta o vrem, numai că ar trebui să facem ce trebuie dacă o vrem pe asta, pentru a supraviețui în limitele legilor ei.).

Dincoace, în epoca eseurilor și realităților socialiste, dictatura de tip totalitar (mai întâi a proletariatului, prin reprezentanții săi, apoi doar a clasei reprezentanților, atât în Uniunea Sovietică, cât și în celelalte țări satelite, a generat alte și alte inegalități și inechități. Şi-n ţările astea era o democraţie de tip popular, dar, ca și conceptul actual occidental de democrație, ascundea, de fapt, tot o modalitate perversă de dominare, de cucerire și exercitare a puterii.

Războiul din Coreea (1950-1953)

În 1950, Coreea comunistă atacă Coreea de Sud, cu ajutor sovietic şi chinezesc (după 1949, China devine comunistă).

Intervin Statele Unite, potrivit strategiei de îndiguire, vizând chiar recurgerea la bomba atomică.

În 1953 moare Stalin şi situaţia se ameliorează, cele două state coreene rămânând separate.

Războiul din Vietnam (1964-1973)

După războiul de independenţă din 1946-1954, Indochina este divizată în trei state independente: Laos, Cambodgia şi Vietnam. Vietnamul este şi el divizat în două.

Nordul încearcă să reunifice cele două părţi. SUA trimite consilieri militari în Sud.

În 1964 sunt atacate două distrugătoare americane.

Încep bombardamentele americane şi trimiterea de trupe (23.000 militari în 1965 şi 542.000 în 1969. Pierderi americane: 58.220; Cost: 111 miliarde $.

Nordul (R.D. Vietnam este sprijinit de ruşi şi de chinezi.

Acord de pace în 1973. În 1975, comuniştii intră în Saigon.

Criza rachetelor din Marea Caraibilor din 1962

Americanii reuşiseră să-şi plaseze în aşa fel rachetele încât să poată lovi întregul teritoriu al URSS. Mai mult, americanii puseseră în operă conceptul de îndiguire, creat e N. Spykman. Şi transformat în doctrină de către Truman

Atacul american din Golful Porcilor eşuează, dat Fidel Castro se teme de un nou atac. Acceptă baze militare sovietice.

Ruşii hotărăsc să amplaseze în Cuba rachete cu rază medie de acţiune care pot lovi Statele Unite. Convoiul de cargouri pleacă din Marea Neagră.

Americanii descoperă lucrările de amplasare cu ajutorul fotografiilor aeriene. John Kennedy convoacă comitetul executiv (EX-COMM). După şapte zile de dezbatere, Kennedy hotărăşte o blocadă navală pentru a interzice aducerea rachetelor. Era 15 octombrie 1962. La 22 octombrie Kennedy spune publicului că orice atac cu rachete din Cuba va fi considerat un atac al Uniunii Sovietice împotriva Statelor Unite.

Scrisoarea lui Hruşciov: plecăm din Cuba, dacă SUA oferă garanţii că nu invadează această ţară după plecarea noastră. Propunere rezonabilă.

Pe 27 octombrie 1962, un U 2 american este doborât în Cuba. Hruşciov trimite o nouă scrisoare prin care cere retragerea rachetelor americane din Turcia, în schimbul neamplasării rachetelor sovietice în Cuba. Cea mai tensionată zi. Rachetele ruseşti sunt deja în Marea Caraibilor. Kennedy a ignorat această a doua scrisoare. I-a comunicat ambasadorului rus acordul său cu prima scrisoare. Pe 28 octombrie, situaţia începe să se calmeze.

Organizația Națiunilor Unite

Ia fiinţă, după Al Doilea Război Mondial, la iniţiativa guvernelor american şi britanic. Numele de Naţiuni Unite a fost adoptat de 26 de state care au cooperat în războiul împotriva forţelor Axei. Carta ONU prevede 6 organe principale: Consiliul de Securitate, Adunarea Generală, Consiliul Economic şi Social, Consiliul Fideicommis (Succesoral), Curtea Internaţională de Justiţie, Secretariatul

CS al ONU are 11 membri, dintre care cinci permanenţi: SUA, Rusia, Marea Britanie, Franţa, China.

4.4. EFECTUL GEOPOLITIC AL DOCTRINELOR

Geopolitica doctrinelor sau, mai exact efectul geopolitic al doctrinelor din această perioadă reprezintă o temă de foarte mare actualitate, chiar dacă se referă la o epocă trecută.

Doctrinele reprezintă esenţa şi, în acelaşi timp, suportul politico-ideologic și tehnic al politicii interesului şi al strategiei de punere în operă şi, de aceea, funcţiile lor sunt totdeauna cu efect geografic şi geostrategic.

Doctrina Monroe

Doctrina a fost elaborată de către preşedintele Statelor Unite ale Americii la data de 2decembrie 1823, având ca scop principal oprirea colonizării, de către puterile europene, a Americii, exact în momentul în care aproape toate coloniile din America Latină și-au obținut independența față de Imperiul Spaniol, mai puțin Peru, Bolivia, Porto Rico și Cuba, care au devenit independente mai târziu. Doctrina aceasta, cu mici excepții, a durat două secole. Potrivit acestei doctrina, Lumea Nouă și Lumea Veche sunt diferite și trebuie să rămână în sfere de influență diferite.[26]

[26] http://www.scribd.com/doc/92119756/Doctrina-Monroe

Două dintre pasajele acestui lung document reprezintă, de fapt, esența doctrinei. Nu este vorba doar de izolaționismul Statelor Unite, ci și de atitudinea Statelor Unite față de marile puteri coloniale europene. “Ocazia a fost considerată adecvată pentru afirmarea, ca un principiu in care drepturile și interesele Statelor Unite sunt implicate, ca continentele americane, cu condiția liberă și independentă pe care și-au asumat-o și o mențin, să nu fie luate în considerare, de acum înainte, ca subiecți de colonizare de către nici o putere europeană.”[27]

Cel de al doilea pasaj se adresează direct puterilor europene (Sfintei Alianțe), constituind nu doar un excurs geopolitic, ci și un avertisment geopolitic:

“Suntem datori, prin urmare, relațiilor amicale existente între Statele Unite și aceste puteri, să declarăm ca vom considera orice tentativă venită din partea lor de a-și extinde sistemul pe orice porțiune din această emisferă geografică, ca fiind periculoasă pentru pacea și siguranța noastră. Nu am interferat cu coloniile existente sau dependențele oricărei puteri europene, și nici nu vom interfera.

Dar, cu Guvernele care și-au declarat independența și și-au menținut-o, și a căror independență o avem, bazată pe o mare considerație și doar pe principii, am recunoscut, nu am putea vedea nici un fel de interpunere în scopul oprimării lor, sau controlând în orice altă manieră destinul lor, de către orice putere europeană în orice altă sursă de lumină decât ca manifestare a unei dispoziții neprietenoase față de SUA.”

Politica Big Brother a fost o prelungire a Doctrinei Monroe formulată de către James G. Blaine, în 1880, cu scopul de a afirma și pune în aplicare politica și strategia de conducere a țărilor latino-americane de către Statele Unite, deschizându-le, în felul acesta ți piețele. Ca efect al acestei politicii, Blaine a organizat și a condus, în 1889, prima conferință internațională a statelor americane.

---

[27] James Monroe, The Monroe Doctrine (http://usinfo.org/PUBS/LivingDoc_e/monroe.htm) accesat la data de 2noiembrie, 2011, prin http://www.scribd.com/doc/92119756/Doctrina-Monroe

Doctrina Truman (1947)

Este doctrina îndiguirii (containment) care a aplicat ceea ce a scris Spykmen în cartea lui despre îndiguire. Adică heartland-ul, care se formează dintre Siberia şi cam pe unde este Polonia, mai mult, inclusiv Germania, generând ceea ce se cheamă pivotul continental, prezintă pericolul, sesizat de Mackimnder, de a deveni o putere uriaşă, capabilă să-şi creeze mijloace să treacă peste mări dominând astfel lumea.

Această doctrină a îndiguirii pivotului, adică a Uniunii Sovietice şi ţărilor din sistemul socialist, a fost anunţată, la 12 martie 1947, de preşedintele american Harry Truman şi are drept conţinut îndiguirea comunismului (containment) la nivel mondial.

Este la baza Războiului Rece, alături de ofensiva comunismului.

Constă în:

- sprijinirea economică şi financiară a statelor care se opun presiunilor şi expansiunii comuniste, prin Planul Marshall (SUA au alocat peste 13 miliarde de dolari dintre care unsprezece miliarde nerambursabili)

- sprijinirea Greciei în războiul civil, a Turciei pentru a rezista presiunilor URSS privind Dardanelele, a Iranului în plină criză cu Uniunea Sovietică;

- n-a avut succese în Asia, dar a favorizat ascensiunea economică a Japoniei;

- din punct de vedere politico-militar, a generat și a asigurat realizarea NATO, SEATO şi CENTO şi amplasarea unor baze militare în întreaga lume care să asigure supravegherea strategică necesară politicii şi strategiei de îndiguire.

Această doctrină contribuie la falierea lumii, prin crearea condiţiilor necesare izolării ţărilor comuniste.

Deci doctrina Truman este doctrina de îndiguire a comunismului mondial. Unde o fi el, facem un gard de sârmă în jurul lui să nu mişte, până moare acolo, până se sufocă în propria

lui cenuşă. Ideologic, creăm posturi de radio care toată ziua să spună la noi şi la ei ce se produce la ei. Tot ce se întâmplă la ei este dezastruos, monstruos, afectează grav drepturile omului. Tot ce se întâmplă la noi, la capitaliști – societatea concurenței, a performanței și a prosperității – este magnific este nemaipomenit. Din punct de vedere economic, uite ce mod de viaţă avem, ce tehnologie avem, ce performanțe avem. Din punct de vedere social, uite care sunt relaţiile primitive, vulgare, dictatoriale, frustrante, cum sunt încălcate libertățile și drepturile omului ş.a.m.d. la ei și cum nu sunt încălcate la noi, din punct de vedere politic, uite ce înseamnă conducere, performanţă, libertate li liberalism, care se găsesc în capitalism și nu se găsesc dincolo, în socialism.

În socialism, statul zice, dar nu face nimeni, pentru că nimeni nu este interesat și stimulat să o facă, nu are voie nimeni să vorbească, dacă vorbeşte, ajunge la închisoare. Sigur că diferenţa e uriaşă, şi, atunci, profitând de faptul că toți oamenii din lagărul socialist vor să fie liberi, să aibă drepturi, să-și valorifice șansa etc., ataci cu toate forțele și prin toate mijloacele ideologice liberale această închisoare.

Și nu se poate să nu reușești, întrucât omul vrea libertate, iar în socialism nu există aşa ceva. Practic, socialismul trebuie împiedicat să realizeze vrea performanță. Doctrina Truman își propunea să închidă acest sistem, să-l izoleze, să-l scoată din orice competiție, să-l sufoce, să-l denigreze, să-l distrugă. Prin toate mijloacele posibile și, dacă acestea nu sunt suficiente, atunci chiar prin război.

Doctrina Jdanov (1947)

Doctrinei Truman i se opune, imediat ce aceasta a apărut, doctrina Jdanov. Jdanov, în perioada aceea, era secretar al Partidului Comunist al URSS. Acesta prezintă un raport la 22 septembrie 1947, la Conferinţa de la Szklarska Poreba din Polonia, cu ocazia fondării *Kominform*-ului (publicat în ziarul *Le Monde* din 7 octombrie 1947)

Conţinut:

- lumea este împărţită în două tabere: *forţele imperialiste*, conduse de Statele Unite, şi *forţele pacifiste*, conduse de URSS;

- tabăra imperialistă este susţinută de Marea Britanie, Franţa, Belgia, Olanda, Turcia, Grecia şi de ţările dependente economic de SUA, cum sunt cele din Orientul Mijlociu, din America de Sud şi de China;

- ţări ca: România, Ungaria, Finlanda fac parte din forţele antifasciste şi antiimperialiste. Se adaugă Indonezia, Vietnamul, India, Egiptul şi Siria, ţări simpatizante. Aici sunt incluse şi partidele comuniste frăţeşti din Anglia, Franţa, Italia şi din alte ţări;

- scopul grupării conduse de SUA este dominarea lumii de către imperialismul american;

Doctrina este una de reacția ofensivă, și constă în interzicerea colaborării cu cei din tabăra imperialistă şi criticarea partidelor comuniste din diferite ţări (Franţa) care au participat la guvernare.

În 1947 a fost creată Internaţionala a III-a comunistă, în care, spuneau fondatorii ei, noi suntem toţi ca unu: „Proletari din toate ţările uniţi-vă!” Noi suntem toţi ca unu, nu contează de unde suntem, noi trebuie să ne opunem capitalismului hrăpăreț, noi trebuie să-i distrugem pe ăştia ca să facem o societate în lumea aceasta a oamenilor care muncesc, o societate a muncitorilor şi ţăranilor stăpâni, nu slugi…

Ei, dar la foarte mulţi oameni, lucrul acesta a prins, dar nu la atât de mulţi pe cât se credea, pentru că omul nu este învăţat să trăiască în turmă, chiar dacă trăieşte împreună cu ceilalţi. Trăieşte împreună cu ceilalţi, în măsura în care ceilalţi trăiesc împreună cu el, altfel se izolează, omul e o fiinţă colectivă şi o fiinţă socială dar are limitele lui, frontierele lui. …

În 1946 se creează Organizaţia Europeană de Colaborare Economică care şi solicită ajutorul american Planul Marshall…

În 1949 se creează CAER dincoace, ca răspuns la ajutorul american acordat occidentalilor europeni, Consiliul de Ajutor

Economic Reciproc, ei îi spun Consiliul de Asistenţă Mutuală. Are loc un proces în care se pune problema: dacă ăştia fac aşa, trebuie să facem şi noi aşa, ca noi, să ne solidarizăm să ne ajutăm reciproc, ca să facem faţă presiunilor acestora. Dar se crease deja o falie uriașă, o falie politică și strategică. Dincoace erau unii, dincolo erau alții, erau ceilalți. Ceea ce făceau unii, negau ceilalți. Fiecare era interesat să denigreze pe celălalt. Se declanșase un război, care pe care, dar cu mijloace inegale și perverse. În ambele tabere, erau lucruri valoroase și lucruri execrabile, dar mijloacele de a le exprima erau și ele extrem de diferite. Suporturile celor după societăți erau ireconciliabile, iar acest lucru însemna un dezastru pentru omenire, o exacerbare a conflictualității, o tendință spre mijloace, politici și strategii extreme. Erau ca-n război, înainte de a se produce atacul şi apărarea, când războiul e poziţional.

Fiecare dintre ei îl studiază pe celălalt şi vede pe unde are mijloacele importante, unde este vulnerabil etc. şi, înainte de a trece la bătălie, îi distruge fiecare mijloacele celuilalt cum poate, în aşa fel încât să aibă adversarul cât mai multe pierderi, iar când vine confruntarea decisivă să nu poată reacționa în nici un fel. Asta era situaţia atunci. Era gravă, dezastruoasă pentru că existau arsenale de arme nucleare, erau 50 de mii de capete nucleare, care şedeau de-o parte şi de alta, gata să fie lansate spre obiective foarte precise.

Cea mai mare concentrare de armament care a existat vreodată în lumea aceasta era în Europa de atunci. Europa era un butoi de pulbere, care putea să fie pulverizat, să nu mai rămână nimic din ea. Aşa se trăia atunci. Este geopolitica de falie, de falie strategică a unui război poziţional în care fiecare îl studia pe celălalt, a unui război ante-război, în care contau enorm condițiile în care se lansează prima lovitură. În 1949, se creează NATO, , în 54 SEATO (Statele Unite, Anglia, Australia, Franţa şi toate ţările acestea din Asia de Sud-Est, în 55 CENTO, pactul de la Bagdad, în care se reunesc, SUA, Turcia, Iranul și Irakul. În 1949, Rusia intră în posesia armei nucleare și în 1955, ia fiinţă Tratatul de la

Varşovia. Crearea Pactului de la Varşovia a fost grăbită de integrarea Germaniei de Vest "remilitarizată" în NATO prin ratificarea de către țările occidentale a Înțelegerilor de la Paris. Tratatul de la Varşovia a fost inițiat de către Nikita Hrușciov în 1955 şi a fost semnat la Varşovia pe 14 mai 1955, ca răspuns la crearea NATO.

Acţiune – reacţie. Joc politico-militar şi strategic de copii mari. Jocuri extrem de periculoase, care au menținut omenirea sub tensiunea posibilității izbucnirii războiului nuclear. Din această tensiune, omenirea nu va mai ieși niciodată, ci doar se va obișnui cu ea, așa cum s-a obișnuit cu toate armele pe care le-a creat de-a lungul mileniilor. Nici unul dintre cei doi mari nu e mai breaz, toate au ticăloşiile lor, groaznice. Omul este o ființă păcătoasă, o ființă înrobită, cum spunea Heidegger, şi toţi existențialiştii, omul își trăieşte viața într-o lume în care scopul vieții este… moartea, singura eliberare, singura libertate cu adevărat, pentru că nu mai existența nu înseamnă libertate, ci doar existență.

Rezoluţia Wandenberg (11 iunie 1948

Este o rezoluţie a Senatului american:

a) Reafirmarea voinţei SUA de a menţine pacea şi securitatea internaţională, fără recurgerea la forţa armată;

b) Preşedintele SUA şi guvernul să aibă în vedere următoarele obiective:

1. Eliminarea veto-ului în toate chestiunile care vizează reglementarea pașnică a diferendelor internaţionale şi admiterea de noi membri;

2. Măsuri regionale sau colective de apărare individuală sau colectivă, conform principiilor Cartei;

3. Asocierea SUA cu măsuri regionale sau colective pentru un ajutor individual şi mutual, efectiv şi continuu;

4. Contribuţia la menţinerea păcii prin exercitarea dreptului de apărare legitimă individuală sau colectivă (art. 51) în caz de atac armat are afectează securitatea lor naţională;

5. Semnarea de acorduri pentru punerea la dispoziţia SUA a forţelor armate, cum se prevede în Cartă; semnarea unui acord între naţiunile membre privind controlul universal şi reducerea armamentelor, cu garanţii că va fi respectat;

6. Revizuirea Cartei, dacă o astfel de procedură va fi necesară, printr-o conferinţă convocată conform art. 109 sau prin adunarea generală.

Coexistenţa paşnică (1952)

Este o doctrină sovietică.

A fost formulată de Stalin în 1952, reluată de Malenkov, în 1953 şi de Nikita Hruşciov în 1956

Conţinut şi scop:

- limitarea confruntării cu SUA, pentru a prezerva posibilitatea victoriei finale;

- după construirea zidului Berlinului şi după criza rachetelor din Cuba, apare clară necesitatea angajării unui dialog între cei doi mari;

- se încearcă limitarea cursei înarmărilor şi realizarea unor schimburi comerciale;

- au loc, totuşi, confruntări indirecte (criza din Cuba din 1961, războiul din Vietnam), dar şi directe (criza rachetelor din Marea Caraibilor din 1962)

Teoria Dominoului (1954

A fost formulată de Eisenhower la 7 aprilie 1954 (a folosit termenul *contagiune*) în cadrul doctrinei Truman, în sensul de *principiu al politicii internaţionale.*

Conţinut: esenţa unei schimbări ideologice în favoarea comunismului într-o ţară poate provoca aceeaşi schimbare şi în ţările vecine. Justifică intervenţia militară în Coreea şi Vietnam.

Teorie parţial realizată, întrucât căderea Vietnamului în 1975 a antrenat căderea Cambodgiei şi Laosului (războaiele dintre Vietnam şi Cambodgia în 1977 şi Vietnam şi China în 1979)

Geopolitica acestei doctrine a stat, într-un fel, la baza multor intervenţii (militare sau de altă natură) în Orientul Mijlociu şi în alte zone de către fiecare ţară mai mult sau mai puţin puternică, prin care a urmărit un anumit efect de domino geopolitic favorabil interesului ei.

Doctrina Dulles (1954)

Doctrina represaliilor masive.

Este o doctrină nucleară americană foarte rigidă.

Conţinut: orice atac al URSS împotriva unei ţări NATO va genera represalii nucleare masive asupra oraşelor sovietice, fără preaviz sau reţinere.

- A fost doctrina nucleară americană a anilor 1953-1954 până în 1962.

- A fost înlocuită prin doctrina McNamara, cea a *ripostei gradate*.

Efecte geopolitice:

- adâncirea faliei, intensificarea cursei înarmărilor şi a neîncrederii;

- crearea unor zone de siguranţă strategică pentru fiecare dintre cei doi mari sau a unor baze de atac preventiv, preemptiv sau flexibil;

- reconsiderarea unor principii privind surprinderea strategică.

Doctrina Hallestein (1955)

Elaborată de secretarul de stat german Walter Hallstein.

Conţinut: se sugerează că Republica Federală a Germaniei este singura Germanie, mai exact, singura reprezentantă a Germaniei (Republica Democrată Germană fiind considerată zonă de ocupaţie sovietică). În acest sens, trebuia ca RFG să rupă legăturile cu orice ţară care recunoaşte RDG.

Ca urmare, RFG rupe legăturile cu Iugoslavia în 1957.

Doctrina s-a aplicat şi în relaţiile dintre China şi Taiwan, de către Taiwan.

Efect geopolitic: falierea spaţiilor tradiţionale unice, adâncirea conflictualităţii.

Doctrina Ulbricht

Doctrină opusă celei a lui Hallstein. Walter Ulbricht (RDG) consideră că RFG şi RDG nu pot avea relaţii diplomatice normale decât în situaţia în care fiecare recunoaşte suveranitatea celuilalt.

Mai multe state din Est (Ungaria, Cehoslovacia, Polonia şi Bulgaria) au acceptat să nu-şi normalizeze relaţiile cu RFG, decât dacă RFG nu recunoaşte suveranitatea RDG.

Efect geopolitic. Abandonarea doctrinei Hallestein şi normalizarea relaţiilor între cele două state germane, pregătindu-se astfel noua doctrină Ostpolitik.

În decembrie 1972 a fost semnat un tratat fundamental între cele două state germane şi realizarea de misiuni diplomatice reciproce.

Doctrina Eisenhower (1957)

Esenţa: acordarea de ajutor economic şi militar statelor din Orientul Apropiat ameninţate de destabilizare prin influenţa comunismului internaţional. SUA urmărea restabilizarea regiunii, în urme războiului Suezului între Egipt şi vechile puteri coloniale, Marea Britanie şi Franţa. Pericolul răsturnării guvernelor proamericane din aceste ţări de către forţele comuniste.

Obiectivul doctrinei: controlul acestei regiuni strategice petroliere. Efect geopolitic: aplicarea ei în timpul crizei din Liban din 1958.

Doctrina Sokolovski (1960)

Mareşalul Sokolovski, în timpul guvernării Hruşciov, considera că un eventual război cu Vestul nu poate fi decât nuclear.

Vizează o strategie a loviturii nucleare preventive sovietice pentru a se prelua controlul nuclearizării conflictului (surprinderea strategică). Criza rachetelor din Cuba arată că doctrina nu a fost eficientă. Efect geopolitic: menţinerea tensiunilor şi a faliilor strategice.

Doctrina Kennedy (1961)

În discursul său inaugural, Fitzgerald Kennedy prezintă linia politică americană, schimbând atât orientarea categorică spre un adversar concret, cât şi inamicii comuni ai umanităţii:

- niciun preţ nu e prea mare pentru garantarea libertăţii;
- luptă comună a tuturor americanilor împotriva inamicilor comuni ai umanităţii: *tirania, sărăcia, bolile şi războiul*;
- dezarmarea şi cooperarea globală, ca modalităţi de luptă împotriva comunismului.

Efect geopolitic: continuarea îndiguirii, sublinierea capacităţii americane de a-şi asuma responsabilitatea controlului evenimentelor globale.

Doctrina Nixon (1969)

Asigurarea apărării SUA în noile condiţii.

Conţinut:

- reducerea angajamentului militar al SUA în lume (Doctrina Guam);

- americanii vor susţine financiar şi material ţările victime ale unei agresiuni, dar nu se vor angaja direct, prin intervenţie militară.

Cele patru principii ale doctrinei (Kissinger în *Memorii*):

1. Realismul (Realpolitik): acceptarea existenţei URSS şi a dialogului cu ea;

2. Reţinerea: a evita preluarea avantajului;

3. „Morcovul şi bastonul”: sancţionarea abuzurilor;

4. Bandajul: orice gest trebuie să fie însoţit de o contrapartidă într-un alt domeniu.

Efect geopolitic: flexibilitate geopolitică, angajarea americană indirectă prin stimularea coparticipării ţării-gazdă, cu alte cuvinte, extensia dominării geopolitice.

Ostpolitik (Politică faţă de Est)

Doctrină elaborată de Willi Brandt din 1969 până în 1974.

Conţinut: abandonarea doctrinei Hallestein şi apropierea între cele două state germane, Uniunea Sovietică şi ţările Tratatului de la Varşovia (tratatul cu Uniunea Sovietică 12 august 1970, şi tratatul cu Polonia, semnat la 7 decembrie 1970. RFG recunoaşte inviolabilitatea liniei Oder-Neisse în 1970, dar nu şi caracterul ei intangibil.

Efect geopolitic. Pregătirea unificării Germaniei.

Doctrina MAD 1973 (Mutual Assured Destruction)

Folosirea pe scară largă armei nucleare asigură distrugerea reciprocă a beligeranţilor.

Conţinut: creşterea capacităţii de descurajare (fiecare să dispună de un stoc de arme cel puţin echivalent cu al celuilalt) – echilibrul terorii.

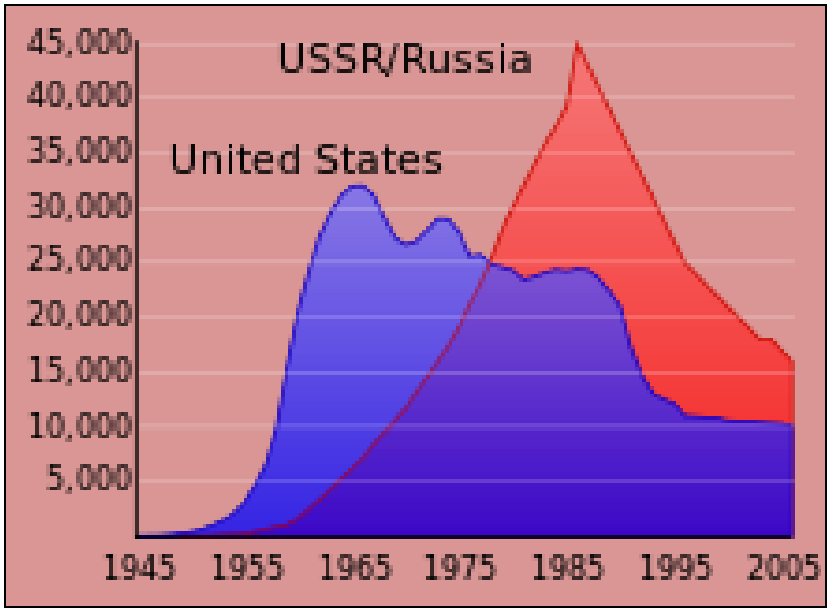

Schema nr. 11 Înarmare nucleară

Doctrina Carter (1980)

Conţinut: Orice tentativă de control al regiunii Golfului va provoca represalii din partea SUA (continuare a doctrinei Eisenhower).

Efecte geopolitice: instalarea de baze militare americane în zona Golfului şi accentuarea adversităţii cu Uniunea Sovietică şi China; continuare a strategiei de îndiguire a comunismului.

Doctrina Kirkpatrich (1981)

Kirkpatrich e a fost reprezentantul SUA la ONU.

Conţinut: americanii vor sprijini dictaturile militare de dreapta pentru a contracara expansiunea comunismului. Aceste

dictaturi sunt autorizate (nu şi totalitarismul) şi ar putea să fie democratizate.

Efect geopolitic: recrudescenţa dictaturilor îndeosebi în Orientul Mijlociu.

Doctrina Caspar Weinberger (1984)

Cele şase criterii pentru utilizarea forţei:

1. SUA nu trebuie să angajeze forţe combatante decât atunci când interesul lor naţional sau cele ale aliaţilor sunt în joc;

2. Trupele americane trebuie să fie angajate fără rezervă şi cu intenţia clară de a învinge sau să nu fie angajate în nici un fel;

3. Trupele americane nu trebuie să fie angajate decât cu obiective politice şi militare clar definite şi cu capacitatea de a le atinge;

4. Relaţia între obiective şi mărime compoziţiei forţelor alocate trebuie să fie continuu reevaluată şi justificată cu necesitate;

5. Trupele americane nu trebuie să fie angajate într-o luptă fără garanţia rezonabilă a susţinerii de către Congres şi opinia publică;

6. Angajarea trupelor americane nu trebuie să fie avută în vedere decât în ultimă instanţă.

Efect geopolitic: angajarea militară americană în superioritate strategică

Doctrina Reagan (1985)

Esenţă: contracararea influenţei globale sovietice în ultimii ani ai Războiului Rece.

Conţinut:

- sprijin oficial tuturor mişcărilor de rezistenţă şi de gherilă de dreapta cu scopul combaterii guvernelor de stânga susţinute de URSS în Africa, Asia şi America Latină;

- revenirea capitalismului în majoritatea ţărilor de sub influenţa sovietică.

Efect geopolitic: pregătirea schimbărilor radicale care au pus capăt acestei etape a Războiului Rece.

Doctrina Gorbaciov

Reformarea sistemului comunist prin Perestroika şi Glasnost, concepte care au fost privite şi tratate cu ironie şi neîncredere în unele ţări socialiste, inclusiv în România.

Efect geopolitic: disoluţia URSS, scoaterea Rusiei din calitatea de gestionară a unui teritoriu imperial incomod, reducerea ei la dimensiunea tradiţională şi crearea premiselor de refacere a *heartland*-ului.

Doctrina „Sinatra”

Înlocuieşte doctrina Brejnev care se referă la protecţia cu orice preţ a socialismului. Potrivit acesteia, fiecare ţară socialistă poate să-şi aleagă propria cale de dezvoltare, potrivit intereselor sale interne. Efect geopolitic: crearea premiselor pentru ca Rusia să iasă dintr-o dimensiune geostrategică pe care nu o putea suporta politic, economic şi financiar, nici acoperi.

Destrămarea Uniunii Sovietice

Criza sistemului socialist începe încă din anii 1956, odată cu revolta din Ungaria, dar nu numai. În 1980, Rusia avea mari probleme cu nivelul de viaţă al cetăţenilor, cu economia, comerţul etc. Perestroika şi Glasnost-ul lui Mihail Gorbaciov au dus la un eşec. Sistemul nu se putea reforma. Era prea rigid. Strategia americană de îndiguire reuşise. Geopolitica îndiguirii avusese succes. Ţările comuniste nu mai doreau să fie comuniste. Dintre ele făcea parte şi Rusia. Ultimul episod al Războiului Rece – destrămarea Uniunii Sovietice şi reapariţia Rusiei.

Mutaţii geopolitice esenţiale cu efete imediate, dar mai ales pe termen lung.

4.5. CONCLUZIE

Geopolitica acelui Război Rece era o geopolitică a unui război poziţional, a unui război ante-război, deci a unui război dinaintea războiului. Aşa cum, de exemplu, în filozofia unei crize, avem: normalitate, anormalitate, pre-criză, criză, conflict iar în vârful conflictului războiul şi, după aceea, traiectoria conflictualităţii se coboară, trecând prin fazele, post război, refacere şi reconstrucţia etc., până se ajunge la normalitate. Aşa era şi aici.

Competiţia începe chiar din momentul în care se trage linia între Est şi Vest chiar prin inima Germaniei. Vestul european nu avea chiar un cuvânt esenţial de spus, dar SUA a tranşat clar lucrurile. Voi, cei din Est, sunteţi comunişti, noi, cei din Vest, suntem capitalişti. Punct. Între noi nu poate exista nici un fel de prietenie. S-a terminat războiul, începe războiul. La fel a spus şi Moscova. Socialismul trebuie să învingă pretutindeni în lume, pentru a se desfiinţa, odată pentru totdeauna, exploatarea omului de către om. Capitalismul nu poate fi decât duşmanul nostru. Cu alte cuvinte, scopul nostru, al comuniştilor, este distrugerea voastră, a capitaliştilor. Ceilalţi nu puteau răspunde decât în aceiaşi termeni. Noi suntem capitalişti, avem performanţă, nu ne interesează altă orânduire, noi suntem duşmani voştri de moarte, aşa cum şi voi sunteţi duşmanii noştri de moarte, din momentul acesta nu mai suntem nici aliaţi, nici amici. Am distrus o dictatură, cea hitleristă, va trebui s-o distrugem şi pe cea comunistă. Filozofia acelor vremuri era cât se poate de simplă: Existenţa mea depinde de distrugerea ta. Pentru că cele două sisteme erau percepute, de ambele părţi, ca fiind reciproc incompatibile şi, deci, ireconciliabile.

Aşa o fi oare?! Ia uitaţi-vă ce face China! Dar aşa era atunci. China este singura ţară din lume care a reuşit să depăşească toată această falie şi a creat un sistem care este cu totul original şi care merge bine deocamdată. Nu poate să lase nici capitalismul să-şi

facă de cap, că face cum face în România, nici socialismul să niveleze totul, să distrugă inițiativa privată și libertatea individului. Nu poţi să laşi nici socialismul s-o ia razna pentru că e îngrădit de ideologie, de egalitarism şi, din lipsă de concurență, n-are performanţă şi n-are performanţă pentru că n-are competiţie.

Şi eu am făcut nişte experimente de acest gen şi m-am convins că, dacă unui om îi promiți că asta va avea și, pentru el, este mai mult decât suficient ce-i oferi sau ceea ce i se asigură, indiferent de condiții, acel minim absolut necesar (adică un loc de muncă și un salariu) nu variază dacă el face sau nu ceva, atunci el nu va face nimic. Mai mult, va afirma că, prin aceasta, este lipsit de libertate, că nu el își guvernează viața, ci sistemul,iar acest sistem care-i îngrădeşte libertatea – chiar și libertatea de a fi muritor de foame – trebuie distrus. Dacă promit că dau la toţi studenții nota 10, indiferent dacă vin sau nu la curs, bineînțeles că nu va veni niciunul. Dacă le spun că examenul este o competiție și că prezența la curs valorează 60 la sută din notă, nu va lipsi niciunul. Că aşa e omul făcut. Deși omul este liber și, deci, are dreptul de a alege, de a-și defini și proiecta comportamentul în funcție de valorile în care crede și în care s-a format, de interese și de ceea ce dorește el de la viață, unii dintre oameni vor alege totdeauna calea efortului minim și a beneficiului maxim. Din păcate, epoca socialistă, atât de promițătoare, a dovedit că foarte puțini oameni, în condițiile unui egalitarism vulgar și voluntarist, mai cred în acel *Ad augusta per angusta* (La rezultate strălucite se ajunge pe căi înguste, adică printr-un mare efort).

Oamenii ar trebui să înţeleagă că, dincolo de bine şi de rău, există partea lor de responsabilitate endogenă, de responsabilitate față de sine, care este dimensiunea cea mai importantă a responsabilităţii, este atitudinea mea față de mine însumi. Micul prinț, în deşert, îi spune vulpii că, acolo, pe planeta lui, crește o floare și că el trebuie să se întoarcă acolo, pentru că în locul acela se află floarea lui și el este răspunzător pentru ea: *Je suis responsable pour ma rose*.

Aşa trăieşte sau ar trebuie să trăiască omul. Dar, în unele împrejurări, unii dintre oameni au dovedit că nu se simt defel responsabili pentru planeta lor şi pentru semenii lor, pentru floare lor şi nici măcar pentru ei înşişi.

Aşa s-a întâmplat şi în vremea Războiului Rece. Preocuparea celor două superputeri nu era şi, în condiţiile de atunci, nici nu putea fi cea de asumare a unei responsabilităţi esenţiale faţă de fiinţa umană, faţă de condiţia umană, de vreme ce ideologia era mai tare ca viaţa, de vreme ce socialismul bulversase grav vechile rânduieli, iar capitalismul continua partea lui cea mai abjectă, dar şi raţiunea lui intrinsecă: polarizarea puterii, a bogăţiei şi sărăciei.

Şi, din momentul acesta, s-a declanşat o cursă între aceste două superputeri pentru şi mai multă putere, pentru distrugerea celeilalte şi impunerea filosofiei proprii. Capitalismul dorea revenirea la vechile rânduieli, socialismul dorea impunerea modului de producţie socialist, adică distrugerea capitalismului şi trecerea mijloacelor de producţie în mâinile societăţii, adică ale statului socialist.

Bătălia era total disproporţionată, deci disimetrică, pentru că americanii şi vesticii au plecat de la cel mai înalt nivel de performanţă al acelor vremuri, pe care-l aveau înainte de confruntare şi pe care, în timpul războiului, şi l-au amplificat. Unele dintre marile companii americane au câştigat enorm din fabricarea şi vânzarea de tehnică militară, în timp ce aproape toate celelalte state din rândul Aliaţilor au beneficiat fie de un ajutor american extrem de substanţial, fie au achiziţionat de la aceştia tehnică militară şi alte mijloace de luptă. Într-un fel, forţa economiei americane a contribuit hotărâtor la efortul de război şi, evident, la obţinerea victoriei. Şi astăzi complexul militar industrial american este cel mai mare şi cel mai performant din întreaga lume. E drept, între timp, lucrurile s-au mai echilibrat în economia americană, în sensul că, spre exemplu, americanii câştigă din exportul de produce culturale (filme, branduri, muzică etc.) chiar mai mult decât din exportul de armament. Atunci însă, în timpul

celui de-Al Doilea Război Mondial și în primii ani ai Războiului Rece, economia americană a furnizat o cantitate uriașă de mijloace care au redresat rapid Vestul.

Apoi a început bătălia pentru Cosmos.

Toată lumea a înţeles că viitorul depinde de modul cum stăpâneşti spaţiul în afara pământului. Va veni o vreme când, probabil, noi, pământenii, va trebui să plecăm de aici, să abandonăm corabia, să ne găsim alte locuri, în altă parte, pentru că imaginaţi-vă că, în acest moment, când suntem peste șapte miliarde, abia de mai aveam loc unii de alții în bătălia pentru resurse, dar când o să fim 100 de miliarde unde mai stăm pe pământul acesta!?

Există însă și calcule care arată că creșterea aceasta rapidă a populației pe Terra va avea, prin 2115, un vârf de sarcină, atingând 12,5 miliarde de locuitori, apoi, populația, îndeosebi datorită scăderii numărului de fete per familie, va avea o traiectorie descendentă, ajungând, prin 2150, la 10 miliarde.

Vom trăi și vom vedea… Statisticile își au și ele poveștile și legendele lor…

Dar, pe atunci, pe la începuturile Războiului Rece, omenirea nu prea se gândea la asemenea lucruri, iar cele două superputeri aveau cu totul alte obiective, care țineau efectiv de consolidarea ș amplificarea puterii…

Atunci, când nu vom mai încăpea (dacă nu vom mai încăpea) pe Terra ne vom duce în altă parte, probabil, undeva pe o planetă asemănătoare, sau pe stații orbitale înșirate ca mărgelele în jurul planatei, pe traiectorii sigure și convenabile.

S-ar putea, desigur, ca, până când ajungem la nevoia de a pleca, chiar să şi ştim de unde venim, dacă venim într-adevăr de undeva și nu suntem un produs al Terrei, cum am știut noi până în acest moment, când încep să apară unele semne de îndoială.

S-ar putea, deci, să ajungem și la performanţa aceasta, suntem, de o bună bucată de vreme, pe drumul ei …

HIGH FREQUENCY ACTIVE AURORAL RESEARCH PROGRAM (HAARP)

În Alaska, lângă Gakona, s-a pus în aplicare, prin 1993, un program de cercetare privind comportamentul ionosferei la bombardarea cu radiații de înaltă frecvență. A fost ridicat un sistem de antene, cam 100-200 de antene, o antenă are o înălţime de 24 metri, emit cam un miliard de megawaţi în ionosferă, radiaţii de înaltă frecvenţă, de tipul celor cosmice şi celor solare nocive care vin pe pământ. Motoarele care mişcă antenele acestea consumau, acum câțiva ani, 90 de tone de motorină zilnic.

Evident, nu se lansează radiații non-stop, ci în anumite perioade. Atunci când HARP emite radiaţii, în zonă, se produce aurora boreală, deci are exact efectul bombardamentului cu radiaţii solare sau din ionosferă pe care-l face cosmosul asupra pământului. Şi ionosfera aceasta care este un strat din atmosferă dar nu este definit cu foarte mare precizie, ci se suprapune peste celelalte, care începe de la o altitudine de 48 km şi ajunge până la 600 km și chiar mai mult, chiar până la 1500 km.

În spaţiul acesta, radiaţiile de tip cosmic și solar, radiațiile X, dacă ar reuși să treacă de ionosferă, ar distruge pur și simplu viaţa pe pământ, Aceste radiații – neutronii liberi – lovesc atomii de ozon, de heliu, de azot și de ce se mai găseşte pe acolo, smulg un electron de pe ultimul strat al atomilor respectivi și încarcă atomul pozitiv.

Dar neutronul acela care e lovit este derivat, întâlneşte alt atom iar e derivat şi încetinit și, până la urmă, este oprit. Smulgerea electronului de pe orbită degajă o cantitate de energie care se pierde, se duce undeva în Cosmos.

Deci, asta face HARP pe pământ: studiază acest comportament al ionosferei la bombardarea cu radiații de înaltă frecvență, radiații care, de data aceasta, adică experimental, în cadrul programului, sunt emise de pe pământ. Emit radiații de înaltă frecvență de pe pământ, pentru că nu pot s-o facă de acolo

din cosmos. Şi nici nu e bine s-o facă, pentru că daca ar face-o ar mări vulnerabilitatea pământului la astfel de radiații și ar acționa în favoarea atacului radiologic cosmic asupra planetei Pământ, contribuind astfel nu atât la studierea comportamentului Terrei la astfel de atacuri, ci la creșterea amenințării radiațiilor cosmice, prin crearea rapidă a unor găuri în atmosfera terestră.

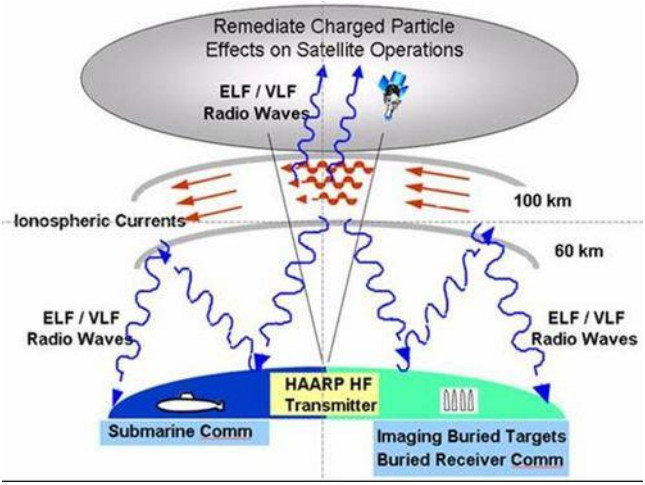

Schema nr. 12 Funcționarea HAARP[28]

Când lucrează HARP, fascicolul de radiații care pornește din cele peste 200 de antene, încălzește ionosfera la 4000 grade. Să ne imaginăm ce înseamnă aceasta, ținând seama de faptul că temperatura din jurul soarelui este de 6000 de grade. Acolo, unde încălzesc aceste radiații de înaltă frecvență ionosfera, în zona respectivă se creează un fel de „lentilă" (orice intră aici este pulverizat, se topeşte orice metal, orice, într-o zecime de secundă0

[28] Sursa: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://r3zn8d.files.wordpress.com/2012/01/haarp_wave_propagation.jpg&imgrefurl=http://rezn8d.net/2012/01/04/haarp-the-worlds-sexiest-energy-weapon/&h=375&w=500&sz=37&tbnid=RJhPCz3RgAO3QM:&tbnh=91&tbnw=121&zoom=1&usg=__4ViuSqvuQSsxAnj53vaXh0dCT1k=&docid=ZsyFbqJNHWFdjM&sa=X&ei=aqXFUcvjAYmK4gSg7IDwDQ&ved=0CFAQ9QEwAg&dur=1326

care, în afara acestui efect de amplificare a efectelor termice ale undei de înaltă frecvență, mai are și alte efecte, extrem de interesante, efecte care, practic, revoluționează atât componenta de cercetare a ionosferei și a mediului cosmic, cât și sistemele de arme. De acolo, din zona respectivă, lentila aceasta reflectă unda de înaltă frecvenţă spre pământ sub forma unei unde de joasă frecvenţă. Aceasta are o putere foarte mare de pătrundere, şi scanează o parte din suprafaţa pământului, din scoarţă. Acest program de cercetare pun în practică una dintre ideile lui Nicola Tesla, aceea că pământul este cel mai bun conductor, dar nu numai.

Efectele programului se concretizează, deopotrivă, în îmbunătăţirea comunicaţiilor, în identificarea și analizarea structurii scoarței terestre și a celei maritime și a ceea ce mai există pe acolo, precum și, spre exemplu, în descoperirea și identificare submarinelor în imersiune, inclusiv sau mai ales a celor nucleare, în descoperirea zăcămintelor, pentru că frecvenţa este variabilă. Unda care se întoarce de acolo are frecvenţa de 528 Herți, frecvenţa ADN-ului, poate să influenţeze,deci, comportamentul omului, poate să facă multe năzbâtii, să genereze diferențe de presiune și pe această bază, să creeze uragane etc. Dacă se modifică această frecvență, este natural că, scanând o mare parte din scoarța terestră, pe o anumită adâncime, poate descoperi cam tot ce se află acolo (minerale, petrol, submarine în imersiune, silozuri cu rachete etc.

Sunt foarte mulţi care critică sistemul, unii spun că şi o parte din uraganele și din tulburările climatice care au lovit inclusiv coastele Statelor Unite, ca și multe alte fenomene, s-ar datora și HAARP, care poate genera fenomene necontrolate sau imposibil de controlat în această fază a cercetării. Și ce se întâmplă pe coastele japoneze ar fi, spun unii, produse sau efecte ale funcționării HAARP: Sunt, desigur, multe speculaţii pe seama acestui program, dar acesta este un program de cercetare ştiinţifică, pe care-l studiază mai multă lume, şi ruşii şi norvegienii şi alţii. Mai multă lume studiază ionosfera care trebuie nu doar cunoscută

și înțeleasă, ci și apărată, pământul se cere protejat împotriva radiaţiei cosmice şi nu trebuie văzută numai partea negativă, distructivă a experimentelor și cercetărilor care se fac, ci şi partea bună a lucrurilor. Noi întotdeauna avem obiceiul de a nega, de a respinge, tot ce nu ne convine, dar dacă sesizăm și lucrurile bune și efectele pozitive, atunci s-ar putea să fim mai raționali și mai liniștiți. Desigur, HAARP este și o armă teribilă, dată de capacitatea și capabilitatea de a folosi și amplifica undele radio.

Cam aşa trebuie privit şi acest program, care intră în sistemul acesta de competiţie şi de colaborare, pentru că lucrurile s-au mai schimbat, nu mai sunt chiar ca în vremea Războiului Rece. De altfel, programul a apărut în perioada post-Război Rece. Face însă parte din Războiul Rece de acum, din zilele noastre. .

O să constatăm, la o analiză mai atentă, că falia aceasta nu este chiar impenetrabilă, oamenii au înţeles că nu putem rezista prea mult aşa, cu bomba nucleară gata de lansare, cu focoasele montate, şi cu mâna la 2 mm de butonul roşu, că nu putem trăi aşa.

Aceşti mai mari ai vremurilor Războiului Rece și ai Războiului de după Războiul Rece și-au privit în barbă și și-au zis, cu înțelepciunea lor ancestrală: Băi, fraților, gata, hai să ne înțelegem într-un fel, să batem palma și, asta e, dacă lansezi tu bomba nucleară, o lansez şi eu şi murim amândoi, murim toţi, nu mai rămâne nimeni, hai să ne înţelegem şi să vedem ce facem. Discutăm.

Şi se tot discută…

Întrebări posibile

1. În ce constă Planul Marshall?

2. Ce este Războiul Rece şi în ce constă el?

3. Care sunt efectele geopolitice ale crizei Berlinului?)

4. Cum arăta Germania divizată între învingătorii din Al Doilea Război Mondial?

5. Descrieţi pe scurt Doctrina Truman din 1947 şi efectul ei geopolitic?

6. Descrieţi pe scurt Doctrina Jdanov din 1947 şi efectul ei geopolitic?

7. Descrieţi pe scurt Rezoluţia Wandenberg din 1948 şi efectul ei geopolitic?

8. Descrieţi pe scurt Teoria Dominoului din 1954 şi efectul ei geopolitic?

9. Descrieţi pe scurt Doctrina Jdanov din 1954 şi efectul ei geopolitic?

10. Descrieţi pe scurt Doctrina Eisenhower din 1957 şi efectul ei geopolitic?

11. Descrieţi pe scurt Doctrina McNamara din 1962 şi efectul ei geopolitic?

12. Descrieţi pe scurt Doctrina Reagan din 1985 şi efectul ei geopolitic?

CAPITOLUL 5
GEOPOLITICA TRANZIŢIEI POST-BIPOLARE

5.1. Analiza geopolitică

5.2. Caracteristicile generale ale geopoliticii tranziţiei post-bipolare

- *Configuraţii*
- *Teme predilecte*
- *Presiuni*

5.3. Principalele etape ale geopoliticii tranziţiei post-bipolare:

- *Triumviratul*
- *Etapa unipolarismului*
- *Etapa multipolarismului*

5.4. Opoziţia la unipolarism: BRICS

5.5. Întrebări posibile

5.1. ANALIZA GEOPOLITICĂ

O analiză geopolitică trebuie să fie (Golopenţia):

- geografică (situare, poziţie, vecinătate, zonare, presiuni, vulnerabilităţi)
- demografică (populaţie, caracteristici, presiuni, migraţiune etc.)
- economică (structura economică, dependenţe, reţele, tehnologii, resurse)
- socială (stare, caracteristici, coeziune, conflicte)
- culturală (sisteme de valori, caracteristici, confluenţe)

- politică (regim, structuri, interese, ameninţări, vulnerabilităţi, riscuri, oportunităţi etc.)

Pe această bază, se pot identifica ameninţările şi vulnerabilităţile şi calcula *riscul geopolitic*.

Analiza în termeni de geopolitică poate avea în vedere şi următoarele elemente:

- spaţiul geografic;
- zonele de interes;
- resursele;
- sistemele de valori;
- sistemele sau grupările de interese;
- conexiunile în plan politic, strategic, operaţional şi tactic;
- pericolele şi ameninţările,
- vulnerabilităţile;
- riscul geopolitic;
- evaluarea strategică a conexiunilor şi faliilor şi a modalităţilor de generare, întreţinere, diminuare sau anulare a conflictualităţii;
- foloasele (avantajele, dezavantajele), în termeni de putere, influenţă, colaborare, cooperare, prevenţie, preempțiune, protecţie, securitate, apărare etc.

O analiză geopolitică este foarte complexă şi numai un plan de analiză se întinde pe câteva pagini, ca să prinzi tot ce ţine de acest tip de analiză. Pentru că geopolitica este, în primul rând, o *metodă de analiză*. Şi dacă este o metodă de analiză, trebuie să stabilim cu rigurozitate paşii şi domeniile în care trebuie făcută această analiză.

Foarte mulţi geopoliticieni, între alţii şi Golopenţia, arată că geopolitica este o analiză politică a spațiului geografic și, în aceeași măsură, o analiză geografică a domeniului politic. Şi aici, în această analiză geografică, trebuie să avem în vedere situarea statului la care ne referim, a zonei pe care o analizăm, a regiunii, a

continentului, a spaţiului respectiv, care prezintă interes geopolitic complex şi pe care trebuie să-l analizăm.

Poziţia acestuia în raport cu multe elemente, poziţia geografică, faţă de resurse, faţă de alte state, de alte zone, depinde de foarte mulți factori despre care trebuie să vorbim, pornind de la ce anume ne interesează. Iar acest *Ce anume ne interesează?!* ține de domeniul strict politic, este esența lui. Dacă vorbim de Pacific, trebuie să vorbim neapărat de continentele care-l înconjoară, trebuie să vorbim de caracteristicile Pacificului, dacă vorbim de România, sau de Marea Neagră trebuie să vorbim de vecinătățile României și de cele ale Mării Negre, trebuie să vorbim de tot ce ţine de acest spaţiu care influenţează și chiar condiționează un anumit *modus vivendi*, adică modul de a trăi şi un anumit *modus cognoscendi*, adică modul de a cunoaşte acest spaţiu al Mării Negre, pentru că nu ne referim doar la mediul fluid, ci şi la populaţiile care locuiesc litoralul, la presiunile care se creează în cadrul acestui spaţiu, la istorie, la cultură, la civilizație, la interese, la politici.

Sunt cutremure, inundaţii, fenomene naturale, toate trebuie analizate geografic, dar și economic, social, politic, umanitar și chiar cosmic, pentru că analiza trebuie să identifice conexiunile și interdeterminările, iar acestea sunt totdeauna complexe.

Deci analiza geopolitică se întinde şi la dimensiunea cosmică şi la dimensiunea geofizică, adică este o analiză serioasă și completă a spaţiului respectiv. Când faci un documentar pentru un decident politic în legătură cu analiza unei zone, trebuie să scrii o carte sau un tratat, întrucât acolo trebuie să prinzi toate aceste lucruri şi să le analizezi bucăţică cu bucăţică.

Atunci când faci aceste lucruri, trebuie să faci un plan detaliat. De pildă, dacă analizezi coasta japoneză, unde s-a produs tsunami-ul care a devastat 500 de km din minunata infrastructură nipună de litoral din acea zonă, scopul este acela de a identifica, evalua și prognoza efectele geopolitice, pe multiple planuri – al relaţiilor economice, sociale, politice etc., al infrastructurii și

comportamentului geofizic etc. – ale evenimentului pentru acest spaţiu, care este supus periodic unor catastrofe fără egal, cutremure de gradul 8-10 pe scara Richter. Aceasta înseamnă că nimic nu este sigur acolo, că nu rezistă nimic, că totul se cutremură, că totul dispare; dar oamenii aceia, totuşi, trăiesc acolo şi trăiesc foarte bine, şi atunci trebuie să analizezi situaţia, începând cu acel spaţiu și cu acei oameni. Analiză înseamnă să descompui întregul în părţi şi să o analizezi pe fiecare separat și în toate conexiunile posibile cu celelalte părți.

După analiză urmează procesul de abstractizare, concretizare, generalizare şi, evident, procesul de sinteză. Pe baza acestor analize, eu trag o concluzie, adică, în finalul analizei, răspund la ce rezultă din această analiză în câteva cuvinte.

Deasemenea, ţinând seama de presiunile care se creează acolo şi de vulnerabilităţile zonei, dar şi de riscul zonal, riscul geografic, trag o concluzie cu valoarea geopolitică. Apoi trebuie să analizez zona din punct de vedere demografic, al populaţiei. Analizez populaţia ca număr, ca rată de creştere, rată a mortalităţii, dacă mă interesează lucrurile acestea în mod deosebit. Dacă mă interesează ca un element, atunci analizez cât trebuie din populaţia respectivă. Caracteristicile populației, presiunile care se creează, dacă populația este migratoare sau nu, dacă este instruită sau nu etc. Este vorba de analize destul de detaliate, dar suficiente pentru a răspunde la cerinţa de analiză demografică geopolitică, adică în ce măsură pot să fac o corelaţie între populaţie şi spaţiu, în sensul în care vorbea Kjellen și Ratzel, atunci când a definit spaţiul vital, mai exact, spațiul de viață, spațiul de convieţuire, pentru că spaţiul influenţează comportamentul populaţiei, dar şi populaţia influenţează foarte serios spaţiul, şi, în general, îl influenţează în rău, în sensul că omul modifică esenţial componenţa geografică a spaţiului şi face acolo poduri, viaducte, oraşe, construcţii cu care natura nu prea e de acord, dar le suportă, întrucât nu se poate opune voinţei omului care-şi creează propria sa natură.

Dar, deîndată ce omul părăsește aceste construcții, natura le distruge. Așa se explică faptul că, din civilizațiile anterioare, care, probabil, au populat acest pământ, nu a rămas mai nimic, în afara unor site-uri arheologice enigme care ne trezesc uimirea, curiozitatea și imaginația.

Acest lucru trebuie analizat. Pentru că acest lucru are impact asupra resurselor, spaţiului în care trăim, asupra centurii de protecţie a pământului.

Sigur, nu sunt atât de mari precum am crede noi, sau cum ne spun unii dintre cei care fac studii de acest gen.

Pământul are sistemul lui de protecţie în componente geofizice şi în componente cosmice determinate de celelalte relaţii cu planetele. În decembrie 2012, planeta Pământ a intrat în centura fotonică Centrului Galactic și se așteptau multe mutații. S-a scris că inclusiv ADN-ul își va schimba structura moleculară, desigur nu brusc, peste noapte, ci în timp, dacă condiţiile vor fi deosebite, pentru că, dacă intri în zona fotonică, intri într-o zonă de lumină galactică, într-o zonă de radiaţie puternică, care nu este nocivă, în timp ce, în genere, radiaţia cosmică şi solară (de o anumită intensitate îndeosebi cea în ultraviolet) este nocivă.

Analiza economică ţine îndeosebi de structura economică, de interdependenţele ei, de tehnologii, de resurse etc. Analiza economică, ca o componentă a analizei geopolitice, este strâns legată de aceste elemente, de spaţiu, de populaţie, nu este o analiză în sine, ci una complexă, care ține de puterea economică, de rata de creştere, de ritmul de creştere, de acțiunea rețelei, dacă acolo sunt noduri ale reţelei, adică mari întreprinderi sau întreprinderi-mamă sau filiale, dacă există o relaţie între resursele care sunt acolo şi obiectivele economice care se creează acolo etc.

Rețelele economice sunt transfrontaliere și introduc o dimensiune foarte complexă în analiza geopolitică. Economiile sunt interdependente și este foarte posibil ca frontierele politice să intre în conflict cu cele economice.

De obicei, ţările care sunt bogate în resurse sunt foarte sărace în tehnologii. Toate ţările din Orientul Mijlociu, mai puţin cele care au uriaşe zăcăminte de petrol, unele dintre ele având chiar o situaţie privilegiată (Kuweit), nu sunt în topul ţărilor industrializate. În Iran şi Irak, spre exemplu, ţări care au petrol, şi nici în Arabia Saudită, ţară cu cea mai mare cantitate de resurse petrolifere probate, populaţiile sunt departe de a fi foarte bogate şi foarte, foarte fericite, iar nivelul de dezvoltare nu este foarte ridicat. Nici Rusia, care este pe locul I în lume în ceea ce priveşte resursele de gaze şi petrol, nu are un nivel de dezvoltare foarte înaltă, chiar dacă face parte din grupul principalelor ţări industrializate, iar nivelul de viaţă al populației este tot atât de scăzut ca al populației din România, țară care, de asemenea, dispune de resurse de petrol și de gaz, dar de care s-a descotorosit cât ai clipi. Deşi Rusia este o mare putere, având un spaţiu imens și resurse inepuizabile care pot să întreţină toată planeta pe sute sau pe mii de ani de ani, o analiză geopolitică atentă va releva faptul că resursele şi spaţiul imens nu sunt suficiente pentru generarea puterii.

Analiza economică vine tocmai să facă aceste diferenţieri, aceste particularizări. Păi, dacă acolo tot timpul sunt războaie, cum sunt în centurile acestea faliate, care despart civilizaţiile între ele, falia islamică, falia din Balcani, falia Est-Vest, falia Nord-Sud etc., atunci populaţiile acelea trăiesc cu arma pe masă și groaza în suflet vremurile și viața, așa cum se petrec lucrurile în Israel, În Afganistan și, iată, acum în Siria.

Trei sute de ani de războaie în Afganistan. Cele câteva zeci de clanuri se bat între ele, pentru putere, pentru supremaţie dar Afganistanul produce 90% din materia primă pentru drogurile care se vând pe piaţa occidentală. Acolo este cel mai tare cel care reușește să producă și să vândă cele mai multe droguri și să fie respectat și ascultat de cât mai multă populație. O analiză geopolitică este foarte greu de făcut; este, practic, imposibilă dacă nu intri în toate aceste detalii. Cultura acelui popor este o cultură

de popor nomad milenar. Ei şi acum se preumblă, de voie, de nevoie, ca și înaintașii lor, cu iurtele, și turmele şi trăiesc, mănâncă nişte tuberculi, cereale, un fel de grâu, pe care-l coc pe nişte table de metal şi fac focul cu ciulini, trăiesc primitiv (sigur, nu toţi), dar, acesta este încă modul de viaţă pentru o mare parte a celor peste 31 de milioane de locuitori. Aşa trăiesc ei de sute de ani, dar au principii de la care nu se abat niciodată, trăiesc în principii, dar iată că s-a năpustit din nou războiul peste ei.

Afganistanul este o zonă de falie. În zonele de falii, componenta socială are o anumită structură, în zonele de mare stabilitate, spre exemplu, în Statele Unite, are o altă structură, una de tip unitar. Populaţiile de acolo, din Statele Unite ale Americii se comportă ca nişte copii mari, aproape naivi în unele privinţe, în altele sunt extrem de profunzi. Dar și aceste populații, în faza migratoare, au trecut prin conflicte și războaie. S-au războit cu indienii americani, apoi cu britanicii, apoi între ei, pentru putere și supremație, dar și pentru unitatea Statelor Unite, pentru abolirea sclaviei și pentru multe alte probleme care cereau soluții radicale.

Americanii trăiesc aşa cum au trăit strămoşii lor. Americanul care se respectă, la 5-6 ani își vinde casa şi îşi cumpără alta, nu pot să stea în acelaşi loc. Au şi un nivel de viaţă foarte ridicat. Dar aşa trăiesc ei, unii au nostalgia întoarcerii la izvoare. Probabil că asta va dispărea în timp, vor uita de unde au venit, deşi mă îndoiesc, dar nu poţi să compari modul de viaţă afgan, sau analiza socială în spaţiul american cu cel din spaţiul afgan sau arab, unde au alte principii, alte religii, islamicii făcând câteva rugăciuni pe zi.

O analiză trebuie să ţină seama de toate acestea, inclusiv de dimensiunea culturală a spațiului respectiv. Spre exemplu, şi noi, când trimitem trupe în diferite teatre de operații pentru menţinerea păcii, facem în așa fel încât militarii care pleacă acolo să studieze, în prealabil, cât mai amănunţit, cultura țării-gazdă, comportamentul populaţiilor de acolo, obiceiurile lor etc.

Foarte importantă este deci şi *analiza culturală*. În general, analiza culturală ca şi cea socială, este influențată de analiza

spaţiului, dar şi analiza spațiului este influenţată de aceste analize (economică, socială, culturală etc.).

După ce se face analiza fiecăruia dintre aceste elemente (analiza geografică, demografică, socială, culturală şi politică), se identifică și se evaluează interinfluenţele şi se stabileşte gradul de *integralitate geopolitică* a acelui spaţiu. E un spaţiu fisurat, un spaţiu de falie, adică există rupturi şi elemente ireconciliabile și ireconciliante, sau, dimpotrivă, este un spaţiu de confluenţă, un spaţiu în care civilizaţiile sau entitățile civilizaționale de acolo comunică, în care realizează împreună scopuri și obiective. Lucrul acesta se stabileşte numai după ce faci o analiză riguroasă, la fiecare dintre ele.

Scopul acestei analize este, în principal acela de a identifica vulnerabilităţile şi de a calcula riscul geopolitic.

Riscul este egal cu valoarea ameninţării (evaluată între 0 și 1) înmulțită cu valoarea vulnerabilității (evaluată între 0 și 1). Evident, și riscul va avea o valoare cuprinsă între 0 și 1, cifra 1 reprezentând riscul maxim, riscul extrem, iar 0 (zero) reprezentând lipsa oricărui risc.

De exemplu, dacă avem vulnerabilitate 0,9 şi o ameninţare 0,8, valoarea riscului va fi R = 0,9 x 0,8 = 0,72, un nivel de risc foarte mare.

Dar ca să identifici aceste lucruri, trebuie să faci o analiză foarte serioasă a acestor elemente.

O analiză în termeni de geopolitică trebuie să vizeze spaţiul geografic, zona de interes, resursele, sistemele de valori, grupările de interese, conexiunile în planul politic, strategic, operaţional şi tactic, pericolul, ameninţarea și, evident, gradul de risc. Acesta este, de fapt, scopul principal al analizei geopolitice: *stabilirea nivelului riscului geopolitic*, care înseamnă un pericol cunoscut și asumat, în cunoştinţă de cauză, o ameninţare cunoscută, calculată și asumată. Or eu, decident, ca să mi-o asum, trebuie s-o cunosc, s-o calculez cât e de gravă și atunci, dacă e mult prea gravă, mă abţin, nu mi-o asum. Dacă nu mă duc acolo nu e nici un risc. Dacă-

mi asum ameninţarea, înfrunt pericolul pentru a obţine un efect, atunci voi avea grijă să fac în aşa fel încât, pe măsură ce eu îmi asum acţiunea respectivă, să am în vedere să reduc pe cât posibil, sau să contracarez ameninţările, să găsesc modalităţi de a anihila, sau anula sau măcar diminua şi, pe această bază, să reduc vulnerabilităţilor la ele, sau şi-şi, adică să acţionez şi asupra ameninţărilor, în sensul de a le reduce nivelul, și asupra vulnerabilităților, în sensul de a le elimina și a crește rezistența sistemului la pericole și amenințări.

Atunci când e vorba de o intervenţie, când e vorba de o relaţie comercială, de interes de firmă, analizez toate aceste elemente, ca să văd ce pot să fac acolo. Mă duc să falimentez, să nu câştig nici un profit, sau să pierd şi ce-am investit? Trebuie să văd care este riscul. Iar riscul acesta are o componenţă foarte importantă, o componentă esențială de care poate depinde întreaga lui arhitectură. Trebuie doar s-o identifici, s-o evaluezi și s-o dezamorsezi. Unii, când calculează riscul – şi există firme foarte mari care procedează astfel –, se referă numai la câteva elemente, de exemplu, dacă există tulburări sociale, dacă statul este de încredere, dacă guvernul este cooperant, dacă politica este favorabilă sau nu, alţii au în vedere doar ce le lipsește, adică resursele, tehnologia, drumurile de acces către acestea etc. Când facem analiza, o să observăm că, încă de la primele rezultate, suntem trimiși de la un element al altul, în aşa fel încât, în final, dacă suntem coerenți și exigenți, nu ne scapă nimic din ceea ce este important.

Acestea sunt doar câteva elemente ce se cer avute în vedere pe parcursul unei analize geopolitice. Desigur, pentru o analiză substanțială, se întocmește un plan şi, în planul respectiv, sunt cuprinse toate elementele pe care vreau să le analizez, începând cu cele geografice, ale populaţiei, cu cele care ţin de cultură, de componenta socială etc. Azi, complexitatea analizei geopolitice este alta decât cea din vremea lui Golopenția, acum a intervenit și dimensiunea cibernetică, plus reţeaua, au intervenit comunicaţiile,

a intervenit tehnologia IT, reţeaua economică, dimensiunea politică, esențială cândva, dar care, aici, poate să devină o frână în analiza geopolitică din această perspectivă, întrucât lumea este ca un sat uriaş, ca un sat planetar, adică interdependentă. Dar, în lumea aceasta interdependentă, în locul ideologiei de odinioară, ideologie care falia țările – comuniste și capitaliste –, la care se adăugau și nealiniații, există încă centre esențiale de putere, chiar dacă noua ideologie pare transfrontalieră și, în consecință, atacă frontierele, desigur, doar pe cele vulnerabile. Unii spune că ideologiile au dispărut, că lumea nu mai este ideologică, ci, pur și simplu, politică, economică și socială, dar, de fapt, ideologia n-a dispărut, întrucât ea justifică actuale conexiuni și rupturi strategice, devenind o ideologie de rețea. Nu se poate ieși din ideologie, ea este esențială pentru un proiect, chiar dacă uneori este definită sau doar exprimată prin substitute, cum este, spre exemplu, *naționalismul*, un concept, deopotrivă, foarte puternic și foarte vulnerabil, pe care fiecare îl folosește cum vrea, întărindu-l și justificându-l prin mii de tratate în țara lui și denigrându-l și desființându-l prin alte mii de tratate și de presiuni la alții. Deobicei marile puteri, direct sau prin fel de fel de voci internaționale, atacă naționalismul țărilor mici și îl consolidează pe cel propriu, în jurul unor concepte dichisite, al unei culturi organizaționale bogate și în cel al dreptului și faptului integralității.

Acesta este unul dintre marile paradoxuri geopolitice ale acestei perioade, în care țările mari acuză țările mici de naționalism, în timp ce ele îl practică în modul cel mai direct și mai eficient, de la consolidarea patrimoniului, a culturii naționale, la unitatea și integralitatea statului prin modelul economic și social.

Unele spaţii au valoare strategică, pentru că, acolo, se poate amplasa o bază militară care supraveghează jumătate din globul pământesc, altele au importanţă geostrategică pentru că acolo sunt resurse, altele pentru că acolo se află o populaţie liniştită, nişte vecini care sunt foarte cuminți, un nivel de dezvoltare acceptabil, stabilitate, care prezintă, deci un interes geopolitic. Toate lucrurile

acestea presupun o foarte bună cunoaştere, deci un efort uriaş de cercetare, analizare, evaluare şi prognozare.

5.2. CARACTERISTICILE GENERALE ALE GEOPOLITICII TRANZIŢIEI POST-BIPOLARE

Este o perioadă de reaşezare şi repoziţionare a forţelor, mijloacelor şi atitudinilor în funcţie de noile realităţi.

La finalul Războiului Rece, au ieşit în avantaj – cel puţin în primii ani de după 1990 – doar Statele Unite şi Germania. Statele Unite aveau posibilitatea ca, menţinând strategia de îndiguire, să pătrundă cât mai mult în zonele de importanţă strategică pentru controlul Eurasiei, în timp ce Germania şi Rusia au refăcut efectiv pivotul eurasiatic (heartland) de care vorbea Mackinder.

China a găsit o soluţie foarte interesantă, încercând să îmbine cele două sisteme – cel capitalist şi cel socialist – într-un mod original care, cel puţin deocamdată, funcţionează, dar şi să se extindă prin comerţ, investiţii şi migraţie.

Soluţiile nu sunt însă nici pe departe definitive. Tranziţia este cât se poate de nesigură şi de imprevizibilă.

Globalizarea este un proces complex care se desfăşoară concomitent cu reconfigurarea unor noi centre de putere, fie în jurul unor instituţii, fie în jurul unor mari puteri.

Există cel puţin trei mari tendinţe în ceea ce priveşte noile polarizări:

- folosirea oportunităţilor de acum pentru controlul lumii;
- dispariţia polarizării şi reorganizarea sistemului internaţional pe alte criterii, cum ar fi, spre exemplu, cele financiare;
- reorganizarea centrelor de putere, între altele, şi prin recrudescenţa puterilor emergente.

Principalele etape ale geopoliticii tranziţiei post-bipolare pot fi considerate următoarele:

- etapa unipolarismului;
- etapa bipolarismului;
- triumviratul.

Triumviratul este o etapă relevată de un profesor de la Sorbona și se pare a fi interesantă pentru înțelegerea unei anumite spiritualități a unor oportunități situate undeva între normal și paradoxal.

Triumviratul pare a fi ceva ce a rămas din Al Doilea Război Mondial, sau din perioada post-război, chiar înainte de a se declanşa Războiul Rece şi care a funcţionat pe tot timpul Războiului Rece, ca un fel de conştiință a pietrei însuflețite, cum spunea cândva un poet.

O să discutăm și despre opoziţia la unipolarism. *De ce lumea nu este unipolară? Cum este mai bine să fie lumea: unipolară, bipolară, multipolară sau fără nici un pol de putere, puterea fiind dată de calitatea rețelelor și a interdependențelor? Dar va accepta oare vreodată lumea aceasta în care trăim noi, cei peste șapte miliarde de oameni, acum, în 2013, dar și mai târziu, când vom fi 12 miliarde ca puterea să nu fie partajată, să nu aparțină celui mai… puternic?* Nu credem că se va întâmpla vreodată așa ceva.

Vedeţi, în perioada aceasta după Al Doilea Război Mondial, ţările Alianţei dintre care: Rusia, Statele Unite, Marea Britanie, Franţa, deci principalele ţări învingătoare[29], deci ţările Alianţei care au învins, plus China, în urma procesului de Nurnberg şi după ce au creat Organizaţia Naţiunilor Unite, au făcut în aşa fel încât să-şi impună punctul lor de vedere. Ele sunt membre permanente ale Consiliului de Securitate al ONU. Din cei cinci, trei sunt occidentali. SUA, Marea Britanie şi Franţa. China este asiatică şi

[29] Și noi, românii, am fost în Alianță, dar noi am făcut parte dintre ţările învinse, am plătit despăgubiri de război și nu ne-am bucurat în nici un fel de roadele victoriei, nici de faptul că, ieșirea noastră din tabăra hitleristă și alăturarea noastră forțelor aliate a scurtat războiul cu șase lumi.

Rusia este euroasiatică sau eurasiatică. Păi, o să se mai schimbe lucrurile, în curând, după ce se elaborează o nouă Cartă a ONU, pentru că perioada aceea nu mai există. Dar, în virtutea acelei perioade, toată politica lumii, toate relaţiile astea s-au desfăşurat sub legislaţia acestora, care au urmărit câteva obiective mari:

1. Să prevină un nou conflict, un nou război de tipul Războiului Mondial, să descurajeze războiul, să scoată în afara legii războiul de agresiune;

2. Al doilea obiectiv, să realizeze nişte suporturi credibile şi reale ale păcii şi colaborării pe planetă;

3. Al treilea obiectiv, fiecare din aceste ţări trebuia să-şi realizeze interesele ei de securitate, economice, politice etc., dar nu în defavoarea altora, ci în cooperare şi în conexiune cu acestea.

Asta a durat foarte puţin, pentru că, imediat după război, s-a produs ruptura strategică și ideologică, pentru că Al doilea Război Mondial s-a terminat într-o falie ideologică, într-o ruptură ideologică de neacoperit, ireconciliabilă, de o parte ideologia comunistă şi de cealaltă parte ideologia ţărilor capitaliste.

Ţările nealiniate nu erau nici-nici. Nu erau socialiste, mai puţin Iugoslavia, dar și aceasta destul de puțin, socialiștii tratând-o ca o țară revizionistă, iar occidentalii ca pe un posibil cap de pod în distrugerea comunismului. Și această afirmație este destul de relativă, pentru că, imediat după încheierea Războiului Rece, Iugoslavia a fost rasă de pe suprafața pământului, ca teritoriu al slavilor de sud, țările care o compuneau separându-se în modul cel mai sângeros posibil.

Ei, mentalitatea de la Al Doilea R. Mondial şi de la poarta intrării în perioada de pace s-a cam diminuat, s-a cam tocit şi atunci scopul liderului taberei socialiste viza ca toată lumea să devină comunistă, pentru că acesta ar fi trebuit să fie următorul sistem, în ordinea evoluției istorice. Comunismul este privit ca ultima dintre orânduiri, ca o revenire la ceea ce va fi fost cândva omenirea, toți având aceleași drepturi și aceeași putere, şi toată lumea trebuind să ajungă la acest nivel din respect faţă de om în

care nu mai trebuie să existe exploatare etc. S-a spus, în vremea aceea, că sistemul acesta în care nu mai există exploatarea omului de către om, este un sistem ideal transformat în unul real, în care se atinge acel grad de libertate şi de demnitate, când eşti egal cu celălalt, acesta fiind visul de aur al omenirii. Desigur, depinde al cărei omeniri, pentru că regii și privilegiații, cetățenii greci antici și toți ceilalți unși să fie deosebiți, nu visau în nici un caz la vreo egalitate cu sclavii. Iar cei care visau erau cei neputincioși, erau sclavii. Nu însă toți, ci doar unii dintre ei. Dar ideea egalitarismului și ideea performanței de tip capitalist erau sloganurile perioadei respective, aceste lucruri prindeau imediat după război, când însuşi capitalismul a intrat în criză, mai puţin capitalismul american care a ieşit învingător, favorabil, în beneficiu după război, chiar dacă au pierdut 418.500 de oameni.

Ei, în perioada aceasta, SUA s-a temut cumplit de această expansiune comunistă. Începuseră mişcările muncitoreşti prin unele ţări, economia traversa o perioadă nefavorabilă prin unele ţări, întâlnea dificultăţi. Exemplul acestor ţări în care comunismul se extinsese de la una singură, de la Uniunea Sovietică, la lagărul socialist, era considerat extrem de periculos pentru societatea de tip capitalist. Această expansiune i-a îngrozit cumva pe americani, pentru că ei sunt cei care au elaborat aceste politici şi aceste strategii de îndiguire și distrugere, pentru că ei și numai ei aveau puterea s-o facă. Europa era umilită groaznic după război, se simţea vinovată, Germania „stătea ca un căţel cu coada între picioare, nu scotea nici-un cuvânt”, mai ales că Germania era faliată, era împărţită în patru sectoare şi singurii care aveau tupeul de a spune ceva în acea lume erau americanii, cei care ieșiseră nu doar învingători, ci și foarte bogați. SUA avea o putere economică colosală, o armată puternică şi o armă teribilă: arma atomică. Toate țările occidentale, sprijinite de Statele Unite, au participat la punerea în operă a campaniilor de limitare, uzare, compromitere și distrugere a capacității și capabilității statelor socialiste.

Planul Marshall şi toate doctrinele anticomuniste şi anticapitaliste ale comuniştilor n-au făcut altceva decât să confirme cuvânt cu cuvânt ceea s-a scris în paginile anterioare. Nici unii, nici alţii n-au stat vreo clipă cu mâinile în sân, pentru că erau foarte convinşi că aşa trebuie făcut, că au dreptate. Şi atunci când facem analiză nu trebuie să ne aşezăm de-o parte sau de alta. Trebuie să stăm undeva la mijloc, sus, sus de tot, şi să ne uităm, ca observatori exteriori şi ca observatori interiori, dar nu angajaţi, ci imparţiali, indiferent care este convingerea noastră, pentru a înţelege raţiunile pentru care aceşti oameni au făcut ce au făcut.

În fine, Războiul Rece s-a încheiat, aşa cum s-a încheiat. Timpul Războiului Rece s-a caracterizat prin îndiguirea sistemului socialist, preconizată şi pusă în operă de doctrina Truman. Au îndiguit acest sistem din toate punctele de vedere: nu avea libertatea comerţului şi accesul liber în piaţă, nu avea resurse tehnologice, nu avea piaţă de desfacere, iar toate aceste ţări erau într-o perioadă extrem de dificilă. Majoritatea au fost distruse în timpul războiului, au avut pierderi uriaşe,.Uniunea Sovietică, spre exemplu, a pierdut 25 de milioane de oameni, mai mult decât toate celelalte ţări beligerante la un loc, din 200, plus milioane de răniţi, cel puţin 40-50 de milioane de răniţi (cifra răniţilor este mult mai mare, este de câteva zeci de milioane de oameni, dacă ţineam seama de proporţiile morţi-răniţi într-un război, pentru fiecare mort fiind 1,5 la 2,5 răniţi), aproape toată Rusia europeană fiind distrusă în timpul războiului. Rusia nu mai avea aproape nimic şi nu mai avea nici de unde să ia, pentru că pe celelalte ţări capitaliste le alimentau Statele Unite, o mare putere care n-a fost atinsă cu nimic, a pierdut câteva nave de război şi 418.500 de militari, o nimica toată pentru o ţară care are 313 milioane de oameni.

”O nimic toată” este, desigur, un mod cinic de a vorbi despre pierderi. O pierdere a unui singur om este o tragedie, o catastrofă, dar când vorbeşti de război, de pierderi, lucrul acesta nu mai este o tragedie, este o pierdere umanitară, dar nu mai este o tragedie sau o crimă, pentru că războiul înseamnă, înainte de toate, asumarea unor

astfel de pierderi, asumarea morții. De aceea armatele sunt instituții de risc extrem.

Ulterior, după experiența războaielor din Coreea și din Vietnam, americanii au introdus un concept nou, nemaiîntâlnit până atunci, cel de pierderi zero. Dar şi acest concept a rămas o utopie. El nu este posibil decât într-un război disproporționat, disimetric, în care cel care atacă are arme sofisticate, de ultimă oră, iar cel care se apără nu are nici un mijloc pentru a se proteja şi cu atât mai puțin pentru a răspunde unor astfel de atacuri. Dar, de îndată ce războiul iese din disimetrie și intră în faza asimetrică, atunci și marile puteri ultratehnologizate au sau pot avea pierderi inacceptabile.

Ei, bine, în situaţia aceasta, războiul armelor dintre cele două sisteme nu avea, practic, nici o şansă. Toate ţările au ieşit din impasul acela, printr-un efort economic fantastic, şi au creat nişte structuri economice greoaie şi, în plus, era foarte dificil de ajuns și de pătruns pe piaţa occidentală, liberă şi concurențială. Țările din lumea a treia şi ţările din CAER și-au făcut și ele piețe ale lor, dar avantajul dat şi de o concepţie liberalistă era indiscutabil superior, pentru că omul e o fiinţă liberă, întreprinzătoare, creatoare, omul nu este o oaie dintr-o turmă. Aşa credem toţi, şi aşa spun doctrinele liberale, însă realitatea nu este chiar aşa, este pe undeva pe la mijloc, pentru că omul este o ființă liberală, o ființă unică și irepetabilă pe planetă, dar și o ființă socială, dependentă sută la sută de mediul în care trăiește. Omul este unic şi irepetabil, nimeni nu mai e ca el, fiecare om este și așa va fi mereu: o ființă unică și irepetabilă. Şi dacă sunt unic şi irepetabil nu poţi să mă pui în turmă, pentru că turma este doar un mediu ambiant, mediul în care eu exist. Un mediu absolut necesar, ca aerul și ca apa, pentru că, fără această turmă, fără acest mediu, eu nu exist, eu nu contez, eu nu am sens…

Dar, dacă omul este unic şi irepetabil şi comunismul l-a băgat în gratii (i-a îngrădit drepturile şi libertăţile), ca să-i facă bine, să-l scoată din egoism, care este un concept viabil în anumite

condiţii şi chiar agreabil, pentru că omul are simţul proprietăţii, pentru că omul are frontiere, atunci este normal ca el să nu agreeze acest sistem. Omul nu acceptă proprietatea comună și, așa cum are nevoie de individualitate, are nevoie și de proprietate, întrucât, într-un fel, pe planata Terra, proprietatea generează libertatea, mai exact, coordonatele libertății, chiar dacă un astfel de concept, de la Platon încoace, a fost definit ca necesitate înțeleasă, presupun individualitatea, unicitatea omului.

Comunismul n-a reuşit nici să definească, nici să redefinească libertatea, oamenii au trăit aproape un secol în această orânduire, fără să se adapteze la cerințele și exigențele ei, fie pentru că nu i-au înțeles natura, fie pentru că o astfel de natură era incompatibilă cu ceea ce Francis Bacon denumea *Naturae enim non parendo nisi imperatur*. Expresie pe care noi o traducem prin *Nu putem modifica natura decât supunându-ne legilor ei*, mai exact, *cauzelor legilor ei*.

Conceptul acesta de liberalism măsurat, ponderat, raţional asociat cu cel de proprietate economică, dar care nu are totdeauna o valoare absolută, întrucât suportul proprietăţii economice nu este întotdeauna foarte moral, generează acea bază a unui concept de securitate şi de siguranţă, care să-i asigure omului condiția necesară pentru a fi liber, pentru a ieși din condiționarea materială în comportamentul său. Uitaţi-vă ce se întâmplă astăzi în România și în întreaga lume cu întreprinderile, cu firmele, cu societățile pe acțiuni etc. Se mănâncă unele pe altele, se distrug, intră într-o competiţie permanentă, nemiloasă, care generează și întreține paradoxul esențial al lumii capitaliste: *competiția generează bogăția și adâncește sărăcia, generează performanța și progresul, dar polarizează cunoașterea, bunăstarea, viața.* De o parte se află lumea performantă, bogată, prosperă și creativă, de cealaltă parte se află marea majoritate a populației planetei, săracă, umilă și, în mare parte, neinstruită și menținută la nivelul minim al cunoașterii comune. Faptul că, în competiția economică, învinge cel mai performant este benefic pentru economie, pentru progres. Desigur,

această realitate competiţională dură este benefică pentru performanţa economică, în general, dar poate să nască drame individuale sau locale, dar şi naţionale. Ţări întregi pot fi scoase din competiţie şi aduse rapid în sapă de lemn. Dar s-a dovedit că sistemul acesta este, totuşi, mai performant. Şi atunci sistemul acesta, plus performanţa de mai înainte, plus baza temeinică, plus cultura de sute de ani a acestui domeniu aveau toate argumentele pentru ca să învingă în acest Război Rece. Mai mult, de partea pieţei libere, se află şi marea finanţă, care, acum se detaşează şi de domeniul economic, se dezvoltă în spaţiul speculativ, luându-şi o libertate absolută, care, periodic, generează evoluţii haotice şi imprevizibile, concretizate în crize de tipul celei din 1929-1939 şi celei declanşată în 2008.

Tot acest sistem uriaş şi-a concentrat eforturile pentru a îngrădi şi distruge sistemul comunist, iar după aceea, evoluţiile haotice şi imprevizibile au continuat. Ei, în aceste condiţii, după ce sistemul comunist a căzut, a mai rămas o singură ţară din lume capabilă să organizeze planeta, una singură care are de toate: Statele Unite ale Americii.

Unipolarismul nu poate avea însă durată, întrucât lumea este mult prea complexă pentru a accepta dominarea sau leadership-ul american. Mai mult, evoluţia tehnologică fără precedent, dezvoltarea economică şi crearea multinaţionalelor, a economiei de reţea, a reţelelor mediatice, informaţionale, comunicaţionale, a ciberspaţiului etc. au generat o puternică tendinţă spre globalizare, concept care înseamnă şi poate să însemne foarte multe lucruri, de la solidaritatea populaţiei planatei şi crearea acelui sat global, în care toţi oamenii se cunosc şi se respectă unii pe alţii, la recrearea unor puternice centre de putere care vor continua să domine, să dividă şi, pe această bază, să stăpânească lumea, în folos propriu şi nu spre binele omenirii.

Un management global al întregii lumi, în sensul creării unui guvern mondial, ar putea fi benefic pentru toată lumea, dar cei care

promovează un astfel de concept nu au în vedere defel toată lumea, ci doar interesele proprii.

Globalizarea este un proces complex care se desfăşoară concomitent cu reconfigurarea unor noi centre de putere, fie în jurul unor instituţii, fie în jurul unor mari puteri.

Există cel puţin trei mari tendinţe în ceea ce priveşte noile polarizări:

- folosirea oportunităţilor de acum pentru controlul lumii;

- dispariţia polarizării şi reorganizarea sistemului internaţional pe alte criterii, cum ar fi, spre exemplu, cele financiare;

- reorganizarea centrelor de putere, între altele, şi prin recrudescenţa puterilor emergente.

Deja există câteva lucrări – cu valoare geopolitică – prin care se încearcă explicarea acestui proces complicat de reorganizare a lumii în vederea controlului viitorului ei. Dintre ele se detaşează cartea lui Samuel P. Huntington, ”*Ciocnirea civilizațiilor*…”, ”*Marea tablă de șah*” a lui Zbigniew Brzezinski și o parte din lucrările lui Francis Fukuyama.

Aceste lucrări și multe altele nu fac altceva decât să justifice, din punct de vedere teoretic, dreptul, obligaţia şi capacitatea SUA de a controla lumea, pentru că a fost și a rămas singura putere care a ieşit învingătoare din acest război, pentru că ea era – și încă este –, deopotrivă, centrul și polul capitalist care s-a luptat cu polul comunist. Polul comunist a intrat în implozie şi a dispărut.

Rusia nu mai este o ţară comunistă. De fapt, nici înainte nu a fost sută la sută, chiar dacă revoluția bolșevică a dat tonul orânduirii socialiste, o orânduire a muncitorilor și a țăranilor. Filosofia și fizionomia, ca și mentalitatea Rusiei, au fost departe de a fi și a rămâne una de tip comunist. Rusia a avut ţar, a avut nobili, a avut o cultură tradiţională şi nu poate să fie o turmă; ea a fost forţată, a fost veriga slabă în care s-a realizat acest sistem, pentru că nu avea cum să învingă ideile acestea utopice într-un sistem riguros, în care societatea este stratificată, ierarhizată și ordonată

de sute de ani pe câteva principii esențiale: proprietate, libertate, bogați și săraci, nobili și oameni de rând, șefi și subordonați, stăpâni și sclavi, patroni și muncitori.

A doua tendinţă constă într-o evoluție a lumii în așa fel încât să dispară această polarizare şi lumea să fie organizată pe alte criterii. Să presupunem că pământul n-ar mai avea poli. *Atunci cum s-ar roti? În situaţia când dispare polaritatea, în lumea aceasta, dispar centri de putere, ce se va întâmpla cu lumea noastră? Cum se va organiza ea? În jurul căror axe? E posibil oare ca să dispară centrele de putere?*

Şi *cealaltă tendinţă cea a multipolarismului*, adică de reorganizare a centrelor de putere, între altele, şi prin recrudescenţa ţărilor emergente care sunt tocmai ţările BRICS, este departe de a-și adjudeca nu atât victoria, cât mai ales, rolul.

5.3. PRINCIPALELE ETAPE ALE GEOPOLITICII TRANZIȚIEI POST-BIPOLARE

Deci, e foarte puţin probabil că vor dispărea centrele de putere şi că lumea se va organiza pe alte criterii. Țările, deși sunt independente, suverane, au tendinţa să se grupeze, să se alinieze, fie în jurul unor instituţii – ONU, Uniunea Europeană, NATO etc. –, în jurul a fel de fel de organizaţii regionale, fie în jurul unor mari puteri, care, prin excelență, au nevoie de sateliți, de pivoți, de zona de siguranță strategică etc. Mai mult, marile puteri, la rândul lor, sunt un fel de girant al acestor instituţii internaționale sau regionale și chiar de finanțatori ai acestora; de pildă, cea mai mare contribuţie pentru cheltuielile ONU o au Statele Unite. De asemenea, uriașa forță a NATO constă, în primul rând, în uriașa forță militară americană. Puterea militară a NATO este asigurată, în cea mai mare parte, de SUA, mai ales în ceea ce privește capacitatea de proiecție și de transport strategic, dar și componenta nucleară. Americanii au armata cea mai puternică și cea mai bine

înzestrată, au forţe de proiecţie, adică de transport strategic la foarte mare distanţă, sisteme de sateliţi care ţin şi zi noapte sub observație și supraveghere întreaga planetă; americanii au arme nucleare suficiente, care constau nu doar în câteva mii de capete nucleare active, ci și într-un sistem integrat de acțiune strategică nucleară, în consonanță cu toate celelalte tipuri de acțiuni simetrice, disimetrice și asimetrice, în toate mediile posibile, inclusiv în cel cibernetic; americanii au o forţă navală extraordinară care domină toate oceanele lumii, forțe aeriene dotate cu ultimele tipuri de avioane de mare performanță, tendința fiind ca întregul arsenal să fie înlocuit cu avioane cu decolare verticală. E drept, şi celelalte ţări contribuie la forța NATO, dar partea decisivă în proiecţia forţei într-o epocă a globalizării o au Statele Unite. SUA are peste 3800 mii de avioane de luptă, acum îşi reînnoiesc parcul, cu noile F 35, cu decolare verticală, și cu superavionul F 22, au cam de două ori mai multe avioane de luptă cât are toată lumea la un loc. Și toate sunt foarte moderne sau modernizate și dotate cu sisteme de arme sofisticate, cerute de noul concept, cel al războiului bazat pe rețea.

Trebuie văzute lucrurile aşa cum sunt ele acum. Desigur, este posibil ca ele să se schimbe, probabil, în viitor, dar nu credem că lumea se va angaja într-o cursă a înarmărilor numai de dragul de a detrona Statele Unite ale Americii de pe podiumul celor mai înarmate state ale lumii, chiar dacă, potrivit teoriilor realiste, raporturile între state continuă să fie, în principal, raporturi de putere.

Realiştii susțin, în continuare, că relaţiile dintre state se bazează pe neîncredere, pe putere, fiecare dintre ele suspectându-l pe celălalt, în timp ce constructiviştii susțin că toată lumea este în construcţie, iar instituţionaliştii cred că, de fapt, instituţiile sunt acum cele care contează etc.

Într-un fel, şi unii şi alţii au dreptate, pentru că instituţiile nu sunt suprastatale, ci interstatale. Or asta n-au înţeles ei niciodată. Instituţiile sunt create de state, sunt interstatale chiar dacă-şi dau ei

o dimensiune suprastatală, statele nu cedează suveranitatea, deşi sunt obligate să cedeze o parte din suveranitate, în sensul că, spre exemplu, dacă faci un împrumut la FMI, FMI-ul îţi dictează politicile pe care trebuie să le urmezi, se amestecă în treburile tale interne, pentru că FMI-ul nu este altceva decât o bancă, iar această instituție financiară, chiar dacă te împrumută ieftin, îți cere să îndeplinești condițiile pe care ți le-a pus.

Dacă nu vrei, nu te împrumuți, deși cei interesați au toată grija să te determine neapărat să te împrumuți, pentru a deveni astfel un dator, pentru a accepta condițiile care ți se pun, pentru a ieşi din orice competiție și a deveni strict dependent de aceste finanțe. Foarte urât, dar așa funcționează sistemul, efectele lui geopolitice fiind groaznice. UE încearcă ceva şi eu cred că nu va reuşi, deşi îmi pare rău să nu reuşească, încearcă să preia suveranitatea statelor şi să devină un stat. La urma urmei, aceasta este și șansa supraviețuirii europene în noul mileniu: unitatea deplină a continentului european, de la Atlantic la Ural. Pentru că numai astfel poate face față uriașelor provocări ale mileniului al treilea, în care competiția pentru piețe și resurse va fi una extrem de dură și chiar nemiloasă.

Dacă UE devine un stat, un stat de state cum e SUA, unde statele n-au suveranitate, dar au fiecare legile lui, iar legea federală predomină, atunci probabil că va fi în ordine, dar deja se știe cine anume și de ce dictează în Uniunea Europeană.

Dacă UE va deveni o entitate de entități, un stat unitar, o federație, o confederație sau, oricum, o forță unitară și coerentă și nu un imperiu, atunci Uniunea va fi cu adevărat o forță care va conta semnificativ în evoluția lumii, va fi, de fapt, un pol de putere şi nu aliniată la un pol de putere.

Nu ştim dacă lucrul acesta se va întâmpla prea curând, sau dacă Rusia va adera şi ea la UE, ca şi Turcia, pentru că Uniunea Europeană, cu Rusia şi Turcia, cu două ţări euroasiatice, are deja acces la resursele Asiei. Ştim însă că, și în cazul Uniunii Europene, tot unirea face puterea.

Dacă UE va face aşa, va deveni o forţă uriaşă, dacă nu, teritoriul UE este jumătate din teritoriul SUA şi populaţia aproape de două ori mai mare, dar atât şi PIB-ul puţin mai mare decât al SUA, de 15.970 de miliarde de dolari (estimat în 2012), spre deosebire de al SUA care este de vreo 15.940.[30]

Vom vedea ce se va întâmpla cu Uniunea Europeană. Credem că drumul spre unitate este necesar și, probabil, ireversibil, dacă nu va fi viciat de interesele unora dintre marile puteri europene.

5.3.1. Triumviratul

Laurent Chalard, profesor la Sorbona, demonstrează că, în epoca post bipolară, după încheierea Războiului Rece, SUA, Marea Britanie şi Franţa alcătuiesc un triumvirat şi explică şi de. Pentru că acestea sunt singurele ţări din toate celelalte sisteme – şi din est şi din vest –, care au o logică ce se poate conexa, o logică în conexiune, au aceleaşi interese şi sunt consonante din punct de vedere geopolitic și geostrategic. Există desigur mai multe explicații care arată de ce aceste ţări sunt aşa. Acest triumvirat, această alianţă nu apare numai în război, ci şi ca urmare a desfăşurării unor evenimente. Aceste afirmații nu sunt însă propoziții categorice, ci doar reflecții. O astfel de viziune, neîmpărtășită de toată lumea, apare în urma a două războaie mondiale şi a Războiului Rece, confruntare care, de asemenea, a avut o dimensiune mondială.

Războiul Rece a fost un război foarte complicat și nu doar o găselniță a unui jurnalist. Războiul Rece a fost un război în toată regula, un război de atriție, care a avut inclusiv confruntări dramatice, inclusiv confruntări calde. Două dintre aceste confruntări au fost gata să arunce lumea în aer: criza Berlinului şi criza rachetelor din 1962, din Marea Caraibilor, în rest cele două

[30] http://www.cia.gov/library/publication/the-world-factbook/fields/print_2001.html

mari puteri şi-au rezolvat situaţiile între ele, adică au mers până unde puteau merge în securitate, adică fără să întindă prea mult coarda, şi s-au oprit.

Acest triumvirat este contestat de ţările emergente.[31]

Perioada post-comunistă (după implozia URSS) este dominată de logica unui capitalism liberal foarte agresiv şi de cea a mondializării (globalizării), într-un cadru de fragmentare accentuată de multi-polarism.

Explicaţiile date de Huntington şi de alţii privind noua ordine mondială par puţin convingătoare. Ele sunt simple exerciții de retorică geopolitică sau, mai exact, de conexiuni potrivite sau nepotrivite între giganți.

Apare însă destul de clar necesitatea unei noi viziuni în ceea ce priveşte ordinea geopolitică a lumii. Este vorba de o ordine care poartă efectele unei construcţii trecute puternic amprentate ideologic, dar și de noile ideologii ale globalizării, dominanței financiare, informaționale și, pe această bază, strategice. Noua ordine cere, într-un fel ieșirea din aceste amprente ale Războiului Rece și alinierea la un concept de liberalism controlat de marile puteri.

Obiectivele triumviratului

Se detașează o serie de coordonate esențiale ale politicilor și strategiilor de triumvirat sau, chiar dacă nu se numesc așa, ci sub alte formule, rămân dominante în Statele Unite, în Franța și în Marea Britanie. Acest triumvirat de care vorbește profesorul francez pare să funcționeze paralel cu un altul – Uniunea Europeană, Statele Unite, China –, dar în care Uniunea Europeană nu se comportă ca o entitate, chiar dacă are deja competențe și atribuții în domeniul politicii externe. Două dintre aceste

[31] *Du monde bipolaire au triumvirat contesté: une vision de la géopolitique mondiale*, par Laurent CHALARD*, le 6 mai 2012, www.european-centre.org/opinions/6571/

coordonate ni se par a fi relevante pentru posibilele reconfigurări geopolitice în jurul unor centre de putere:

- menţinerea dominării puterilor care alcătuiesc triumviratul asupra planetei;

- împiedicarea puterilor emergente să ajungă la resurse şi menţinerea lor la rolul de puteri regionale.

Principalul obiectiv al Triumviratului îl constituie *controlul resurselor naturale ale Eurasiei şi Africii şi împiedicarea oricărei altei puteri să o facă.*

Orientul Mijlociu rămâne principala zonă de interes strategic pentru ţările Triumviratului, pe care aceste ţări o controlează de la căderea Imperiului Otoman încoace.

Franţa controlează Africa, mai ales privind resursele de cobalt şi coltan care se folosesc pentru fabricarea telefoanelor şi calculatoarelor portabile.

Asia Centrală este sub influenţă rusă, dar de mare interes pentru ţările Triumviratului. Ţările Triumviratului caută să „balcanizeze" zona Orientului Mijlociu pentru a o putea controla.

Suportul posibil al noii ordini bazate pe un triumvirat

Această nouă ordine se sprijină pe triumviratul SUA, Marea Britanie, Franţa, care-şi are originea în lumea bipolară. Nu apare în urma unui război, ci în urma unei confruntări specifice Războiului Rece, în care cele trei țări – membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU – dețin, practic, puterea planetară. E drept că trebuie s-o împartă, într-un fel, cu Rusia și China, dar ponderea aparține, cel puțin deocamdată, Occidentului, deci celor trei mari puteri.

Războiul Rece a creat o rivalitate la nivel planetar, între SUA şi URSS, cei doi reprezentanţi ai unor ideologii opuse.

Cele două mari puteri sunt printre primele patru ţări ca mărime, populaţie şi forţă economică de pe planetă. SUA - 9,6

milioane km^2, 313 milioane locuitori, URSS – 22,4 milioane km^2, fiecare peste 200 de milioane de locuitori, înapoia Chinei şi Indiei.

Economic: SUA, în 1989, avea un PIB dublu faţă de cel al URSS care devansa însă Japonia.

Militar: Fiecare dispunea de peste 10.000 de capete nucleare, Franţa având doar 500. Şi SUA şi URSS aveau prezenţe militare remarcabile în afara frontierelor.

Logica triumviratului

SUA, țară uriașă, cu competența globale, a adoptat, în vremea Războiului Rece, dar și după încheierea acestuia o logica specifică, logica îngrădirii puterii sovietice, logica de *containment* (Halford J. Mackinder şi Nicolas Spykman: împiedicarea URSS să controleze periferiile şi realizarea, în aceste zone, a unui dispozitiv care să îngrădească puterea sovietică şi pe cea a ţărilor comuniste.

Marea Britanie, ţară insulară, este protejată de fosta sa colonie, SUA, în timp ce Europa continentală constituie un punct slab. Pe Germania nu se putea conta, întrucât era ţară învinsă şi nimeni nu dorea reînarmarea ei; în plus, se afla în bătaia tancurilor sovietice, aflate în RDG, în Polonia și în Cehoslovacia etc. Singura ţară pe care se putea conta era Franţa.

Franţa avea şi ea atuurile ei:

- refacerea puterii sale militare;
- dacă URSS ar fi declanşat ofensiva asupra ţărilor vestice, probabil că SUA n-ar fi intervenit, pentru a preveni războiul nuclear (deci Franţa avea nevoie de un sistem disuasiv propriu);
- ţara era atunci condusă de generalul Charles de Gaulle;
- nu era în primul eşalon strategic, având deci timpul necesar pregătirii reacţiei;
- teritoriu vast;
- economie în plin avânt etc.

Prin anii 1960, se pare că SUA au optat să se sprijine pe Franţa pentru apărarea Europei. Italia şi Spania nu erau suficient

dezvoltate economic, iar celelalte ţări occidentale erau mult prea mici pentru a conta – susţine Laurent Chalard, în articolul pe care-l cităm aici.

Această logică se încheie odată cu căderea zidului Berlinului şi cu implozia URSS, în 1991, când realitatea bipolară nu mai avea sens. Dar de aici nu rezultă că, în epoca post-bipolară, vechile avantaje ale colaborării şi sprijinului reciproc intra-triumvirat sunt abandonate.

După logica lui Chalard, Franţa este în tabăra americană, în această nouă reconstrucţie geopolitică. Și nici nu s-ar putea altfel, de vreme ce SUA, Marea Britanie și Franța alcătuiesc un triunghi strategic esențial în gestionarea securității lumii.

Organizare piramidală în jurul SUA

SUA, singura superputere, este susţinută de un braţ drept, Marea Britanie, şi de un braţ stând, Franţa. Marea Britanie este un aliat principal al SUA, pe când Franţa are unele divergenţe, chiar dacă nu de fond, cu SUA.

Cele trei ţări au o putere economică foarte mare SUA – prima, Marea Britanie – a cincea şi Franţa – a şasea, o cercetare ştiinţifică foarte bine pusă la punct, precum şi o putere militară foarte mare (trei din primele cinci armate din lume), o forţă culturală remarcabilă (faimosul soft power), precum şi o influenţă foarte puternică (SUA în toată lumea, dar îndeosebi în Pacific, în Asia şi în America Latină, Marea Britanie în ţările Commonwealth-ului, Franţa în Africa.

Cooperarea nucleară militară

Cooperarea dintre cele trei ţări în domeniul nuclear este esenţială. Ea a început prin anii 1960, între Franţa şi Marea Britanie în problema bombei cu hidrogen. Robert Dautray, părintele bombei cu hidrogen franceze, arată, în *Memoriile* sale, că,

în 1967, britanicii au ajutat Franţa în conceperea acestei arme. William Cook, inginer militar britanic, i-a furnizat datele necesare generalului Thoulouze, evident, cu acordul conducătorilor celor două ţări.

La finele anilor 1970, Franţa angajează o cooperare cu SUA în ceea ce priveşte bomba cu neutroni, aşa cum o arată însuşi inventatorul bombei, americanul Sam Cohen, care a lucrat în acea perioadă cu francezii şi crede că respectivii conducători americani au dat francezilor secretul bombei cu neutroni. Preşedinte al Franţei era, în acea vreme, Valery Giscard d'Estaing.

Rezultatele eseurilor nucleare franceze din Pacific din anii 1995-1996 au fost partajate cu americanii, în vederea pregătirii simulării. Franţa a avut legături foarte consistente cu SUA şi în special cu Lawrence Livermore National Laboratory (LLNL) pentru punerea la punct a simulatorului său de eseuri nucleare, laserul Megajule (LMJ) din California.

Controlul exercitat de puterile decizionale mondiale

Este vorba de trei din cele cinci ţări membre permanente ale CS al ONU (China, Rusia, SUA, Franța, Marea Britanie). Cele trei țări – SUA, Franța și Marea Britanie – alcătuiesc triumviratul puterii în CS al ONU. Cu mici excepţii (evident, din cauza Franţei), aceste trei mari puteri din CS al ONU au acţionat unitar.

La începutul anilor 2012, în problema crizei din Siria, Rusia şi China s-au opus oricărei intervenții, dar triumviratul a acţionat unit. Existenţa unei structuri militare integrate NATO constituie încă un argument al forţei Triumviratului. Cele trei țări – toate țări nucleare – alcătuiesc, împreună, o forță colosală, evident, în jurul SUA, care re și va avea un cuvânt greu de spus în managementul mediului internațional de securitate.

SUA reprezintă cea mai mare putere navală a planetei, iar forțele armate americane sunt dispuse în cele mai importante puncte strategice ale planetei. Forțele armate ale Franței și ale

Marii Britanii controlează, de asemenea, zonele tradiționale, într-o relație de complementaritate cu SUA.

Armatele Franţei şi Marii Britanii, îndeosebi în domeniul Forţelor Navale, depăşesc, din anumite puncte de vedere, pe cele ale Chinei şi Rusiei.

Prezenţă militară planetară

Zonele de interes strategic cer o prezenţă militară planetară.

1. Prezenţa militară: Ţările Triumviratului sunt prezente în punctele strategice vitale, cum ar fi, spre exemplu, strâmtorile.

2. Intervenţia militară: Irak, Somalia, Bosnia, Kosovo. Afganistan, Libia etc.

3. Probabil că Iranul este următoarea ţintă, dacă nu se găsesc alte soluţii.

Acest Triumvirat, susţine autorul, în viitorul apropiat, trebuie să cedeze, totuși, locul unei lumi multipolare. Creşterea populaţiilor, dezvoltarea celorlalte ţări, îndeosebi a celor din BRICS dar nu numai, fac din ce în ce mai desuetă această ierarhizare. Dar, deocamdată, nu se poate renunța la ea.

Contestatarii triumviratului

Rusia, China şi „nebuloasa islamică” sunt printre principalii contestatari ai acestei structuri. În general, lumea se opune politicii de forță, dar dominanța strategică nu se poate realiza decât printr-o astfel de politică, desigur, în forma mai subtile, dar fără să afecteze esența filosofiei și fizionomiei puterii.

Rusia prezintă o ameninţare foarte serioasă, datorită arsenalului său nuclear, iar China devine din ce în ce mai mult o putere economică extrem de prolifică, foarte capabilă să genereze, în timp, și o putere militară pe măsură.

Instalarea scutului antirachetă, care, în concepţia americană, vizează, apărarea împotriva rachetelor Iranului, afectează, în viziunea Moscovei, şi Rusia.

Demonstraţia făcută de Rusia pe timpul intervenţiei în Georgia în august 2008 arată că această țară, membră permanentă în CS al ONU, nu este dispusă să cedeze nimic din prerogativele sale de mare putere.

China se confruntă cu unele probleme interioare (Xianjiang, Tibet), dar are toată grija pentru a slăbi puterea triumviratului în lume. China este o mare putere în dezvoltare accelerată și una dintre primele țări din lume (după SUA și UE, deși UE nu este o țară), în ceea ce privește puterea economică, concretizată într-un PIB de 12.610 miliarde dolari (în 2012). De fapt, China este pe locul doi în lume, după SUA, în ceea ce privește capacitatea economică și valoarea PIB, calculat după puterea de cumpărare.

5.3.2. Unipolarismul

În cei doi ani dintre căderea Zidului Berlinului şi disoluţia URSS, George Bush, senior, şi Mihail Gorbaciov au realizat această idee de *nouă ordine mondială*.

Ideea este formulată de Bush la 11 septembrie 1990 într-un discurs în cadrul Congresului. Gorbaciov a încercat reformarea sistemului socialist din Uniunea Sovietică – vestitele Perestroika și Glasnost –, dar sistemul de degradase deja substanțial, atât sub presiunea Occidentului și efectului strategiei americane de îngrădire, cât și sub presiunea propriilor metehne de dictatură interioară, de autoizolare și de autoîngrădire față de exterior.

Urmează războiul din Golf din 1991, când cei doi adversari și parteneri – SUA și Rusia încă sovietică – au fost pentru prima dată de acord.

Şapte luni mai târziu, administraţia Bush-tatăl organizează, la Madrid, o conferinţă pentru relansarea procesului de pace israeliano-palestinian. Cu această ocazie, a prezentat *strategia de*

expansiune mondială a economiei de piaţă, ca o expresie a valorilor comune. De fapt, această expansiune era o ofensivă cu efect geopolitic extrem de subtil, dar și de complicat. Pentru că, dincolo de această economie, mai exact, prin această economie, se continua un război financiar complicat şi nemilos. Criza din 2008 avea să confirme pe deplin această afirmație.

Apare astfel – susține Dominique Vidal – faţa unui nou Imperiu. SUA se transformă într-o ***hiperputere*** (termen inventat de ministrul francez de externe, Hubert Vedrine) care se implică masiv în guvernarea lumii. Astfel George W. Bush şi neoconservatorii revendică dreptul Americii de a fi garant al libertăţii şi de a conduce, pe această bază, lumea.

În *Marea Tablă de şah*, publicată în 1989, Zbigniew Brzezinski prevede eşecul *perestroika* şi *glasnost*. Era normal să fie așa, de vreme ce aceste două concepte – simple metafore într-o lume încrâncenată în bătălia pentru putere și dominare strategică – nu puteau fi decât un fel de frecție la un picior de lemn pe care înșiși sovieticii au privit-o nu doar cu rezerve, ci și cu buimăceală. Rusia strategică înțelesese deja că, în noua configurație a lumii, avea nevoie de o regrupare în spațiul esențial, pentru a relua procesul de la capăt, adică de unde ăl lăsaseră țarii, și a-și reconstrui puterea mondială pe baza teritoriului său imens, adică a resurselor uriașe pe care le adăpostește acesta și a retehnologizării țării.

În *Sfârşitul istoriei şi ultimul Om*, publicată în 1992, Francis Fukuyama inventează finalul istoriei, în sensul că finalul Războiului Rece înseamnă victoria democraţiei liberale asupra oricărui alt regim. Această victorie este considerată, de către majoritatea teoreticienilor occidentali ca firească și definitivă, întrucât, în viziunea multora, socialismul viciase mediul natural al oamenilor și vechile rânduieli care se statorniciseră aici de mii de ani, îngrădind pur și simpli concurența și libertatea dezvoltării.

Samuel P. Huntington, în *Ciocnirea civilizaţiilor*, apărută în 1997, trece de la ciocnirea ideologică la cea culturală, protagoniştii

principali fiind iudeo-creştinismul şi islamul. Dar cartea lui Huntington – una dintre cele mai bine vândute,mai controversate și mai ciudate cărți din literatura politico și geopolitică – ofensează pur și simplu civilizațiile, efectul războaielor de eliberare, epoca națiunilor și realitățile construite în urma celor două războaie mondiale. Desigur, aceste realități sunt departe de a fi perfecte, dar profesorul american trece pur și simplu peste ele, întorcându-se la o realitate geopolitic – și aceea simplificată la maximum – existentă înainte de cele două războaie și negată tocmai de vehemența celor două mari confruntări militare. Dar, în ceea ce privește relațiile dintre oameni și dintre state, nimic nu este definitiv.

Noul imperiu global

Noul Imperiu era prevăzut pe termen lung, mai ales prin anii 1990. Se considera atunci că a apărut o superputere unică, de dimensiunea planetei, aceasta fiind, evident, SUA (jurnalistul Paul-Marie de la Gorce[32] etc.).

Trei atribute ale superputerii SUA: economia, domeniul politico-militar şi domeniul ideologico-cultural justifică noua viziune de superputere sau de hiperputere unică pe care unor dintre analiști o acordă Statelor Unite. Și, cel puțin pentru ultimul deceniu al secolului al XX-lea și primul deceniu al secolului al XXI-lea, această viziune se justifică. Americanii au pierdut – în cele două războaie mondiale și în războiul rece – infinit mai puțin decât a pierdut restul lumii, mai ales rivala sa, Uniunea Sovietică, recte Rusia – și a câştigat, cel puțin până la noua resurecție a Germanie și la emergența Chinei, mai mult decât oricare altă țară de pe planeta Pământ.

Astăzi, SUA par a fi ieşit din complexul vietnamez și a nu-și mai aduce aminte sub nicio formă de experiența coreeană.

---

[32] Ase vedea și lucrarea, cu totul deosebită, 39-45, Une guerre inconue (Flamarion 200

Aşa a fost atunci. Dar, între timp, lucrurile s-au mai schimbat.

Ceea contează acum şi, mai ales, de acum înainte în bătălia pentru supremaţie – scrie britanica *Susan Strange* – este puterea structurală a Americii, aceea de a concepe şi determina structurile economiei politice globale, deci de „a alege şi modela structurile în cadrul cărora celelalte ţări, instituţiile lor politice, întreprinderile lor şi profesioniştii lor trebuie să opereze.” SUA trebuie deci să creeze cadrul și matricea în care va evolua lumea.

Dar britanica s-a înşelat. În loc să se stabilizeze şi să opereze în cadrul unor structuri economice, politice şi militare generate sau sugerate de SUA, procesul globalizării a mers din criză în criză (probabil, datorită grabei cu care s-a încerca impunerea acestui proces), cele mai cunoscute fiind criza asiatică din 1998 şi ce a subprimelor din 2008.

Apoi SUA s-a afundat în criza Irakului şi în cea a Afganistanului, iar epoca Bush s-a încheiat. Alegerea (şi realegerea, în 2012) a lui Barak Obama dovedeşte, cel puțin aparent, o altă orientare geopolitică și geostrategică din partea americanilor și începerea lichidării sau măcar a ameliorării efectelor generate de o poziție agresivă și nerealistă a unora dintre administrațiile ante-Obama. Dar și această afirmație trebuie luată în relativitatea ei, pentru că, oricum, SUA nu se mai poate întoarce, într-o epocă a globalizării, a interdependențelor deja vitale, deja organice, la o doctrină izolaționistă, precum a fost cea elaborată în 185 de James Monroe.

Este însă foarte posibil ca americanii să fi renunțat la politica și strategia lor vitală de containment (nu poți încercui toată lumea!) și să fie pe cale de a adopta o politică a supravegherii totale a întregului glob pământesc, o atitudine în rețea și de rețea și o strategie a consolidării unor puncte sau zone strategice cheie, necesare intervenției oportune. Din strategiile făcute publice nu rezultă foarte clar așa ceva, dar din modalitățile de amplasare a forțelor și mijloacelor din prioritățile relațiilor și diplomației

exterioare, ca și din construcție strategiilor de securitate și a parteneriatelor strategice, inclusiv din relațiile cu China, cu India și cu alte țări importante pentru americani, se poate deduce un nou tip de flexibilitate și o oarecare nuanță în reorientarea strategică.

Etapa deschisă de Obama (2009)

Apare, cu alte cuvinte, cerinţa ca SUA să-şi adapteze strategia la mijloacele de care dispune. Iar aceste mijloace sunt din ce în ce mai perfecţionate. Este însă adevărat că modul în care sunt prezentate ele în discursul politic diferă substanţial faţă de cel aventuros, categoric şi revanşard al lui George W. Bush. Dar de aici nu rezultă că America a renunţat la strategiile ei ofensive, ci doar că şi le-a nuanţat mai realist.

Acest lucru este foarte clar exprimat în discursul de investitură al preşedintelui Barack Obama din 20 ianuarie 2009, prin care a precizat: „America este din nou pregătită pentru a conduce”. Dar nu doar prin *hard power*, ci mai ales prin *soft power*. Adică, negociere în loc de război, empatie în loc de ostilitate, dialog al civilizaţiilor în locul şocului lor.

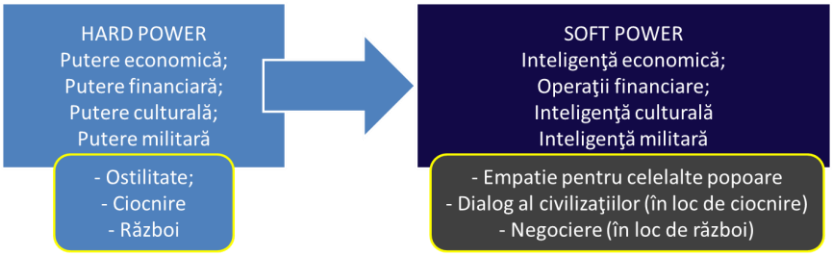

Justificarea şi efectele etapei Obama

Afirmarea leadership-ului american într-o Conferinţă a lui Obama se bazează pe unele noi realităţi ale căror puncte esenţiale par a fi următoarele:

- declinul relativ al puterii americane, care urcase vertiginos datorită celor două războaie mondial (pierderile americane în cele două RM au fost de 126.000, în primul, şi, respectiv, 418.500 de oameni, în cel de al doilea); în timpul Războiului Rece, SUA producea 20% din bogăţia planetei şi aloca jumătate din cheltuielile militare ale lumii;

- în perioada 2000-2008, PIB-ul american a crescut cu 50%, dar cel mondial a crescut cu 55 %. Dar SUA sunt ţara cu cele mai mari datorii publice (în februarie 2012 datoria publică americană a depăşit PIB-ul american care era totuşi, de peste 14.500 miliarde dolari;

- datorită crizei subprimelor, 10% din întreprinderile americane au dispărut și șomajul a crescut de la 5% la 10%;

- armata americană l-a învins pe Saddam, însă SUA nu a rezolvat problema Irakului şi nici pe cea a Afganistanului, ci, dimpotrivă, aceste intervenţii au întărit regimul molahilor în Iran și forța talibanilor în Afganistan;

- Decizia SUA de a ataca Irakul a afectat pentru prima dată coeziunea occidentală;

- a crescut puterea și motivația BRIC şi, mai recent, a BRICS.

Aceste argumente sunt doar câteva. Dinamica relațiilor internaționale în epoca de după Războiul Rece este complicată. Modelul american nu este chiar unicul care să permită o dezvoltare durabilă. Și oricum, modelul occidental de dezvoltare durabilă se bazează pe o strategie de forță, adică pe dominanța strategică asupra zonelor cu resurse și asupra piețelor. Dar, chiar dacă o astfel de dominanță se sprijină pe liberalizarea piețelor, atâta vreme cât discrepanțele financiare, tehnologice, economice, informaționale etc. sunt uriaşe, iar decalajele enorme, competiția pieței va duce la creșterea bogăției bogaților și la accentuarea dramatică a sărăciei săracilor. Dominanța financiară, economică, tehnologică și informațională va aduce totdeauna avantaje dominatorilor. Criza din 2008 a demonstrat încă odată că un astfel de model este nu

numai părtinitor, limitativ, performant pentru unii şi înrobitor pentru alții, ci şi primejdios. Este foarte posibil ca mediul de securitate să se degradeze în continuare, iar efectele să ducă din nou la o catastrofă mondială cu consecințe imprevizibile.

5.3.3. Bipolarism, unipolarism, multipolarism

Trecerea de la bipolarism la unipolarism şi, apoi, la o fază premergătoare a multipolarismului s-a făcut, cum toată lunea știe, printr-o etapă unipolară (UP), datorită hiperputerii americane. Cu alte cuvinte, această povară a căzut, după finalul Războiului Rece, pe umerii principalului său beneficiar. Dar, în perioada 1990-2000, datorită declinului puterii americane şi ascensiunii puterilor emergente – îndeosebi a țărilor BRIC, ulterior BRICS –, apare o nouă ordine care tinde spre multipolarism. Este, desigur, doar o tendință. Oricum, bipolarismul, unipolarismul, pluripolarismul sau multipolarismul înseamnă, pentru marea majoritate a țărilor şi populațiilor lumii cam acelaşi lucru. Aceste formule sunt importante, chiar vitale, mai ales pentru cei care dețin puterea, adică pentru marile puteri şi organizațiile care le susțin efectiv. Pentru că, aşa cum bine se știe, nu există organizație internațională importantă, nici chiar ONU, care să nu susțină marile puteri care efectiv au creat-o şi care efectiv o finanțează substanțial. Restul lumii beneficiază doar indirect de aceste organizații şi de aceste formule de stăpânire a lumii şi de asumare a responsabilității managementului global, în sensul speranței prevenirii unor noi catastrofe de talia celui de-Al Doilea Război Mondial.

Ediţia din 2010 a anuarului *Starea lumii*, coordonată de Dominique Vidal şi Bertrand Badie se numeşte: *Marea cotitură?* Este, de fapt, tocmai un semn de întrebare sau, mai degrabă, un semn de îndoială generat de o nouă orientare impusă de un nou lider al puterii reale a lumii şi realitatea crizelor şi măsurilor anti-criză pe care le suportă, în principal, țările sărace prin noi împrumuturi înrobitoare.

Două chestiuni importante se pot releva în această privință:

- Preşedinţia Obama, care a schimbat esenţial orientarea strategică mai ales privind Orientul Apropiat și chiar Orientul Mijlociu și Afganistanul;

- Conflictele în curs şi criza financiară, care nu dau semne nici de ameliorare, nici de soluționare, nici de relevare profundă a cauzelor lor și a unor posibile politici și strategii de soluționare, de contracarare și cu atât mai puțin de prevenire.

Ultimele sunt efectiv de natură structurală: reechilibrarea raportului de forţe în favoarea BRIC, precum şi reîntoarcerea Rusiei pe scena internaţională.

Desigur, BRICS nu este nici alianță, nici uniune, nici o structură integrată sau în curs de integrare, ci mai mult un forum în care țările participante – țări foarte diferite din toate punctele de vedere – realizează posibile suporturi de politici și strategii de contracarare a puterii discreționare și de stimulare a emergenței. Spre exemplu, unul dintre obiectivele acestui forum este acela de a realiza o bancă mondială care să funcționeze pe alte principii decât cele care au transformat actualul sistem financiar al lumii într-un cămătariat legal, într-un domeniu care tinde să controleze absolut totul și să genereze, voit sau nu, conflictualitate endogenă și evoluții haotice, imprevizibile și, deci, negestionabile.

Au avut loc și alte mutații esențiale care atestă această tendință spre contracarare complicată a puterilor discreționare. Caracterul simbolic al trecerii de la G 8 la G 20 dar şi de la G 8 la G 2 (SUA-China, ca şi SUA-Rusia) face parte efectivă din multele măsuri și din multele expresii ale noilor tendințe și ale noilor realități, cu efect geopolitic ce se dorește a fi stabilizat sau măcar, în parte, așezat.

Schimbările climatice (reîncălzirea planetei) reprezintă şi ele tot o evoluţie structurală. Dar, în opinia noastră, aceste schimbări climatice – care nu au schimbat radical, dramatic, modul de viață al oamenilor, ci doar au înăsprit unele condiții, în primul rând datorită comportamentului sălbatic al omului față de natură (tăierea

excesivă a pădurilor, spre exemplu) – sunt mai puțin importante decât comportamentul sistemului financiar, ale grupurilor oligarhice, ale rețelelor mafiote, ale criminalității transfrontaliere și chiar ale unora dintre marile puteri sau dintre țările care au făcut parte cândva din marii imperii și care doresc efectiv sfărâmarea actualului sistem internațional bazat pe state, sau revenirea la fostele imperii sau, și mai rău, globalizarea cu de-a gloata a lumii și supunerea ei orbească unor așa-ziși elitiști sau iluminați care, vezi Doamne, ei, ei și numai ei sunt destinați să conducă toată lumea.

Țările din BRICS nu au asemenea viziuni, nici asemenea obiective strategice, ci încearcă doar să echilibreze niște raporturi care au luat-o razna.

Situația țărilor din BRICS, pe scurt, este următoarea:

GRUP	**ŢĂRI**	**SUPRAFAŢĂ**	**POPULAŢIE**	**PIB (Mld.$)**	**Chelt. milit.**
		Km^2	Iulie 2012	2011	%
Occid.	SUA	9.826.675	313.847.465	15.290	4,06
	UE	4.324782	503.824.373	15.650	
	TOTAL	**14.151.457**	**817.671.838**	**30.940,000**	
BRICS	Brazilia	8.514.877	199.321.413	2.324	1,7
	China	9.596.901	1.343.239.923	11.440	4,3
	India	3.287.263	1.295.073.612	4.515	2,5
	Rusia	17.098.242	142.517.670	2.414	3,9
	Africa de Sud	209.090	48.810.427	562.200	1,7
	TOTAL	**38.706.373**	**3.02.8963.045**	**21.255,200**	

Brazilia

Brazilia se situează pe locul zece în lume în ceea ce privește valoarea PIB-ului, ceea ce spune foarte mult despre această țară uriașă. Cea mai mare economie din America Latină. Creştere 5 %, în 2010. În pofida crizei, şi-a sporit rezervele la 24 % (Rusia 10 %, China 19 %, India 12 %). Rezerva de devize a Braziliei este de 240 miliarde de dolari. Atrage investitori. În 2014, câștigă cupa mondială la fotbal, iar în 2016, se vor desfășura aici Jocurile Olimpice..

Este pe locul unu în lume la producţia de avioane de curierat mediu, pe locul trei ca putere aeronautică, pe locul 6 în construcţia de automobile, pe locul 7 la producţia de hârtie, pe locul 8 la producţia de plastic, pe locul 5 la producţia de cauciuc, pe locul 9 la producţia chimică. Posedă 8 % din suprafaţa cultivabilă şi 12 % din resursele de apă. Mai mult, deține rezervorul de oxigen al lumii, jungla Amazonului.

Rusia

A cunoscut o scădere în urma crizei: - 7,9% în 2009. Totuși, Rusia deține 60% din exporturi la gaz şi petrol. Creşterile din 2010 au fost de la 2 % la 5 %. Este pe locul unu în lume la producţia de gaze, pe locul doi la producţia de petrol pe locul şase la producţia de cărbune. În plus, Rusia dispune de o foarte puternică industrie grea.

India

India este o țară formidabilă, care se dezvoltă foarte rapid: ritmul ei atinge procente semnificative: 9%, apoi 7,2 % în 2009-2010, 8 % în 2010-2011 şi 9% în 2011-2012. India este a doua țară în lume ca populație (după China), iar ritmul de creştere în continuare a populației este unul semnificativ. De asemenea, India

este a patra putere agricolă mondială şi a treia în producţia de cărbune. PIB-ul său se realizează astfel: 18,1 % din agricultură, 29,5 % din industrie şi 52,4% din servicii:

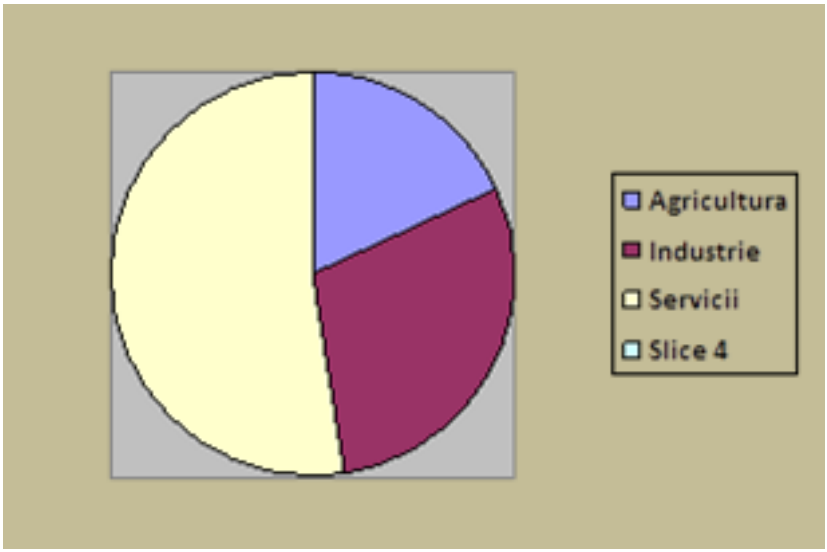

Schema nr. 13. Situaţia economică a Indiei

China

Stephen King, principalul economist de la banca HSBC afirmă că lumea în care trăim „nu este condusă de SUA, ci de pieţele în expansiune, al căror motor este China”.

China este una dintre marile ţări ale lumii, ţara cu cea mai numeroasă populaţie (1.343.239.923 locuitori). Chinezii ştiu, încă din antichitate, că ţara lor se află în centrul lumii şi de aceea China nu este expansivă, în sens occidental. Ea nu pleacă, nu emigrează, ci se extinde, dar nu prin cucerirea altor state sau prin schimbarea regimurilor lor politice, ci şi se extinde într-un mod foarte inteligent. Aproape că nu există metropolă mare în lume, care să nu aibă cartier chinezesc. Chinezii cumpără pământ peste tot în lume: în Africa, în America Latină şi chiar în România. Chinezii au unul

dintre cele mai mari exporturi în lume, chinezii şi taiwanezii produc împreună 90% din calculatoarele lumii. Produc pentru marile firme de calculatoare. Chinezii au capacitatea extraordinară de a crea de a inventa – aproape toate marile descoperiri tehnologice și de altă natură de pe toate continentele – poartă o amprentă sinică.

Africa de Sud

Dispune de bogate zăcăminte de diamante, descoperite în 1867 şi de aur, descoperite în 1886. Emigranţi, imixtiuni, războaie. În 1910 ia fiinţă Uniunea Africii de Sud, care a devenit republică în 1961, după un referendum desfăşurat doar în rândul albilor.

În 1948, în această țară se duce o politică de apartheid care avantaja minoritatea albă. În ianuarie 2011, Africa de Sud a devenit membru nepermanent în CS al ONU.

Aşadar, țările care alcătuiesc BRICS sunt, aproape la toate capitolele importante printre primele din lume. Chiar dacă locația lor este diferită, ca și cultura lor, interesul geopolitic pare a fi unul care susține un astfel de forum și, în perspectivă, o astfel de entitate, care, probabil, intenționează să stopeze sau să diminueze puterea discreționară. Desigur, a o astfel de perspectivă, ar fi împotriva obiceiurilor civilizațiilor cunoscute ale planetei, mai ales a obiceiurilor și intereselor marilor puteri care au dominat lumea, dar de aici nu rezultă că ar trebui să i se acorde atenție sau că un astfel de proiect, dacă există, nu poate fi, în anumite condiții, realizabil.

5.3.4. Controlul geostrategic și geopolitic al mediul de securitate

Războiul Stelelor şi actualul concept de Apărare Antirachetă nu reprezintă altceva decât modalităţi de adaptare a conceptului

strategic la noile ameninţări considerate a fi generate de statele cu probleme sa de statele ostile Occidentului.

Statele categorisite ca prezentând o amenințare nu au capacitatea Rusiei şi nu pot ameninţa în mod direct SUA, dar se consideră că pot crea unele probleme aliaţilor.

În 1999, a fost creat NMD (National Missile Defense Act), care înseamnă desfăşurarea unei Apărării Antirachetă de Teatru (TMD). Aceste concepte – după cum se știe, realizate deja – sunt normale într-o lume în care amenințarea strategică numărul unu, o amenințare de tip catastrofal, o reprezintă rachetele balistice nucleare și, în general, arma nucleară. Dar, înarmarea nucleară, ca și sistemele de protecție și apărare împotriva ei, trebuie să se afle, potrivit tratatelor care s-au semnat în acest timp, tot în echilibru. Adică, orice sistem amplasat undeva degradează echilibrul strategic dintre marii deținători de arme nucleare și, ca atare, cel care se simte în inferioritate, considerând că o astfel de situația reprezintă o amenințare la adresa sa, va lua măsuri în consecință, dar nu neapărat prin amplasarea unor sisteme asemănătoare, ci și prin amplificarea arsenalelor ofensive. Se pare că păstrarea echilibrului nuclear strategic a devenit chiar mai important decât reducerea armamentului nuclear.

Se pune însă o problemă extrem de dificilă: Programele GPALS (Ground Protection Against Limited Strike) şi Missile Defense (MD) relevă, din punct de vedere tehnic, cam acelaşi lucru. Dar amploarea lor a fost redusă, întrucât și amenințarea majoră (cea din partea Rusiei) nu a mai părut atât de acută. Mai mult, Statele Unite și Rusia au, acum, un parteneriat strategic și este greu de presupus că adversitățile mai sunt aceleași ca în epoca Războiului Rece. Rușii livrează americanilor cam 14 la sută din necesarul lor de petrol, iar Uniunii Europene în jur de 70 la sută din cantitatea de gaze naturale. În acest caz, vor puteau oare controla americanii cele două blocuri regionale – aliaţii euro-mediteraneeni și pe cei din blocul asiatic? Dar pe celelalte puteri nucleare?

În realitate, americanii – evident, împreună cu NATO, pe care ei l-au creat și tot ei sunt cei care-i asigură marea majoritate a forțelor și mijloacelor – realizează și modernizează un sistem de control strategic al mediului de securitate, urmărind, desigur, mai multe obiective, dintre care printre cele mai importante, după opinia noastră, pot fi situate și următoarele:

- asigurarea unui dispozitiv care să permită Statelor Unite supravegherea continuă a întregului spațiu cosmic, aerian, terestru, maritim și cibernetic;
- prevenirea surprinderii strategice;
- asigurarea condițiilor pentru acțiuni strategice, operaționale sau tactice preventive și preemptive;
- controlul geopolitic al resurselor și mai ales al rutelor de transport al acestora;
- menținerea unui mediu de securitate favorabil intereselor SUA și aliaților;
- realizarea unui dispozitiv care să permită desfășurarea, în siguranță, a unor acțiuni pentru controlul permanent al spațiilor cu resurse, al pieţelor și al zonelor de falii strategice, antiteroriste și contrateroriste;
- controlul geopolitic al zonelor tradițional conflictual;

Fiecare dintre țările participante la o alianță sau alta, la o coaliție sau alta urmărește, în primul rând, interesul ei strategice, dar și asigurarea acelor condiții minime care să prevină un conflict devastator sau recrudescența unor politici și strategii periculoase pentru lumea democratică, îndeosebi pentru cea occidentală.

În acest sens, este foarte limpede că, dincolo de un *hard power* extrem de consistent – puterea armată americană este colosală, atât prin cantitate, cât mai ales prin calitate, forțele armate ale SUA dispunând de cele mai perfecționate mijloace de luptă existente pe această planetă –, americanii dezvoltă un concept foarte consistent de *soft power*, care constă în politici și strategii inteligente, în crearea unor structuri și entități *intelligence* deosebit de eficiente, în acțiuni de ordin cultural, în dezvoltarea unor

sisteme performante de supraveghere informațională, de influențare și de dominare informațională (info-dominare) a întregii planete și îndeosebi a zonelor de mare interes strategic, cum ar fi zona Pacificului, zona Orientului Mijlociu, zona Asiei Centrale și a Asiei de Sud-Est și chiar zona Oceanului Arctic.

Marea Britanie și *Franța* continuă să exercite influențe strategice semnificative în zonele lor tradiționale. Dar toate țările occidentale, împreună, controlează o zonă destul de importantă a planetei, iar acest lucru se simte deja în desfășurarea unor evenimente, începând cu implozia sistemului socialist din ultimul deceniu al secolului al XX-lea și continuând cu controlul mișcărilor din Orientul Mijlociu și din Nordul Africii.

Oferta geopolitică a Occidentului este extrem de tentantă: modernism, ieșirea din sloganuri, *high tech*, *IT*, drepturi ale omului, șanse, libertate, locuri de muncă bine plătite, performanță economică și socială, nivel de trai foarte ridicat, ieșirea dintr-un tradiționalism desuet și frustrant, democrație.

Aproape toate țările din lume – inclusiv Rusia, China, Brazilia și țările din Orientul Mijlociu – se pliază pe această ofertă, merg în această direcție. Cu toate restricțiile impuse de islamism, în Iran, spre exemplu, tinerii se îmbracă precum cei din Occident, preferă filme occidentale, chiar dacă unele dintre ele sunt proaste, violente și cu scene de neacceptat pentru religia lor, navighează pe Internet, folosesc telefoane mobile, preferă concertele gălăgioase, care-ți sparg timpanele, ies din convenționalism, iar modelul celor mai mulți este cel al tânărului american.

Mutaţii strategice esenţiale

În ultimele două decenii, s-au produs mutaţii extraordinare, dintre care cele mai importante sunt:

- destrămarea URSS;
- destrămarea Iugoslaviei;
- reunificarea Germaniei;

- apariția unor noi state care nu au existat niciodată în formula independentă pe harta lumii (Kosovo, Republica Moldova, Ucraina etc.);
- reînnoirea şi expansiunea puterii americane;
- extinderea capitalismului;
- globalizarea;
- emergenţa Chinei, Indiei, Braziliei etc.;

- proliferarea actorilor non-statali (grupuri de interese, ONG-uri și alte tipuri de organizații transfrontaliere, în afara celor internaționale oficiale, rețele etc.), care afectează statele naționale;
- schimbări climatice;
- criza sistemică a economiei capitaliste;
- crizele financiare etc.

Într-un cuvânt, putem spune că era ciocnirii entităților civilizaționale mari, de care vorbea Huntington, a căzut; noi spunem de aproape 20 ani, de când a apărut cartea lui, că civilizaţiile nu se bat între ele. Civilizaţii înseamnă culturi, culturile înseamnă sisteme de valori, valorile nu se bat între ele, nu sunt conflictuale, se bat între ele doar interesele unor grupuri din cadrul civilizaţiilor, dar asta este cu totul altceva. Este deja o altă realitate, o altă motivați și nu o simplă nuanţare. Spunând că civilizaţiile se bat între ele, îndrepţi islamul împotriva ortodoxismului, ortodoxismul împotriva catolicismului, daoismul împotriva budismului etc.. Păi cum o să fie aşa?! Îndrepţi un munte împotriva altui munte?!

Cartea respectivă *(Ciocnirea civilizațiilor...)* a fost însă foarte interesantă, pentru că scotea lumea din bipolaritate şi o trimitea către o altă dimensiune. Nu numai americani și rușii au valori și interese pe lumea aceasta, ci toate grupurile civilizaționale. Să se înţeleagă că acolo, pe această planetă, niște entități și niște areale culturale și civilizaționale, care au identitate

şi că aceste identităţi nu sunt armonioase şi nici inerte, ci se confruntă efectiv între ele, pentru că interesele lor o cer.

Sigur că preşedintele Obama a fost criticat, a fost hulit, câte nu a păţit el pentru exprimarea curajului de a spune că nu doar har power-ul este important, ci și soft power-ul! A terminat astfel cu războiul fizic împotriva terorismului, a scos forţele din Irak, dar nu și efectele, sistemele, conceptele și softurile implementate, în 2014 vor fi retrase, în cea mai mare parte forțele americane și cele ale ISAF și din Afganistan, iar ce se va întâmpla după aceea vom vedea. Atâtea zeci de mii de oameni ai SUA, ai NATO, ai coaliției antiteroriste împotriva câtorva mii de talibani… Cel puțin, așa se spune. Dar Afganistanul are o populație de peste 31 de milioane de oameni, majoritatea dintre ei fiind căliți în zecile și chiar sutele de ani de războaie de atriție, total asimetrice. Evident, acolo, în Afganistan, aşa cum am subliniat mai sus, există o este o miză geostrategică, pentru că ţara aceea se află la limita dinspre Oceanul Indian a Asiei Centrale și a foaierului perturbator, dar dispune şi de anumite resurse strategice descoperite în ultimii ani (cupru, litiu etc.). Afganistanul este şi un punct important, este vorba de două trecători dinspre *heartland*-ul de odinioară și de acum, spre *rimland*-ul de odinioară și de acum.

Ţările islamice, împreună, chiar dacă nu par foarte unitare, dar, fiind legate prin acelaşi concept religios şi având un mod de viaţă şi o percepţie asemănătoare asupra foarte multor fenomene, constituie o forţă uriaşă. O forță care se simte ofensată,amenințată, atât de Vestul înalt tehnologizat și cuceritor, cât și de Estul avid de resurse, de tehnologii, de ritmuri rapide de dezvoltare. De aceea spune şi Huntington că principala ciocnire va fi între ei şi civilizaţia vestică. Nu ştim dacă va fi aşa! Nu credem că va fi chiar aşa! Conflictualitatea lumii nu se dezvoltă linear, iar populațiile arabo-islamice au invadat deja continentul european și, probabil, nu va fi nevoie de un război pentru a-l cuceri. Și oricum, un astfel de război, după modelul celor cunoscute, este foarte puțin probabil, de vreme ce Statele Unite și țările Uniunii Europene sunt capabile

să opună oricărei acțiuni ofensive o contraofensivă disimetrică, în totală superioritate tehnologică, ceea ce echivalează cu lichidarea ab initio a oricărei încercări de a cuceri Occidentul prin război. Este un adevăr elementar, pe care oricine îl știe. Dar un astfel de adevăr nu poate fi bătut în cuie. Raporturile de forțe se pot schimba destul de rapid, în noile condiții.

Oricum, această competiție – care există cu adevărat – și acest mod de a o gândi creează foarte multe probleme mediului de securitate. Din păcate, între arme muzele nu tac, ci își adaptează mesajul la noile condiții. Oare nu muzele de sub linia pacifică au generat inspirația pentru atacurile de la 11 septembrie 2001?

Deşi nu suntem întru totul de acord cu necesitatea multipolarismului sau a oricăror alte forme de polarism, întrucât lumea civilizată n-ar trebui să aibă nevoie de așa ceva, trebuie să recunoaștem, totuși, că, încă din această etapă, se conturează din ce în ce mai mult trei sau patru centre de putere: SUA, Uniunea Europeană, China și Rusia sau, într-o altă structurare: Occidentul (SUA și Uniunea Europeană); țările BRICS; lumea islamică.

În anul 2030, principalele zece economii se pare că vor fi următoarele: 1. China; 2. SUA; 3. India; 4. Japonia; 5. Brazilia; 6. Rusia; 7. Germania; 8. Mexic; 9. Franţa; 10. Marea Britanie

Câte ţări sunt din G7 şi G8 aici? Puţine. Emergenţa acestor ţări care sunt ţări mari şi cu resurse va genera noi mutații în raporturile de putere. Probabil că, între timp, se va redresa şi Argentina, care a suferit una dintre cele mai cumplite crize şi a căzut jos de tot, nu știm neapărat datorită căror cauze (FMI-lui, care impune politici distructive pe plan național sau incapacității conducerii naționale de a rezolva problemele țării și de a nu face aproape nimic împotriva corupției și celorlalți factori distructivi) și, odată cu această mare țară și altele, îndeosebi din Asia de Sud-Est și chiar din Orientul Mijlociu. Dar politicile marilor bănci împrumuta și subjuga financiar toată lumea vor continua nu doar să facă victime, ci și să genereze uriașe suporturi de conflictualitate care pot avea efecte greu de imagina. Desigur, marea finanță chiar

crede, acolo, la vârfurile ei, că poate controla efectiv toată lumea. Și, de vreo două secole, chiar o și face. Acesta este, probabil, şi unul dintre motivele majore pentru care aproape toate conducerile statele care au încercat cumva să găsească şi alte modalităţi de a rezolva problemele economice şi nu prin împrumuturi înrobitoare cu dobânzi insuportabile și politici și strategii de înrobire şi de austeritate a populaţiilor şi ţărilor lor, au fost înlăturaţi de către această mare finanţă, spun unii, sau de cei care o susţin, spunem noi, de bătălia aceasta pentru un loc cât mai bun sub soare, pentru putere, piețe și resurse, pentru control politic, financiar, economic, informațional și militar.

Sunt încă mari țări și mari cercuri transnaționale care țin cu orice preț să impună ordinea pe care o doresc ele, să realizeze, capacități, capabilități, mecanisme și metodologii, tehnologii, politici și strategii de control mondial sau regional nu doar prin cunoaștere, dominare, disimetrie și influență, ci și prin folosirea armei financiare, cea mai cumplită armă a vremurilor de astăzi.

Relaţiile de între state pot fi relaţii de colaborare, bazate pe încredere, pot fi relaţii nonconfictuale, dar orice fel de relaţie se bazează pe un interes, iar interesul fiecărei ţări este să aibă un profit de pe urma relaţiei cu o altă țară, să obțină un avantaj, anumite garanții sau să fie la adăpost de uriașele valuri de pericole și amenințări pe care le generează această bătălie cumplită pentru piețe, resurse, putere și influență. Acesta este unul dintre motivele pentru care aproape toate țările europene doresc să facă parte din Uniunea Europeană. Mă duc în UE, pentru că vreau să beneficiez de un alt nivel de viaţă, de tehnologiile care sunt acolo, pentru că sper s-o duc mai bine, să valorific mai bine potenţialul meu, să găsesc şi eu o piaţă unde să-mi duc produsele mele, să mă ajute ca produsele mele să fie competitive și compatibile ca ale lor, să mă introducă în sistemul european de producție și de comerț, deci visez să creez și eu, în felul acesta, asistat și ajutat de acest complex uriaș, care este UE, putere, adică putere economică,

putere a creierului, putere a inteligenţei, putere culturală, militară chiar, putere a cunoaşterii.

Fiecare dintre entităţi, indiferent cum se va numi, stat, organizaţie nonstatală, organizaţie internaţională, instituţie internaţională, tratat, alianţă, regiune, oraş, familie etc., dar mai ales fiecare om vizează să-şi creeze, printr-un efort formidabil, o capacitate suficientă şi o capabilitate pe măsură. Capacitate însemnează să ai resurse, capabilitatea însemnează pricepere, cunoaştere, să poţi adică să le foloseşti și să obții avantajul pe care ți-l dorești.

Aceasta este raţiunea pentru care realiştii spun că relaţiile dintre state se bazează pe putere şi chiar dacă statele vor dispărea, tot nu va dispărea această modalitate de reconfigurare a entităţilor care vor deveni identităţi şi entităţi care contează în măsura în care contează, iar ca să conteze trebuie să dispună de resurse, de capacităţi, de capabilităţi, de o foarte bună cunoaştere şi, de aici, şi de politici adecvate pentru integrarea acestora într-un concept politic, şi strategic, operaţional şi raţional. Aceasta este raţiunea pentru care se întâmplă ce se întâmplă. Vedem cu toții cât de complicată e lumea, cât de dificile sunt de armonizat aceste interese, cât de greu este să accepți că nu valorile, ci interesele – mai ales interesele dominante ale unor state și entități lacome și lipsite de orice moralitate – sunt vinovate de transformarea competiției lumii, în conflictele ei distrugătoare, în războaiele ei.

Pentru analiza acestei dinamic a armoniilor, competițiilor, crizelor, conflictelor și războaielor este foarte importantă, cum subliniam și în capitolele anterioare, dimensiunea geopolitică. Este important să știm cât mai exact și cât mai profund ce importanţă are spaţiul geografic, cu valorile lui, cu mediul pe care-l creează, cu ambientul, cu dezvoltările infrastructurale, cu resursele naturale care mai există, cu bioticul şi abioticul lui, ce importanţă are acesta pentru fiecare dintre noi și cum se configurează și cum se reconfigurează politicile statelor, ale instituțiilor internaționale

(care se află în slujba statelor și nu invers) și, în cele din urmă, care sunt și care pot fi efectele.

Conceptul geopolitic se constituie pe baza armonizării, corelării, aducerii în aceeași gândire, în acelaşi argument, în acelaşi raționament, a tuturor acestor dimensiuni, punându-le în balanţă, comparându-le pe alte tale cu ale celuilalt, pentru a vedea care sunt și unde sunt problemele, care sunt zonele conflictuale și care este sau poate fi decizia optimă. Există încă „egoismul planetar, egoismul statelor", dar de aici nu însemnează că statele nu colaborează între ele. Şi încă ceva. Există Uniunea Europeană, au existat Tribunalul Penal pentru Iugoslavia şi cel pentru Ruanda, există Curtea Penală Internaţională, există Curtea Internaţională de Justiție, există o mulțime de alte instituţii care sunt transnaţionale. Aceste instituţii nu sunt deasupra statelor şi nu sunt împotriva statelor. Sunt instituţii create de state pentru a le ajuta să rezolve coerent și consistent diferendele dintre ele, pe de o parte, și, pe de altă parte, de ale ajuta pe state să-şi rezolve inclusiv problemele interne pe care nu şi le pot rezolva singure. De pildă Justiția dintr-un statul nu-l poate judeca pe preşedintele acelui stat, care are imunitate pe tipul mandatului, dar Curtea Penală Internaţională de la Roma, da. Sunt destui oameni de stat, imuni în țara lor, care iau măsuri extrem de grave, pentru care, acolo, în țara lor, nu pot fi judecați. Nu poate fi judecat mici Bush, care a declanşat un război împotriva Irakului, pe motivul existenței unor arme de distrugere în masă cu care Saddam Hussein amenința vecinii (arme care n-au existat), nici alți șefi de state care au devenit dictatori, impostori, distrugători de valori naționale și chiar criminali.

Sunt chiar instituții sau membri ai unor instituții ale statului care susțin și încurajează comportamentul dictatorial al unor conducători, care îi ajută pe aceștia să distrugă probele comportamentului lor ilegal. Exemple sunt suficiente. Unele dintre ele au și ajuns în fața tribunalelor internaționale de care vorbeam. Altele, poate, nu vor ajunge niciodată. Există încă mult arbitrariu, mult subiectivism și mult voluntarism la nivelul unora dintre instituțiile

naționale și internaționale care au tocmai rolul de a înlătura aceste tare, de a ajuta statele să rezolve problemele dificile cu care se confruntă. Dar, chiar la nivelul unor instituții ale Uniunii Europene, subiectivismul și voluntarismul fac casă bună cu interesul unor grupuri de presiune, al unor partide sau al unor cercuri de interes. Bruxelles-ul nu hotărăște totdeauna în favoarea popoarelor europene, ci doar a unor lideri sau ai unor cercuri de interes. Dacă Uniunea Europeană va funcţiona în continuare aşa, sunt puține șanse ca ea să reziste, sub semnul duratei, altfel decât ca o uniune forțată, de tip imperial, care să concentreze puterea în mâna unor cercuri, care vor decide sau vor impune anumite tipuri de decizii. Ceea ce, evident, nimeni nu dorește. Aceasta înseamnă, pe de o parte, imixtiune grosolană în administraţia statelor, ceea ce nu este permis, şi, pe de altă parte, umilirea instituţiilor de drept din ţara respectivă şi a populaţiei. Sigur că lucrurile pot fi nuanţate aici. Nu sunt numai aşa sau aşa. Dar, deocamdată, sistemul internaţional este organizat pe bază de state şi toate aceste puteri europene tradiționale – Germania, Franţa, Marea Britanie –, ca și cele globale – Statele Unite ale Americii –, sau emergente – China, Rusia, India, Brazilia, Africa de Sud, adică țările BRICS –, dar nu numai, nu fac altceva decât să-şi sporească acţiunile şi activităţile pentru a-şi consolida puterea și a-și dezvolta capacităţile ca să poată să gestioneze mai bine puterea și influența, asigurându-și, ca și Statele Unite, China sau Rusia, un rol dominant și, în mod corespunzător, accesul neîngrădit la piețe, resurse, tehnologii înalte și, deci, condiţii de viaţă mai bune pentru populaţiile lor. Desigur, aceste puteri care se doresc a deveni centre de putere ale lumii, își asumă și responsabilitatea prevenirii și descurajării conflictelor şi războaielor, sau, dacă acesta izbucnesc, controlul lor strategic, adică oprirea lor sau câştigarea lor, prin intervenții cât mai departe de frontierele lor și de arealele lor geopolitice de interes major. Pentru că nu poţi să ai numai o soluţie, trebuie să ai şi alternativă. Geopolitica ne ajută să înţelegem aceste conexiuni.

În loc de concluzie

În 2020, PIB-ul primelor şapte ţări emergente (cele patru ţări care alcătuiesc forumul BRIC, plus Mexicul, Indonezia şi Turcia) va depăşi pe cel al ţărilor G7.

În 2030, principalele economii mondiale, așa cum arătam și în paginile anterioare, vor fi: China, SUA, India, Japonia, Brazilia, Rusia, Germania, Mexic, Franţa, Marea Britanie.

Dezinteresul preşedintelui american Obama pentru Europa și centrarea pe alte zone considerate a fi de importanță geopolitică majoră pentru America (Pacific, Asia Centrală, Asia de Sud-Est, Oceanul Arctic), reprezintă mai mult decât o realitate actuală, reprezintă un semnal pentru viitor. Europa de Vest și America de Nord au format, în timpul Războiului Rece o entitate geopolitică extrem de puternică, dar timpul acela a trecut. Emergența puterii schimbă fizionomia puterii.

Fiecare putere emergentă se bate pentru interesele sale naţionale. Naţionalismul a înlocuit marile confruntări ideologice. Deși toată lumea îl critică și îl consideră ca extremism (când este vorba de anumite țări), marile puteri nu se sfiesc să dovedească, în mai multe sau mai puțin noi, dar directe și categorice, un naționalism extrem de puternic, uneori foarte subtil, alteori, foarte virulent.

Și Uniunea Europeană începe să-și contureze ”naționalismul ” ei european, chiar dacă, deocamdată, marile idealuri și motivația unui europenism continental nu sunt nici prea clare și nu au nici tematici care să scoată oamenii în stradă (pentru idealuri, nu pentru a arunca cu pietre unii în alții), ci pentru a-și exprima entuziasmul, forța, interesul și energia de a le realiza. Globalizarea nu este percepută de nimeni ca un ideal, ci de aproape toată lumea ca o amenințare. Hubert Vedrine relevă riscul de a transforma bătrânul continent european într-un „idiot sat global”.

Europa trebuie să-și găsească o modalitate de a-și stăpâni destinul. În jur de 70% din populaţia europeană sprijină Politica

Externă şi de Securitate Comună, iar 80% din populaţie susţine că politica de securitate şi apărare europeană trebuie să fie independentă de SUA. Deja civilizația occidentală de care vorbea ilustrul profesor american Huntington, este fracturată. Ar fi bine pentru idealul european, dacă acest ideal ar exista cu adevărat. Dar în nici un caz această faliere nu poate servi aproape în nici un fel procesului de globalizare, așa cum este el impun acum. Oamenii nu acceptă această grabă. Chiar dacă multinaționalele, rețeaua și infrastructurile au redus aproape le zero distanțele, oamenii au încă nevoie de casa lor națională și de casa lor europeană. Geopolitică entităților și identităților renaște. Și, oricât de mari și de presante ar fi interesele unor grupuri de oameni care vor neapărat să conducă lumea – și chiar cred că o conduc – analiza geopolitică a realităților și tendințelor profilează alte concluzii care țin de recrudescența fenomenului identitar.

Desigur, în momentul de față, regulile de funcţionare a ONU şi filialelor sale CIJ, CPI, FMI, BM, OMC etc., precum și crearea unor instituții de mare forță – în principal, NATO și Uniunea Europeană – asigură dominația occidentală. Dar se pune tot mai direct o întrebare tranșantă: *În condiţiile emergenţei unor ţări puternice, precum cele amintite mai sus, această situaţie, considerată normală până acum, mai este, oare, acceptabilă ?*

Întrebări posibile

1. Cine a ieşit în avantaj la încheierea Războiului Rece?

2. Enumeraţi câteva din posibilele configurări geopolitice din perioada tranziţiei.

3. În ce constă geopolitica Triumviratului susţinută de Laurent Chalard?

4. De ce se sprijină triumviratul pe SUA, Marea Britanie şi Franţa?

5. Care sunt principalele obiective ale Triumviratului?

6. De ce trebuie să cedeze ţările Triumviratului locul unei lumi multipolare?

7. Când apare ideea unipolarismului?

8. Care au fost principalii teoreticieni ai unipolarismului?

9. Ce a adus nou Obama în geopolitica polarizării puterii şi influenţei?

10. Care sunt ţările BRICS?

10. De ce se opune BRICS unipolarismului?

11. Formulaţi o posibilă definiţie pentru multipolarism.

12. Care vor fi principalele economii mondiale ale anului 2030?

CAPITOLUL 6
GEOPOLITICA DE AREAL ŞI CEA A ZONELOR DE FALIE

6.1. Caracteristicile generale ale geopoliticii arealelor şi zonelor de falie
- *Configuraţii*
- *Teme predilecte*
- *Presiuni*

6.2. Geopolitica arealelor
- *Principalele posibile areale de interes geopolitic*
- *Areale, state, organizaţii şi instituţii internaţionale*
- *Caracteristici*

6.3. Zonele de falie. Perspectivă geopolitică
- *Definirea şi dinamica faliilor*
- *Falii şi efecte de falie*

6.4. Concluzii

6.5. Întrebări posibile

6.1. CARACTERISTICILE GENERALE ALE GEOPOLITICII AREALELOR ŞI ZONELOR DE FALIE

De când s-a reluat studiul geopoliticii, adică de prin anii ‘80, în Vest și, la noi, după 1991, aproape fiecare eveniment important din lumea aceasta şi fiecare domeniu are şi o abordare geopolitică. Putem spune chiar, fără a generaliza pripit, că s-a ajuns chiar la unele exagerări în ceea ce privește omnipotența geopoliticii, deși ea nu este decât o știință, mai exact o modalitate de a analiza presiunile dintre state, în condițiile extrem de complicate în care

este foarte greu să mai faci distincție între presiuni – înțelese în sensul în care le definea Conea – și multitudinea de interacțiuni condiționate de rețea, de procesul de globalizare, de intercondiționarea economiilor, de informația în timp real etc.

Dacă e vorba de politici, de strategii, de dimensiuni economice, informaţionale, culturale şi militare etc., se face apel şi la analiza geopolitică a zonelor respective. Această analiză este însă atât de complexă şi atât de complicată, încât, uneori, cei care o fac – dacă o fac – o simplifică atât de mult, încât nu rezultă decât ceea ce vor ei să rezulte sau o complică atât de mult, încât nu rezultă nimic.

Geopolitica arealelor şi zonelor de falie se referă la identificarea şi analizarea arealelor şi zonelor de falie, precum şi a presiunilor (pericolelor, ameninţărilor, vulnerabilităţilor şi riscurilor specifice) şi efectelor acestora, din punctul de vedere al statelor, adică al politicilor statelor privind arealele şi/sau faliile.

Configurațiile acestor zone sunt dinamice şi destul de diferite. Zonele se configurează, de regulă, de către fiecare stat în parte, în funcţie de interesele şi proiectele sale şi ale celorlalţi.

Temele predilecte se referă la presiunile exercitate îndeosebi de către centrele de putere, dar nu numai, asupra acestor spaţii, la rolul resurselor energetice, la identitatea și importanţa lor economică, politică şi strategică, la populaţii şi vecinătate, la migraţii şi managementul crizelor etc.

Presiunile care se întâlnesc aici sunt de cel puțin patru feluri:

- exercitate de state în mod direct asupra zonelor respective;

- exercitate, prin aceste zone, de către unele state şi/sau de către alte entităţi (reţele, organizaţii regionale sau internaţionale, multinaţionale, grupuri sau organizaţii non-statale etc.), asupra altor state;

- exercitate de zonele respective asupra statelor şi/sau asupra organizaţiilor, organismelor şi instituţiilor internaţionale, regionale sau de altă natură;

- exercitate de marea finanță și de anumite grupuri de interese împotriva tuturor zonelor, dar centrarea pe zona care trebuie modificată din punct de vedere politic, economic și militar, cu orice preț sau doar cu un anumit preț.

Asemenea presiuni sunt foarte diferite şi foarte complexe şi, de aceea, analiza lor este extrem de dificilă și, de aceea, mai mereu se află în contratimp cu realitățile și cu acțiunile care, în pofida dezvoltării unor mijloace de supraveghere și de informare de mare performanță, realizează, de cele mai multe ori, surprinderea strategică.

Această perspectivă este foarte importantă pentru că nu poţi să analizezi lumea ca un continuum uniform și invariabil. Ea este diferenţiată pe regiuni, pe zone, pe mentalităţi, pe sisteme de valori, adică pe culturi, pe interese etc. Aşa s-au grupat și se grupează dintotdeauna oamenii și civilizațiile lor.

Arealul este o suprafaţă, o arie, pe care se petrece un fenomen sau un proces. Configurațiile acestor zone sunt foarte dinamice. Eu, spre exemplu, aleg o modalitate de a configura şi analiza, în limite capacității și capabilității mele de a anexa și conexa informațiile și cunoștințele despre fenomenul și procesul respectiv și de spre arealele lor de desfășurare și de impact.

Fiecare, când face un studiu, poate să-şi aleagă un anumit mod, o anumită metodologie de analiză. Iată, de pildă, Ilie Bădescu, în *Tratatul de geopolitică*, are alt mod de abordare a fenomenelor şi proceselor care ţin de geopolitică. O face mai ales din perspectiva frontierelor, a sociologiei, dar şi dintr-o perspectivă culturală foarte largă şi foarte densă. Alţii au alte modalităţi de abordare.

Noi am folosit și analiza pe areale, pentru că arealele sunt foarte importante în procesul de identificare a elementelor care nu merg şi care generează presiuni, vulnerabilităţi, tensiuni şi conflicte. Cele care, în condiţiile de astăzi, nu mai pot fi lăsate în stare liberă, pe motiv că statele sunt suverane și fac ce or, ci, prin efortul statelor și al instituțiilor pe care ele le-au creat în favoarea optimizării relațiilor dintre ele și rezolvării problemelor care le expun sau le contrapun pe unele împotriva altora, trebuie aplanate.

Dar, dincolo de temele predilecte ale geopoliticilor de areal, enunțate mai sus, analiza geopolitică a acestor zone are în vedere atât dimensiunea *hard* a acestora (areale fizice, state, instituții, organizaţii internaționale, rețele etc.), cât mai ales dimensiunea *soft*, adică informația, cultura, sistemele de valori, interesele,

relațiile și, în acest sens, politicile și strategiile construire în spațiile de confluență, de conflict sau de indiferență dintre entități, dintre organizații statale și non-statale, dintre organizații internaționale vizavi de aceste areale.

Tot ce se întâmplă pe lumea aceasta se desfășoară într-un spațiu situat la frontiera cu alte spații, frontieră care poate fi de falie, de indiferență sau de conexiune. Oricum, chiar și în cele mai drastice falii, există și serioase dezvoltări conective, întrucât, azi, lumea este din ce în ce mai interdependentă. Dacă cineva generează nişte crize, nişte presiuni, acestea pot să de desfășoare acolo, în acea zonă, cam aşa cum se pete lucrurile cu războiul actual din Siria, dar, oricât de izolată ar fi acea zonă (nu este, desigur, cazul Siriei!), toată lumea este informată (sau dezinformată) aproape în timp real cu situația de acolo. Impactul este diferit, în funcție, în primul rând, de interesele țărilor instituțiilor internaționale sau regionale, a cercurilor de interes, al altor entități și identități lega de Siria, de vecinătățile ei, dar și de afinități civilizaționale și confesionale, de infrastructuri, de elementele de tranzit, de proiectele în desfășurare, de dinamica mediului de securitate etc. Acolo, în Siria, și deopotrivă în întregul areal al Orientului Apropiat și, într-un areal și mai larg, în cel al Orientului Mijlociu, ceea ce se întâmplă acum reprezintă și un efect al nesoluționării adecvate a unor probleme extrem de complicate, cele mai multe dintre ele create de interesele unor mari puteri pentru a pune sub control acea zonă și a-i exploata nestingherite resursele sau caracteristicile.

Din analiza atâtor crize și războaie se știe că, uneori, un singur om, care are, întâmplător sau nu, o funcție importantă într-un stat, mai ales într-un stat puternic, sprijinit de unele instituţii sau de unele grupuri de presiune, sau de persoane importante din aceste instituții, care-l ascultă orbește, iar el este efectiv un ticălos sau face un joc periculos, de tip extremist sau dictatorial, poate genera tensiuni şi presiuni extrem de grave, care se pot extinde pe o suprafață uriașă și pot agrava conflictualitatea până la declanșarea unui război pustiitor. Exemplele sunt numeroase în istorie, de la Hitler la Saddam Hussein, de la împărații antici la unii dintre șefii de state din zilele noastre.

Spaţiile acesta unde se extind conflictele, unde se petrec evenimente de interes, dar și unde se generează stabilitate și securitate, prosperitate și cunoaștere, se pot numi regiuni, zone, areale. Arealele au, deci, o dimensiune culturală, civilizațională și una care ține de dinamica intereselor, de ceea ce vor unele state, corporații, cercuri de interes sau personalități importante din zonă sau dinafara acesteia de la aceste spații şi cum acționează sau reacționează aceste spații la astfel de presiuni.

Presiunile care se întâlnesc aici sunt, în principiu, cam de trei categorii:

- exercitate de state în mod direct asupra zonelor respective, pentru că zonele sau arealele pot să cuprindă teritoriul unui stat, teritoriile mai multor state sau porțiuni dintr-un stat (cum avem noi Harghita, Covasna şi Mureş, fost ţinut secuiesc, unde avem probleme destul de mari, pe care cei care sunt în drept şi sunt obligaţi să le rezolve le lasă să se rezolve de la sine, dar de la sine nu se rezolvă nimic, când este vorba de astfel de probleme);
- exercitate prin aceste zone de către unele state sau de către alte entităţi, reţele, organizaţii guvernamentale sau neguvernamentale naţionale sau internaţionale, multinaţionale, alte organizaţii non-statale, reţele ale crimei organizate, centre de interes etc. asupra altor state, urmărind un interes foarte punctual, câştigarea de bani, de influenţă, ori extinderea spaţiului de siguranţă strategică (obiectivele care se urmăresc în cadrul acestor presiuni sunt foarte numeroase, căci de aceea se și exercită);
- exercitate de anumite grupuri care se formează în interiorul zonelor respective și care acționează de sine stătător sau în consonanță cu unele grupuri de presiune exogene (situate în afara zonelor respective).

De exemplu, grupurile de presiune pentru obținerea autonomiei unui teritoriu, sau grupurile de presiune pentru a realiza un lobby pentru nu ştiu care multinaţionale, sau grupurile de presiune care se creează pentru a îndatora un stat, sau pentru a-l aduce cu picioarele pe pământ (dacă o ia razna) sunt doar câteva din sutele de astfel de grupuri care se situează în centrul dinamicilor de areal. Spunem dinamici de areal, pentru că, în

analiza geopolitică, arealele nu sunt fixe, ca teritoriile țărilor, ci foarte variabile, uneori, aproape fluide.

Toate aceste lucruri nu trebuie privite însă numai și numai dintr-o perspectivă negativă, ci pe toată paleta de conexiuni și interconexiuni, de falii și de interacțiuni. Unele presiuni pot fi benefice în procesul de descurajare a anumitor tendinţe de conflict, de expansiune, de separatism, de apel la alte mijloace decât cele legitime și legale, sau pot fi modalități mai mult sau mai puțin subtile de a provoca, (spre exemplu, unii sugerau țărilor care fac parte din ceea ce, în capitolul anterior s-a numit triumvirat – SUA, Franța și Marea Britanie – ca, în Orientul Mijlociu, unde sunt resurse, să se creeze disensiuni între statele de acolo, desigur, pentru a le domina cu mai multă ușurință). Este și aceasta o modalitate de a face politică internaţională. Astfel de metode din categoria lui *divide et impera*, există de când lumea și sunt agreate, sugerate și chiar recomandate, inclusiv în *Arta războiului* a lui Sun Tzî și în *Artashastra* indianului Kautilya. În aceste două capodopere ale artei militare a antichității, se indicau, între altele, coruperea adversarului, folosirea unor spioni, atragerea personalităților, crearea de disensiuni etc.

Aceste areale sunt și un produs al acestor determinanți, unii dintre ei cu funcţii geopolitice mari. Arealul geopolitic vizează, deopotrivă, un anumit tip de modus vivendi al politicii la confluența ei cu factorul geografic, dar și influența acelei politici asupra configurării și reconfigurării arealului, cu efectele implicite, directe, indirecte sau în cascadă. Arealele respective nu sunt însă doar un produs sau un efect el presiunilor, ci ele însele sunt generatoare de presiuni. Iar presiunile exercitate de și din aceste zone sunt foarte diferite și foarte complicate și, de aceea, atunci când se fac analize, aceste analize trebuie să releve adevărul despre arealele geopolitice vizate și nu dorințele unora sau ceea ce doresc alții să audă.

Cum se folosesc rezultatele acestor analize este deja altă treabă, este treaba decidentului politic și strategic. El vede care este caracteristica arealului respectiv, solicită, la nevoie și alte expertize (economice, diplomatice, politice, strategice etc.) și ia o decizie în

legătură cu comportamentul lui, al aliaţilor sau al altora, în deplină cunoștință de cauză.

Acestea sunt principale moduri de abordare ale acestor areale. Ele se constituie pe probleme mari economice, politice, sociale, culturale, altele de interes strategic major, cum ar fi zonele de siguranţă, culoarele strategice, zonele tampon, zonele care pot fi aliate sau zone de construcţie a unor strategii şi politici care să ducă la dezvoltare durabilă, la sprijinirea sau distrugerea unor țări, la crearea unui anumit tip de mediu de securitate etc. Deci lucrurile sunt foarte nuanţate şi nu pot fi privite numai dintr-o singură perspectivă, așa cum, uneori, privesc politicienii români arealul strategic al spațiului românesc. Practic, cei mai mulți dintre ei, nu-l privesc în nici un fel, pentru că nu-l văd, pentru că nu îi interesează deloc acest lucru…

Dar e bine să identificăm arealele şi caracteristicile lor pentru că aşa înţelegem care sunt realităţile şi vedem dacă realităţile din arealele respective sunt sau nu conflictuale, sunt sau nu în consonanță cu realităţile din alte areale și, pe baza rezultatelor acestor analize, putem să identificăm elementele de falie, de ruptură şi de ireconciliere într-un spaţiu. Există şi metode matematice de a face asta, atunci când se operează cu entităţi, dar dincolo de acestea, există numeroase metode de analiză clasică.

6.2. GEOPOLITICA AREALELOR

Termenul *areal* provine din limba germană şi înseamnă o arie de răspândire a unei specii (în general are, la origine, conotaţie biologică, arealul, să zicem, al ţânţarului anofel, al furnicii de foc care trăieşte în America de Sud, al bizonului etc.), dar și alte conotații, spre exemplu, arealul limbii române sau arealul fotbalului medieval…

Din perspectiva pe care deja am formulat-o, arealul nu se referă numai la anumite elemente biologice, ci se referă şi la o suprafaţă pe care se răspândeşte un fenomen, o cultură, un obicei, un mod de viață. Şi această suprafaţă poate cuprimnde întreaga planetă sau anumite doar coridoare și anumite zone, cum ar fi, de

pildă, aria de răspândire a gripei aviare, sau aria de răspândire a cancerului, sau arealul ţărilor democratice de tip occidental, sau arealul ţărilor producătoare de petrol etc. Ţările producătoare de petrol au şi format OPEC-ul, care este spaţiul unde ele discută problemele petrolului, ale preţului, ale producţiei, în care îşi reglează politicile în raport cu marii consumatori, arealul marilor consumatori de petrol, în care intră SUA, China şi Uniunea Europeană, cei mai mari dintre toţi.

În cazul nostru, din perspectivă geopolitică, *prin areal, înţelegem o zonă situată într-o regiune geografică a continentelor, mărilor sau oceanelor, care cuprinde (sau nu) teritoriul unuia sau mai multor state, sau porţiuni din acestea sau din spaţiul maritim, identificată, selectată şi definită potrivit anumitor criterii şi caracteristici, în care se produc anumite fenomene sau procese de natură climatică, geofizică, dar şi politică, economică, socială, informaţională, militară etc. şi care se delimitează, se analizează şi se configurează în funcţie de anumite interese.*

Arealele geopolitice se referă la tot ce ţine de domeniul politic care se raportează la un spaţiu geografic, inclusiv probleme de economie politică sau politică economică, de politică socială, de protecţie a mediului, de politică ecologică, de politică militară.

De exemplu, NATO are un gen de politică militară, organizaţiile SEATO şi CENTO, care nu mai există, aveau alt gen care se alinia la acest gen, dar erau adecvate pentru Asia de Sud şi pentru Orientul Mijlociu, dar mai ales pentru punerea în operă a strategiei americane de îndiguire (containment) a comunismului.

Deci, când vorbim de areale, trebuie să ţinem seama de aceste lucruri. Arealele pot fi: geografice, geofizice, geoclimatice, geoenergetice, geoeconomice etc., civilizaţionale, culturale, lingvistice, de securitate, de insecuritate, migraţioniste, de confluenţă, de falie, de răspândire a drogurilor sau de cultivare a materiei prime necesare producerii acestora etc., de răspândire a unor ideologii, de generare sau consolidare a unor forme de convieţuire, a unor forme de guvernare, de generare sau implementare a unor politici economice şi/sau sociale, de răspândire şi amplificare a unor crize şi conflicte, de implementare a unor infrastructuri sau a unor politici urbanistice etc.

6.2.1. Posibile categorii de areale.

Pentru fiecare activitate umană, există un areal, pentru grupuri de activităţi şi de mari activităţi există areale, adică suprafeţe geografice pe care ele se exercită, se răspândesc.

În mulţimea categoriilor de areale cu configuraţii, conotaţii, influenţe, confluenţe sau efecte geopolitice, ar putea fi situate şi următoarele:

a. Areale sau zone de interes vital;
b. Areale cultural-civilizaţionale;
c. Areale sau zone de confluenţe civilizaţionale;
d. Areale sau zone de falii civilizaţionale;
e. Areale sau zone geoeconomice;
f. Areale sau zone geoenergetice;
g. Areale sau zone de securitate;
h. Areale sau zone de siguranţă strategică (zone-tampon);
i. Areale sau zone de insecuritate;
j. Areale sau zone de falii strategice;
k. Areale sau zone de confluență strategică.

a. **Areale sau zone de interes vital**

Acestea sunt, în general, zonele care produc resurse, areale înalt tehnologizate, în care conflictualitatea trebuie ţinută în frâu, trebuie gestionată să nu explodeze, putând să degenereze în războaie locale și chiar mondiale.

b. **Areale cultural-civilizaţionale**

Se referă la aria de răspândire a unei civilizaţii, a unei culturi, de pildă, cultura mayaşă, cultura aztecă din trecut, cultura cucutenilor, toate sunt areale de răspândire a unei forme civilizaţionale. Arealul ortodoxismului, adică spaţiul geografic pe care se află religiile ortodoxe şi care este, în general, unitar, dar ortodoxism există şi în alte părţi, există şi în lumea islamică, centre, comunităţi care practică religia ortodoxă.

Arealele cultural-civilizaţionale au interpretări diferite. Potrivit lucrării *„Ciocnirea civilizaţiilor…”* a lui Samuel P.

Huntington, aveam de-a face cu şapte sau opt civilizaţii (occidentală, ortodoxă, sinică, nipună, hindusă, arabo-islamică, africană şi latino-americană, dar aceasta din urmă poate fi încadrată însă în civilizaţia occidentală).

În realitate, arealele civilizaţionale nu pot fi reduse doar la aceste zone. Ele sunt mai numeroase, chiar dacă tendinţa pare a fi una de extensie, în epoca cunoaşterii, a civilizaţii tehnologice şi informaţionale, care estompează într-un fel, tendinţa inversă, cea de reindividualizare a unor civilizaţii tradiţionale.

Toate ţările sunt, într-un fel sau altul, conectate la civilizaţia tehnologică şi informaţională – la civilizaţia cunoaşterii, în final –, întrucât această civilizaţie globală nu este în conflict cu celelalte civilizaţii, indiferent de natură şi interese, ci constituie un liant, un sistem de conexiune şi de integrare tehnologică, informaţională şi cognitivă.

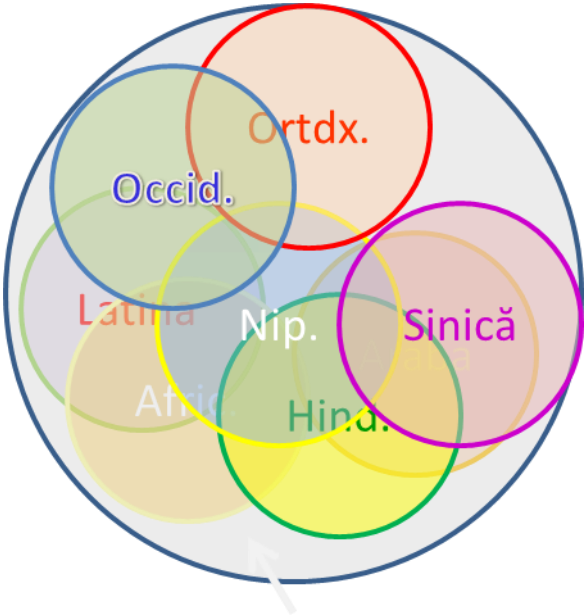

Schema nr. 13. Civilizația cunoașterii (tehnologică, informațională, epistemologică)

b.1. Areale cultural-civilizaţionale diversificate

Este nedrept să împărţim lumea în şapte sau opt civilizaţii. În realitate, civilizaţiile se stabilesc după mai multe criterii decât cele ale culturii şi interesului statelor care o compun, chiar dacă, întotdeauna, cultura este miezul de granit al oricărei civilizaţii.

Dacă, din punct de vedere al evoluţiei uneltelor, avem civilizaţiile pietrei, pietrei şlefuite, bronzului, fierului, motorului cu aburi, motorul cu ardere internă, tehnologiei, înaltei tehnologii, tehnologiei informaţiei şi atomului, din alte puncte de vedere, putem genera alte clasificări.

Conceptul fundamental al civilizaţiei este cultura, iar conceptul fundamental al culturi este valoarea. Aşadar, civilizaţiile sunt conexiuni de mari culturi, adică de mari sisteme de valori. Clasificarea folosită de noi mai sus ţine seama doar de valoarea uneltelor, nu şi de cea a cunoaşterii, a simbolurilor, a obiceiurilor, a modului de viaţă, a determinărilor economice, sociale, geofizice, geoclimatice. Spre exemplu, civilizaţiile nordului, adică ale zonelor cu climă foarte rece au unele particularităţi faţă de cele ale zonelor temperate sau de cele ale zonelor calde.

Civilizaţiile cresc şi descresc, îşi îmbogăţesc patrimoniul şi îşi diversifică modus-ul vivendi şi modus-ul cognoscendi.

b.2. Dinamica arealelor civilizaţionale din perspectivă geografică şi climatică

Fiecare areal civilizaţional are o istorie, o cultură, deci un sistem de valori şi o personalitate geografică, psihologică, sociologică şi cognitivă. Patrimoniul fiecărei civilizaţii este legat de ontologia existenţei, de gnoseologia vieţii, de logica gândirii, supravieţuirii şi dezvoltării.

Civilizaţiile nordice, spre exemplu, şi-au dezvoltat un concept de solidaritate foarte puternic, au inima caldă şi cultivă cooperarea.

Civilizaţiile din zonele temperate se împart, în general, în sedentare şi migratoare şi dezvoltă un concept concurenţial care, pe de o parte, duce la performanţă şi, pe de altă parte, la accentuarea

conflictualităţii, ceea ce generează războaie şi înarmare. Oamenii din nord sunt puternici prin solidaritate, oamenii din zonele temperate sunt puternici prin competiţie.

Civilizaţiile din zonele calde, din zonele cu soare arzător, îndeosebi, civilizaţia africană (mai exact, civilizaţiile africane) şi cele arabe – civilizaţiile de deşert – simt puternic, ca şi cei din Nord, presiunea mediului geografic şi a climei nefavorabile, evoluând, totuşi pe coordonate destul de diferite.

Schema nr. 14. Areale civilizaţionale de conexiune

Aceste trei tipuri de civilizaţii, care au zone de conexiune foarte solide, dar şi zone de falie, sunt o dovadă a conexiunilor dintre mediul geografic şi cel uman, dintre cultura societăţii oamenilor şi determinările ei geografice, geofizice şi climatice

c. **Areale de confluenţe civilizaţionale**

Acolo unde se întâlnesc civilizaţiile, se produce fie o zonă de confluenţă, fie una de falie, de ruptură. Banatul, spre exemplu, este o zonă de confluenţă civilizaţională. În Caucaz, există zone de falie între armeni şi azeri, dar astfel de zone există şi între Turcia şi unii dintre vecinii săi, între Israel şi vecinii săi etc. Nu se poate realiza o punte, o construcţie între cele două civilizaţii, sau între cele două entităţi. Locul unde se întâlnesc este frontiera care le desparte, de o parte şi de alta a frontierei se creează o zonă de confluenţă, de o anumită interinfluenţă, şi lingvistică, şi culturală, obiceiurile se transmit de la unii la alţii etc.; şi în ceea ce priveşte activitatea economică, se fac schimburi comerciale, cum avem noi la graniţa

cu Iugoslavia, am avut şi înainte de 1989 o zonă de mic trafic, unde se vindeau diverse produse, pe o zonă de câteva zeci kilometri de o parte şi de alta a frontierei, care funcţionează şi acum, unde nu se trece decât cu buletinul, îţi cumperi ce vrei, desigur, respectând legile statului respectiv. În felul acesta, se produce o comunicare, care diminuează conflictul şi creează o zonă de conexiune (ca în Photoshop, unde se creează o margine care integrează obiectul în spaţiul respectiv. Aceste tipuri de conexiuni nu generează un nou tip de civilizaţie, chiar dacă există şi aşa-anumitele civilizaţii de confluenţă sau de sinteză. Dar e foarte important să le identifici, să le analizezi.

d. Arealul de falii civilizaţionale

Sunt zone de non-contact sau de contact tensionat. De exemplu, falia indo-chineză. India niciodată nu s-a înţeles cu China. Între ei există o ruptură. Budismul a ajuns în China prin Singapore, nu în mod direct. Fenomenul acesta al necomunicării și neconexiunii dintre celor două mari civilizații – unele dintre cele mai mari şi mai vechi de pe Terra – ar merita să fie studiat în profunzime. Abia acum câțiva ani, cele două mari țări şi-au definit frontierele, discută în legătură cu rezolvarea problemei Kaşmirului, şi aşa mai departe. Dar între cele două ţări nu există zone de confluenţă, aşa cum există de exemplu între SUA şi Mexic, unde şi acolo civilizaţiile sunt diferite, dar există o zonă de confluenţă, concretizată și printr-un prosper spațiu de comerț liber.

e. Areale sau zone geoeconomice și geopolitice. Categorii de areale

Aceste areale sunt cele mai importante, la ora actuală. Arealul geoeconomic înseamnă că un anumit tip de economie se răspândeşte pe o arie geografică. Sigur că acum economia tinde să se mondializeze. S-a mondializat deja. Marile reţele, marile firme transnaționale, multinaționalele etc. marketurile și toată gama de zone cu magazine de tot felul nu sunt altceva decât uriașe rețele economice și comerciale cu filiale în aproape toate țările lumii. Se

mută dintr-un loc în altul, în funcţie de cum le merge lor, în funcţie de tipul de management pe care-l adoptă şi de obiectivele pe care și le propun, cel mai important dintre acestea fiind, bineînțeles, profitul și nu grija față de muritorii de rând și nici față de ceilalți muritori sau nemuritori. O mulțime de firme americane sunt în Germania, iar Germania e mulţumită că au existat și încă mai există astfel de firme acolo, pentru că asigură locuri de muncă, plătesc taxe și impozite către statul german, contribuie la ridicarea nivelului tehnologic al Germaniei etc. Marea Britanie este ţara cu cei mai mulţi investitori străini, pentru că le asigură facilităţi, pentru că este o ţară puternică şi stabilă, care-și respectă investitorii şi, în loc să facă ea aceste lucruri, fac aceştia pentru ea și, în plus, plătesc şi ei impozit şi angajează forţă de muncă britanică şi din altă parte, asigurând un echilibru dinamic absolut necesar dezvoltării concurențiale și durabile. Este foarte important ca atunci când, prin mijloace politice, analizezi un fenomen să, încerci să vezi şi această dimensiune geoeconomică, sau, în primul rând, o astfel de dimensiune.

Şi atunci, înţelegi că frontierele nu mai sunt ca o barieră în calea expansiunii economice, ci ca un filtru în care ceea ce trece dincolo, să fie foarte curat şi foarte profitabil pentru acest spaţiu pe care frontierele încă îl mai pot proteja. Deci frontierele au funcţia de a atrage, de a atrage ceea ce este favorabil şi profitabil pentru statul respectiv, având în vedere fizionomia de reţea, şi este foarte important acest lucru atunci când vorbim de areale sau zone geoeconomice.

Aceasta însemnează, în linii generale, analiza politică a unui areal geoeconomic sau de altă natură. Există o politică a frontierelor și o rațiune a acestora privind arealele geoeconomice.

Arealele respective au, în marea lor majoritate, dacă nu chiar toate, şi anumite caracteristici geoeconomice, în sensul că n-o să cultivi mărar în deşertul Gobi, acolo e posibil ca, în străfunduri, să se găsească totuși petrol şi atunci arealul respectiv nu mai este unul de austeritate, unul de foaier perturbator, ci unul de resurse energetice, unul de rang superior.

În zona Golfului, spre exemplu, nu creşte stejarul, dar se găseşte petrol, şi atunci acesta este un areal specific resurselor

energetice, un areal geoenergetic. Este un areal vital. De aceea, este bine să identifici arealele geoeconomice, în funcţie de tipul de resurse, de tipul de economie, de infrastructuri etc., iar reţeaua le face să fie mai transparente, le estompează discrepanţele, dar le relevă diferenţele, în aşa fel încât economia să devină şi ea extrem de simplă şi de fluidă cum a devenit şi informaţia, care circulă pe toate canalele și, de aceea, ea poate deveni şi dezinformare, adică posibilitate de a divide, de a controla și de a influenţa pe toate canalele.

Arealele respective localizează, focalizează, individualizează tipul de fenomen care se răspândeşte acolo în conexiune cu celelalte areale, în conflict, sau într-o relaţie flexibilă, astăzi nu, mâine poate, poimâine aproape sigur, răspoimâine da etc.… Așa s-a întâmplat, spre exemplu, cu o unitate a gigantului Ericson. A venit din Germania la Cluj, a funcționat câțiva ani bun acolo, a văzut că nu-i mai convine, a găsit ceva mai bun în altă parte și așa cum, pentru a veni la noi, a lăsat vreo 4000 de nemţi fără locuri de muncă, de data aceasta a lăsat vreo 4000 de români fără locuri de muncă şi a plecat mai departe, unde condițiile sunt mai atractive, unde mâna de lucru este mai ieftină, creând alte patru mii de locuri de muncă acolo, în acea țară. Adică pierderi zero pentru firma respectivă, dar pierderi de câte patru mii de locuri de muncă în țările pe unde a trecut, care fuseseră însă câștigate mai înainte, deci tot pierderi zero. Câștigurile au fost însă importante pentru toată lumea, pentru că firma a plătit salarii, taxe și impozite și generând un anumit nivel de dezvoltare în domeniu. Au plecat ei, vor veni alții… Toate acestea sunt dinamice. Nu trebuie privite dintr-un singur punct de vedere, ci din toate. Mă rog nu chiar din toate, n-ai cum, dar din majoritatea, vreau să spun, din punctele de vedere esenţiale.

Împărţirea de până acum pe areale și zone geoeconomice s-a referit la ceea ce există, la ontologia spaţiilor geografice şi a populaţiilor care le locuiesc şi le înnobilează.

Adevărata dimensiune a partajării geopolitice şi geostrategice este dată însă de interesele politice, economice şi

strategice ale statelor şi îndeosebi ale marilor puteri, alianţelor şi coaliţiilor, ale marilor corporaţii şi ale marii finanţe.

Economia de reţea, informaţia şi înalta tehnologie impun o zonare intempestivă a întregii suprafeţe a planetei Pământ, iar acest proces, aşa cum s-a afirmat mai sus, este foarte dinamic şi foarte complex.

Pot fi identificate cel puţin trei categorii de areale (zone) de mare impact politic, economic, informaţional şi strategic:

- areale (zone) sau platforme geoeconomice;
- areale (zone) geoenergetice;
- areale (zone) geostrategice.

e.1. Areale (zone, platforme) geoeconomice

În general, pot fi identificate următoarele areale geoeconomice strategice:

1. Arealul geoeconomic nord-american (cu zonele sau platformele: SUA, Canada, Mexic);
2. Arealul geoeconomic sud-american (cu platformele: Brazilia, Argentina, Venezuela);
3. Arealul geoeconomic european (cu platformele Uniunii Europene, Rusiei Europene şi Turciei Europene);
4. Arealul geoeconomic sinic;
5. Arealul geoeconomic eurasiatic (rus), cu platformele: Ural; Moscova, Siberia, Extremul Orient;
6. Arealul geoeconomic nipon;
7. Arealul geoeconomic sud-est asiatic;
8. Arealul geoeconomic Asia de Sud
9. Arealul geoeconomic australian;
10. Arealul geoeconomic al resurselor vitale

Cele zece areale reprezintă, de fapt cele zece zone de importanţă economică strategică mondială, întrucât includ, practic, toate conexiunile, determinările şi interdeterminările geografice, politice şi economice ale dinamicii economice mondiale. Ele sunt

relativ aceleaşi de mulţi ani. Dar de aici nu rezultă că aşa vor rămâne pentru totdeauna.

e.2.1. Arealul geoeconomic nord-american

Este caracterizat de economii bazate pe înalte tehnologii şi IT, consum energetic redus, echilibru economic şi productivitate foarte consistentă.

Cuprinde platformele economice ale SUA, Canadei şi Mexicului.

Acordul Nord-American de Liber Schimb (NAFTA – Nord American Free Trade Agrement) – care poate fi interpretat şi ca o formă de integrare economică cerută de caracterul de reţea al economiei lumii, de procesul de globalizare economică, este o formă de consolidare a puterii economice a celor trei ţări ţărilor nord-americane, dar şi de securitate economică, foarte importantă în această epocă.

Este unul din arealele economice dominante, care se constituie într-un puternic centru de putere economică, cu efect strategic asupra economiei planetei.

Arealul geoeconomic nord-american este poate unul dintre cele mai importante ale lumii. Are şi el defectele lui, care sunt foarte mari, între care se situează şi acela că economia SUA include o componentă militară foarte puternică, cu peste o sută de mii de întreprinderi care lucrează sau cooperează în acest domeniu. Acest produs trebuie consumat. Consumarea lui se face prin război sau prin export şi, în felul acesta, ritmul de producere este în funcţie de cât consumă armata americană la instrucţie şi în războaie şi de cât se exportă. Pentru aceasta, este nevoie de războaie, de conflicte, ca să se consume armamente, tehnologii de vârf şi muniţii. O rachetă Tomahawk costă cam 1.000.000 de dolari. Un avion F 35, avion cu decolare verticală, costă peste 95 milioane de dolari, iar un F 22 costă 125 milioane de dolari, ajunge chiar mai mult pe timp de criză. Deci toate aceste produse trebuie consumate. *Şi atunci, te întrebi, ca să consumi asemenea produse, nu cumva trebuie să generezi războaie?* Desigur, întrebarea pare tendenţioasă. Pentru că, potrivit principiilor economiei de piaţă,

piața este cea care hotărăște se produce, pentru că ea sintetizează cererea și oferta, iar oferta este strict condiționată de cerere. Nimeni nu produce ceva ce nu se vinde.

E drept, războaiele pot fi generate și de marile complexe militaro-industriale, la presiunea marii finanțe, dar problema păcii și a războiului, după părerea noastră, nu poate fi redusă doar la consumul de armament și muniții. Omenirea este conflictuală nu datorită armelor, ci intereselor. Armele sunt un mijloc al conflictului și nu un scop al lui. Dar de aici nu rezultă că marii manipulatori de sume uriașe nu sunt interesați de un anume management al conflictualității lumii. Probleme este însă mult mai complicată decât această încercare de a releva doar o parte din complicatele determinări ale acestor zone și platforme geoeconomice.

A genera conflicte şi războaie pe care le poţi sau nu le poţi stăpâni, ca în Coreea de Nord, ca în Vietnam, ca în Irak sau ca în Afganistan, așa cum au făcut-o, în trecut sovieticii și, recent, americanii și țările participante la coaliția antiteroristă, și la ISAF poate fi un stimulent pentru unele dintre aceste zone sau platforme geoeconomice, dar menirea lor este mult mai largă decât aceea de a produce arme. În Irak, atunci când s-a produs ciocnirea între armata americană şi armata lui Saddam, sigur că armata lui Saddam a fost anihilată în 24 de ore, pentru că a fost pusă în imposibilitatea de a-și conduce unitățile și marile unități. Armata irakiană nu avea un sistem de transmisiuni digitalizat, ci unul analog, n-avea nici armament sofisticat și nici măcar sprijinul internațional al cuiva. Tancul american M 1 Abrams, cam din generația anilor 70, fusese modernizat, avea termolocator, radiolocator, tun cu țeavă lisă, trăgea proiectile-săgeată a căror distanță a loviturii directe era de 4000 de metri, spre deosebire de tancurile existente la acea dată în dotarea armatei irakiene – majoritatea T 55 sovietice, fără termolocator, fără radiolocator, care trăgeau doar proiectile explosive și proiectile subcalibru, distanța loviturii directe fiind doar de 1100 m. Era o disproporţie uriaşă, irakienii nu aveau cum să se lupte cu superarmata americană și cu cele ale a unei uriașe coaliții, din care nu lipseau Marea Britanie și Franța țări nucleare, cu armate ultramoderne.

Aceasta este tehnologia, aceasta este platforma tehnologică americană, bazată în special pe aceste elemente, sigur şi pe altele, pe produse culturale, filme, casete, care n-au valoare culturală, ci doar valoare culturală de piaţă, dar americanii câştigă din exportul de produse culturale tot atât de mult, ba chiar mai mult, decât câştigă din exportul de armament. Desigur, și consumă foarte mult. Războiul din Irak i-a costat pe americani mai mult de 600 de miliarde de dolari, dar acesta-i prețul dominanței strategice, care aduce însă și destule beneficii.

Platforma geoeconomică americană este o platformă expansivă. Americanii exportă, domină comerţul lumii, se situează pe primul loc la foarte multe capitole.

Criza din Statele Unite este una financiară nu este una de produse economice. Se produce, la nivelul acesta și nu contează culturile care, în acest caz, sunt diferite. Mexicul nu are aceeaşi cultură cu Statele Unite, nici cu Canada, dar americanii, canadienii şi mexicanii, într-un fel toţi urmaşii unor aventurieri sau unor migratori curajoși și inteligenți din Europa, reuşesc să susțină un proces de integrare economică, de coordonare economică benefică pentru toți. Iată, vorbim de o platformă geoeconomică importantă, care creează putere economică, prosperitate şi dezvoltare durabilă într-o zonă unde există destule probleme, de toate tipurile, şi financiare, şi probleme de integrare, şi probleme care ţin de nivelul de viaţă şi probleme care creează un anumit tip de presiuni asupra condiției umane.

Acesta este unul dintre modelele de interconexiune a economiilor. Pe baza interconexiunilor acestea ale economiilor, care sunt totdeauna reale şi profitabile, se interconectează şi civilizaţiile, se interconectează entităţile, se estompează asperităţile şi diferenţele conflictuale, căci diferenţe trebuie să existe, lucrul acesta e bun nu e rău, este necesar și profitabil, nu dăunător.

e.2.2. Arealul geoeconomic sud-american

Arealul geoeconomic sud-american nu este unul foarte unitar. Principalele platforme ale acestui areal ar putea fi. *Brazilia, Venezuela, Argentina*, chiar dacă Argentina a trecut printr-o criză

extrem de gravă. Dar el contează foarte mult în redimensionarea economiei mondiale, întrucât, în afara faptului că este o zonă cu resurse, participă efectiv la reconfigurarea centrelor de putere economică şi financiară. Venezuela este una dintre ţările care deţin rezerve foarte importante de petrol, iar Brazilia face parte din Forumul BRICS, economia sa fiind, precum cea chineză în plin avânt. Resursele Braziliei sunt numeroase şi, probabil, în următoarele decenii, ea se va situa, din punct de vedere economic, printre primele ţări din lume, alături de China, SUA, India, Japonia, Rusia, Germania, Mexic, Franţa, Marea Britanie.

Este un areal în expansiune, un areal emergent.

e.2.3. Arealul geoeconomic european

Este un areal de foarte mare impact. El are două componente: *arealul geoeconomic al Uniunii Europene* şi *arealul geoeconomic al ţărilor europene neintegrate încă în UE*.

Uniunea Europeană este pe primul loc în lume în ceea ce priveşte PIB-ul (15.650 miliarde dolari în 2011, faţă de 15.290 miliarde dolari realizat de SUA[33]).

Este bazat pe o economie care apelează la înalte tehnologii şi pe o experienţă îndelungată.

Nu deţine însă suficiente resurse energetice şi, de aceea, rămâne dependentă de o dimensiune euro-asiatică şi îndeosebi eurasiatică.

Acest areal este în extensie şi în reconstrucţie dinamică, având în vedere dificultăţile economice cu care se confruntă o parte dintre ţările Uniunii Europene în această criză, precum şi conflictul dintre soluţiile de creştere şi cele de austeritate.

e.2.4. Arealul geoeconomic sinic

China face parte din Forumul BRICS. Dincolo de această participare la un fel de dezbatere în ceea ce priveşte noile reconfigurări geopolitice şi îndeosebi geoeconomice şi la

[33] În 2012, PIB-ul UE, calculat după consum, era de 15.630 dolari, PIB-ul SUA de 15.660 dolari, iar PIB-ul Chinei de 12.380 dolari

diminuarea conflictualităţii generate de dezvoltările imprevizibile ale sistemului financiar mondial (BRICS-ul urmăreşte, între altele, să realizeze, ca o contrapondere la Banca Mondială, şi o bancă a zonei respective),

China are o politică economică unică în lume, încercând să combine, mai exact, să altoiască, pe fondul conducerii centralizate de tip socialist, o economie de piaţă, mai exact o economie socialistă de piaţă, un capitalism cu libertate variabilă, mai exact adaptabilă la noile condiţii.

Problemele cu care se confruntă China sunt numeroase. Cu toate acestea, arealul geoeconomic sinic cunoaşte o evoluţie fără precedent şi, probabil, în scurt timp, China va fi cea mai prosperă economie din lume, deşi resursele sale sunt limitate.

Arealul geopolitic chinez este unul de tip intensiv.

Arealul geoeconomic chinez nu este în expansiune, ci doar în construcţie dinamică. China nu exportă ideologii economice, ci produse economice. Împreună cu Taiwanul, China produce 90 la sută din calculatoarele lumii.

e.2.5. Arealul geoeconomic eurasiatic

Arealul geoeconomic eurasiatic este o construcţie economică dinamică pe pivotul geografic de care vorbea Mackinder. Acest areal cuprinde, în general, teritoriul european al Rusiei şi pe cel asiatic inclusiv pe cel al Extremului Orient rusesc, adică a zonei Orientului Îndepărtat.

Pivoţii economici ai acestui areal sunt uriaşele resurse energetice ale Rusiei, dar şi infrastructurile de stocare şi transport în zona europeană. Esenţa arealului geoeconomic eurasiatic pare a fi dependenţa europeană de aceste resurse şi, pe această bază, reconstrucţia puterii economice a Rusiei într-un concept modern de economie liberă.

Arealul geoeconomic eurasiatic se constituie pe culoarele strategice baltic şi central european de odinioară, devenite acum culoare strategice energetice, în consonanţă cu interesul european, îndeosebi cu cel german, dar şi cu cea a ofensivei pivotului pe culoarele strategice sudice (cel al Dunării şi cel maritim (Marea

Neagră, Marea Mediterană), între altele şi prin proiectul South Stream, intrat deja, şi acesta, în funcțiune.

Platformele Ural, ;Moscova, Siberia şi Extremul Orient sunt interconectate la acest ansamblu şi vizează menţinerea unui atitudini strategice geoeconomice ofensive, specifice spiritului rusesc în relaţiile cu Europa de Vest.

e.2.6. Arealul geoeconomic nipon

Arealul geoeconomic nipon se caracterizează, de asemenea, printr-o funcţie sinergică în spaţiul atragerii resurselor şi trecerii de la o producţie directă la un management organizaţional foarte eficient şi la extinderea acestuia dincolo de frontierele japoneze. Este esenţial, în acest sens, încărcarea tehnologică avansată a ţărilor de cooperare, în special a celor din Asia de Sud-Est, care au trecut deja la producerea unor ansamble de mare fineţe (ce se realizau altădată numai în Japonia), în timp ce ţara care le-a generat şi le gestionează se ocupă, din ce în ce mai mult, cu managementul acestora, acumulând îndeosebi putere soft.

Creşterile economice spectaculoase ale Japoniei se datoresc, în cea mai mare măsură, unui management de excepţie şi centrării efortului pe puterea soft.

e.2.7. Arealul geoeconomic Asia de Sud-Est

Acest areal este cât se poate de interesant şi de special, din punct de vedere geopolitic. Este un areal de conexiune geopolitică şi geostrategică.

O parte din falia islamică trece însă şi pe aici. Dar tot aici se concentrează şi interesele marilor puteri din Estul Asiei, îndeosebi cele ale Chinei şi cele ale Japoniei. Asia de Sud-Est se prezintă ca un fel de zonă de siguranţă economică strategică a marilor puteri estice asiatice, dar şi ca un avanpost al acestora.

Cele 11 ţări care compun Asia de Sud-Est, situată între Oceanul Pacific şi Oceanul Indian, sunt următoarele: Birmania (Myanmar), Brunei, Cambodgia, Indonezia, Laos, Malaiezia,

Filipine, Singapore, Thailanda, Timorul Oriental, Vietnam. Malaiezia şi Indonezia sunt ţări cu religie islamică.

Schema nr. 15. Arealul geoeconomic Asia de Sud-Est

e.2.8. Arealul geoeconomic Asia de Sud

Centrul arealului geoeconomic Asia de Sus îl constituie India. Această ţară face parte din Forumul BRICS şi dispune de un potenţial cu totul deosebit, atât în ceea ce priveşte resursele, cât mai ales în ceea ce priveşte interculturalitatea sau multiculturalismul. India este o platformă cu o economie în creştere, iar parteneriatele sale strategice cu SUA, cu Uniunea Europeană şi cu Rusia arată, de fapt orientarea strategică a Indiei, universul ei strategic.

Schema nr. 16 Arealul geoeconomic Asia de Sud

e.2.9. Arealul geoeconomic al resurselor vitale

Este un areal geopolitic şi geoeconomic esenţial şi conflictual. Principalul atu al acestui areal geoeconomic esenţial îl constituie resursele energetice ieftine. Costul barilului de petrol exploatat din zona Golfului este de 2-3 dolari, iar cel din zona Mării Caspice şi din Asia Centrală ajunge la 10-15 dolari, după unele calcule efectuate acum câţiva ani.

Zona aceasta alcătuiră din două platforme uriaşe – Orientul Mijlociu şi Asia Centrală – mai poate fi numit şi *Coridorul energetic strategic al lumii*. Tocmai din această cauză, concurenţa marilor consumatori (SUA, China, Uniunea Europeană) pentru dominarea acestei zone este foarte mare şi generatoare de situaţii conflictuale. În general, ţările de aici, în afară de cele producătoare de petrol şi gaz, sunt sărace.

Întregul Orient Mijlociu şi întregul Orient Apropiat se află într-o situaţie conflictuală gravă, fără precedent, care ar putea să degenereze rapid în conflict armat disimetric şi, într-o etapă următoare, asimetric, cu consecinţe imprevizibile la nivelul planatei, mai ales datorită programului nuclear al Iranului,

războiului din Siria, atitudinii Israelului şi situaţiei din Afganistan, dar şi faliilor strategice existente aici de sute de ani.

Presiunile exercitate de Marile puteri și de unele dintre organizațiile și organismele internaționale asupra zonei ar putea duce la rezultatele dorite – dezamorsarea zonelor de conflict și democratizarea lor –, dar și la un invers al acestora, adică la creșterea atitudinii de respingere a a politicilor și strategiilor occidentale și la adoptarea unor poziții ofensive, stratagemice, prin penetrarea masivă a lumii occidentale și crearea unor rețele atât de numeroase și atât de dense, încât, într-un secol, este posibil să copleșească definitiv partea occidentală a civilizației europene.

e.2.10. Arealul geoeconomic al Australiei

Arealul geoeconomic australian se integrează în sistemul arealelor de tip occidental. Australia face parte din civilizaţiile occidentale. Este un areal direct, dar fără implicări majore în geopolitica lumii. Acest areal are însă un rol stabilizator important la nivelul planetei, Australia fiind continentul neconflictual şi neconcurenţial al Planetei. Arealul australian pare ieşit din marile fluxuri şi din marile scenarii geopolitice ale lumii, aproximativ în sensul în care a fost, în Europa, Elveţia, dar nu pentru că ar fi depozitarea unui tezaur financiar care se cere protejat, ci pentru că Australia se constituie într-o civilizaţie de sinteză.

Schema nr. 17 Arealul geoeconomic al Australiei[34]

[34] Sursa: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://harta.infoturism.ro/Continente/Oceania/Australia/harta/harta_Australia.gif&imgrefurl=http://harta.infoturism.ro/Oceania/Australia/harta-fizica&h=450&w=600&sz=42&tbnid=2UyJC1L2e2Z41M:&tbnh=90&tbnw=120&zoom=1

e.3. Areale geopolitice

Aşa cum s-a văzut din paginile anterioare, arealele geoeconomice includ numeroase zone sau platforme energetice, zone înalt tehnologizate, zone ale acordurilor de liber schimb, zone denuclearizate, zone de securitate, zone de siguranţă strategică (pentru anumite mari puteri sau pentru anumite instituţii internaţionale, pentru grupuri de state, pentru infrastructuri şi pentru anumite proiecte etc.), zone de vecinătate controlată, zone de vecinătate liniştită, zone de risc înalt, zone de risc extrem etc. De exemplu, zona Golfului Persic este, începând din 1991, o zonă de risc înalt, care, în anumite perioade, se apropie de valori extreme.

Arealele geopolitice includ aceste areale geoeconomice, dar nu se reduc la acestea, chiar dacă ele reprezintă, în cele din urmă, efectul, configurația concretă și esența geopoliticii. Dar ele mai au și ceva în plus legat strict de dinamica intereselor, de proiectarea acestor interese în diferite zone geografice, de realizarea politicilor de influențare, de confluență sau de parteneriat, precum și a formulelor de presiuni necesare îndeplinirii obiectivelor rezultate din mai marile sau mai micile politici.

Există, de asemenea, areale ale Instituţiilor internaţionale şi regionale, ale iniţiativelor, ale unor proiecte etc.

e.3.1. Areale geopolitice ale unor proiecte şi programe internaţionale sau regionale

Gradul de interdependenţă a lumii a crescut. Înalta tehnologie şi IT au introdus o nouă dimensiune a existenţei, informaţiei şi cunoaşterii: *reţeaua*. Statele nu mai sunt doar entităţi care se suspectează reciproc, ci şi entităţi care comunică în permanenţă, care cooperează, care-şi creează instituţii pentru a

---

&usg=__xNtWXCLf4s_uKTcWLXerMsd9rZY=&docid=HGJQB9nNyNxcdM&sa=X&ei=3hr-UdGEFYS64ASglICIBw&ved=0CEYQ9QEwAA&dur=854#imgdii=2UyJC1L2e2Z41M%3A%3BqNMtLDYxaGrapM%3B2UyJC1L2e2Z41M%3A

facilita rezolvarea rapidă şi corectă a diferendelor dintre ele, dar şi armonizarea intereselor, generarea şi implementarea unor proiecte, accesul la resurse şi tehnologii, protecţia valorilor, a fiinţei umane şi a mediului, realizarea, în consonanţă, a suveranităţii reale și dezvoltarea durabilă.

Aceste obiective nu pot fi realizate decât în cadrul unor proiecte şi programe cu arii de răspândire foarte mari, în general, variabile, care favorizează sau ar trebui să favorizeze soluționarea problemelor litigioase, prevenirea şi managementul conflictelor şi facilitarea efortului de realizare a obiectivelor dezvoltării durabile.

e.3.2. Areale geopolitice ale instituţiilor internaţionale şi/sau regionale

Arealele geopolitice ale organizațiilor internaționale și instituţiilor, adică ale ONU, ale OSCE, ale UE, ale NATO, ale unor organizaţii regionale (de exemplu, Organizaţia de la Shanghai, Organizaţia Economică de Cooperare a Mării Negre etc.) reprezintă ariile de răspândire şi de acţiune ale acestora, iar efectele lor geopolitice sunt de cea mai mare importanţă, întrucât vizează, între altele, realizarea unor zone de confluenţă, armonizarea intereselor, prevenirea şi managementul crizelor şi conflictelor, creşterea încrederii, coparticiparea la implementarea unor programe şi proiecte, protecţia şi securitatea fiinţei umane, implementarea drepturilor omului, protecţia mediului, controlul armamentelor, neproliferarea nucleară etc.

g. Areale sau zone de securitate

Arealele sau zonele de securitate se situează, de regulă, în jurul marilor areale geoeconomice și geoenergetice, dar și în interiorul acestora. Ele urmăresc crearea unor sisteme de securitate endogene (care aparțin arealelor geoeconomice și geoenergetice), dar și a unor sisteme de securitate exogene, care au o geometrie complicată, incluzând arealele unor mari puteri, unor alianțe și coaliții, unor organizații internaționale sau regionale, precum și rețelele și conexiunile adiacente. În centrul arealelor de securitate

se află ONU, OSCE, dar şi NATO şi alte organizații cu abilități şi competențe în acest domeniu. Marile puteri ale lumii sunt, de fapt, cele care au cea mai mare contribuția la subvenționarea, finanțarea şi managementul acestor sisteme de securitate, care, deşi fac eforturi susținute pentru a gestiona conflictualitatea, au toată grija să nu afecteze în nici un fel marile puteri pivot, în jurul cărora se constituie acest uriaş sistem de securitate exogenă.

h. Areale sau zone de siguranţă strategică (zone tampon)

Acum, se pare că astfel de zone nu mai sunt chiar la modă, pentru că marile entităţi comunică între ele, există UE, NATO, OSCE, ONU, precum şi o supraveghere continuă a întregii planete prin cele mai moderne mijloace care au existat vreodată pe planeta Pământ, în cadrul sistemelor I2SR, sau al unora mult mai moderne decât acestea.

Deşi problematica zonelor-tampon s-a estompat cumva (nimeni nu mai vorbeşte în mod oficial de ele), acestea rămân totuşi viabile, pentru că marile centre de putere au nevoie şi de zone de siguranţă strategică pe care tot ele şi le creează, în virtutea unor concepte care au existat dintotdeauna şi care au generat doctrinele apărării înaintate, pe cele ale securității preventive şi preemptive, pe cele ale îndepărtării oricărui pericol de frontierele proprii, pe cele ale gestionării crizelor şi conflictelor armate etc.

Aşa cum am arătat în capitolul referitor la geopolitica românească, multă vreme din existența lui milenară, spațiul românesc a reprezentat zonă sau zone de siguranță strategică pentru diferite imperii mai mult sau mai puțin vremelnice care s-au dezvoltat şi desfăşurat în acest spațiu, de la Imperiul Roman, la cel Mongol, de la Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic şi Imperiul Rus, la Imperiul Sovietic din secolul al XX-lea.

i. Arealele sau zonele de insecuritate

Arealele sau zonele de insecuritate corespund, în general, arealelor şi zonelor de falii sau de rupturi strategice. Aria lor este însă mult mai mare, întrucât nu cuprind numai aceste zone, ci şi

altele, situate fie la frontierele dintre unele țări care se află de foarte mulți ani, chiar de secole, în conflict, fie în interiorul unor state, federații etc. Aceste zone de insecuritate sunt numeroase și ele cer o abordare specială, efectul lor geopolitic fiind unul generator de tensiuni și chiar de conflicte și războaie.

Arealele de insecuritate sunt numeroase, iar cauzele și configurațiilor lor diferite Din perspectiva, situării geografice, avem, spre exemplu: *zone de insecuritate frontaliere, zone de insecuritate exterioare statului și zone de insecuritate interne* (zona Harghita, Covasna, Mureș, spre exemplu). Din perspectiva tipului de insecuritate, avem: zone de insecuritate teroristă, zone de insecuritate etnică și religioasă, zone de insecuritate economică, politică și socială, zone de insecuritate alimentară, zone de insecuritate climatică și geofizică etc.

Aceste zone se cer identificate și analizate cu foarte multă atenție, în vederea găsirii unor soluții, ținând seama de faptul că insecuritatea este tot atât de dinamică și greu de înțeles ca și perechea ei – securitatea –, iar trecerea de la una la alta este, de cele mai multe ori, insesizabilă.

j. Arealele sau zonele de falii strategice

Acestea sunt principalele categorii de zone cu probleme. Mai sunt şi altele, sunt foarte multe, dar le-am identificat pe acestea pentru a ne putea face o imagine.

Zonele cu resurse energetice

Geopolitica resurselor energetice o vom dezvolta în capitolul următor. Aici vom preciza doar că, mai ales pentru aceste resurse, se duce o bătălie cumplită, la ora actuală. Probabil, când se va ajunge şi la energia alternativă sau la energia iniţială care este energia cosmică, adică la energia nucleară (energia nucleară este, de fapt, energia cosmică), atunci multe lucruri se vor schimba, iar lumea va evolua pe alte coordonate, credem noi, mai puțin conflictuale. Iar aceste confluenţe generează nişte suporturi și, deopotrivă, embrioni din care se vor naşte civilizaţiile viitoare.

Fiecare civilizaţie îşi are timpul ei istoric, dar și tipul ei de energie. Dar ea nu dispare, trece în altceva, totul se transformă pe pământul acesta.

Zonele geofizice, geoclimatice cu grad de risc ridicat.

E clar, acolo unde sunt marile platforme geofizice, unele supraduse, altele suprapuse, unde se produc cutremure, cum a fost cel din Japonia, care a produs dezastre în coasta nipună pe o lungime de peste 500 de kilometri și pe o adâncime de 5-10 km, distrugând tot ce a întâlnit în cale inclusiv Centrala Atomoelectrică de la Fukushima, cu 6 reactoare, modernizate, acolo sunt și marile probleme ale arealelor geofizice și geoclimatice periculoase.

Acestea fac parte din ordinea firească a vieții geofizice a planetei și vor continua în acest fel până când, probabil, Pământul va deveni un corp inert, fără energie proprie sau, cine știe, se va transforma în altceva sau pur și simplu va exploda.

6.2.2. Tipologii de zone geopolitice și geostrategice și de puncte-cheie

Aceste areale au anumite structuri, se află în raporturi de intercondiționare esenţială, de condiţionare limitată, de condiţionare aleatoare sau de indiferenţă.

Unele sunt strâns legate între ele, altele se suspectează, se bruiază, se descurajează reciproc sau unilateral sau se influenţează reciproc sau unidirecțional, în mod negativ, uneori deschizând între ele adevărate falii infranşisabile.

a. Principalele tipologii de zonele-cheie sunt, de regulă, următoarele:

- zonele de siguranţă strategică;
- zonele de conexiune civilizaţională;
- zonele sau platformele geoeconomice;
- zonele sau platformele geoenergetice;
- zonele în care sunt amplasate armamente nucleare strategice;
- zonele cu resurse strategice;

- zonele de risc geofizic şi geoclimatic ridicat.

b. Principalele categorii de puncte-cheie sunt următoarele:

- trecători;
- strâmtori;
- rute unice, obligatorii

Aceste categorii nu sunt date odată pentru totdeauna, ci variază în funcție de variația condițiilor, inclusiv a condițiilor inițiale, a intereselor și a suporturilor de susținere.

Concluzii privind geopolitica arealelor

1. Arealele sunt zone geografice importante, care cuprind unul sau mai multe state, sau doar porțiuni din acestea, zone din oceanul planetar, strâns legate între ele sau disparate, unde se răspândeşte un fenomen cu determinări complexe şi influenţe importante în generarea şi implementarea unor politici ale statelor sau instituţiilor care le reprezintă.

2. Arealele nu sunt nici supranaționale, nici apanajul exclusiv al unor instituţii naționale sau internaționale. Ele sunt locaţii şi construcţii dinamice, cu geometrie fluidă, care vizează identificarea şi rezolvarea unor probleme majore, la graniţa dinte condiţionarea politică, economică, socială, culturală, informaţională, militară şi, evident, spaţială.

3. Arealele geopolitice sunt decupaje pentru o analiză geopolitică la obiect, pe domenii şi pachete de provocări, pericole, ameninţări, vulnerabilităţi şi, în consecință, pe niveluri de risc.

4. În cadrul acestei dinamici, se disting, de asemenea, zonele de interes (general, important, vital, politic, economic, tehnologic, cognitiv, militar, strategic, operaţional şi tactic etc.)

6.3. GEOPOLITICA ZONELOR DE FALIE

De când există ea pe planeta Pământ, lumea este conflictuală. Universul însuși este conflictual. În societatea oamenilor, totdeauna vor exista interese divergente care vor evolua spre o dimensiune conflictuală periculoasă. De-a lungul anilor,

deceniilor şi chiar sutelor de ani, între diferitele entităţi politice (state, grupuri de state, alianţe, coaliţii), civilizaţii (zone de interes al acestora, grupuri de interese etc.), s-au creat crevase greu de traversat şi de umplut.

Cauzele acestora sunt numeroase şi destul de omplicate. Ele nu se datoresc sistemelor de valori, nici modului de viaţă al civilizaţiilor sau diferitelor entităţi umane, nici formelor geografice, ci sistemelor de interese, bătăliilor continue, de sute şi sute de ani, pentru putere şi influenţă, pentru pieţe şi resurse, pentru marile rute comerciale, pentru o mai bună poziţionare în sistemul relaţiilor internaţionale sau în zona geografică respectivă.

Aceste falii sunt numeroase și dinamice. Unele vin de sute de ani, altele s-au deschis în urma unor mari evenimente, de regulă, crize profunde, conflicte şi războaie.

6.3.1. Principalele falii geopolitice

Principalele falii pe care le vom avea în vedere (mai sunt, desigur, şi altele, foarte numeroase) sunt următoarele:

- faliile islamice;
- faliile caucaziene;
- faliile foaierului perturbator;
- falia afgană;
- crevasa sino-hindusă;
- falia balcanică

Le-am ales pe acestea, întrucât ele sunt cel mai strâns legate de evenimentele care au zguduit și încă zguduie lumea, iar istoria, deși nu le-a consemnat totdeauna în modul cel mai explicit cu putință, nici nu a făcut abstracție de ele. La urma urmei, aproape întreaga istorie tensionată a lumii constă în analiza acestor numeroase falii și a efectelor de falie.

6.3.1.1. Faliile geopolitice islamice

Faliile geopolitice islamice sunt la fel de numeroase și de acute ca oricare alte falii, dar aici fundamentalismele (înțelese ca întoarceri la fundamente, la esențe) și extremismele (înțelese ca

rupturi categorice cu ceilalți, ca situări pe ultima poziție, ireconciliabilă, ca atitudini ce includ non-acceptarea dialogului și un plan de violență foarte ridicat) se deplasează semnificativ spre zone de intoleranță și excluziuni categorice.

Printre principalele falii islamice, considerăm că ar putea fi incluse şi următoarele:

- falia dintre islam şi celelalte religii;
- faliile dintre lumea islamică şi lumea occidentală;
- faliile din interiorul lumii islamice (dintre zonele şiite şi cele sunnite, dintre unele ţări arabe şi unele ţări musulmane, dintre lumea arabă şi Israel etc., dintre populaţia kurdă şi statele din care aceasta face parte etc.);
- faliile dintre populaţiile islamice stabilite pe continentul european şi populaţiile ţărilor europene;
- faliile dintre zonele locuite de minorităţi musulmane (dar şi de altă natură) şi populaţiile majoritate (falia bosniacă, falia macedoneană, faliile din Asia de Sud-Est etc.);

Aceste falii au fost amplificate de către efectele atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, dar şi de intervenţia americană şi europeană în Irak şi în Afganistan, precum şi de cele ale „primăverii arabe”.

6.3.1.2. Faliile caucaziene

Zona Caucazului este, în general, o zonă de falie strategică, între ortodoxism şi musulmanism, între efectele remanente ale Imperiului Rus şi cele ale Imperiului Otoman, între diferitele componente ale zonei post-foaier perturbator.

Ţările de aici (Rusia, Georgia, Armenia şi Azerbaidjan) au probleme nesoluţionate de sute de ani privind frontierele, drepturile populaţiilor, resursele şi relaţiile de vecinătate.

Există zone de falii ireconciliabile în interiorul zonei caucaziene (Nagorno-Karabah, Osetiile, Adjaria, Cecenia, Daghestan etc.), dar şi în relaţiile cu exteriorul zonei (falia dintre Armenia şi Turcia, dintre Georgia şi Rusia) ceea ce îngreunează foarte mult în procesul de integrare a acestor zone în Uniunea Europeană şi în NATO şi menţin, la un nivel extrem de periculos,

riscul de război. Dar Caucazul, la ora actuală, poate fi considerat şi o falie strategică între Rusia şi Occident, între Rusia și Turcia, dar și o zonă tampon și de tranzit energetic între Asia Centrală şi Uniunea Europeană.

Parteneriatul estic vizează tocmai o încercare de estompare a acestui efect de falie sau de zonă tampon. Dar toate încercările care s-au făcut și se fac pentru a ameliora efectul de falie din această zonă (și nu numai) sunt departe de a avea succesul aşteptat, pentru că tocmai politicile car le generează, atât cele europene, cât și cele ale Rusiei, Turciei şi țărilor Asiei Centrale sunt departe de a fi consonante.

După zona Golfului Persic, Caucazul reprezintă al doilea punct fierbinte de risc major privind pericolul de război local.

Existenţa acestor falii chiar la debutul zonelor de transport petrolier, de unde pleacă o serie de conducte, inclusiv oleoductul Baku-Ceyhan, precum şi sistemele de comunicare şi de tranzit dintre Marea Caspică şi Marea Neagră, la deschiderea culoarului strategic sudic european (Marea Neagră, Marea Mediterană) creează probleme cu totul deosebite privind securitatea zonei şi a întregii regiuni extinse a Mării Negre.

Din aceste motive (și din multe altele), zona geopolitică a Caucazului, zonă de falie strategică între politici, religii, mentalități și realitățile durate aici de secole este una foarte complicată. Nici Războiul Crimeii, nici cele două războaie mondiale, nici Războiul Rece și nici actualele politici europene, nici cele de extindere a NATO, nici cele ale Rusiei și nici cele ale Turciei nu au găsit un trend comun, n-au ieșit din traseele politicilor milenare din această zona sau pentru această zonă, iar estomparea acestei falii de la finalul unui foaier perturbator și începutul altora două – cel al Balcanilor și cel al Orientului Apropiat este departe de a putea fi realizată altfel decât ca un compromis vremelnic.

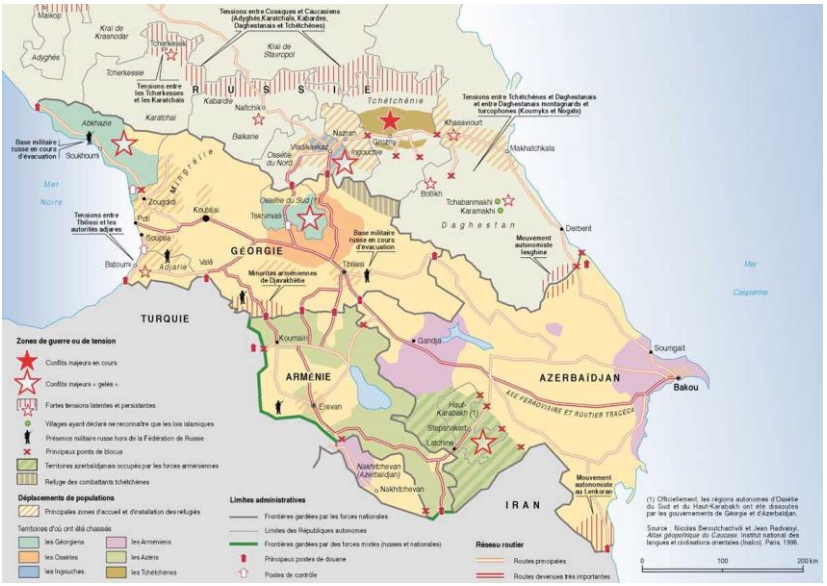

Schema nr. 18 Faliile caucaziene[35]

Cele trei ţări caucaziene, la care se adaugă şi Rusia care deţine mai mult de jumătate din zona Caucazului, au numeroase probleme nerezolvate, cele mai multe generate de faliile dintre Imperiul Rus şi cel Otoman, dintre religiile care se întâlnesc aici (ortodoxă, islamică) şi ca urmare a efectelor remanente ale unor evenimente istorice ce nu pot fi uitate, dar şi a unor realităţi conflictuale generate de bătălie pentru resursele caspice şi, evident, pentru controlul strategic al zonei.

[35] Sursa: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://www.zvoner.ro/wp-content/2008/08/harta_caucaz.jpg&imgrefurl=http://www.zvoner.ro/razboiul-din-georgia-in-imagini/harta-caucazului/&h=847&w=1200&sz=188&tbnid=UbHBSTOVNFCWPM:&tbnh=82&tbnw=116&zoom=1&usg=__bWLkuI_sCQ6S1QbqChYd0t5VsUA=&docid=5aAjGpwz1EqPwM&sa=X&ei=zDz_UaWPJY7dsgaG34HABA&ved=0CE0Q9QEwBA&dur=472

6.3.1.3. Crevasa sino-hindusă

China şi India, ţările cu cea mai numeroasă populaţie, situate pe locul unu (China) şi doi (India) î ceea ce priveşte numărul de locuitori, deci volumul populației, nu au avut niciodată o relaţie specială. Dimpotrivă, se poate aprecia că între ele există chiar o falie şi nu numai în problema Kaşmirului. În general, cele două stiluri de viaţă sunt diferite. După 1990, cele două ţări au reuşit, totuşi, să-şi rezolve în mod amiabil unele dintre problemele de frontieră şi chiar să conlucreze în cadrul BRICS. Este foarte posibil ca, în scurt timp, crevasa sino-hindusă, una dintre cele mai vechi din istorie, să se transforme într-o zonă de confluenţă, chiar dacă problema Kaşmirului rămâne o regiune producătoare de conflict la granița între cele trei mari ţări: China, India şi Pakistanul.

Falia balcanică

Falia balcanică, mai exact, faliile balcanice – care au generat, între altele, şi războaiele recente (1991-1995) din spaţiul iugoslav, războaie deosebit de sângeroase – continuă să existe. Ea este un produs al confruntărilor extrem de dure de odinioară dintre cele două imperii – Otoman şi Habsburgic –, iar zona de graniţă a acestora, în lipsa unor teritorii-tampon, a devenit una de ruptură. Populaţiile de aici au suferit acest efect şi chiar dacă imperiile au dispărut, efectele remanente încă persistă și încă sunt foarte puternice.

Falia aceasta s-a manifestat îndeosebi pe teritoriul Bosniei, dar şi în zona Kosovo, în cea macedoneană sau la frontiera dintre Croaţia şi Serbia. Amestecul de populaţii, interesele marilor puteri în legătură cu această zonă, dar și tensiunile care s-au amplificat în timp au generat unul dintre cele mai sângeroase războaie de după cea de-a Doua Conflagraţie Mondială. Situația este și astăzi incertă, iar integrarea țărilor de aici în Uniunea Europeană și în NATO, deşi reprezintă o soluție pentru unitatea continentului european, prezintă încă un potențial rezervor de conflictualitate, întrucât memoria colectivă și efectele unor războaie atât de sângeroase nu pot fi estompate în câteva generații.

Politicile de regionalizare ale Uniunii Europene – care se vor a fi benefice pentru ridicarea din punct de vedere economic a unor zone sărace sau fără resurse – pot genera, la rândul lor, efecte nedorite în ceea ce priveşte asamblarea valorilor de convieţuire ale populaţiilor de aici.

Concluzii privind geopolitica zonelor de falie

1. Faliile sunt un produs al conflictualităţii şi imposibilei concilieri a intereselor populaţiilor, mai exact, a entităţilor politice (state, grupări de state, federaţii, imperii) de-a lungul istoriei. Ele menţin tensiunile, pericolele, vulnerabilităţile de odinioară, le amplifică sau le estompează şi, pe această bază, cresc sau descresc gradul de risc.

2. Faliile au suporturi politice, economice, religioase şi de altă natură, dar cele care le susţin şi le amplifică sunt jocurile de interese atât ale statelor din zonă, cât şi ale unor entităţi non-statale, ale unor actori internaţionali importanţi, în general, ale unor grupuri de interese economice, financiare sau ale reţelelor criminalităţii transfrontaliere.

3. Zonele de falie s-au creat în timp şi au coordonate istorice substanţiale şi, de aceea, pe lângă realităţile cotidiene care le menţin şi le întreţin, intervine memoria colectivă a problemelor nesoluţionate de-a lungul timpurilor.

4. Transformarea zonelor de falie în zone de confluenţă este un proces complex şi îndelungat, dar reprezintă una dintre soluţiile armonizării mediului internaţional de securitate.

Posibile întrebări

1. Ce se înţelege prin areal geopolitic?

2. Enumeraţi câteva din posibilele configurări geopolitice de areal

3. Enumeraţi câteva categorii de areale?

4. Enumeraţi principalele areale geoeconomice

5. Caracterizaţi, pe scurt, arealul geoeconomic nord-american

6. Delimitaţi unul dintre arealele geoeconomice ale resurselor vitale

7. Ce sunt zonele de falii geopolitice?

8. Enumeraţi câteva dintre faliile geopolitice

9. Comentaţi pe scurt faliile caucaziene?

10. Cum s-au creat zonele de falii geopolitice?

CAPITOLUL 7
GEOPOLITICA ENERGIEI

7.1. Caracteristicile generale ale geopoliticii energiei
- *Configurații*
- *Teme predilecte*
- *Presiuni*

7.2. Geopolitica zonelor, platformelor și arealelor geoenergetice
- *Definirea zonelor, platformelor și arealelor geoenergetice*
- *Principalele zone, platforme și areale geoenergetice*
- *Caracteristici*

7.3. Dinamica zonelor, platformelor și arealelor geoenergetice
- *Realități geopolitice și scenarii geoenergetice*
- *Perspective*

7.4. Concluzii
7.5. Întrebări posibile

Geopolitica zonelor, platformelor şi arealelor geoenergetice, (arealul fiind o suprafaţă pe care se răspândeşte un fenomen şi caracteristica acelui fenomen) este un capitol interesant din analiza geopolitică a resurselor.

Aici o să definim zonele, platformele şi arealele geoenergetice, o să propunem un mod de a identifica, localiza și analiza principalele zone-platforme de acest fel într-o clasificare făcută de noi.

Se pot folosi orice fel de clasificări dorim, ca să facem analiza şi să relevăm ceea ce este posibil să găsim acolo, în vederea asigurării suportului geopolitic necesar unei decizii corecte, sau elaborării unor politici și unor strategii pe termen lung, ţinând seama de aceste lucruri.

De aceea, putem defini dinamica zonelor, platformelor şi arealelor zonelor geoenergetice, realităţile geopolitice şi scenariile geoenergetice posibile, perspectivele și concluziile şi, pe această bază, putem formula și câteva întrebări posibile.

7.1. Caracteristici generale ale geopoliticii energetice

Geopolitica energiei se referă la raporturile de conexiune sau de conflict dintre interesele importante, chiar interesele vitale ale statelor privind resursele energetice şi locaţiile efective ale acestora, modalităţile de generare, transport și distribuție, precum şi la dinamica relaţiilor dintre state pe suportul zonelor, platformelor şi arealelor geoenergetice.

Configuraţiile zonelor, platformelor şi arealelor geoenergetice ca şi ale celor de interes energetic, deşi sunt, ca orice configuraţii dinamice, foarte complicate și foarte greu de generat, cunosc totuşi o relativă schemă de generare, pe un suport distribuţie producători-consumator, a unor formule ce pot fi analizate și evaluate.

Temele predilecte ale geopoliticii energiei sunt cele referitoare la locația resurselor energetice, adică la zonele, platformele și arealele geoenergetice, care includ atât zonele cu resurse (petrol, gaz, cărbune), zonele sau coridoarele de transport energetic, zonele de interes energetic, zonele sau arealele marilor consumatori de resurse energetice, adică marile platforme geoeconomice, și, evident, politicile statelor referitoare la acestea.

Presiunile existente în domeniul geopoliticii energiei sunt atât de mari, încât putem vorbi de un adevărat război al energiei, dus prin toate mijloacele – economice, financiare, informaționale, mediatice, inclusiv militare –, care se prezintă ca un război continuu, deopotrivă, simetric, disimetric și asimetric. Este un război subtil, care iese din principiile clasice ale războiului și cunoaște extensii complicate care pot genera oricând un război devastator.

De fapt, în această dihotomie, în această relaţie producător-consumator la care se adaugă și tipologia de management politic al

energiei, adică politicile energetice, se desfăşoară întregul domeniu al geopoliticii energiei.

Este foarte important să identifici interesele producătorului, cele ale consumatorului, posibilităţile lor efective, valorile pe care se bazează ei în această relaţie şi să faci o separaţie cât se poate de clară între elementele de conexiune şi de cooperare şi elementele de conflict. Pentru că important este să deosebeşti și să identifici, în relaţiile acestea de politică energetică, neconcordanțele tensiunile, contrastele și, mai ales, conflictele, pentru ca să le poţi gestiona. Ele sunt numeroase, zonele sunt, toate, fără excepţie, indiferent unde s-ar situa, destul de conflictuale. Există o bătălie pentru energie, un război al energiei care se desfăşoară, așa cum spuneam, în forme foarte subtile și, în același timp, foarte dure. Sigur, nu se desfăşoară cu arme, dar se ajunge foarte ușor și la folosirea armelor.

Domeniul energiei este cât se poate de vast și de complex. Dar vorbim, în special, de resursele minerale, resurse pe care ni le dă pământul, de aceea spunem le geoenergetice; se referă la energia pe care ne-o dă pământul, adică planeta pe care trăim. Geoenergia este o parte a energiei cosmice, dar o astfel de energie, în afară de cea geofizică și de cea minerală, deocamdată nu este prea folosită la noi, dar probabil că acesta va fi viitorul. Există deja unele elemente privind energia cosmică – energia plasmei, spre exemplu –, dar marii producători de energie convențională o țin cât mai departe, pentru că, altfel, adică în cazul trecerii la folosirea acesteia, li s-ar spulbera toată puterea și toate privilegiile. E greu să treci de la un tip de energie la altul! Atâta timp cât pământul va fi o planetă vie, o planetă cu activitate geofizică, el îşi va reîmprospăta resursele, îşi va regenera resursele; după ce va deveni o planetă moartă (dacă va deveni vreodată aşa ceva), nici sursele tradiționale de energie pe care le foloseşte omul nu vor mai exista.

Zonele resurselor energetice, zonele şi coridoarele de transport energetic, zonele de interes energetic, zonele sau arealele marilor consumatori de resurse energetice, adică marile complexe și marile platforme geoeconomice şi evident, politicile statelor referitoare la acestea fac parte din temele predilecte ale geopoliticii energiei.

Presiunile din, în și pentru toate aceste zone, sunt extrem de mari. Sunt presiunile cele mai importante ale acestor vremuri. Sunt presiunile generate de rețelele și platformele intereselor vitale ale omenirii.

Există trei mari competiţii permanente şi extrem de dure în această lume: competiţia pentru pieţe, competiţia pentru resurse şi competiţia pentru putere şi influenţă, aceasta din urmă având în centrul ei competiția pentru informație, pentru cunoaștere.

Presiunile din cadrul acestor competiții se exercită prin toate mijloacele posibile, începând cu cele politice (acorduri, înțelegeri, acțiuni diplomatice, mediatice, psihologice, sociale şi militare, pentru că trebuie să ştim că actualele războaie din Irak, Afganistan şi de prin alte locuri de pe planetă, chiar din Angola, şi în general din Africa fierbinte, s-au dus şi pentru resursele energetice existente în acele zone) și continuând cu cele de cunoaștere, influențare și dominanță strategică, sau doar de supraviețuire în aceste vremuri ale bătăliei pentru reconfigurarea puterii discreționare. Unul dintre obiectivele războaielor și acțiunilor militare din acele zone l-a constituit nu doar gestionarea unor crize (de cele mai multe ori provocate pentru a crea un casus beli), ci și controlul resurselor energetice şi, mai ales, cum spune Brzezinski într-un capitol din Marea tablă de şah, a rutelor către aceste rezervoare de resurse energetice.

7.2. Geopolitica zonelor, platformelor și arealelor energetice

Zonele, platformele şi arealele energetice sunt legate de existenţa resurselor energetice produse de planeta Pământ, în care sunt implementate anumite politici privind exploatarea, deci, extracţia, transportul spre primele depozite, prelucrarea iniţială, transportul din locul de extracţie şi de prelucrare iniţială către marile rafinării, pentru prelucrarea finală a acestor resurse şi transformarea lor în produse utile, uleiuri, benzine etc., apoi transportul lor către consumatori (consumatori industriali,

consumatori diverşi şi consumatori casnici, unii foarte economici, alții foarte risipitori).

Reţelele respective împânzesc planeta. Există tendinţa ca aceste reţele să fie interconectate şi, unele dintre ele, deja s-au globalizat. Deja au o dimensiune globală sau o puternică tendință spre o astfel de dimensiune. Aceste zone, platforme şi areale au o importanţă geopolitică specială şi, de aceea, ele reprezintă ***zone platforme, areale de interes strategic vital***.

Dacă ai energie, ai tot ce-ţi trebuie, dacă n-ai energie, n-ai nimic. Practic, dacă nu ai resurse energetice sau dacă n-ai acces la acestea, nu exişti. De aceea, fiecare stat face în aşa fel încât să-și asigure un minim de energie pentru consumul populaţiei (energie electrică şi energie termică) și pentru consumul industrial. Aceste resurse sunt vitale pentru că sunt foarte importante pentru viaţa oamenilor. Omul nu poate exista pe planeta Pământ – și, probabil, pe nicio altă planetă – fără substanțiale resurse de energie.

Omul este, la urma urmei, energie. Şi, ca să fie energie, are nevoie de resurse energetice, iar aceste resurse sunt partajate în energie electrică, termică, energie fizică, geoenergie, energie biologică (bioenergie). Din acest punct de vedere energetic, noi trăim într-un anumit tip de civilizaţie, şi anume în ***civilizaţia petrolului***. Probabil că vom ieşi cândva din ea. Dar e greu să ieşi din această civilizaţie a petrolului, atâta vreme cât toate structurile şi infrastructurile de producere, de transport sunt realizate, construite şi făcute pe această dimensiune.

Vom formula, în continuare, câteva definiţii. Sunt, bineînțeles, convenţionale. Dar trebuie definiţi termenii de la început ca să ştim cum şi cu ce anume operăm.

Zona geoenergetică am definit-o ca o *porţiune din suprafaţa globului pământesc (terestră şi/sau maritimă) bogată în resurse energetice (petrol, gaz, cărbune, în principal, la astea ne referim), care prezintă un deosebit interes – economic, financiar şi strategic –, pentru toate statele și grupurile de state, uniuni, coaliţii, alianţe etc., dar mai ales pentru marii consumatori, iar marii consumatori sunt, în primul rând, cei trei: SUA, China şi Uniunea Europeană.*

Marii consumatori sunt cei care fac politica energetică, ei sunt cei care fac preţurile, consumatorii cu producătorii fac preţurile, dar toate statele sunt implicate şi arondate la aceste politici. Nu există nici-un stat de pe lumea aceasta care să-şi asigure de unul singur resursele energetice de care are nevoie. Toate se fac prin transferuri şi printr-un sistem de relaţii, uneori foarte complicate.

Platforma geoenergetică. Împărţim zona aceasta geoenergetică în nişte platforme.

Platformă geoenergetică *este o porțiune dintr-o zonă geoenergetică care dispune de un anumit tip de resurse energetice (petrol, gaz, cărbune, dar și de altă natură), de mijloace și infrastructuri de extracție și prelucrare și care se află în conexiune cu coridoarele de transport energetic și cu platformele marilor consumatori.*

Platforma aceasta este un fel de specializare a zonelor energetice. Platforma respectivă poate fi, spre exemplu, petroliferă, dacă în zona respectivă există petrol, dar există şi platforme de prelucrare a petrolului și cărbunelui, de transport, de tranzit etc. De regulă, aceste platforme sunt implicite sau contingente. Primele zece mari ţări producătoare de cărbune, de gaze şi de petrol sunt cam aceleaşi. Sigur, sunt şi unele diferenţe. Şi ele sunt cele care dictează, de fapt, care elaborează politica preţurilor şi politicile şi strategiile respective. Politica stabileşte scopurile, obiectivele, adică ce trebuie făcut, iar strategia este modul în care trebuie pusă în operă această politică, strategia este instrumentul politicii pentru a reuşi.

Arealul geoenergetic *este o arie de răspândire a unui anumit tip de fenomen energetic. de resurse, de infrastructuri, de mijloace de prelucrare și de transport etc.*

Deci un areal nu-l confunzi cu zona, sau poţi să-l confunzi şi cu zona, spre exemplu, când spui arealul resurselor energetice gazifere. Când spui arealul resurselor energetice gazifere este cam acelaşi lucru cu zona resurselor energetice gazifere. Dar când spui arealul gazelor de şist, te referi la zona în care se găsesc acestea, când te referi la arealul petrolului submarin te referi la zonele în care sunt platformele de exploatare în care sunt resurse energetice

ce se află în ocean. Când spui arealul transportului prin conducte te referi cam pe unde sunt conductele acestea, sau de un anumit fel, te referi la arealul conductelor europene, sigur că acestea au anumite porţiuni din continentul european sau mondial etc.

Deci arealul, în sensul acesta, este specializat pe un domeniu, adică indică aria de răspândire a unui anumit fenomen. În arealul acesta, pe suprafaţa aceasta, se produce un anumit fenomen şi, de aceea, îi zic areal, spre deosebire de zonă, care poate fi o suprafaţă mai mare (sau mai mică), o regiune întreagă (zona siberiană, zona Golfului Persic etc.) sau o porțiune din suprafața Terrei, care include anumite fenomene şi procese specifice acolo, cum ar fi resursele energetice de care vorbeam.

Este important, pentru analiza geopolitică, să identificăm și să caracterizăm zonele, platformele și arealele geoenergetice. Și chiar dacă delimitarea între ele poate fi doar metodologică, efectele nu pot fi decât benefice, atunci când vom face conexiuni cu interesele marilor consumatori, ale consumatorilor casnici și, în general, ale politicilor publice și private privind geopolitica resurselor energetice și a consumurilor.

Una dintre cele mai vehemente și mai importante bătălii ale timpului nostru este, alături de cea pentru piețe, cea pentru resurse. Este evident pentru oricine că, acolo unde există resurse energetice, există şi competiție pentru ele, iar amploarea acestei competiții, practic, nu are limite. Oricând este posibil ca, din cauza escaladării acestei competiții, să izbucnească şi alte forme (unele chiar violente) ale acestui *război continuu al energiei*.

Războaiele din Golf din 1991 şi 2003, ca şi cel actual din Afganistan, au şi o astfel de componentă. Au fost şi sunt şi războaie pentru dominarea zonelor cu resurse energetice.

Arealul producţiei de gaz sau zona producţiilor de gaz este următoarea: Rusia pe locul I, la producția de gaz; analizăm care sunt estimările, care sunt evaluările, care este valoarea resurselor probate deja, pentru că discutăm numai despre resurse probate, adică despre ce anume există acolo, dar mai sunt şi resurse evaluate, calculate sau doar prognozate.

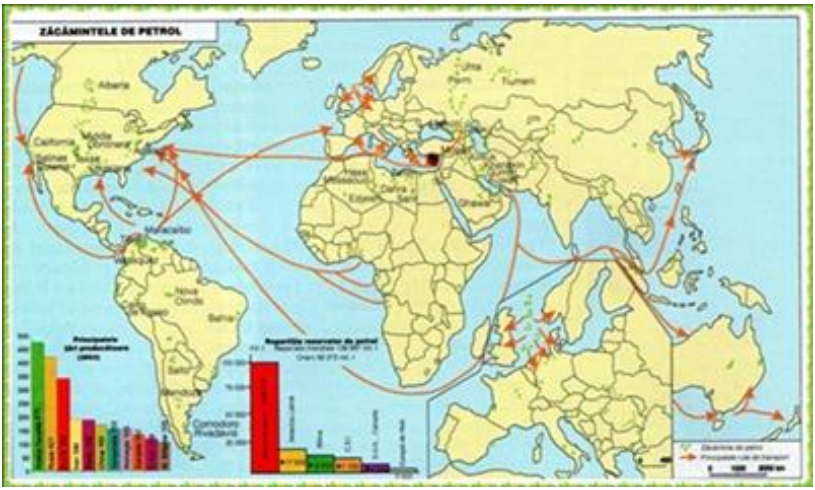

Schema nr. 19. Zone geoenergetice și rute de transport

Pe harta din Schema nr. 19, sunt identificate principalele bazine petroliere, precum și rutele de transport, rutele dintre ele. Zona Bazinului Persic, Bazinul Asiei Centrale, bazinul Siberiei, bazinul Venezuelei, bazinul SUA, zona din Texax, bazinul Canadei, (Canada este mare producătoare de petrol), bazinul ţărilor africane, cu Libia şi Angola îndeosebi, precum și cele europene se conectează la un sistem de infrastructuri energetice care tind din ce în ce mai mult la o dimensiune globală și, în consecință, la un management global.

În tabelul următor[36] sunt prezentate primele 10 ţări în ordinea rezervelor de petrol (în barili):

NC	**ȚARA**	**REZERVE (barili)**	**Pondere mondială**	**Statistici zilnice (producție, consum, export) 2010, în barili**		
				Producție	Consum	Export SUA
1	Arabia Saudită	262,6 mld.	17,85%	10,59 mil.	2,64 mil.	1,47 mil.
2	Venezuela	211,2 mld.	14,35%	2,38 mil.	746.000	759.000
3	Canada	175,2 mld.	11,91%	3,48 mil.	2,21 mil.	2,32 mil.
4	Iran	137 mld.	9,31%	4,25 mil.	1,85 mil.	0

[36] Sursa: http://www.capital.ro/detalii-articole/stiri/harta-petrolului-top-10-tari-cu-cele-mai-mari-rezerve-de-titei-162555.html

5	Irak	115 mld.	7,82%	2,64 mil.	694.000	403.000
6	Kuweit	104 mld.	7,07%	2,45 mil.	354.000	145.000
7	EAU	97,8 mld.	6,65%	2,81 mil.	545.000	10.000
8	Rusia	60 mld.	4,08%	10,27 mil.	2,2 mil.	275.000
9	Libia	44,3 mld.	3,15%	1,79 mil.	289.000	71.000
10	Nigeria	37,2 mld.	2,53%	2,46 mil.	279.000	529.000

Pe locul I, se situează **Arabia Saudită** cu 262,6 miliarde barili, care reprezintă 17,85% din producţia de petrol a globului, produce 10,59 milioane de barili zilnic, la nivelul anului 2010, consumă 2,64 şi exportă în SUA 1,47 milioane de tone.

A doua ţară ca importanţă în ceea ce priveşte producţia de petrol este **Venezuela**. Să ne aducem aminte de regimul din Venezuela, de politicile pe care le face Venezuela, să le comparăm cu politicile pe care le făcea Irakul, cu politicile Iranului, cu cele ale Rusiei, cu politicile pe care le face SUA şi vedem cât de conflictuale sunt aceste realităţi. Statele Unite îşi iau din Venezuela 759 de mii de barili. Rezerva este 211,1 miliarde, 14,35% din producţia globului; Venezuela produce 746 şi exportă mai mult decât consumă, spre deosebire de Arabia Saudită care consumă mai mult decât exportă.

A treia ţară producătoare de petrol este **Canada** şi probabil că ea are resurse şi mai numeroase pentru că încă nu s-a dus în nord, în Oceanul Arctic, această ţară fiind una dintre care se bat pentru resursele de sub calota polară, alături de SUA şi Rusia dar şi de Uniunea Europeană, prin Danemarca, prin Groenlanda şi prin Norvegia. Produce 175,2 miliarde, 11,91% din producţie, 3,48 milioane producţie.

A patra ţară este **Iranul**. Iată ce însemnează bătălia pentru Iran, una dintre mize fiind petrolul şi gazul, mai ales că Iranul este pe locul doi în ceea ce priveşte producţia de gaze. Când facem analize de acest gen, nu trebuie să le luăm unilateral. Dacă vom crede că evreii se năpustesc pe Iran, pentru că acesta are petrol şi gaze şi ei vor să-l ia, ne vom înșela. Nu este aşa, aici este vorba nu doar de petrol și gaz, ci și de nişte raporturi de putere, care se creează acolo, în zonă. O putere iraniană discreţionară în zonă, care să aibă şi arma nucleară, ar crea un dezechilibru strategic uriaş pe

care marile puteri, care gestionează la ora actuală securitatea lumii, nu-şi permit să-l accepte.

Se pune însă o întrebarea foarte simplă: *la urma urmei, pe cine a atacat Iranul vreodată?* Din timpul Imperiului Persan – care n-are, practic, aproape nicio legătură cu Iranul de azi –, această țară nu a atacat niciodată pe nimeni, deşi a aspirat totdeauna la un titlu de mare putere zonală, având o populație de peste 80 de milioane de oameni și, evident, o cultură străveche. În războiul dintre Irak și Iran, nu Iranul a fost țara agresoare, ci Irakul, încurajat de Statele Unite. Războiul dintre Irak şi Iran, care a durat 8 ani (1980-1988), a fost o modalitate prin care dictonul era „*divide et impera”*, lasă-i să se bată între ei, ca să-și epuizeze forțele și motivațiile și să-i putem stăpâni.

Saddam Hussein ameninţa să devină o putere discreţionară, dictatorială, cu consecințe grave pentru echilibrul strategic proiectat şi dorit de unele dintre marile puteri, mai ales din zona occidentală a lumii, iar dezechilibrarea strategică poate să aibă consecinţe extrem de grave pentru pacea lumii şi pentru mediul de securitate; adică, vrând să faci bine, te poţi trezi cu un război distrugător, pustiitor în care să fie implicate marile puteri nucleare.

Pe locul 5 este **Irakul** cu 115 miliarde barili. Irakul, cu 7,82% din producția lumii şi Iranul, cu 9, 31%, deţin, împreună 17,13% din producția de petrol a lumii şi chiar trec pe locul 2. Acesta este un lucru deosebit, mai ales că aici nu sunt toate resursele. (Unul dintre demnitarii irakieni a declarat că s-a descoperit un nou zăcământ de 125 miliarde de barili, ceea ce înseamnă că Irakul ar trece pe locul I în lume în ceea ce priveşte resursele energetice, dacă e adevărat ce a spus el atunci). Irakul exportă 403 mii de barili în SUA.

Pe locul 6 este **Kuweitul**, o țară mică, dar care are 104 miliarde, 7,07% din producţia de petrol a lumii, consumă 2,45 mil. barili şi exportă 145 de mii de barili în SUA.

Pe locul 7 sunt **Emiratele Arabe Unite** cu 97 miliarde de barili, ceea ce reprezintă 6,65% din producţia mondială. vedeţi cifrele mai departe.

Pe locul 8 se află **Rusia,** cu o producție de 60 de miliarde de abrili, probabil că zăcămintele din Siberia, din Orientul Îndepărtat nu sunt încă probate, pentru că exploatarea este foarte scumpă.

Acum câţiva ani, prin 93, Rusia a alcătuit, împreună cu China, cu Coreea de Sud şi cu Japonia, aşa numitul forum Asia de Nord-Est, care viza să realizeze, prin exploatarea petrolului din Siberia, din Marea Ohotsk, şi din Extremul Orient, zăcămintele uriaşe de acolo, un fel de rezervor strategic de resurse energetice. A început deja, de câțiva ani buni, exploatarea petrolului din Marea Ohotsk. Probabil că acest forum trebuie să facă încă investiţii, să creeze infrastructuri să realizeze politici de exploatare a petrolului, de transport, de depozitare, pentru că, pe zona aceea din Extremul Orient, sunt foarte multe proiecte de realizat și dificultăți foarte mari în realizarea unor infrastructuri adecvate. Dealtfel, Organizaţia Şanhai care se ocupă şi de această problematică.

Libia ocupă locul nouă, cu o producție de 44,3 miliarde tone petrol. Se explică, deci, mai bine cam ce a fost cu războiul din Libia. Pentru că dictatorul acela feroce, Muamar Gaddafi, trebuie înlăturat, ia țara democratizată. Nu știm cât de feroce era acest dictator şi ce pericol reprezenta Libia, ca putere militară, pentru cineva, dar Libia era o țară asimetrică în raport cu politica de subjugare financiară promovată, evident, de marea finanță și de principalii ei generatori.

Să fim serioşi. Dictatorul acela sta la masă cu toţi marii conducători, care, până la urmă, l-au bombardat şi l-au omorât. De ce? Între foarte multe altele, probabil și pentru cutezanța de a fi intenționat să intenționeze să proiecteze o bancă, adică o instituție financiară care să funcţioneze altfel decât băncile care creditează și falimentează cea mai mare parte din țările lumii, mai ales dintre țările lumii sărace. S-a atins de finanţe, şi cum s-a atins de finanţe, cum a dispărut.

Totuși, adevărul este că, împotriva tuturor acestor conducători matusalemici (care stau acolo, proţăpiţi în fruntea unor țări de zeci și zeci de ani), există o pornire endogenă, mai ales din partea tineretului. Oamenii, luând modelul țărilor occidentale de înlăturare sau trecere pe linie simbolică a regilor și conducătorilor giraţi de un drept care n-ar nici un drept – pentru că așa este omul

făcut, să învețe de la celălalt și ce e bun, dar și ce e rău – nu mai acceptă această situație, ci vor să fie ca acolo, în acele țări. Este însă și voința unora dintre marile puteri care gestionează mediul de securitate şi cărora nu le convine deloc ca aceşti conducători dictatoriali să hotărască ei ce se întâmplă pe acolo, fără acordul sau girul acestor mari puteri. Din foarte multe puncte de vedere, pentru că, de fapt, conducătorii acestor mari puteri n-au evitat și n-au ezitat să trateze totuşi cu aceşti conducători matusalemici, care transmit puterea fiilor şi nepoţilor lor, aceste revolte, sprijinite masiv sau subtil de Occident, au o foarte puternică conotație geopolitică, îndeosebi în schimbarea zonelor de influență sau, mai precis, a zonelor de conexiune și de falie. Totuși, o parte dintre demnitarii occidentali n-au încetat să aibă relații cu acești conducători din Orientul Mijlociu, din țărilor Nordului Africii și din Orientul Apropiat, să încheie acorduri, să-i sprijine (unii dintre aceşti conducători au făcut şcoli prin Occident, să-i laude etc.), ceea ce, la urma urmei este foarte normal, întrucât politica este foarte flexibilă, e vorba de interese aici, dar, când interesul a devenit altul, nu a mai contat realitatea, ci doar voința celui puternic.

Și în lumea politică, peștele cel mare îl înghite pe cel mic, aceasta fiind, de fapt, și unul dintre principiile fundamentale ale ordinii naturii umane. Cel mai puternic are totdeauna dreptate.

În societatea modernă, există însă – și pe bună dreptate – o pornire împotriva acestor conducători matusalemici mai ales de prin lumea islamică. Și acolo, în lumea bună, adică în lumea care a stăpânit și încă stăpânește lumea – Marea Britanie, Belgia etc. –, sunt regi, dar aceștia, ca și președinții majorității țărilor occidentale, mai puțin președintele SUA, care este și șeful guvernului și cel al Franței, n-au atribuții guvernamentale. Sunt mai mult simbolul ţării respective, care rămâne regat. Dar ţara respectivă are un parlament şi e condusă de un guvern. Tendinţa aceasta se manifestă în epoca democraţiilor, epoca în care ne aflăm noi, a democraţiilor liberale, în care conducătorii dictatori nu încap.

Şi atunci, împotriva acestora s-a declanşat o ofensivă şi din interiorul statului respectiv, adică o ofensivă endogenă, şi din exterior, adică o ofensivă exogenă, care este pusă pe seama voinței

comunităţii internaţionale, sau a celor care se erijează în reprezentanţi ai comunităţii internaţionale. Cât de moral şi cât de bine este, e de discutat. Dar, în geopolitica lumii, acest lucru contează foarte mult, iar, în cea energetică, şi mai mult, pentru că, aşa cum s-a văzut din tabelul de mai sus, Libia este a noua ţară din lume ca rezerve de petrol. Inclusiv România a avut o suprafaţă dată de Gaddafi lui Ceauşescu pe mulţi ani ca s-o exploateze şi, bineînțeles, așa cum procedează de ani buni conducerea României, aleșii poporului român s-au debarasat rapid de tot ce a aparținut acestei țări, pe motiv că totul trebuie privatizat sau dat pe gratis sau pe un preț simbolic, dar pe un comision pe măsură, la alții. Pentru că eu nu sunt un bun gospodar, cedez casa mea altuia și eu devin chiriaș în fosta mea casă, fără nici un drept asupra ei și a efectelor ei.

Dar acești noi conducători democratici din România n-au dat numai darul lui Gaddafi, ci și darul de la Dumnezeu al poporului român – petrolul – pe care îl exploatează bine-mersi austriecii și cu profituri substanțiale, care n-au fost niciodată nici, petroliști, așa cum au fost românii, care s-au situat pe primele locuri în lume în ceea ce privește exploatarea petrolului, prelucrarea petrolului și utilajul petrolier, nici fabricanți de utilaj petrolifer.

Pe locul zece, este **Nigeria**. O țară africană, cu un regim autoritar și cu multe probleme.

Analizate în mod corespunzător, cifrele de mai sus dau o imagine asupra politicilor privind resursele energetice din aceste țări și a rolului lor în securitatea energetică a lumii. Cele 10 țări, împreună, produc 90% din producția de petrol a lumii.

Principalele rezerve de gaze naturale. Primele zece țări în ceea ce privește producția de gaze naturale sunt următoarele:

Rezervele de gaze naturale

1 - **Rusia**: 47,57 tmc (25,02% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume);

2 - **Iran**: 29,6 tmc (15,57% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume);

3 - **Qatar**: 25,47 tmc (13,39% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume);

4 - **Turkmenistan**: 7,5 tmc (3,95% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume);

5 - **Arabia Saudită**: 7,46 tmc (3,92% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume);

6 - **Statele Unite ale Americii**: 6,93 tmc (3,64% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume);

7 - **Emiratele Arabe Unite**: 6,07 tmc (3,19% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume);

8 - **Nigeria**: 5,25 tmc (2,76% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume);

9 - **Venezuela**: 4,98 tmc (2,68% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume);

10 - **Algeria**: 4,5 tmc (2,37% din rezervele totale dovedite de gaz natural din lume).

Prima e **Rusia** cu 45,57 trilioane de metri cubi, reprezentând 25,2% din rezervele de gaze ale lumii. UE depinde, aproape în întregime, mai ales din punct de vedere al gazelor, de importurile din Rusia. De aceea, UE are un acord de parteneriat și colaborare cu Rusia, pentru că Rusia, la urma urmei, face parte din Europa, este o țară eurasiatică, chiar dacă 70 % din teritoriul ei se situează în Asia. După unii, Rusia se folosește de aceste resurse și, mai ales, de rețelele de transport spre Europa de Vest, pentru a impune un anumit comportament țărilor Uniunii, dar și celorlalte țări europene. Rusia se întinde pe două continente și are, în interiorul ei, regiuni, republici și așa mai departe. Rusia se folosește de toate pârghiile posibile, inclusiv de resursele de care dispune, pentru a-și reface potențialul tehnologic, financiar și strategic de mare putere mondială.

Iranul cu 29,6 trilioane metri cubi, reprezentând 15,56% din rezervele totale de gaze naturale din lume, jumătate din cât are Rusia. Dar Rusia și Iranul dețin trei sferturi din producția de gaze a lumii. Păi poți să te joci cu țările astea!? Nu poți, evident.

Qatar, țârișoara aceasta mică din Golf deține 25,47 trilioane metri cubi de gaz, adică 13,25% din rezervele de gaz natural din lume.

Turkmenistanul, țară din Asia Centrală, deține 7,5 trilioane metri cubi din rezervele de gaze naturale, adică 3,95% din rezervele mondiale. Când europenii, în 2007, au elaborat proiectul Nabucco, rușii au cumpărat gazul din Turkmenistan pe 25 de ani. 16 delegații americane s-au perindat prin capitala Turkmenistanului ca să-i convingă să nu încheie acest acord cu Rusia. Dar Rusia a câștigat bătălia și a cumpărat gazul acestora pe o perioadă de 25 de ani, ca să-l transporte prin conductele lor, pentru a alimenta Europa, iar Nabucco nu mai are gaz, pentru că trebuia să ia gaz din Turkmenistan, în principal, această țară fiind pe locul patru în lume la producția de gaz natural. Ei bine, poate să ia din Iran, dar Iranul nu este agreat de americani, și astfel Nabucco stagnează; proiectul trebuia să fie deja gata, dar el, de fapt, nici n-a început. În schimb South Stream se află pe rol. Și iată cum e cu marile proiecte, mai ales când este vorba de interesul marilor puteri și, pe deasupra, peste ele mai vine și o criză picată din cer…

Arabia Saudită, se situează pe locul 5 în lume în ceea ce privește rezervele sale de gaz, dar, așa cum s-a prezentat deja mai sus, este pe locul unu la producția de petrol. Aceasta face cam ce vrea ea pe acolo, pentru că are resurse. Este și o țară mare, având 7,46 trilioane de metri cubi de gaz și foarte mult petrol, dar să nu uităm că o mare parte din teroriștii care au atacat obiective importante din Statele Unite la 11 septembrie 2001 provin din această țară, cu care Statele Unite mențin relații foarte strânse.

SUA se situează pe locul șase, cu 6,93 trilioane de metri cubi de gaze, reprezentând 3,64% din rezervele de gaze naturale din lume. Statele Unite este o mare consumatoare de gaz natural și de petrol din lume, prima țară consumatoare de resurse energetice din lume. E vorba de consum economicos, căci și China este mare consumatoare, ca și India, dar din acești consumatori nu sunt economicoși.

Consumatori economicoși (care dispun de tehnologii adecvate pentru a se asigura un astfel de consum) sunt, la ora actuală, trei: SUA, UE și Japonia. Celelalte țări sunt consumatori economicoși în devenire. Probabil că, în scurtă vreme, în rândul acestora se va situa și China.

Nigeria era pe locul 10 la petrol, și este pe locul opt la gaze naturale, cu 5,25 trilioane de metri cubi, reprezentând 2,76% din rezervele totale dovedite de gaz din lume.

Algeria se situează pe locul zece, cu 4,5 trilioane de metri cubi de gaze.

Țările acestea cu uriașe zăcăminte de gaze și petrol sunt deci cam aceleași. Aceste țări sunt foarte importante. Politica față de ele este o politică față de zonele cu resurse. Este o politică a interesului vital, pentru că resursele energetice fac parte din categoria resurselor absolut necesare, de supraviețuire. Ele sunt cele care alcătuiesc și principalele zone geoenergetice ale lumii.

Rezervele de cărbune. Producția mondială de cărbune superior[37] a crescut de la 1,4 miliarde în anii 50 la 3,7 miliarde tone în 2000. Aproape de 3 ori. Cărbunele superior se extrage cu prioritate din marile bazine carbonifere, îndeosebi din țările mari, cele mai importante din aceste bazine fiind: Donbass, bazin situat în Ucraina, Karaganda din Kazahstan, Peciora, Cuzneţ şi Cerabinsk din Rusia, Ruhr din Germania, Silezia Superioară din Polonia, unul dintre cele mai mari bazine carbonifere și Appalashi din S.U.A..

Asia, Europa și America de Nord dețin peste 87% din producția mondială de cărbune. Iar primele 10 state, 90% din producția de cărbune superior și 82,9% din producția cărbunelui inferior.

Primele zece țări producătoare de cărbune sunt următoarele:

1. **China**, cu 24, 3 % din producția mondială de cărbune (4/5 din producție de energie electrică);

2. **SUA**, cu 21,5 % (914 milioane tonă huilă și 76,6 milioane tone cărbune brun și lignit, în 2000;

3. **India**, cu o producție de 171,5 milioane tone huilă și 22,9 milioane tone lignit și cărbune brun;

4. **Rusia**, cu o producție de 171,5 milioane tone de huilă și 116,7 milioane tone de lignit și cărbune brun;

5. **Germania**, cu 24,7 miliarde tone de huilă și 55,3 miliarde tone de lignit și cărbune brun; producție anuală de 205,4 miliarde

[37] Cărbunele superior (huila şi cărbunele brun).

tone dintre care 37,3 milioane tone huilă și 168 milioane tone lignit și cărbune brun (primul loc în lume la această categorie, datorită exploatărilor prin metode la zi). Bazinul Ruhr este unul dintre cele mai importante bazine carbonifere ale lumii, deținând 83 % din rezerve și 88 % din producția de huilă a Germaniei;

6. **Polonia**, cu rezerve de 29,1 miliarde tone huilă și 13 miliarde tone lignit; producție 103 milioane tone huilă și 59,3 milioane tone lignit;

7. **Republica Africa de Sud**, cu o producție de 225,3 milioane tone de huilă;

8. **Australia**, cu 237 milioane tone huilă și 67,8 milioane tone de lignit și cărbune brun;

9. **Ucraina**, cu o producție de 80,8 milioane tone de huilă, în Donbass sau Donețk;

10. **Marea Britanie**, cu o producție de 30,5 milioane tone huilă, bazinul Scoției, Țara Galilor

China este pe locul I, cu 24,3% din rezervele de cărbune ale lumii, **SUA** cu 21,5%, pe locul doi – iată că SUA are resurse –, India cu 179, **Rusia**, cu 171,5 mil. tone de huilă și 116 mil. tone lignit și cărbune brun, se situează pe locul patru, **Germania**, cu 24,7 miliarde tone huilă și 53 miliarde tone lignit și cărbune brun, producția anuală cu 254 miliarde tone și 161 milioane cărbune brun, primul loc în lume la această categorie, dar în ceea ce privește rezervele totale se află pe locul cinci. Deci Germania este una dintre țările cu cele mai mari rezerve de cărbune de calitate din topul țârilor care produc cărbune. Bazinul Ruhr este unul dintre cele mai importante bazine carbonifere ale lumii, deținând 83% din rezerve și 88% din producția de huilă a Germaniei. **Polonia** cu bazinul din Silezia, având 21,1 miliarde tone huilă și 13 miliarde tone lignit, o producție de 103 milioane tone huilă și 59,3 milioane tone de lignit, se situează pe locul șase.

Așa cum rezultă și din clasificarea de mai sus, pe locurile următoare, se situează: **Republica Africa de Sud,** care are rezerve de 223,5 milioane tone huilă, **Australia**, cu 237 milioane tone huilă și 67,8 milioane tone lignit și cărbune brun, **Ucraina** cu bazinele Donbass și Donețk, mai sunt şi bazine petroliere și M.

Britanie cu o producție de 30 milioane tone huilă, bazinele din Scoția și din Țara Galilor.

Aceste țări impun un anumit tip de comportament tuturor țărilor din lume în ceea ce privește extracția de petrol, de gaz natural, de cărbune și de alte resurse energetice. Desigur, nu toate, ci doar cele care au puterea economică, financiară și militară necesară. Bătălia pentru resurse, se duce, de fapt, tot între acestea. Se știe foarte bine că principalii competitori în bătălia pentru resurse sunt, de fapt, marii consumatori. Iar aceștia – SUA, China și unele țări din Uniunea Europeană, îndeosebi Germania și Marea Britanie, se situează și în rândul primelor zece țări din lume în ceea ce privește rezervele de astfel de resurse (petrol, gaz și cărbune), toate trei sau doar unele dintre ele.

7.3. Principalele zone geoenergetice

Zonele geoenergetice sunt suprafețe sau porțiuni din globul terestru care conțin resurse energetice precum și infrastructuri de prelucrare a lor inițială. Aceste infrastructuri sunt conectate cu infrastructurile de transport către consumatori.

Cele mai importante zone geoeconomice considerăm că sunt următoarele:

- *zona geoenergetică a Golfului Persic,* care este cea mai bogată, în raportul rezerve, producție, preț;
- *zona geoenergetică a Mării Caspice*;
- *zona geoenergetică a Asiei Centrale*;
- *zona geoenergetică a Siberiei și Extremului Orient*, care este încă în procesul de evaluare; deocamdată, extracția petrolului din Siberia e scumpă, ajunge la 40-45 de dolari barilul, cel din Marea Caspică era acum câțiva ani de 10-15 dolari, iar cel din Golf este de 2-3 dolari, având și rute de transport destul de bune, de unde și miza foarte mare a bătăliei care încă se duce pentru acest spațiu;
- *zona geoenergetică din Canada*, această țară fiind pe locul trei în lume în ceea ce privește produsele de petrol;
- *zona geoenergetică din Texas*, care aparține Statelor Unite;

- *zona geoenergetică Alaska* aparţinând Statelor Unite;

- *zona geoenergetică Sud-americană*;

- *zona geoenergetică a Mării Negre*, care, deocamdată, este în devenire, fiind mai mult o zonă de tranzit. Prin această zonă petrolul este transportat cu petroliere, dar sunt restricţii prin Strâmtoarea Bosfor, deoarece nu pot să treacă nave de foarte mare tonaj pe acolo. Construcţia conductei South Stream va rezolva însă, în mare parte, şi această problemă a transportului dinspre Marea Caspică şi Asia Centrală spre Europa de Vest.

Aceste Zone sunt foarte importante, întrucât, în cadrul lor şi în jurul lor, se creează puternice *zone de securitate energetică*.

Zonele respective au anumite platforme (o zonă geoenergetică care conţine resurse produse de pământ, asta înseamnă geoenergetică, conţine sau poate să conţină mai multe categorii de astfel de resurse, pentru fiecare dintre ele constituindu-se o platformă.

Zona poate fi împărţită în mai multe platforme, iar platforma este o porţiune din zonă care are zăcământul respectiv, precum şi infrastructurile necesare primelor modalităţi de prelucrare iniţială, adică de extracţie şi depozitare, apoi de expediere, prin nişte conducte, la prelucrători şi, de aici, la consumatori. Deci platforma respectivă este aceea care are aceste componente.

Caracteristici geopolitice ale zonei geoenergetice a Golfului Persic

Printre caracteristicile importante ale acestei zone se înscriu şi următoarele:

- împreună cu zona Asia Centrală şi cu zona Caspică, alcătuiesc *coridorul strategic geoenergetic esenţial al planetei*;

- zona adăposteşte cele mai ieftine resurse din lume (2-3 dolari barilul) şi, de aceea, bătălia pentru ea este încă foarte mare şi, deşi s-au consumat aici nişte războaie, situaţia este departe de a fi rezolvată sau tranşată definitiv în favoarea unei părţi sau alteia;

- ţările care deţin aceste resurse, cu excepţia Iranului, sunt ţări arabe;

- deşi majoritatea ţărilor din zonă fac parte din asociaţia ţărilor producătoare de petrol (OPEC), nu există o unitate deplină a acestora;

- marii consumatori de resurse energetice – îndeosebi SUA şi unele dintre ţările UE – cultivă disensiunea, ca metodă de împiedicare a unităţii ţărilor de aici şi de dominare a zonei;

- zona, împreună cu cea a Orientului Apropiat, reprezintă *butoiul cu pulbere* al începutului secolului al XXI-lea.

Zona geoenergetică a Mării Caspice

Zona geoenergetică a Mării Caspice este una de conexiune, dar şi de divergenţă.

Rusia deţine 79 miliarde de barili de petrol, iar Iranul 137,6. Kazahstanul deţine 39,8 miliarde barili, Azerbaidjanul 7 miliarde şi Turkmenistanul 0,6 miliarde.

Un rol important îl au aici şi ţările de tranzit, adică Georgia şi Armenia, ţări care suportă conflicte interminabile pe teritoriul lor.

Conflictul din Nagorno-Karabah face dificil transportul pe o rută Azerbaidjan, Armenia, Turcia. De aceea, conducta Baku-Ceyhan trece prin Tbilisi.

Zona geoenergetică a Asiei Centrale

Zona geoenergetică a Asiei Centrale este una dintre zonele pentru care s-au dus şi se duc bătălii virulente sau foarte subtile, pe toate planurile, de la cele diplomatice şi cele specifice războiului economic, la cele informaţionale şi chiar militare. Odată cu desprinderea zonei de Uniunea Sovietică (datorită imploziei acestui sistem politic socialist), problemele de aici au devenit cele specifice foaierului perturbator de odinioară, dar nu neapărat prin presiunile exercitate de acest spaţiu în general arid şi rigid asupra Vestului şi Estului, deşi aceste presiuni nu au încetat, ci prin interesele Vestului şi Estului asupra acestui spaţiu înţesat nu numai de resurse, far şi de probleme ale confruntări din interiorul lumii islamice şi din exteriorul acesteia pentru o reconfigurare

geopolitică foarte complexă, din care nu lipsesc intențiile de stabilizare sau de subjugare a zonei, de securizare a rutelor de transport și platformelor de exploatare, de câștigare a supremației de către unii în defavoarea celorlalți sau de către toți, în cazul în care marii protagoniști vor înțelege că stabilizarea zonei și echilibrarea ei din punct de vedere economic, politic, social este sau ar trebui să fie esențială în cadrul conceptului de securizare a ei și de prevenire a creării și amplificării unor noi suporturi de confruntare.

Principalele platforme din această zonă considerăm cpă sunt următoarele:

- Platforma geoenergetică a Kazahstanului;
- Platforma geoenergetică a Kirghistanului;
- Platforma geoenergetică a Turkmenistanului;
- Platforma geoenergetică a Uzbekistanului

Alte zone

Nu doar Asia Centrală, Marea Caspică și Golful Persic prezintă un interes deosebit pentru generarea resurselor energetice necesare civilizației petrolului, ci și alte zone, dintre care cele mai importante considerăm că sunt următoarele:

Zona geoenergetică siberiană și a extremului Orient, care aparține Rusiei;

Zona geoenergetică din Canada, care aparține Canadei;

Zona geoenergetică texană, care aparține Statelor Unite;

Zona geoenergetică Alaska, în nord, care aparține Statelor Unite;

Zona geoenergetică africană, cu următoarele platforme geoenergetice:

- Platforma geoenergetică a Angolei;
- Platforma geoenergetică a Algeriei;
- Platforma geoenergetică a Nigeriei;
- Platforma geoenergetică a Libiei etc.

Zona geoenergetică sud-americană, având ca pivot Venezuela.

Zona geoenergetică a Mării Negre.

Toate aceste zone au o importanță cu totul specială nu doar în excursul geopolitic, ci mai ales în configurarea interesului geopolitic, a domeniilor de confruntare și/sau de parteneriat și, evident, în evaluarea *riscului geopolitic energetic*. Acest risc este atât de mare și atât de fluid, aproape tot atât de fluid și de greu controlabil ca cel financiar, încât, în anumite conjuncturi, poate duce chiar la război.

Traiecte importante pentru UE

Denumire	**Traiect**	**Joncțiuni**	**Participanți**	**Lungime (km) și capacitate (mc)**	**Data finalizării**	**Cost estimat**
North Stream (în funcțiune)	Rusia, Marea Baltică, Polonia, Germania		Gazprom EON BASF Gasunie	1.196 km 55 mld. m.c.	2012, funcțional	2 mld. dolari
Nabucco	Georgia, Turcia, Bulgaria, România, Ungaria Austria (Baumgarten)	Turcia, Bulgaria, România. Ungaria, Austria	OMV 20% MOL 20% Transgaz 20% Bulgargaz 20% Botas 20%	3.300 30 mld. mc. în 2010	2012 (Nici n-a început)	-5,8 mld. euro;
South Stream	Beregovaia, Marea Neagră, Varna, Italia și Austria	Gazprom, Bulgaria, Grecia, ENI (Italia), Serbia, Ungaria, România, Austria.	OPA, ENI, MOL, OMV, NIS,	900 (offshore) 30 mld. mc în 2013	2013 (gata)	9 mld. euro

Traseele inițiale ale celor trei conducte

Proiectul North Stream este finalizat. Conducta a intrat în funcțiune. De asemenea, și South Stream este finalizat, conform termenelor din proiect. Nabucco nu numai că nu s-a finalizat, dar nici nu prea există șanse să înceapă vreodată, nu atât datorită crizei, cât concurentului său – South Stream –, lipsei de gaz și

dificultăților de finanțare. Toate aceste proiecte ocolesc, de fapt România care, așa cum bine se știe, ea însăși dispune de resurse de petrol și gaz pe care le-a făcut cadou altora. Strategia energetică specială a Rusiei a ocolit cum nu se poate mai limpede România, iar o strategie a României în domeniul energiei, în afară de o înșiruire savantă de descriptori și de fel de fel de scenarii, nu există. România, care a fost o mare putere în domeniul industriei petrolului, a renunțat de bună voie și nesilită de nimeni la acest rol și la această poziție onorabilă, pentru redeveni sclava altora, care n-au nicio legătură cu acest domeniu practicat în țara noastră de sute de ani.

Schema nr. 20 Traseele conductelor North Stream, South Stream și Nabucco

Puncte obligatorii de trecere

În configurarea și funcționarea zonelor geoeconomice, geoenergetice, a platformelor geoeconomice sau energetice, precum și a infrastructurilor de conexiune, de transport și de distribuție, sunt foarte importante traiectele și, mai ales, punctele obligatorii de trecere. Aceste puncte obligatorii de trecere sunt destul de diferite.

Cele din spațiu terestru (trecătorile, coridoarele etc.) se află, în general, în zonele muntoase, în zonele acoperite cu ghețuri sau cu mlaștini, în zonele deșertice.

Cele din spațiul maritim (strâmtorile) au o importanță colosală, întrucât, se știe, cel mai ieftin și cel mai amplu transport este cel energetic.

Principalele puncte obligatorii de trecere (strâmtori) cu valoare strategică sunt următoarele:

Punct obligatoriu	Zona	Detalii
Ormuz	Iran-Oman	Majoritatea petrolului exportat de Iran. În 2004, s-au transportat 17 milioane de barili de petrol pe zi.
Malacca	Malaiezia-Indonezia	80% din cantitatea de petrol necesară Japoniei și 60 % din cea necesară Chinei. Cale de trecere pentru două treimi din GNL produse în lume
Bab-El-Mandeb	Marea Roșie - Oceanul Indian	Petrolul provenit din Arabia Saudită
Canalul de Suez	Marea Roșie - Mediterana	Oleoductul Sumed
Canalul Panama	Pacific-Atlantic	Oleoductul Trans-Panama
Bosfor, Dardanele	Marea Neagră - Mediterana	Petrolul provenit din Marea Neagră și din regiunea Mării Caspice

Strâmtoarea Ormuz

Leagă Golful Persic de Golful Oman. Ormuz este o strâmtoare care desparte Peninsula Arabă de Iran, are o lățime minimă de 54 de kilometri, între Oman și insulele aflate in apele teritoriale ale Iranului.

Conform datelor publicate de EIA (US Energy Information Administration), în anul 2009, au trecut zilnic prin strâmtoarea Ormuz în jur de 13 nave petroliere, care au transportat 15,5 milioane de barili, adică în jur de 33% din transporturile maritime de petrol la nivel mondial.

Schema nr. 21 Strâmtoarea Ormuz[38]

[38] Sursa: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ae/

Strâmtoarea Malacca

Malacca este o strâmtoare cu valoare strategică mondială. Este, de asemenea, și un loc favorabil pirateriei.

Este un culoar lung de 780 km, care leagă Golful Bengal, din Oceanul Indian, de Marea Chinei Meridionale, din Oceanul Pacific.

Lățime minimă: 55 km cu un punct cu o lățime doar de 3 km la One Fantom Bank.

Adâncime minimă: 23 m, în porțiunea cea mai îngustă.

Trafic: 75.000 de nave pe an.

Capacitatea maximă a unei nave este 30.000 de tone.

Aprovizionează China, Japonia, Taiwan și Coreea de Sud.

Schema nr. 22 Strâmtoarea Malacca[39]

Strait_of_hormuz_full.jpg&imgrefurl=http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Strait_of_hormuz_full.jpg&h=1035&w=959&sz=302&tbnid=7UqqJSB_tmLQcM:&tbnh=90&tbnw=83&zoom=1&usg=__96-b0sEU8DHR6ej-bOX5zOkW-2U=&docid=AlfuBVf7fz_FlM&sa=X&ei=wg7UUeuhOua24ASGxYDwCQ&ved=0CD4Q9QEwBA&dur=23

[39] http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/57/Map_of_the_Strait_of_Malacca-de.jpg

Strâmtoarea Bab-el-Mandeb

Este situată între Marea Roșie și Golful Aden. Este divizată, prin Insula Berim, în două părți: mica strâmtoare, cu o lățime de 3 km, între Berim și coasta Yemenului; marea strâmtoare, de 26 km, între Berim și coasta africană a Djibouti.

Schema nr. 23 Strâmtoarea Bab-el- Mandeb[40]

Canalul de Suez

Lungime	160 km în1869)
Lățime	151 m (54 m în1869)
Adâncime	11 metri (8 m în 1869)
Denivelare	0 m (fără ecluze)
Începerea lucrărilor	1859
Încheierea lucrărilor	1869
Număr de mc excavați	75 millions
Durata tranzitului	15 ore aproximativ
Număr de nave	18 000 pe an

[40] Sursa: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://www.kabobfest.com/wp-content/uploads/2011/06/mandeb.jpg&imgrefurl=http://www.kabobfest.com/2011/06/kill-saleh.html&h=238&w=405&sz=40&tbnid=jeXi5Wpm2G7cCM:&tbnh=66&tbnw=113&zoom=1&usg=__LtZxSBU5axNY_hfnhg_eC7VcrXY=&docid=TBH5sBJvQ-PlLM&sa=X&ei=WBLUUeTjHIiL4gS9joCgBw&ved=0CEsQ9QEwBQ&dur=380

Schema nr. 24 Canalul de Suez[41]

Canalul Panama

Construcţia lui s-a terminat în 1914. Primele încercări datează din 1880.

Canalul este format din două lacuri artificiale (unul dintre ele are rolul de rezervor), câteva canale artificiale şi trei seturi de ecluze

Lungimea canalului: 77 km.

Trec prin canal 14.000 de nave pe an.

Adâncimea cea mai mică a apei în ecluze este de 12,55 metri.

Toate ecluzele din canal sunt perechi.

---

[41] Sursa: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://oriens.ro/wp-content/uploads/2012/07/Canalul-Suez-Harta-Map-Egipt-Oriens.jpg&imgrefurl=http://oriens.ro/2012/07/26/veniturile-canalului-suez-au-crescut-cu-36-la-52-miliarde-de-dolari/&h=502&w=792&sz=71&tbnid=bwv6X1i3XN6QPM:&tbnh=84&tbnw=132&zoom=1&usg=__GqxNubuivxestu_jjscEn8-_upg=&docid=-ZOb59nNtJgOIM&sa=X&ei=-RPUUf-6IKSH4ASVgIHQDA&ved=0CDIQ9QEwAQ&dur=3330

Navele sunt tractate de mici locomotive care merg pe pereții ecluzelor.

O traversare obișnuită, prin canal, durează nouă ore.

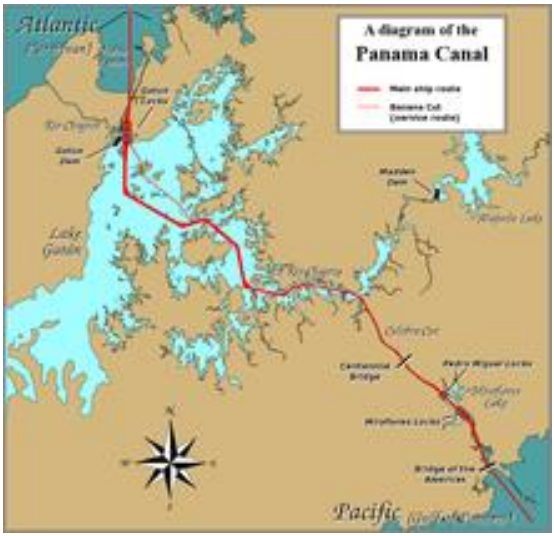

Schema nr. 25 Canalul Panama

Dardanele și Bosfor

Dardanele leagă Marea Marmara de Marea Egee, are o lungime de 61 km, o lățime de 1,2-6 km si o adâncime medie de 55 m, iar maxima de 82 m.

Bosforul este cea mai îngustă strâmtoare maritimă folosită pentru navigarea internațională. Are o lungime de aproximativ 30 km si o lățime intre 300 si 700 metri. Adâncimea apei variază între 36 si 124 de metri. Au fost "teatre" si casus belli ale confruntărilor dintre Rusia si Imperiul Otoman (sec. XVIII) sau dintre Franța, aliată cu Marea Britanie si Australia, si otomanii aliați cu Germania si Bulgaria, in 1915, care s-au soldat cu zeci de mii de morți, atât pe apă cât și pe uscat.

Strâmtoarea Dardanele-Bosfor este extrem de importantă pentru traficul maritim Internațional. In urma Convenției de la Montreux din 1935, Turcia a devenit suverana acestor strâmtori,

navele maritime comerciale având însă dreptul de a circula liber și fără taxe, non-stop, cu condiția de a fi asistate la bord de un reprezentant al marinei turce. In prezent, fluxul anual a ajuns la 46.686 de nave, dintre care 6000 de petroliere, traficul crescând între 2000 si 2010 cu 130%.

Schema nr. 26 Strâmtoarea Dardanele și Bosfor[42]

[42] http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://thecitybreak.ro/wp-content/uploads/2011/05/bosfor.jpg&imgrefurl=http://thecitybreak.ro/stramtoarea-bosfor-poi/&h=600&w=800&sz=200&tbnid=5R9x5AYU-ElrpM:&tbnh=94&tbnw=125&zoom=1&usg=__aHNtrsEOgrqKttrVJJj6zpKTDWE=&docid=bgZlXFq5ObFpUM&sa=X&ei=JpwAUtr_KbD34QTI0IGoBw&ved=0CE8Q9QEwBA&dur=11#imgdii=_

7.3. DINAMICA ZONELOR, PLATFORMELOR ȘI AREALELOR GEOENERGETICE

Arealele, zonele și platformelor geoenergetice nu sunt pentru toată lumea la fel. Fiecare țară și, înainte de toate, fiecare analist au un mod anume de a defini, interpreta și folosi aceste noțiuni. Folosirea acestor noțiuni în analiza geopolitică, dar și în decizia politico-strategică ține de un impact geopolitic major al dinamicii intereselor – și, în primul rând, s itereselor energetice – ale statelor și, mai ales, ale marilor puteri. Aceste interese nu sunt nici unice, nici unilaterale, nici singuratice. Ele se află în forme și raporturi extrem de diferite, de la colaborare și parteneriat, la contradicție, conflict și război, resursele energetice fiind încă una dintre marile probleme nu doar ale progresului și prosperității, ci și ala supraviețuirii lumii pe planeta Pământ.

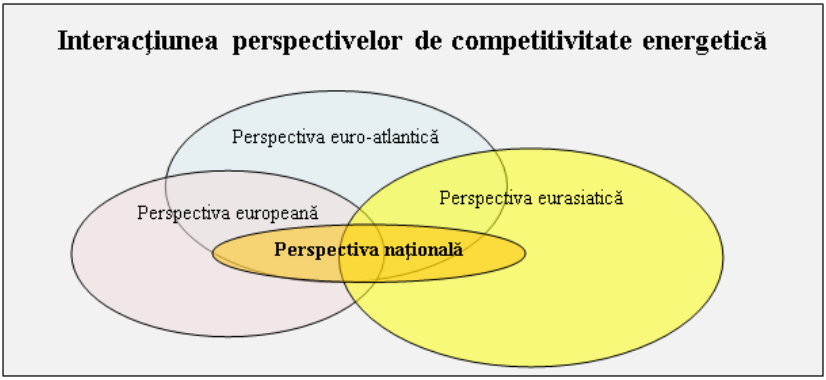

Schema nr. 27 Perspective de analiză a competitivității energetice

7.3.1. Dinamica zonelor și platformelor geoenergetice, geoeconomice și a mecanismelor de inter-relaționale și intercondiționare

Zoneleși platformele geoenergetice nu sunt un dat, odată pentru totdeauna, ci se constituie în concepte și realități dinamice. De regulă ele se află în zonele de interes esențial, chiar vital al

producătorilor și consumatorilor de resurse. O posibilă reprezentare a interacțiunilor și intercondiționărilor acestora se prezintă în Schema nr. 28.

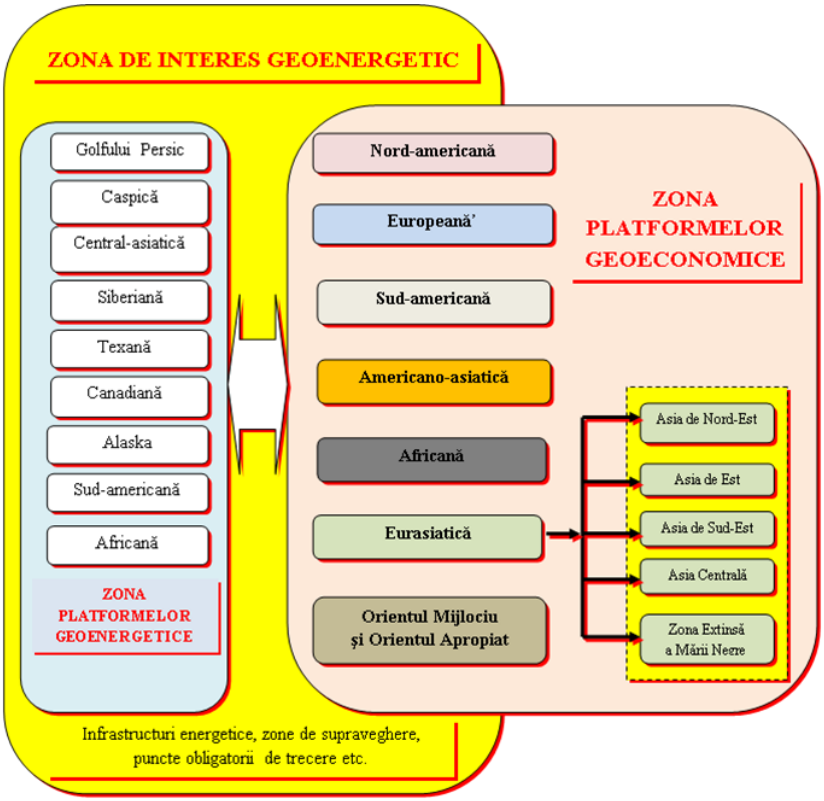

Schema nr. 28 Conexiunea zonei de interes geoenergetic și zona platformelor geoeconomice

Extracția de petrol în România

În condițiile în care, așa cum s-a sublinat mai sus, dinamica zonelor și platformelor geoenergetice este din ce în ce mai complexă, România, țară producătoare de petrol, cu vechi tradiții, deținătoare a unor performanțe în ceea ce privește forajul la mare

adâncime, sistemele de exploatare şi rafinare etc. şi-a diminuat în mod cu totul nejustificat producţie şi capacităţile de prelucrare a petrolului, acceptând, în mod paradoxal, condiţia umilă de ţară dependentă de alţii în domeniul rsurselor energetice, plătind foarte scump ceea ce, de fapt, ea avea ca zestre de la natură şi ca experienţă de veacuri: petrolul. Mai jos, în *Schema nr. 29,* se prezintă un grafic al extracţiei petrolului din 1976, perioadă de vârf, când România extrăgea din subsolul ţării, peste 14.000.000 de tone de petrol – exact cât consuma –, şi volumul extracţiei din 2007, în jur de 5.000.000 de tone, adică de aproape trei ori mai puţin, în condiţiile în care consumul a rămas acelaţşi, adică în jur de 14.000.000 de tone.

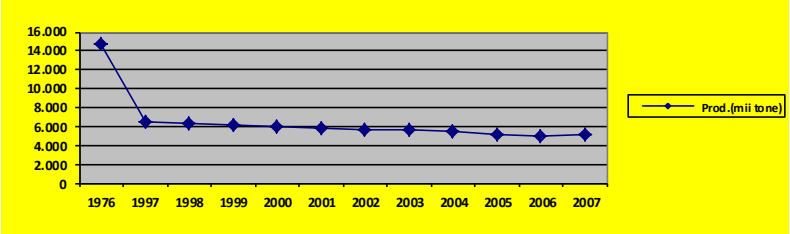

Schema nr. 29. Graficul extracţiei petrolului din România

Concluzii

1. Geopolitica energiei ocupă unul dintre primele planuri ale geopoliticii acestui secol, pe care am denumi-o Geopolitica energetică a interesului vital.

2. Probelema energiei (resurse, transport, prelucrare, distribuţie, consum) este una de interes vital pentru oricare stat de pe planetă.

3. Zonele geoenergetice ale lumii sunt, toate, de interes vital; politicile statelor referitoare la aceste zone se exercită mai ales prin competiţie şi presiuni, prin parteneriate şi confruntare.

4. Problema resurselor energetice şi cea a consumului ocupă agenda prioritară a tuturor statelor, iar analiza geopolitică ajută la elaborarea unor decizii raţionale, pe de o parte, pentru asigurarea resurselor necesare şi, pe de altă parte, pentru un management

corespunzător al acestui domeniu vital extrem de sensibil și de acut, dar pentru omenire.

5. Conflictul dintre ţările consumatoare şi cele producătoare este unul endogen, care trebuie soluţionat prin analize foarte atente şi decizii responsabile.

6. Se apropie etapa în care, probabil, energia bazată pe minerale va ceda locul unor alte tipuri de energie, cum ar fi cea atomică, cea cosmică sau cea solară.

Posibile întrebări

1. Care sunt temele predilecte ale geopoliticii energiei?

2. Ce se înţelege prin noţiunea de zonă geoenergetică? Enumeraţi principalele zone geoenergetice.

3. Ce platforme geoeconomice cuprinde zona geoenergetică a Golfului?

4. Enumeraţi câteva din caracteristicile geoeconomice a Golfului.

5. Comentaţi implicaţiile geopolitice ale conductei Baku-Ceyhan.

6. Comentaţi rolul Strâmtorii Ormuz.

7. Comentaţi rolul Strâmtorii Malacca.

8. Comentaţi rolul Strâmtorii Bosfor şi Dardanele.

CAPITOLUL 8
GEOPOLITICA RESURSELOR PRIMARE ŞI A MEDIULUI

8.1. Caracteristicile generale ale geopoliticii resurselor primare și a mediului
- *Configuraţii*
- *Teme predilecte*
- *Presiuni*

8.2. Geopolitica resurselor primare
- *Definirea resurselor primare (sol, apă, aer, hrană)*
- *Geopolitica solului*
- *Geopolitica apei*
- *Geopolitica aerului*
- *Geopolitica hranei*

8.3. Geopolitica mediului
- *Definiția mediului*
- *Factorii de mediu (componenta cosmică, componenta geofizică, componenta climatică)*

8.4. Concluzii

8.5. Întrebări posibile

8.6. Bibliografie

8.1. CARACTERISTICI ALE GEOPOLITICII RESURSELOR PRIMARE

Geopolitica resurselor primare se referă la politicile şi strategiile de păstrare şi folosire a resurselor primare care alcătuiesc, deopotrivă, arealul şi condiţia esenţială a vieţii pe pământ. În general, omul este consumator neeconomicos al acestor resurse primare, pe care le foloseşte, de cele mai multe ori, abuziv şi iraţional, fără să-şi dea seama că, de fapt, îşi taie singur creanga de sub picioare.

Configurațiile geopoliticii resurselor primare se referă la politicile statelor, ale organizaţiilor şi organismelor internaţionale cu privire la aceste resurse şi la modul în care ele sunt folosite, conservate şi, mai ales, controlate. Controlul resurselor primare este tot atât de important precum, spre exemplu, controlul resurselor energetice.

Temele predilecte ale geopoliticii resurselor primare sunt cele care țin de protecţia mediului, folosirea solului, prevenirea poluării hidrosferei şi atmosferei, protecţia stratului de ozon, protecţia ionosferei, managementul resurselor de hrană, precum şi elaborarea unor politici şi strategii corespunzătoare. Domeniul resurselor primare este foarte sensibil şi, în acelaşi timp, fără prea multe posibilităţi de manevră.

Presiunile existente în domeniul geopoliticii resurselor primare sunt endogene. Ele vin din interiorul societăţii omeneşti şi constituie una dintre cele mai teribile ameninţări la adresa unei mari părţi a populaţiei planetei. Anual, mor de foame sau de malnutriţie în jur de 45 de milioane de oameni…

Viaţa s-a format pe acest pământ, ca urmare a condițiilor și resurselor existente aici. Unii spun că nu s-a format, că a venit din altă parte. Este posibil, dar, și într-un caz și în celălalt, resursele pentru viețuirea omului și celorlalte ființe pe pământ sunt aceleași. Iar dacă se epuizează, înseamnă că și viața de pe Terra dispare. Dacă viața s-a format aici, însemnează că tot aici se va termina sau va trece în altă formă; dacă a venit din altă parte, adică dintr-o altă zonă a Sistemului Solar sau a Cosmosului însemnează că va dura aici atâta timp cât vor exista condiţii ca să continue.

Deci, în ambele situaţii, viaţa pe planeta pământ are o durată care este condiţionată atât de factori endogeni, proprii planetei Pământ, cât și factorilor exogeni care țin de condiționarea cosmică (spre exemplu, lumina Soarelui). Dacă viaţa a apărut pe pământ, datorită condiţiilor care s-au creat aici şi reprezintă un produs al planetei, ajutată de Soare, rezultă că existența și durata ei depinde de acțiunea unitară și integrată a acestor condiții. Așa cum se știe, potrivit teoriei evoluţioniste, viața a apărut mai întâi sub o formă primară, în apă, și aceste prime structuri au evoluat până au ajuns la stadiul de om și, poate chiar mai sus, la forme pe care noi încă

nu le cunoaştem şi nu le percepem. În această situaţie, atunci când condiţiile acestea vor înceta, şi viaţa va înceta doar se va transforma, va trece într-o altă formă. Probabil că viaţa va înceta odată cu încetarea planetei, pentru că planeta Pământ este o planetă vie. Fiind o planetă vie, ea generează ceva, ca orice lucru viu, ca orice sistem dinamic complex, are o relaţie complicată cu mediul cosmic, dar şi o evoluţie, o dinamică proprie, din care face parte şi biosfera. De aceea, resursele primare sunt foarte importante nu numai pentru generarea vieţii, dar şi pentru echilibrul şi pentru dinamica planetei.

Resursele primare sunt, aşadar, acele resurse fără de care viaţa pe planeta pământ n-ar fi posibilă. Chiar dacă planeta Pământ este o planetă vie – şi produce astfel de resurse –, ele nu sunt inepuizabile. Şi chiar dacă ar fi inepuizabile, în sensul că, atâta timp cât planata este una vie şi nu una moartă, ea va produce resurse, consumul lor iraţional poate deveni mult prea mare şi, într-o primă etapă, ele vor deveni insuficiente, iar în următoarele etape, ori consumul se va reduce prin „micşorarea" numărului de consumatori, ori aceşti consumatori vor dispărea, ca urmare a insuficienţei resurselor-suport de hrană, de aer respirabil şi de apă potabilă.

Probabil că un astfel de raţionament nu se va confirma, dar problema rămâne. În zecile de mii de ani de existenţă, omul consumă aproximativ aceleaşi produse alimentare, pe care le ia din natură, iar populaţia planetei a depăşit deja 7 miliarde, urmând ca, în 2025 să ajungă la 9 miliarde. Un calcul simplu arată că, în aceste condiţii de creştere a populaţiei (suprafaţa planetei rămânând aceeaşi), ar fi posibil ca oamenii să nu mai „încapă" pe planeta lor .

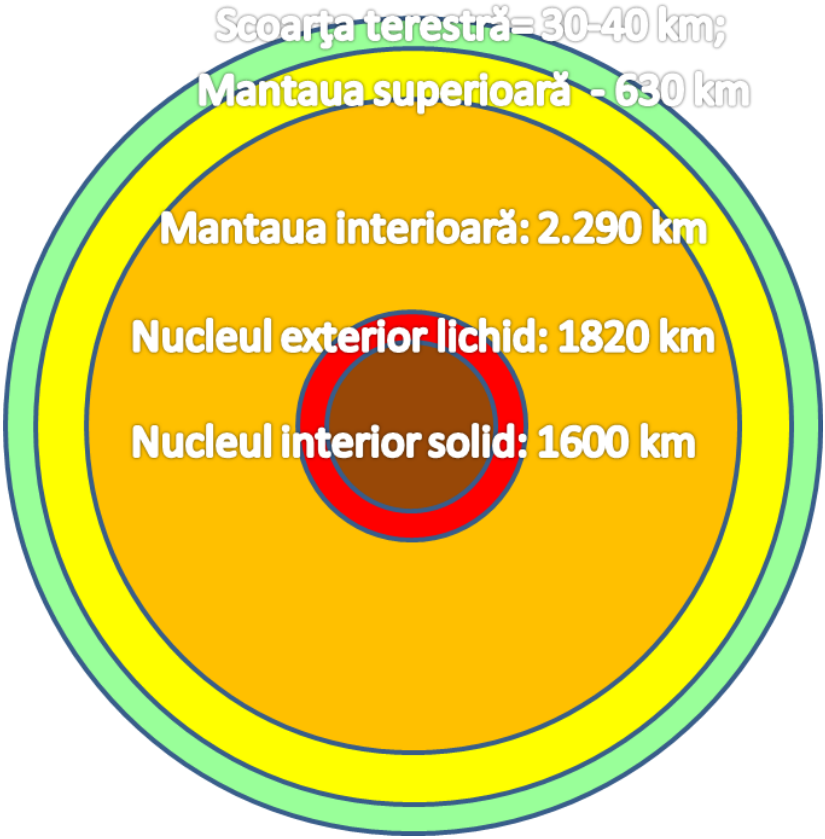

Schema nr. 30. Structura planetei Pământ

Planeta Pământ este o planetă vie
– Vârsta Planetei: 6 miliarde de ani;
- Cele mai vechi roci: 4 miliarde de ani;
- Cele mai vechi organisme: 3,9 miliarde ani;
- 70,90 % mări şi oceane;
- 29,10 % cele 5 continente;
- Diametrul: 12.756 km (Raza 6.378 km).

Structura
- Scoarța terestră: 30-40 km;

- Oceanele: 4 km;
- Crusta oceanică: 5-15 km;
- Mantaua superioară: 630 km;
- Mantaua interioară: 2.290 km;
- Nucleul exterior lichid: 1820 km;
- Nucleul interior solid: 1600 km.

Suprafaţa Terrei

- Suprafaţa Terrei: 510.000.000 km^2 (4 x pi x 6370^2) = 51.000 milioane de hectare;
- Suprafaţa oceanelor şi a mărilor: 357.000.000 km^2;
- Suprafaţa uscatului: 153.000.000 km^2 (15.300 milioane hectare);
- Suprafaţa locuibilă: 134.000.000 km^2 (13.400 milioane hectare);
- Suprafaţă locuibilă pe locuitor: 13.400 milioane ha: 7000 milioane locuitori = 1,9 ha;
- Zone deşertice: 2730 milioane hectare;
- Suprafaţă locuibilă reală: 13.400 – 2730 = 10.760;
- Suprafaţă locuibilă pe locuitor (fără zone deşertice): 10.760 : 7.000 = 1,5 ha;
- Suprafaţă locuibilă pe locuitor în 2025: 1,4 ha (inclusiv zone deşertice). Scăzând suprafeţele deşertice, cele împădurite şi cele îngheţate, această suprafaţă se diminuează;
- Altitudine maximă locuibilă: 4500 m (Tibet);
- Circomferinţa: 40.000 km;
- Raza medie: 6370 km;
- Suprafaţă cultivabilă: 1500 milioane hectare, adică 10% din suprafaţa uscatului;
- Zone deşertice: 10-20%; Suprafeţe cu păduri: 30%; Antarctica: 9%

Nivel de viaţă

Suprafaţa cultivabilă pentru un locuitor este de 1,5 ha. Dacă ar cultiva grâu, ar obţine o producţie medie de 3920 kg la hectar (anul 2011, în Romania) şi, prin urmare, următorul venit: 1,5 x

3921 x 0,8 = 4705,2 lei, adică 1325 dolari pe an, ceea ce înseamnă 3,6 dolari pe zi, undeva foarte aproape de pragul sărăciei pentru o mare parte dintre locuitorii planetei (dacă ar cultiva grâu la nivelul agriculturii din România)

Lucrurile se complică şi mai mult dacă avem în vedere ritmul de creştere a populaţiei.

În 2012, populaţia planetei a ajuns la 7 miliarde locuitori. Se estimează că, în 2050, va ajunge la 10 miliarde locuitori. Creşterea estimată, în 38 ani, va fi de 2 miliarde locuitori. Se apreciază că, în 2115, populația planetei va atinge cifra de 12,5 miliarde locuitori, după care va începe să scadă, datorită, în principal faptului că se vor naşte din ce în ce mai puține fete. Cu alte cuvinte, potrivit acestor calcule, din 2115, populația planetei va continua să scadă, dar și resursele se vor epuiza într-un ritm foarte rapid.

În momentul de faţă, 43 % din uscatul Terrei reprezintă zone urbane şi teren cultivabil, iar în 2050, când populaţia va atinge, potrivit estimărilor, cifra de 10 miliarde, rezultă că peste 50% din suprafaţa uscatului va fi transformată în teren agricol şi în zone urbane. În 2074, când populaţia va depăşi 10 miliarde de locuitori, ar fi posibil ca suprafaţa respectivă să fie de peste 56% din cea a uscatului.

Controlul resurselor primare este posibil la nivelul actual de către societatea omenească. De fapt, acest control al resurselor primare este ca şi cum degetul mâinii stângi se hotărăşte să apese pe degetul mâinii drepte şi o face fără ca eu să vreau.

Planeta controlează toate mişcările care se desfăşoară pe teritoriul său, inclusiv ce crede omul că doar el şi numai el poate controla. Dacă are capacitatea să gândească universal, să înţeleagă universul, vă daţi seama că şi pământul are această posibilitate ca planetă, este în interacţiune cu celelalte planete şi cu întreg sistemul. Și atunci, în ceea ce priveşte determinările, noi avem obiceiul (nu întotdeauna foarte fericit) de a elabora judecăţi categorice. Ori aceste judecăţi, în contextul acesta, nu sunt foarte fericite pentru că închid universul cunoaşterii. Orice judecată pe care o elaborăm în legătură cu resursele sau cu modul în care evoluează Pământul trebuie să fie, probabil, de genul acesta: până

la ora actuală se ştie aceasta, până la ora actuală s-a făcut cutare, din sistemul nostru de referinţă lucrurile sunt aşa, din cunoştinţele pe care le avem sunt aşa, din aceasta rezultă cealaltă, pentru că s-ar putea ca, peste 1000 de ani, toate spusele noastre să fie infirmate sau confirmate doar parţial, dar ele sunt valabile pentru o anumită etapă istorică. La fel şi aici.

Temele predilecte ale geopoliticii sunt teme de folosire a mediului, a solului de prevenire a poluării hidrosferei şi atmosferei, de protecţie a statului de ozon, de protecţie a ionosferei, de management al resursei de hrană. precum şi de elaborare a unor politici şi strategii corespunzătoare.

Probabil că nu numai omul, ci toate sistemele biologice de pe planetă se implică, într-o formă sau alta, în aceste interdeterminări. Adică fiecare dintre participanţii la mediul biotic sau abiotic are un „punct de vedere" pe care şi-l exprimă mai mult sau mai puțin evident. Plantele, dacă mediul nu este propice, nu se dezvoltă. Sau mor. S-a dovedit că anumite plante preferă muzica simfonică și, într-un mediu în care există muzică simfonică, ele cresc, se dezvoltă armonios, alte plante preferă liniştea, orice zgomot le perturbă dezvoltarea şi evoluţia şi atunci însemnează că plantele au o percepţie şi o reacţie faţă de mediu şi faţă de ambient. A extrage numai omul ca fiinţă conştientă şi capabilă să înţeleagă universul din tot acest context este după părerea mea unilateral și nu este foarte realist. Dar, din perspectiva noastră, nu ştim, de exemplu ca o piatră să fi luat o hotărâre importantă în legătură cu celelalte pietre sau cu mediul în care se găseşte ea; noi știm că piatra e piatră și atât, adică o rocă din care este alcătuit Pământul. Dar s-ar putea ca piatra să fi luat o hotărâre chiar foarte importantă şi să determine existenţa altora… Uneori, în ascensiuni dificile, piatra te ajută. Dacă, atunci când eşti epuizat, îți lipești obrazul de ea, piatra "sfârâie", redându-ți energia necesară pentru a continua ascensiunea. Muntele te ajută.

Muzica, mai ales la arabi, se foloseşte ca terapie în anumite boli. Și exemplele de acest gen ar putea fi continuate. Ele arată că Universul este viu, că Universul percepe, este sensibil, că are o existență cognoscibilă și, poate, el însuși înseamnă *cunoaștere*.

8.2. GEOPOLITICA RESURSELOR PRIMARE

Resursele primare sunt acele resurse fără de care viaţa pe planetă n-ar fi posibilă. Chiar dacă planeta Pământ este o planetă vie şi produce astfel de resurse (atâta vreme cât pământul va fi o planetă vie ea va produce aer, apă, vegetaţie, surse de hrană pentru omenire şi resurse energetice), aceste resurse nu sunt, totuşi, inepuizabile. Și chiar dacă ar fi inepuizabile, așa cum o să arătăm în continuare pentru cea mai epuizabilă dintre ele – petrolul –, consumul exagerat poate crea un conflict grav între ritmul de consum și ritmul de reproducere sau de producere a acestor resurse de către planeta Pământ. Și, de aici, declanșarea crizei resurselor.

Una din teoriile actuale care a fost confirmată prin anii 60 şi a fost ţinută secret, este teoria referitoare la natura abiotică a petrolului. Potrivit acestei teorii, petrolul se generează în profunzimile pământului, din substanţele primare existente acolo, la temperaturi foarte înalte şi presiuni foarte mari şi iese la suprafaţa planetei, adică în scoarţă (în stratul profund al acesteia), sub forma unor erupţii reci, ceea ce este foarte posibil, întrucât pământul, în interior, este o planetă fierbinte şi dacă lucrurile stau aşa, atâta timp cât pământul va avea o activitate geofizică, va genera şi petrol. Generarea petrolului nu este deci o problemă, problema este că trebuie să ai mijloace să-l iei de acolo, de la 15-30 km, de unde se formează el. Dar este şi posibil ca să se întâmple fenomenul care s-a întâmplat în acea insulă, când vacile de acolo au mâncat toată iarba şi când n-au mai avut ce mânca au murit. Totuși, la un moment dat, s-ar putea ca omul să consume mai mult petrol decât poate genera planeta, dar acela va fi momentul când se va trece la folosirea unei noi surse de energie, cu ar fi, spre exemplu, energia nucleară sau plasma.

Este posibil ca la nivelul acestei planete să se dezvolte elemente interioare cum ar fi de pildă, virusul acesta care se cheamă om, care să distrugă resursele, să le transforme în altceva, pentru că nimic nu se pierde, nimic nu se câştigă ci totul se transformă conform principiului conservării energiei.

În ultimii zece mii de ani de existenţă, omul a consumat aproape aceleaşi produse alimentare, deci el nu şi-a schimbat radicalmente modul de viaţă.

Va veni probabil o vreme când întreaga suprafaţă a pământului de uscat va fi transformată de către om în oraşe, în bulevarde şi în terenuri cultivabile. Adică omul va distruge, practic, complet biotopul natural și îşi va crea propria lui natură. E greu de spus dacă natura îl va lăsa să-și ducă aceste proiecte distrugătoare la bun sfârșit, dar s-ar putea ca astfel de proiecte să însemne ele însele sfârşitul civilizației umane pe Terra. Și nu ultimul sfârșit, nici primul, pentru că se pare că planeta aceasta, a mai avut și alți locuitori înaintea noastră, probabil vreo trei milioane și jumătate de hominieni giganți, pentru care dinozaurii erau simple pisici sau, poate, lei, tigri și urși …

Problema este că planeta va trebui să suporte această evoluţie a omului, şi omul să se adapteze, totuși, cerințelor planetei, altfel va sfârşi ca dinozaurii sau ca hominienii giganți.

Malthus avea probabil dreptate în raționamentul său destul de simplist pentru vremea noastră. Dar dacă alte civilizații de dinaintea noastră au dispărut, probabil că vom dispărea și noi sau ne vom transforma într-o nouă civilizația a giganților sau a piticilor. Vom trăi și vom vedea. Noi credem că planeta îşi va regla aceste elemente, ori se vor întâmpla nişte catastrofe, ori vor veni epidemii, ori se vor găsi alte modalităţi, pentru că există nişte legi ale naturii, există legea echilibrului, și dacă aceste legi există ele trebuie să se aplice şi în cadrul acestei societăţi.

Sigur că omul distruge natura primară, (spre exemplu din epoca antică şi chiar din evul mediu mai există foarte puţine elemente care au rămas ca atunci pentru că omul le-a conservat, le-a păstrat ca să-și marcheze trecerea prin lume), dar de fapt, tot ce omul nu întreţine, natura distruge. Natura nu suportă intervenția omului asupra condițiilor ei.

8.2.1. Geopolitica populațiilor

A fost efectuat un studiu de 22 specialişti de renume mondial privind efectele creşterii populaţiei.

Dintre aceste efecte, asupra cărora vom reveni atunci când vom vorbi de geopolitica populaţiei, subliniem:

- o posibilă recrudescenţă a fenomenului foametei;
- distrugerea echilibrului ecologic (acolo unde spaţiul ocupat de oameni din ambientul natural a depăşit 50 %, efectele au fost şi continuă să fie dezastruoase;
- autorii studiului sugerează o conducere globală a acestui proces.

Alţi autori sugerează că aveam de-a face cu cea de a şasea dispariţie masivă care este deja în curs, datorită schimbărilor climatice şi dispariţiei biotopurilor locale.

Se pare că, la ora actuală, dispar cam 40 de specii pe zi.

Rezultatele acestui studiu sunt dezastruoase. S-a semnalat că populaţia creşte prea rapid, pământul nu mai are resurse iar unii dintre iluminații lumii au sugerat că populația ar trebui redusă grabnic la câteva sute de milioane, pentru că doar atâtea mai poate suporta planeta. Vreo 600 de milioane ar fi suficient pentru această planetă.

8.2.2.Geopolitica apei

Conferința mondială asupra apei din 1992 de la Dublin și Summit-ul mondial asupra dezvoltării durabile organizat în 2002 la Johannesburg au reliefat problema apei și pe cea a mediului.

Statele s-au străduit să controleze debitele resurselor de apă (cursul de apă) prin inginerie la scară mare. Trei noi perspective:

- critica marilor proiecte de infrastructură ale anilor 1980;
- natura economică a apei, consolidarea rolului sectorului privat;
- începând cu anii 2000, *gestionarea apei* începe să fie tratată ca o *guvernanță a apei*; aceste concepte au fost integrate în ceea ce se cheamă *Gestionarea Integrată a Resurselor de Apă (GIRA)*.

Apa devine o problemă, deşi pământul este planeta albastră, adică din spusele lui Prunariu, din Cosmos, Planeta Pământ se vede

albastră. Este o planetă foarte frumoasă. În final au ajuns la ideea ca apa să fie gestionată, să se creeze o guvernanţă mondială a apei. Adică apa e suficientă pe pământ dar nu e bine repartizată, pentru că ea se pierde intră într-un circuit, iar 900 de milioane de oameni rabdă de sete pe pământ.

Iată cum este repartizată apa pe planeta Pământ:

- în oceane, 96,5% din apă, adică 1.338.000 milioane de metri cubi, este apă oceanică, dar nu este potabilă;
- 12.870 milioane metri cubi, adică 0,94% sunt în apele subterane dulci.
- în umiditatea solului 16,5 milioane metri cubi, adică 0,001%;
- în gheţari şi zăpezi veşnice se află o cantitate foarte mare, de 24.364,1 milioane de metri cubi, reprezentând 1,766%, dar topirea gheţarilor şi a zăpezilor nu este o soluţie pentru creşterea apei potabile pt. că s-ar strica echilibrul complet;
- în lacuri apă sărată, se află sunt 85,4 milioane metri cubi, adică 0,006% din cantitatea de apă a globului;
- în lacuri cu apă dulce, se află 91 de milioane de metri cubi (0,007%);
- în mlaştini, 11,5 milioane metri cubi (0,0008%);
- în cursuri de apă, 2,1 milioane metri cubi (0,0002%);
- în organisme vii, 1,1 milioane metri cubi (0,0001);
- în atmosferă, 12,9 milioane metri cubi (0,001)
- total 1.385,986,6 milioane de kilometri cubi de apă, din care doar 3% apă dulce. Folosibile sunt între 9 milioane și 12 milioane de kilometri cubi de apă.

Apa se regenerează, problema este că ea nu este repartizată cum trebuie în univers. Mai mult de 40% de populaţie suferă de sete deşi apa de pe pământ e suficientă pentru toţi oamenii. Şi aici, cei 22 au dreptate. Trebuie realizată o guvernanţă mondială a apei, mai exact un management mondial al resurselor de apă. Şi s-au creat diferite forumuri care chiar se ocupă de lucrul acesta, dar deocamdată nu pot să ducă apă de aici în Africa sau în deşert. Deşi se pare că, în unele locuri,chir sub deşert s-ar afle o cantitate uriaşă de apă potabilă. Primele comunităţi s-au aşezat de-a lungul cursurilor de apă, nu în deşert..

Din 1975 până acum cererea de apă potabilă s-a dublat. Normal, odată cu creşterea populaţiei. În fiecare, zi mor din cauza lipsei de apă între 20 şi 30 de mii de persoane (la fiecare 8 secunde moare de sete un copil), ceea ce e groaznic. Peste 80% din cazurile de maladii se datorează lipsei apei. Se pierd anual 250-300 de milioane de zile pentru aprovizionarea cu apă. Pierderile cauzate de lipsa apei se ridică la 5 miliarde euro. Aceste pierderi sunt implicite, pentru că apa trebuie căutată. Oamenii care o caută, care o duc, o transportă nu fac alte activităţi, fac activităţi de aprovizionare cu apă, care nu intră la activităţi productive, deşi participă la aceasta.

S-a creat un institut pentru studierea apei, (asta este de fapt esenţa), care a propus o soluţie, un sistem de gestionare integrată a resurselor de apă, elementele principale fiind: principiile de gestionare, planificare la nivelul bazinului hidrografic, integrarea consumatorilor în diverse sectoare şi mediu, subsidiaritatea şi participarea actorilor. Aceste principii par cam abstracte acestea, ONU, Comisia mondială a barajelor, Consiliul mondial al apei etc. subliniază rolul apei în combaterea sărăciei.

Există un roman (romanul său de debut) al unei scriitoare din India Arundhati Roy, *Le Dieu dest petits rien*, în care, pe lângă o frumoasă poveste de dragoste dintre un englez şi o indiancă, se referă şi la bătălia acestei autoare pentru păstrarea nealterată a mediului, la efectele dezastruoase pentru natura a batajelor de pe marile fluvii din India etc.

Situaţia Barajului de pe Dunăre de la Porţile de Fier I, unde toată populaţia a fost mutată, aproape toate satele de pe malul românesc şi de pe cel sârbesc au fost mutate, a oprit migraţia sturionilor spre râurile interioare ale Europei unde îşi depuneau icrele.

Barajul a stricat grav echilibrul ecologic al Dunării, chiar dacă este extrem de util pentru regularizarea apei şi facilitarea căii de navigaţie. E adevărat că e benefic acolo, strânge apă, reglează cursul, nu mai sunt atâtea inundaţii pe Dunăre, produce 800 de MW în hidrocentralele de acolo, cu patru turbine, e o mare mândrie a industriei energetice româneşti din timpurile acelea. Dar natura nu mai este aceeaşi cu cea de dinaintea construirii acestui baraj.

Intervenţia omului în ceea ce priveşte.

Gestionarea integrată a resurselor de apă se poate face în mai multe moduri, ori intervenind şi descoperind resurse de apă în zona respectivă, ori având mare grijă de cele existente și redistribuindule în mod corespunzător. De exemplu, se presupune că sub Sahara la vreo 400 de m există un adevărat bazin de apă, pe sub fluviu Dunărea curge un alt fluviu care ajunge pe la Mangalia se uneşte cu Orato care vine din Bulgaria şi iese, cam prin dreptul Capului Midia, la vreo 60 de mile în larg. Este deja probat, s-a dovedit. S-au făcut foraje şi s-a dovedit că e o pânză de apă care, însumată, are un debit chiar mai mare decât Dunărea, de unde se aprovizionează dealtfel tot litoralul românesc. Această pânză de apă ar putea să rezolve definitiv problema apei din Dobrogea. Probabil că un studiu atent ar putea să rezolve multe dintre problemele acestea.

Există un program american de studiere a comportamentului ionosferei la bombardamentul cu radiaţii de înaltă frecvenţă (HAARP). Unda care se întoarce de acolo, din zona unde ajung aceste radiaţii este de joasă frecvenţă şi are o putere de scanare a scoarţei terestre la o adâncime de suficient de mare pentru a descoperi cam tot ce se află acolo, de la silozurile de rachete, la resursele de apă.

Probabil că se vor descoperi noi resurse de apă în zonele unde nu există apă sau probabil că ea va fi transportată, dar, oricum, problema apei este una dintre marile provocări ale prezentului şi viitorului menirii.

Organizaţiile internaţionale, transnaţionalele, firmele care se ocupă cu acest proces şi care sunt organizaţii în reţea ar putea chiar să facă o afacere din problema aceasta a asigurării resurselor necesare populaţiilor din zonele sărace în resurse de apă.

Peste 900 de milioane de persoane duc lipsă de apă, mai ales în America Latină, în Asia şi în Africa.

Lipsa apei este cea mai răspândită dintre cauzele bolilor, deceselor la nivelul mondial. Peste 80% dintre cauzele bolilor se datorează lipsei de apă.

ONU, organizaţiile pentru alimentaţie şi agricultură, Organizaţia mondială a sănătăţii, Organizaţia pentru educaţie,

ştiinţă şi cultură a ONU, Organizaţia pentru Dezvoltarea Naţiunilor Unite şi Banca Mondială spun: „agravarea crizei apei în lume în 2032 la 42 de ani după primul Summit apei de la Rio de Janeiro, 60% din populaţia lumii trăieşte în zone sărace în resurse de apă.” Deci o problemă gravă deja, apa e vitală.

Mari probleme privind rezervele de apă în agricultură sunt în ţările marile: China, India şi Statele Unite, care este cel mai mare consumator de apă din lume. China are probleme mari cu apa deşi are o mulțime de fluvii, dar și o mulțime de zone aride și deșertice, plus 1,3 miliarde de locuitori. Odată cu creșterea gradului de industrializare, cu dezvoltarea economică în ritm foarte rapid, și probleme apei se acutizează.

Creșterea disponibilității resurselor

Ingineria cursurilor de apă caută să crească disponibilitatea resurselor prin proiecte de infrastructuri de mare anvergură.

Unul dintre obiectivele acestor proiecte este transferarea apei spre sectoarele cele mai rentabile.

Noțiunea de *apă virtuală* (irigația cu picătura). Cumpărarea produselor agricole din zonele rentabile în loc să fie produse acolo unde costurile sunt foarte mari, iar resursele de apă lipsesc.

Poluarea apei înseamnă diminuarea cantității și calității resurselor de apă.

Penuria de apă este un concept relativ care depinde de strategia adoptată pentru gestionarea resurselor de apă

Gestionarea integrată a resurselor de apă (GIRA) pare soluția actuală cea mai potrivită.

Elementele principale ale GIRA sunt:

- principiile de gestionare a cererii;
- planificarea nivelului bazinului hidrografic;
- integrarea consumatorilor în diferite sectoare și în mediu;
- subsidiaritate;
- participarea actorilor

Diferite instituții (ONU, Comisia Mondială a Barajelor, Consiliul Mondial al Apei etc.) subliniază rolul gestiunii apei în combaterea sărăciei etc.

Criza apei

Peste 900 de milioane de persoane duc lipsă de apă, mai ales în America latină, în Asia şi Africa. Lipsa apei este cea mai răspândită dintre cauzele bolilor şi deceselor la nivel mondial.

ONU, Organizaţia pentru Alimentaţie şi Agricultură (OAA), Organizaţia Mondială a Sănătăţii (OMS) Organizaţia pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură a ONU (OESCNU, Organizaţia pentru Dezvoltare a Naţiunilor Unite (PDNU) şi Banca Mondială indică :

- agravarea crizei apei în lume (până în 2032, la 40 de ani după primul summit de la Rio de Janeiro, 60% din populația lumii trăiește în zone sărace în resurse de apă;

- mari probleme privind rezervele de apă pentru agricultură sunt în China, India și în Statele Unite; nivelul pânzei freatice a scăzut, datorită exploatării excesive în agricultură și industrie.

- crește nivelul conflictualității între state în problema apei, a acestui *aur albastru*; este posibil ca secolul al XXI-lea să fie un secol al *războiului apei*.

Conflicte generate de criza apei

S-a intrat deja într-o etapă de criză a apei.

Există 25 de milioane de refugiați ai apei (datorită problemelor penuriei de apă) și consecințelor: secetă sau, dimpotrivă, inundații.

Diferențele foarte mari în ceea ce privește resursele de apă, amplificată de atitudinea statelor care îngrădesc accesul la aceste resurse, generează conflicte

Există, la nivel mondial, 236 de bazine fluviale care sunt partajate de mai multe state. În jur de 60% din populația lumii trăiește în bazine ale unor fluvii care traversează mai multe țări.

Există conflicte ale apei între Israel și Palestina, între Irak și Siria, între India și Pakistan și, probabil, între Irak și Turcia etc.

Râuri care traversează mai multe țări: Mekong, Gange, Iordan, Tigru și Eufrat, Nil, Rin, Meuse, Dunărea.

Iordanul este pe punctul de a epuiza rezervele sale subterane de apă, 90% din această apă fiind folosită de Israel.

Alte situații conflictuale în problema apei

Arizona și piscinele din Los Angeles folosesc aproape în totalitate apa de care au mare nevoie indienii Cucap din nordul Mexicului.

Crescătorii de animale nomazi și țăranii din Sahel se bat pentru controlul puțurilor de apă.

Barajele din Turcia, din Filipine și din China duc la dislocarea unor grupuri masive de populații (inclusiv în România, barajul de pe Dunăre a dislocat aproape întreaga populație din Clisură).

Problemele apei existente în Sud accentuează și mai mult decalajele, dar și conflictualitatea. Probleme ale apei există însă și în Nord.

Războiul apei

Conceptul de „Război al apei" a ridicat problema apei la nivelul unor înalţi decidenţi, al organizaţiilor internaţionale care se ocupă şi de această problematică şi, evident, la nivelul specialiştilor.

Problema nu poate rămâne aşa; este nevoie ca „războiul apei" să fie înlocuit, în regiunile transfrontaliere respective, cu concepte corespunzătoare de dezvoltare durabilă. Aceasta trebuie să ducă la o gestionare corespunzătoare a resurselor de apă şi la soluţionarea conflictelor legate de acestea. Este însă puțin probabil că toate aceste probleme ale apei o fi rezolvate, în viitor, doar prin căi amiabile și prin implicarea OMU și a organismelor specializate.

Transformarea conflictelor specifice dintre state în problema resurselor de apă prin medierea unei a treia părţi, relaţii bazate pe încredere, analiza realistă şi detaliată a situaţiei poate reprezenta o soluție – și, probabil, o astfel de soluția chiar se aplică –, dar problemele apei sunt din ce în ce mai complexe, chiar dacă omenirea apelează și va apela tot mai mult și la alte mijloace

pentru a-şi asigura acest element vital, cu ar, spre exemplu, cele de desalinizare a apei mărilor sau oceanelor.

Se vorbeşte din ce în ce mai mult de ceea ce se numeşte războiul apei şi sunt probleme destul de mari. Dintre toate statele care compun Orientul Apropiat, singura ţară care are resurse de apă suficiente este Turcia., Această țară are un baraj pe Tibru şi Eufrat, Ataturk şi a oprit, gestionează volumul de apă care irigă Câmpia Mesopotamiei şi creează mari probleme Irakului, probabil că Irakul are prea multe probleme pentru a se mai ocupa şi de aceasta acum. Dar 60% din apa Iordanului, Iordanul este pe cale de a-şi epuiza resursele de apă, el este râu de graniţă, este folosit de Israel, care a trecut la folosirea apei din Mediterana prin desalinizarea apei din mare care este foarte sărată. Israelul foloseşte sisteme de irigaţii cu picătura pentru a se economisi apa și a nu risipi, apa menajeră este reciclată încât să nu se risipească nici o picătură, a fost o vreme când au importat apa. Acolo este un pământ absolut arid, unde nu ei, dar cu banii lor au făcut minuni, se situa pe locul 6 în lume la export de flori.

Piscinele din Los Angeles și din Arizona folosesc aproape în totalitate apele de care au nevoie indienii din nordul Mexicului.

Crescătorii de animale nomazi din Nordul Africii şi ţăranii din Saher se bat pentru resursele de apă. În tot Orientul Mijlociu se întâmplă lucrul acesta.

Barajele din Turcia din Filipine şi din China duc la dislocarea unor grupuri masive de populaţii. Turcia și Africa de Sud duc astfel de politici. Aceste țări, ca și China și India etc. au construit mari baraje, zonele respective au fost inundate, populaţiile au fost strămutate, dar efectele cele mai grave e că au schimbat echilibrul ecologic.

Apa Fluviului Dunărea, în zona barajului Porțile de Fier I care se întinde până la ieșirea Dunării din țară, nu pare să aibă o configuraţie deosebită pentru că a crescut nivelul apei cu 40 m la baraj, cu vreo 10-15 metri la Cazane, se vede încă drumul roman de pe malul sârbesc și Tabula Traiana de la Cazane, nu l-au acoperit apele, dar foarte multe lucruri s-au schimbat, iar Dunărea nu mai e ca înainte. Este chiar de nerecunoscut.

Al Doilea Forum Internațional al Apei a avut loc la Istanbul, la 3 mai 2011. Oktay Tabasaran, secretarul general al Forumului Mondial al Apei, a declarat că ”lucrurile care ne unesc sunt mult mai numeroase decât cele care ne separă”, referindu-se la interesele regionale comune ale acestei zone – Orientul Mijlociu și Apropiat – între care problema apei pare să fie cât se poate de importantă.

Chestiune crucială pentru Turcia o constituie, potrivit declarațiilor oficialilor acestei țări, managementul izvoarelor fluviilor Tigru și Eufrat. Barajele și proiectele de irigare au fost construite în cadrul unui proiect mai mare – proiectul Anatolia de Sud-est (GAP) –, proiect, în general, energetic, economia regiunii de sud-est, o regiune săracă. Susținătorii proiectului sunt de părere că ridicarea regiunii va aplana multe dintre problemele interne ale Turciei, inclusiv probleme kurdă, pe când criticii acestui proiect arată că el va tensiona relațiile cu țările vecine din aval, Siria și Irak. Aceste probleme deja există între cele trei state.

Există însă și unele viziuni optimiste exprimate chiar la acest forum. Cert este că probleme batajelor de pe cele după mari fluvii va genera multe tensiuni în viitor între cele trei state, oricât de lăudabile sunt eforturile de soluționare a problemei apei în această zonă atât de fierbinte.

A existat și o propunere de a exporta apă din lacurile de acumulare din Turcia pentru agricultorii irakieni, în schimbul petrolului. O reprezentantă a ONU și angajată a unui ONG a intervenind, subliniind, de fapt ceea ce este esențial în problema apei: ”Discutăm despre Mesopotamia aici.” Importarea apei în ”leagănul civilizației” este absurdă, așa cum este și ideea de a trata ape ca pe o marfă, nu ca pe un drept.[43] Desigur, ea a fost contrazisă, în sensul că apa poate fi un drept, dar infrastructurile costă. Desigur, o țară are dreptul să facă ce dorește cu apele de pe teritoriul ei, dar apele care izvorăsc din acea țară și trec frontierele ar trebuie să aibă un alte regim decât apele interioare. Este de așteptat ca excesul de măsuri luate de unele state în probleme apei

[43] Sursa: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/ro/features/setimes/features/2011/05/06/feature-02

care le frustrează pe celelalte de dreptul la va genera conflicte şi chiar războaie. Cele mai multe probleme ale apei sunt în sud.. Sudul este sărac şi din cauza apei.

Se vorbeşte de un concept care se cheamă războiul apei. Cineva spunea că dacă va fi un război în secolul al XXI-lea, atunci acesta va fi un război al apei. Aşa cum Huntington spunea că dacă va fi un război al sec. XXI va fi un război al civilizaţiilor.

Aceştia vin cu o concepţie mai pământeană, în sensul că resursele de apă pot să ducă la război. Au fost conflicte de acest gen, în sensul că statele de unde pleacă sau pe unde trec anumite cursuri de apă pot să îndiguiască cursurile respective de apă şi să creeze probleme celorlalte state, în ceea ce priveşte aprovizionarea cu apă. Este foarte posibil ca, din cauza penuriei apei, să izbucnească războaie în anumite zone, mai ales în zonele în care există state care gestionează resursele de apă.

Clasament al sărăciei apei

Într-un clasament al sărăciei apei, locul I este ocupat de Finlanda cu 78 de puncte, urmată de Islanda şi Norvegia. În aceste ţări apele potabile, apele de suprafaţă şi cele subterane sunt disponibile sau cumpărate în cantităţi suficiente iar rezervele sunt de foarte bună calitate. Ţările puternic industrializate nu se află în topul acestora, pentru că sunt consumatori de apă şi poluează apa. Pe locurile 5 şi 6 sunt Guana şi Surinam. SUA se află pe locul 32 iar Japonia pe locul 114. Iată că ţările acestea care sunt cel mai dezvoltate din punct de vedere industrial stau destul de prost în ceea ce priveşte gestionarea apei.

Cel mai mare consum de apă din lume se realizează în SUA. Belgia se situează pe locul 56. Pe ultimele locuri se situează Niger, Etiopia, Eritrea, Gibuti, Mali, Ciad, Benin, Rwanda şi Burundi, ţările africane din America Latină. Ultimul loc este ocupat de Haiti.

Indicele CVI care ţine de vulnerabilitate climatică este o extensie a indicelui şi doi în imaginea vulnerabilităţii mediului. Atunci când se fac calcule, când faci o lucrare care ţine de protecţia mediului trebuie să ţii cont de acest indice.

8.2.3. Geopolitica aerului

Un alt element ţine de politica aerului. Ar fi un nonsens să vorbim de geopolitica aerului, pentru că aerul este un dat, nu l-a creat nimeni, face parte din structura planetei Pământ şi el reprezintă condiţia esenţială a vieţii pe pământ. Nimeni nu s-a gândit vreodată că aerul ar putea să fie o problemă pentru el.

Aerul, ca şi apa, este condiția esențială a existenței vieții pe pământ. Aerul este, de fapt, un dat. El face parte din mediul nostru de viață. Fără el, nu existăm. Odată cu ultima moleculă de aer, va dispărea și ultima formă de viață (așa cum este ea acum) pe planeta Pământ.

Omul nu s-a prea îngrijit, până acum, de aerul pe care îl respiră. Nici nu s-a gândit vreodată că acest aer este o formă materială, că face parte din planeta pe care trăiește el, că este un produs al planetei și, ca orice produs, odată și odată, se va epuiza.

Dar aerul este un produs al unei planete vii. Atunci când Terra nu va mai fi o planetă vie, probabil că și atmosfera sa va dispărea.

Nu știm încă ce fel de corp ceresc este luna. Știm doar că are forță de gravitație, de vreo șase ori mai mică decât cea a pământului. După unele observații, se pare că luna începe să aibă atmosferă. În această situație, s-ar putea să devină chiar locuibilă.

Se pare că atmosfera terestră după cum afirmă unii metrologi are patru straturi:

- *Troposfera* în care trăim noi, care este mai densă la bază şi mai rarefiată sus, are cam 20 de km, temperatura este între plus 15 grade Celsius, la suprafaţa pământului, şi minus 56 grade în sus, de pildă pe Himalaya pe vârfurile terestre este de minus 40-60 de grade.

- *Stratosfera* are o grosime de aproximativ 50 de km. Reacţiile fotochimice incluse, datorită prezenţei ozonului, fac ca temperatura să crească la 0 grade Celsius. Partea superioară e glacială, iar partea superioară a stratosferei are o temperatură de 0 grade Celsius.

- *Mezosfera* are o grosime în jur de 30 km şi o temperatură de minus 90 grade.

- *Termosfera* (atmosfera superioară), cu o temperatură care creşte datorită transformărilor fizice şi chimice până la plus 500 de grade Celsius, la o altitudine de 500 km, 15 grade pe pământ, minus 60 de grade în troposferă, în apropierea stratosferei, 0 grade în stratosferă, minus 90 de grade în mezosferă şi dincolo de această suprafaţă, în termosferă, plus 500 de grade. Deci, practic, aceasta este o centură de căldură care înconjoară pământul.

Având în vedere că ionosfera se întinde de pe la 48 km până la 500-600 de km, deci e explicabil de ce fascicolul de radiaţii care pleacă din antenele instalate la Gakona, în Alaska, în cadrul programului de cercetare ştiinţifică a ionosferei la bombardarea cu unde de înaltă frecvenţă (programul HAARP) să ”încălzească” ionosfera, acolo, creând un fel de ”lentilă” cu o temperatură de 4000 de grade, care reflectă unda pe pământ. La 4000 de grade, pentru că deja sunt 500 de grade acolo plus. E interesantă dinamica aceasta şi modul în care planeta Pământ şi aceste straturi ale ei protejează biosfera.

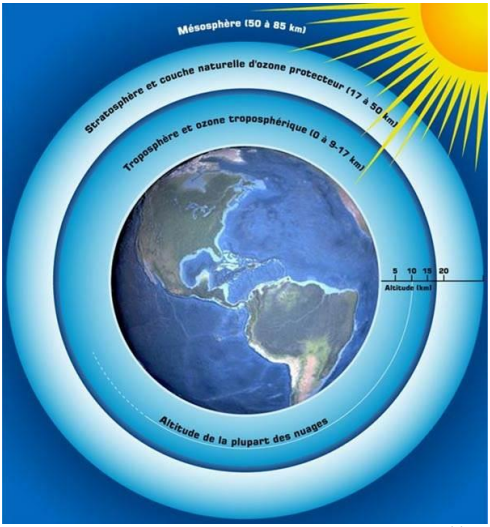

Schema nr. 31 Straturile atmosferei[44]

[44] Sursa: http://www.google.ro/imgres?imgurl=http://www.cnes.fr/automne_modules_files/standard/p

Planetele sistemului solar, cu steaua denumită Soare, în centru, şi planatele Mercur, Venus, Pământ, Marte, Jupiter, Saturn, Uranus şi Pluto e de gheaţă, şi fiecare cu asteroizii lor şi cu sateliţii lui este unul minuscul la nivelul Universului.

Dintre aceste planete, atmosferă au numai Venus, Pământul şi Marte. Venus are o atmosferă opacă, Pământul are o atmosferă transparentă şi Marte are o atmosferă aproape transparentă.

Atmosfera, cu cele patru straturi ale ei – troposferă, stratosferă, mezosferă şi termosferă – este o structură complexă, care variază în funcţie de foarte mulţi factori.

Atmosfera Pământului, spre deosebire de atmosfera altor planete, este, deci, transparentă. Starea şi comportamentul atmosferei, în funcţie de altitudine, sunt diferite. Troposfera, unde se află Everestul şi Mont Blancul, este strâns lipită de planetă, este densă şi compactă. Norii ajung pe la vreo 10 km. Troposfera se întinde undeva între 10 şi 20 km. Între troposferă şi stratosferă este o delimitare care se cheamă *tropopauză*. Aici se află stratul de ozon şi nori care ajung şi pe la 30 km aşa se explică de ce Everestul este uneori în nori.

Mezosfera de la 50 la 80 km cu reprezentările respective şi cu temperaturile ei care descresc până minus 90 de grade. Şi de aici începe troposfera care este partea superioară a atmosferei.

8.2.4. Geopolitica hranei

Există un institut care se numeşte Worldwath (Veghea Planetei). Acesta a elaborat un proiect Hrănirea planetei, prin care se relevă importanţa agriculturii ca soluţie emergentă la provocările mediului

---

ublic/p5371_51527ae3ac7eb80e0c110fa24619a63datmosphere-couche_f.jpg&imgrefurl=http://www.cnes.fr/imagezoom.php?file%3Dp5371_51527ae3ac7eb80e0c110fa24619a63datmosphere-couche_f.jpg%26label%3DSch%25E9ma%2Bdes%2Bcouches%2Bde%2Bl'atmosph%25E8re.%2BCr%25E9dits%2B%253A%2BAgence%2BSpatiale%2BCanadienne&h=643&w=600&sz=74&tbnid=kWnleq_SWRmD2M:&tbnh=91&tbnw=85&zoom=1&usg=__PyBX8AN4qkGl1VFWD6iYmD21i8M=&docid=db9CuiMgFIgBrM&sa=X&ei=sN7XUfSgF4v44QSJ6ID4Dg&ved=0CDYQ9QEwAg&dur=178

Agricultura este o sursă de hrană pentru populaţia săracă şi un motor esenţial pentru creştere economică.

Provocările pe care le ridică problema hranei:

- creşterea demografică la 9 miliarde de oameni în 2050;
- securitate alimentară calitativă şi cantitativă;
- protecţia mediului şi a resurselor naturale.

Agricultura are cam zece milenii de existenţă. A apărut în neolitic, cu opt milenii î.H., cu precădere în Orientul Apropiat. În Asia, s-a cultivat orezul, în America Latină, porumbul.

Creşterea populaţiei înseamnă şi o creştere a consumului alimentar cu 2% în fiecare an.

În ultimii 50 de ani, populaţia a crescut de la 3,1 miliarde la 7 miliarde în 2012 şi va atinge 10 miliarde în 2050.

Au crescut şi caloriile la 2500-3000, dar în Africa subsahariană 2.400, iar în ţările OCDE – 4000 pe zi.

În jur de 850 de milioane de oameni sunt subalimentaţi

Încălzirea planetei, inundaţii, cicloane etc.

În prima parte am relevat care este suprafaţa cultivabilă a planetei şi am ajuns la concluzia că fiecărui om îi revin cam 1,5 ha la 2 ha. Agricultura este singura sursă de hrană pentru populaţia săracă, mai ales în zonele subdezvoltate, şi un motor esenţial pentru creşterea economică. Agricultura este dinamică, ea are posibilităţi să se dezvolte intensiv şi să creeze foarte multe conexiuni, de aceea politicile agricole sunt foarte importante în această dinamică. Provocările pe care le ridică problema hranei provin de aici. Deci în 2050 vor fi 10 miliarde de oameni, iar 45 milioane de oameni mor în fiecare an de foame şi de malnutriţie, adică o populaţie care se apropie de pierderile din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial de 55 milioane de oameni. Într-un an mor de foame aproape câţi au pierit în patru ani, în cel mai sângeros război pe care l-a avut vreodată omenirea.

Proiectul Hrănirea Planetei elaborat de Institutul Worldwath oferă 15 soluţii, cele mai importante referindu-se la:

1. Garantarea dreptului la hrană
2. Exploatarea potenţialului nutritiv şi economic al legumelor

Agricultura are cam 10 milenii de existenţă, a apărut în neolitic cu precădere în Orientul Apropiat. În Asia, se cultivă orezul iar în America Latină porumbul care a fost adus pe la 1800 în Europa. Creşterea populaţiei înseamnă şi creşterea consumului alimentar cu 2% în fiecare an, pe când resursele planetei în hrană nu cresc în aceeaşi proporţie, mai ales că sunt cam aceleaşi.

Sigur că într-o societate de consum, se risipeşte foarte mult. În teatrul de operaţii din Afganistan, există nişte firme care asigură hrana pentru militarii din ISAF şi din Enduring Freedom. Problema hrănirii în teatrele de operaţii a fost externalizată. Sunt firme care pregătesc mâncarea pentru militari. Cum funcţionează. Este o hală imensă, la intrare se află câteva chiuvete, undeva lângă uşă se află un maldăr de tăvi cam de două ori un A4, iei tava şi tacâmul şi te duci şi găseşti peste 300 de feluri de mâncare şi te serveşti de unul singur… Restul se aruncă la coş, se risipeşte.

Cam aşa funcţionează societatea de consum. Nu are în vedere să economisească, să reducă consumul de mâncare şi apă, nici să protejeze mediul şi are în vedere numai câştigul din consumul acesta excesiv. De aceea s-a ajuns, paradoxal, ca unele produse să aibă un preț de vânzare mai mic decât cel de producție. Desigur, costurile se compensează din altă parte, dar omul este transformat, aproape cu orice preț, în consumator. Important este ca el să fie dator și consumator. În SUA, în Uniunea Europeană şi în Japonia consumul de energie este economicos pentru că tehnologia este foarte avansată, foarte modernă. În China și India, tehnologia nu este, mai exact, nu era foarte avansată, era o tehnologie care se baza pe consumuri mari. Una este ca o maşină să consume 5% şi să meargă cu 100-200 km la oră şi alta să consume 15% la aceeaşi putere şi aceeaşi capacitate. Tehnologiile moderne reduc consumul, inclusiv consumul de alimente, îl raţionalizează în sensul că produc multe calorii cu consum minim.

Hrănirea populaţiei este o problemă foarte dificilă şi foarte importantă, mai ales că milioane de oameni mor de foame și de malnutriție. Dar spuneam că populația crește și atunci trebuie să existe o modalitate, indiferent că ea este ”elegantă” sau ”barbară” de a-i stopa creșterea sau de a o reduce. Reducerea s-ar putea să

facă bine planetei, dar pentru omul individual, pentru cel care moare în război sau de foame, este o tragedie. Deci ceea ce trebuie să fie bine pentru societatea omenească nu trebuie să fie neapărat bine pentru om. Ceea ce este bine pentru om nu poate fi totdeauna foarte bine pentru societatea omenească. De aici conflictul foarte acut între dimensiunea globală (comunitară) dimensiunea individuală a vieţii pe pământ.

8.3. GEOPOLITICA MEDIULUI

În ceea ce priveşte ***geopolitica mediului***, pot fi omise şi alte opinii despre mediu decât cea care se vehiculează în toate documentele oficiale. Noi credem că natura se autoreglează. Natura are capacitatea de autoreglare, chiar atunci când omul o agresează şi o distruge. Natura are capacitatea de a se autoregla, de a nu-i permite omului să facă mai mult decât poate să suporte natura. Pentru că ar însemna că omul iese în afara biotopului său, iese în afara determinărilor sale ancestrale, obiective, în această lume. Sigur că el îşi creează un mediu de viaţă şi merge până-n pânzele albe, pentru că acum 100 de ani nu existau maşini care se meargă cu 300 sau 600 de km/oră, şi nu existau nici avioane care să survoleze planeta, nu existau nici rachete care să meargă-n Cosmos, nu existau nici navete spaţiale. Omul le-a creat. Creaţia acestor elemente poate că a influenţat şi stratul de ozon care s-a subţiat, a crescut vulnerabilitatea planetei la radiaţia cosmică, dar, totuşi, planeta există. Planeta nu s-a degradat, ea este vie şi are abia şase miliarde de ani. Planeta este încă o planetă tânără în sistemul solar şi probabil că evoluţia ei viitoare nu va fi una catastrofică, chiar dacă numărul vulcanilor a crescut cu aproape 40-45% și activitatea vulcanică s-a intensificat. Este posibil ca lucrul acesta să fie influenţat inclusiv de activitatea solară şi de activitatea cosmică, pentru că Pământul, fiind o planetă vie, se mişcă, se dezvoltă, creşte, suferă, ca omul, uneori generează glaciaţiuni sau topirea glaciaţiunilor, inundaţii catastrofice, alteori, generează prosperitate și condiții prielnice pentru anumite tipuri de biotop, în funcţie de activitatea solară. Soarele este o imensă cantitate de gaz care

explodează în permanență, unde se produce o reacție în lanț. Deci soarele reprezintă o imensă sferă de explozii nucleare. Gravitaţia este foarte puternică, dar este în echilibru cu celelalte sisteme de tip solar, cu celelalte sisteme stelare din Centrul Galactic... Modelul atomic este valabil şi pentru soare şi pentru sistemul galactic şi pentru celelalte sisteme...

Mediul ambiant nu poate fi privit și tratat în afara acestui ambient cosmic, în afara acestor determinări și a multora altele pe care, probabil, noi, oamenii, nici nu le bănuim. Dacă eu distrug ambientul în care trăiesc, mă afectează întâi pe mine şi apoi pe ceilalţi. Dar adevărul este că, la nivelul naturii, la nivelul planetei, aceste lucruri se compensează cumva, inclusiv straturile pământului sunt dinamice. Dacă temperatura în stratosferă este de minus 90 de grade, la limita superioară a troposferei ajunge la minus 50-60 de grade pe Everest, în termosferă este de plus 500 de grade. Acest comportament al planetei trasează cadrul în care evoluează mediul.

Sigur că omul distruge ambientul prin propriul lui comportament, dar această distrugere îl afectează, în primul rând, pe el, nu neapărat mediul. Apa e apă şi dacă este poluată şi dacă este nepoluată; ea trece prin filtre, se duce se evaporă se întoarce înapoi şi închide circuitul alimentează izvoarele şi aşa mai departe, cantitatea de apă pe planetă rămâne aceeaşi nu se duce mai departe, nu se transformă în altceva, dar mediul de viaţă al omului, aşadar protecţia omului însemnează protecţia ambientului în care trăieşte omul şi fiinţele vii de pe pământ şi a mediul biotic, aşa cum este el. Este foarte importantă aceasta, dar nu putem ridica la nivelul planetei. Dacă stratul de ozon se micşorează şi ionosfera nu reuşeşte să se protejeze împotriva radiaţiei cosmice, înseamnă că se distruge viaţa pe pământ, dar nu pământul în sine. Planeta pământ continuă să existe în parametrii în care ea există, în conexiune cu celelalte planete. Dar dacă activitatea Soarelui se intensifică și temperatura astrului zilei crește, atunci este foarte posibil ca oceanele planetei să se evapore și Terra să rămână fără ele. Dacă temperatura Soarelui scade, atunci oceanele vor îngheța, iar viața nu va mai fi posibilă. Deocamdată, cel puțin în Sistemul Solar,

Terra este singura planetă care conține apă în stare lichidă, condiție absolut necesară pentru existența vieții.

Deci oamenii care au conştiinţa unicităţii şi importanţei planetei, pentru viaţa lor, pentru mediul în care trăim noi. Unii dintre ei au preocupări mai mari decât majoritatea oamenilor, au alte competențe decât cei care lucrează doar pentru propria lor existență. Sunt oameni care se gândesc şi la altceva decât gândim noi, ceilalți, care gândesc şi la comportamentul planetei, la relaţia planetei cu alte planete, la relaţia civilizaţiei noastre cu alte civilizaţii din Univers, şi pentru aceasta, HAARP (Programul de cercetare a comportamentului ionosferei la bombardamentul cu radiaţie de înaltă frecvenţă în zona boreală) lucrează efectiv, departe de ochii lumii, concentrat asupra cerurilor. Când HARP funcţionează, apare aurora boreală în zonă, ceea ce însemnează că funcţionează puternic, ionizează puternic atmosfera pe toate straturile ei şi se creează o cantitate de energie care se pierde în univers.

Studiind comportamentul ionosferei la bombardamentul cu radiaţie de înaltă frecvenţă de pe pământ, pentru că nu poate s-o facă din Cosmos, evaluează care este capacitatea ionosferei de a se proteja împotriva acestor radiaţii şi dacă există posibilitatea ca să se creeze o „armă”, împotriva acestor pericole care vin din Cosmos.

Sistemul acesta ajunge la performanţe foarte mari, în studierea comportamentului ionosferei, protecţia planetei Pământ împotriva radiaţiei cosmice şi a altor pericole care vin, crearea unui scut de protecţie al pământului împotriva acestor ameninţări care vin din univers pentru civilizaţia umană, chiar dacă nu neapărat și pentru pământ. Dar și pentru pământ, pentru că, spre exemplu, un meteorit cu diametrul de 10 km, care mânu poate fi distrus în straturile superioare ale atmosferei, poate genera o catastrofă. Dacă acel corp ceresc cu diametrul de zece kilometri trece de termosferă și nu ia fost în atmosferă (și chiar dacă ia foc, dar nu este distrus), se poate produce un dezastru. Din fericire, ”mecanismele” de protecție ale planetei împotriva unor asemenea corpuri cerești unt destul de eficiente.

Omul vrea să completeze acest sistem geofizic care există aici cu noi elemente rezultate din cercetarea științifică şi să-i dea posibilitatea ca să-şi folosească energiile pentru autocontrolul lui, al pământului.

Pentru civilizaţia umană, acest lucru este foarte important. Rezultatele sunt destul de bune, pentru că folosirea acestui HAARP duce, pe de o parte, la creșterea performanței comunicațiilor, la scanarea scoarţei terestre cu ajutorul undei reflectate, care este o undă de joasă frecvență, deci cu o putere de pătrundere foarte mare, care ajută la descoperirea a ce se află în scoarţa terestră (arme nucleare, minerale, resurse de petrol etc.), dar şi a submarinelor în imersiune, şi, pe de altă parte, la posibilitatea construirii unei arme complexe, care funcționează printr-un sistem de amplificare a undelor și de dirijare a lor inclusiv pentru distrugerea unor obiecte cosmice. Va veni o vreme când o să avem scoarţa terestră structurată pe calculator, în fiecare moment având acces la ea şi văzând ce se întâmplă. Dacă deschidem o hartă Google, sau un sistem de navigaţie GPS, putem vedea, în timp real, în orice punct de pe planetă, ce se întâmplă acolo şi aceasta este o performanţă la care s-a ajuns într-un timp relativ scurt, doar în câteva decenii, dar vom vedea şi elemente care ţin de mediul nostru de viaţă, de ambientul nostru. Avem deja o capacitate a de a înţelege aceste elemente şi de a le folosi în favoarea civilizaţiei noastre, de a ne apăra împotriva altora, dacă omul este un produs al pământului, iar dacă nu este produs al pământului şi a venit de altundeva, atunci îi dă posibilitatea ca să se întoarcă de unde a venit, îi dă posibilitatea ca să se ducă şi în altă parte, să emigreze pe altă planetă, să-şi creeze nişte baze pe stații interplanetare, sau pe lună, care este un satelit artificial al Terrei şi unde temperatura de acolo este de minus 20 de grade Celsius, deci se poate trăi acolo; mai mult, se pare că luna a început să-şi constituie atmosferă.

Iar în ceea ce priveşte analiza geopolitică a determinărilor cosmice și geofizice asupra generării sistemelor de pericole şi ameninţări la adresa fiinţei umane şi de reducere a vulnerabilităţii fiinţei umane la acestea, sunt foarte importante primele concluzii

care desprind din aceste experimente, şi trebuie să ţinem seama de ele.

Toate acestea generează informaţii diverse în legătură cu activitatea din Cosmos. Ele se pun în programe, proiecte, se fac calcule şi se fac previziuni. S-a ajuns să se stabilească foarte multe elemente care ţin de impactul de cunoaştere a antimateriei, de cunoaştere a găurilor negre, a unor acţiuni altădată inaccesibile şi de neînţeles pentru om.

Toate acestea sunt importante, în primul rând, pentru că lărgesc universul cunoaşterii. Societatea cunoaşterii care nu mai este o societate de consum, o societate plină de gunoaie puse la un loc cu lucrurile geniale, plină de barbarisme, presupune ameliorarea semnificativă a condiţiei umane de astăzi, pentru că, în acest tip de societate, varianta ei superioară – societatea epistemologică – în care fiecare om este un mic savant, în sensul că ştie și înțelege ce se întâmplă în univers şi are acces la informaţia care vine din univers şi din toate sursele, el va participa efectiv la marile decizii care se iau acolo, fie și pentru faptul că este în reţea. Această construcţie duce geopolitica din domeniul acesta strict al analizei (adică mă interesează Golful pentru că acolo e petrol ieftin, şi dacă-l stăpânesc înseamnă că am destule resurse ca să-mi asigur alimentarea cu energie, sau funcţionarea întreprinderilor din pentru o perioadă de 20 de ani, de 15 ani sau de 10 ani şi în fiecare zi îmi reînnoiesc contractele şi-mi fac analize geopolitice în care să văd care sunt interesele mele acolo și în ce măsură eu le pot satisface) în domeniul cunoașterii efective a determinărilor, a sistemelor și proceselor, a parametrilor dezvoltării durabile.

Societatea cunoaşterii nu mai este o societate de consum concurenţial, de consum nemăsurat, de consum iraţional, sau de consum în detrimentul celuilalt şi este o societate în care se reintroduce raţionalitatea, logica, principiul raţiunii suficiente.

Reînvăţăm logica cu toate formulele frumoase ale lui Aristotel, adică ne întoarcem cumva la acele izvoare frumoase care au fost la începutul omenirii şi care au creat, în sfârşit o perspectivă. Spuneam mai înainte că în fiecare zi dispar vreo 40 de specii, dar apar altele, unele care au fost şi revin, revin în alte condiţii pe altă dimensiune. Acesta e mediul ambiant, iar protecţia

lui nu înseamnă numai să nu arunci la gunoi, ci însemnează să înţelegi acest consum, fără a produce. De pildă, în momentul când automobilul va putea folosi energia cosmică, atunci nu va mai polua, nu se vor mai produce aceste efecte, nu va mai fi nevoie să fie altcineva care să adune reziduurile. Există posibilitatea ca să ne îndreptăm către acea etapă.

Societatea cunoaşterii va fi caracterizată nu numai prin faptul că omul foloseşte tot instrumentarul acesta, inclusiv creierul lui pentru a cunoaşte Universul în timp real şi chiar ar putea „călători" în spaţiu, prin procedeul cunoaşterii, adică să vezi în timp real ce s-a întâmplat acum 500 de ani, sau în viitor să vezi ce se va întâmpla peste 500 de ani. Lucrul acesta este posibil prin conexiunea elementelor de cunoaştere. Nu numai că va face asta, dar va avea foarte mare grijă ca tot ce se produce să nu deterioreze ce există. Există, la ora actuală, în lume vreo trei mii de oameni care se hrănesc cu energie solară. Deci oamenii aceia nu consumă nimic din ce produce planeta, nu se duc la toaletă şi nu consumă alimente, nu aruncă nimic la gunoi, aceia au ajuns deja la această performanţă, la care e posibil să ajungă omenirea.

Alte ființe semănătoare omului se pare că au un organism care nu funcționează chir ca al nostru, ci ca al plantelor, prin fotosinteză, folosesc energia solară.

Ce este omul? Este un sistem integral deschis care realizează, ca orice sistem integral deschis, un schimb de substanță, de energie și de informaţie cu mediul. Păi dacă aşa stau lucrurile, aceasta poate să ofere omul mediului: informaţia pe care o are sub forma cuvintelor, cunoştinţelor, spiritului; substanţa sub formă de bioxid de carbon și de material organic; energie, adică ceea ce rezultă din activitatea lui, din conexiunile lui, omul fiind într-o relație de sinergie cu mediul din care face parte.

Matematic vorbind, acest schimb poate fi și de altă natură. Dar dacă matematic este posibil, atunci şi real este posibil, pentru că matematica este o sinteză, ce este în ecuaţie este valabil pentru orice, e un model care se aplică tuturor. Aşa şi aici. Plecând de la aceste modele matematice create de ei, de matematicieni şi de oameni de ştiinţă, s-a ajuns la concluzia că este posibil ca evoluţia în viitor spre societatea cunoaşterii să elimine foarte multe lucruri

care astăzi duc la poluarea mediului, aşa cum industria modernă actuală în ţările foarte dezvoltate nu mai poluează apele, poluează altceva, poluează mediul informaţional, mediul cibernetic, ciberspaţiul. Electronica nu poluează apele, dar tot are efecte asupra cuiva, asupra creierului, asupra Universului informațional, asupra cunoașterii.

Deci, pe măsură ce ne dezvoltăm, schimbăm un tip de poluare cu altul, un tip de efecte cu alt tip de efecte. Omul trăiește într-o lume a efectelor… De pildă, calculatorul meu nu face nimic altceva, decât consumă energie electrică, degajă căldură şi nişte radiaţii care mă afectează pe mine. Dar nu este ca maşina de scris care consuma hârtie, bandă impregnată,iar acestea nu aveau alt efect asupra organismului meu decât o anumită poluare sonoră și înăsprirea degetelor cu care apăsam puternic tastele.

Protecţia mediului nu se realizează neapărat numai prin faptul că oamenii adună gunoaiele și nu le aruncă pe oriunde, sau prin punerea gunoiului în tomberon, ci și prin reciclarea acestora. Cu cât omulva produce mai mult gunoi, cu atât mijloacele de depozitare și de reciclare a acestuia vor fi mai sofisticate și mai eficiente, dar totdeauna omul va produce gunoi. Gunoaiele de toate tipurile, de la cele fizice, la cele informaționale, vor însoți, probabil pentru totdeauna, societatea omenească.

Omul va emite tot felul de legi, ca încheia tot felul de protocoale, cum ar fi cel de la Kyoto, va elabora tot felul de politici și strategii pentru protecția sa și a mediului, dar totdeauna va fi contra naturii sau paralele cu natura, întrucât natura nu acceptă modul de viață al omului, chiar dacă nu-l poate opri.

Dar dincolo de acest lucru, geopolitica mediului vizează proiecţii mult mai largi şi elemente mult mai complicate, care vizează studierea atentă a mediului, sesizarea vulnerabilităților acestuia la pericolele și amenințările care-l privesc – cele mai multe generate de om – și găsirea unor soluții de protecție reală a acestuia. S-a subţiat stratul de ozon, dar există posibilitatea refacerii lui. Dar stratul de ozon se subţiază nu numai datorită efectului de seră, şi a ceea ce fac oamenii. Se poate datora şi activităţii geofizice a pământului, pentru că numărul de vulcani și de erupții s-a intensificat cu 45%. Erupţia vulcanului din Islanda a

creat un nor de cenuşă şi a împiedicat navigaţia, s-au pierdut vreo 2 miliarde de dolari în perioada aceasta. Într-o societate care se bazează pe speculaţii financiare şi pe transporturi, aceste pierderi sunt foarte mari şi foarte importante.

Dar dincolo de toate aceste elemente, geopoliticianul trebuie să vadă conexiunile şi, mai ales, să identifice, cum spunea Conea, presiunile care se exercită asupra mediului.

Care sunt presiunile care se exercită asupra mediului?

În primul rând, sunt presiuni geofizice. Pământul acesta face ce vrea, nu ce vrea omul.

Apoi, sunt presiunile cosmice. Cosmosul tot timpul ne bombardează cu ce crede el de cuviinţă. În decembrie 2012, pământul a intrat în centura fotonică a Centrului Galactic pentru 2000 de ani, care va aduce, probabil, nişte transformări, poate să schimbe ceva în timp.

Există și presiuni endogene, generate chiar de mediu sau de conexiunile acestuia cu elementele care-l compun.

Presiunile cunoaşterii, adică presiunile exercitate de interesele oamenilor, provin mai ales din mediul, din cel economic, din cel financiar.

Există şi *presiuni care țin de vecinătate*, de alianțe, de sistemul sateliților artificiali ai Pământului domeniul politic, presiunile economice, presiunile care ţin de financiar etc.

Exist și *presiuni exercitate de satelitul natural al Terrei*, de *mulțimea sateliților artificiali*, dar și presiuni de vecinătate solară, de vecinătate cosmică etc.

Toate aceste presiuni luate din cataloage şi din rapoartele pe care le fac institutele respective și analizate cu atenție dau o concluzie asupra mediului, o definire a lui, în sensul că *mediul este totalitatea evenimentelor şi proceselor care se produc în jurul nostru şi care ne pot favoriza sau defavoriza în acest spaţiu geografic în care trăim, care este deopotrivă geofizic, cosmic, dar virtual și spiritual, pentru că poluarea mediului spiritual este la fel de periculoasă ca şi poluarea mediului fizic în care trăim, iar poluarea mediului spiritual în România la ora actuală este dezastruoasă, atinge cote infinite.*

Geopoliticianul trebuie să le aibă în vedere pe toate.

CONCLUZII

Pământul este o planetă vie. De aceea, atâta timp cât va fi vie, această planetă va produce resursele care au generat această formă de viaţă. De aici nu rezultă că resursele primare sunt inepuizabile în forma în care există ele astăzi. Protecţia şi folosirea raţională a acestor resurse sunt importante, chiar vitale pentru continuarea vieţii, în forma actuală, pe planeta Pământ.

Politicile şi strategiile care ţin de folosirea şi protecţia resurselor vitale n-au trecut încă pe primul plan, dar ele devin esenţiale şi chiar vitale, pe măsură ce societatea se apropie de procesul cunoaşterii, adică pe măsură ce societatea devine informaţională, societate a cunoaşterii, societate epistemologică.

Atunci omul va ajunge nu la entropie zero, pentru că aşa ceva înseamnă moarte a Universului, ci la acea pace universală în care provocările şi pericolele vor fi cele care ţin de disfuncţiile societăţii în care trăim şi nu de autodistrugere.

Acesta este idealul. Partea plină a paharului spune aşa, partea goală spune altceva, spune că Hegel, libertatea fiind necesitate înţeleasă. Ideea absolută de la Hegel n-are existenţă. Ea trebuie să devină conştientă de sine. În momentul când ea devine conştientă de sine, se transformă în conştiinţă de sine şi asta e fiinţa umană, se neagă pe sine ca să ajungă acolo.

Lumea este conflictuală de la un capăt la altul, universul este conflictual. Nimic nu este bătut în cuie şi încremenit, echilibru este relativ. Dezechilibrul este dinamic, dar între echilibru şi dezechilibru există un echilibru imperfect.

Lumea poate să meargă înainte, dar, ca să meargă înainte, trebuie să privească înapoi şi, ca să existe, trebuie să-şi creeze tensiunile interioare necesare, care se creează în mod inconştient, adică acel plus şi minus, acel *da* şi acel *nu*, acel infinit dintre *da* şi *nu* care generează mişcarea şi dezvoltarea. Aceştia sunt parametrii în care ne mişcăm şi acesta este impulsul iniţial al cunoaşterii.

Întrebări posibile

1. Ce se înţelege prin geopolitica resurselor?

2. Care sunt resursele primare şi ce probleme ridică ele pentru viitorul omenirii?

3. Care sunt temele predilecte ale geopoliticii resurselor primare?

4. Care sunt elementele principale ale structurii Terrei şi cum condiţionează ele politicile statelor şi organizaţiilor internaţionale privind managementul resurselor?

5. Cum sunt repartizate resursele de apă ale planetei?

6. Ce soluţii întrevedeți pentru asigurarea resurselor de apă acolo unde ele lipsesc?

7. Care consideraţi că ar fi politicile cele mai eficiente şi cele mai profitabile în ceea ce priveşte protecţia mediului?

8. Exisă o cauzalitate directă între existenţa sau penuria resurselor primare şi comportamentul populaţiilor din zonele respective?

9. Ce ar trebui să facă omul individual pentru a-şi proteja mediului lui natural de viaţă?

CAPITOLUL 9
GEOPOLITICA POPULAŢIILOR

9.1. ***Caracteristici generale ale geopoliticii populațiilor***
- Configurații
- Teme predilecte
- Presiuni
9.2. Geopolitica structurii și distribuției populațiilor
- Amploarea demografică
- Date statistice
9.3. Geopolitica dinamicii populațiilor
- Fenomenul migrației
- Impactul geopolitic al sărăciei
9.4. Concluzii
9.5. Întrebări posibile
Bibliografie

9.1. CARACTERISTICI GENERALE ALE GEOPOLITICII POPULAȚIILOR

Populațiile se situează în centrul geopoliticii. Ele sunt, de fapt, beneficiarul direct și motorul esențial al acestei discipline. De aceea, introducerea factorului demografic în reflecția geopolitică nu este doar un lucru benefic, ci și o necesitate intrinsecă, întrucât efectele acestei reflecții trebuie să se exprime în starea populației. Or, atâta vreme cât în fiecare an, pe glob, mor de foame sau din caza bolilor de malnutriție, din lipsa apei și din fel de fel de crize, conflicte și războaie, calamități și dezastre etc. zeci de milioane de oameni, înseamnă că în lume există o foarte mare problemă geopolitică.

În general, populația lumii își trăiește timpul generațiilor sale într-un spectru de angoasă și de nefericire, iar privilegiul de a nu îndura supliciul nefericirii este foarte rar, foarte selectiv și, de aceea, foarte relativ.

Planeta Pământ este generoasă cu populațiile sale, le oferă condiții de viață și resurse, dar populațiile nu trăiesc și nu au trăit niciodată în deplină armonie și, după experiența zecilor de mii de ani de viață pe Pământ – atât cât este ea cunoscută și înțeleasă –, se pare că nu a existat niciodată armonie deplină pe această planetă.

Populația se situează în centrul geopoliticii. Oamenii sunt de fapt beneficiarul direct și motorul esențial al acestei discipline. De aceea introducerea conceptului demografic în reflecția geopolitică nu este doar un lucru benefic, ci și o necesitate intrinsecă, întrucât efectele acestei reflecții trebuie să se exprime în starea populației. Este ca un fel de *do ut des*, îți dau ca să-mi dai, trebuie să mă implic ca să câștig, sau ca să beneficiez.

Ori, atâta vreme cât, în fiecare an, pe glob, mor de foame sau din cauza bolilor cauzate de malnutriție, din lipsa apei potabile, și din fel de fel de crize și războaie, calamități și dezastre, zeci de milioane de oameni, (45 de milioane de oameni anual, spunea Solana, în strategia lui), înseamnă că, în lume, există o foarte mare problemă. Chiar dacă nu pare.

Fericirea este o stare destul de relativă. Ceea ce contează pentru fiecare dintre noi și pentru întreaga populație a planetei sunt tensiunile căutării, rezolvarea marilor probleme cu care fiecare dintre noi se confruntă în fiecare minut al existenței sale.

Aproape niciodată nu poți să fii pe deplin mulțumit și fericit, aceasta rezultă și din provocarea pe care natura, Dumnezeu, ideea absolută au deschis-o în fața ființei umane, dar și din trebuința intrinsecă de a crea și din caracteristica fundamentală a acestei lumi care e contradicția, conflictul, adică din acele tensiuni interioare din care se generează lupta, dezvoltarea și durata.

Planeta Pământ este generoasă cu populațiile sale, le oferă condiții de viață și resurse, dar populațiile nu trăiesc și n-au trăit niciodată în deplină armonie. Și atunci când erau doar câteva milioane sau câteva sute de milioane pe pământul acesta, tot așa

trăiau. Se războiau pentru locurile în care erau ceilalți și nu au aplicat niciodată ideea că este destul loc sub soare pe pământul acesta pentru toată lumea. Loc sub soare încă mai este și acum, deși tot pământul este ocupat în întregime.

Populația Terrei, după experiența de viață a zeci de mii de ani pe această planetă, atât cât este ea cunoscută și înțeleasă, se pare că nu a trăit niciodată în armonie și în deplină securitate. Așa ceva nu există în Univers. Oare este un blestem!? Sau este o binecuvântare!? Pentru că omul este fericit nu atunci când nu are nimic de făcut, ci atunci când are ceva de făcut. Este fericit nu atunci când îi lipsește motivația și nu știe ce rost mai are viața, ci atunci când motivul îl îndeamnă la acțiune și îi creează suportul necesar pentru a merge mai înainte.

De ce urcă omul Everestul? Ce caută el acolo, în spațiul acela ostil? Pentru că există și pentru că e o provocare pentru om. Pentru că omul vrea să cunoască planeta, sistemul în care trăiește, Universul, Așa este ființa umană și probabil că așa este și Universul. Acolo, pe Everest, omul caută bucuria cunoașterii.

Așa este omul făcut. Are mereu un ideal, iar când dispare idealul, dispare și omul. Omul își proiectează întotdeauna gândul în viitor, gândul lui este întotdeauna proiectiv, chiar și atunci când se gândește la ce a făcut, se gândește dacă a făcut bine sau rău, dacă a simțit ce a făcut sau nu, dacă regretă sau nu etc. Gândul însuși, este critic, proiectiv și constructiv.

Configurații și teme predilecte

Problemele demografice și cele ale implicațiilor acestora în reflecția geopolitică sunt foarte diversificate și, în același timp, foarte presante.

Dintre configurațiile tematicilor care țin de geopolitica populațiilor ar putea face parte și următoarele:

- tendințe în evoluția populațiilor;
- conflictualitatea intereselor generate de marile entități civilizaționale și de gruparea acestora;
- fenomenul migrației;

- dinamica populațiilor și impactul acestora asupra reflecției geopolitice și, respectiv, asupra politicilor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale și regionale.

Temele predilecte pe care le avem în vedere sunt cele referitoare la structura populației, la tendințele evoluției acesteia, la etnicitate, religiozitate și dimensiuni culturale, la conflictele și problemele generate de interesele grupărilor populaționale și civilizaționale etc., în consonanță cu spațiul geografic, cu resursele și cu fenomenele geoclimatice și geofizice care fac parte din mediul în care trăiește omul.

Presiuni geo-demografice

Presiunile populaționale sunt cele mai complexe și, în același timp, cele mai subtile, întrucât includ toate suporturile posibile, începând cu cele politice și continuând cu cele economice, financiare, informaționale și militare.

Ion Conea definea geopolitica în termeni de știință a relațiilor dintre state, mai exact, a presiunilor dintre state, prin aceasta înțelegând timp și spațiu, interese și modalități de impunere sau realizare a acestora în colaborare, în concurență sau chiar în conflict cu alte state. Aceste presiuni se cer analizate temeinic și cunoscute în profunzime.

Problemele demografice și implicațiile acestora în reflecția geopolitică sunt foarte diversificate și în același timp foarte presante.

Există o presiune intrinsecă generată continuu de populație. Presiunile respective nu sunt neapărat nocive sau distructive, ci și sub forma unor provocări, sub formă de competiție, sub formă de colaborare și cooperare etc. În felul acesta, oamenii viețuiesc și conviețuiesc, creându-și unii altora nu numai probleme, ci și provocări, nu numai necazuri, ci și puținele clipe de fericire care sunt tranzitorii și relative. Pentru că fericirea este perechea nefericirii și nu știi niciodată când e deplină și când nu e. Uneori, ai o mulțumire pe care n-o uiți, dar ai și o nemulțumire care îți pune probleme. Omul învață din toate, inclusiv din greșelile lui.

Din configurațiile tematice care țin de geopolitica populațiilor subliniem câteva: tendințe în evoluția populațiilor, conflictualitatea intereselor generate de marile entități civilizaționale și de gruparea acestora, fenomenul migrației, dinamica populațiilor. Dinamica e complexă, ține de naștere, viață, moarte, spor, natalitate, educație, dezvoltare, relații, proiecție în viitor, și, mai ales, de capacitatea de creație, de voință, de ideal, de orizonturile cunoașterii. Omul e o ființă creativă, cognitivă, care creează în spațiul cunoașterii, care creează cunoașterea cunoașterii.

Populațiile creează și asamblează sisteme de valori care sunt temeliile lor civilizaționale, pe acestea stau, creează temple în care se adăpostesc, în care se roagă, în care își durează suporturile, structurile lor de stabilitate, structurile lor de cunoaștere, arhitecturile lor de generare a intereselor, cele care îndeamnă omul la acțiune.

Sistemele de valori nu sunt conflictuale. Nu valoarea îndeamnă la război, și nici la acțiune. Valoarea este ceea ce rămâne durabil, deci peren și important. Interesul este mobilul acțiunii, din interes acționez. Am un interes, vreau să realizez ceva, să obțin ceva. Îndemnând la acțiune, interesul este conflictual, se poate opune interesului celuilalt, se poate racorda și acorda cu interesul celuilalt sau nu, se poate asocia cu interesul celuilalt, poate să submineze interesul celuilalt, poate să-l subestimeze sau să-l supraestimeze, dar intră întotdeauna în competiție cu interesul celuilalt, chiar și atunci când este vorba de colaborare, de parteneriat. Interes înseamnă politică, politica este expresia concentrată a interesului public, a interesului grupului.

Presiunile geodemografice, sunt presiunile exercitate de populație, sunt foarte subtile, intrinseci, unele generate de ele însele, se creează pe suporturi de valori, dar toate sunt motivate de interese.

Presiunile acestea generează confluențe, dar și falii. De regulă, aceste presiuni sunt asemănătoare celor care se produc atunci când două ape se întâlnesc. De exemplu, acolo unde se Oceanul Indian se întâlnește cu Oceanul Pacific, sau acolo unde Oceanul Atlantic se întâlnește cu Oceanul Pacific, se conturează niște linii vizibile chiar și cu ochiul liber, și zone de confluență.

Acolo unde apa unui fluviu se întâlnește cu apa mării, se creează o zonă de apă dulce spre sărat.

Așa și aici, unde se întâlnește interesul unei populații cu al alteia, generându-se interesul de confluență, interesul comun sau nu, dar și sistemul de valori al unei populații cu al alteia generându-se valori de confluență, care sunt, ca și interesele de confluență, foarte interesante. Acolo, în acele zone, se poate crea și o ruptură strategică, așa cum este ruptura strategică între anumite zone situate între civilizația islamică și civilizația occidentală. Da, dar sunt patru milioane de turci în Germania și un mare număr de arabi trăiesc deja în Europa. Uneori, este posibilă confluența, alteori nu. Arabii care trăiesc în Europa nu sunt toți al fel. Unii și-au însușit valorile europene și se comportă ca europeni – pentru că au devenit europeni, pentru că sunt efectiv europeni –, alții, dimpotrivă, deși se află aici de multă vreme, trăiesc în siajul civilizației lor, al religiei lor și al obiceiurilor lor, dar și al unor interese care nu sunt consonante cu cele ale populației europene.

Confluența se realizează greu, pentru că ea nu este asimilare reciprocă sau unilaterală, ci conexiune, adică alăturare a sistemelor de valori și chiar amestecare a lor. Este însă greu de presupus că valorile creștine se vor conexa sută la sută cu cele musulmane, generând o civilizație de confluență, dar un mare procentaj din populațiile musulmane de religie islamică, din populațiile arabe sunt în Europa, trăiesc în Europa. Întrebarea dacă această amestecare de populații este confluență, migrațiune sau expansiune, sau pur și simplu acceptanță a unei situații geopolitice paradoxale, nu poate primi un răspuns tranșant. Acolo unde valorile civilizației europene occidentale se combină, se împletesc sau coexistă cu valorile civilizației islamice, se creează, desigur, un tip de presiune geopolitică, dar și acolo unde lumea islamică ajunsă în Europa își menține sau își re-creează propriul lor areal în cadrul arealului occidental și invers, dar și acolo unde sunt areale occidentale create în rândul populațiilor musulmane, presiunile sunt foarte complicate. Aceste presiuni trebuie studiate.

Dacă facem analiză geopolitică, trebuie să avem în vedere aceste presiuni care se exercită prin mijloace economice, politice, sociale, culturale, militare și prin tot ceea ce cuprinde acțiunea

umană. Niciodată nu trebuie privite unilateral, totdeauna trebuie privite în intercondiționare și interdependență, pentru că așa sunt ele. Nu le putem privi niciodată în termeni categorici. Între categoric și necategoric, între **da** și **nu** există un infinit de posibilități de configurare și reconfigurare geopolitică. Pe scara aceasta a infinitului mic se situează toată această geopolitică între **da** și **nu** în care trebuie să avem în vedere aceste presiuni foarte importante. De asemenea, trebuie să ținem seama de faptul că presiunile nu sunt totdeauna acte voite, planificate, cu un orizont politic și strategic foarte clar, ci și ceea ce rezultă din acțiuni și interacțiuni, din efecte și din efecte ale efectelor. Toate se cer avute în vedere, mai ales când este vorba de geopolitica populațiilor.

9.2. GEOPOLITICA STRUCTURII ȘI DISTRIBUȚIEI POPULAȚIILOR

Vorbim de amploarea demografică. Amploarea demografică este, de fapt, amploarea populațiilor, expansiunea lor, modul lor de viață, dinamica interioară, factorul endogen, factorul exogen, interferența populației cu mediul ei, dimensiunea cosmică a acestui mediu, dimensiunea spirituală mai ales a acestui mediu și ce anume ce creează ea în această zonă demografică, în general, dincolo de ceea ce se vede. Este vorba de memoria colectivă, de sistemele de valori, de patrimoniul cultural, de vocație, inteligență și spiritualitate.

Numărul total al locuitorilor planetei Pământ, estimat pentru luna iulie 2012 este de **7.021.836.029** oameni[45]

Primele zece țări din lume în ceea ce privește populația sunt:

1. China: 1.343.239.923 (iulie 2012, estimare)
2. India: 1.205.073.612 (iulie 2012 estimare)
3. Statele Unite: 313.847.465 (iulie 2012 estimare)
4. Indonezia: 248.645.008 (iulie 2012 estimare)
5. Brazilia: 199.321.413 (iulie 2012 estimare)

[45] Sursa: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2119.html#xx

6. Pakistan: 190.291.129 (iulie 2012 estimare)
7.Nigeria: 170.123.740 (iulie 2012 estimare)
8. Bangladesh: 161.083.804 (iulie 2012 estimare)
8. Rusia: 142.517.670 (iulie 2012 estimare)
10. Japonia: 127.368.088 (iulie 2012 estimare)

Vârsta medie

Media de vârstă, estimată pentru anul 2009, este următoarea:
- Media generală: 28,4 ani;
- Bărbați: 27,7 ani;
- Femei: 29 ani

Rata de creștere a populației, estimată pentru anul 2012, este de 1,096%, rezultând din sporul de 145 de adăugiri nete la populație, pe minut, la nivel mondial sau 2,4 în fiecare secundă.

Rata natalității și Rata decesului

Rata natalității este de 19,14 nașteri la 1000 de locuitori.

Ea rezultă din aproximativ 252 de nașteri pe minut, sau de 4,2 nașteri în fiecare secundă.

Au loc, în lume, potrivit estimărilor din 2012, un număr de 7,99 decese la 1.000 locuitori.

Această rată rezultă din aproximativ 107 de decese în întreaga lume pe minut sau 1,8 decese în fiecare secundă.

Structura pe vârste

Iată care-i situația în ceea ce privește structura pe vârste, potrivit estimărilor pentru 2012:

- 0-14 ani: **26,3 %** (bărbați: 944.987.919; femei: 884.268.378);
- 16-64 ani: 65,9% (bărbați: 2.234.860.865; femei: 2.187.838.153)
- peste 65 ani: 7,9 % (bărbați: 227.164.176; femei: 289.048.221)

Vârsta medie

Potrivit estimărilor din 2009, vârsta medie, la nivelul planetei, este următoarea:

În general: 28,4 ani

Bărbați: 27,7 ani

Femei: 29 ani (2009 estimare)

Rata de creștere a populației

Rata de creștere a populației este de 1,096 %

Această rată rezultă, potrivit estimărilor din 2012, din aproximativ 145 adăugiri nete la populație la nivel mondial în fiecare minut sau 2,4 în fiecare secundă.

Urbanizare

Tendința de concentrare a populației în mari aglomerări urbane este foarte pronunțată. Probabil că, în următorul secol, numărul locuitorilor din fiecare aglomerare urbană va depăși 50.000.000 de locuitori, ceea ce va genera o nouă paradigmă a concentrării demografice.

Populația urbană: 50,5% din totalul populației (2010)

Rata de urbanizare: 1,85% rata anuală de schimbare (2010-2015 estimare)

Primele zece mari aglomerări urbane sunt următoarele:

1. Tokyo (Japonia) – 36.669.000;

2. Delhi (India) – 22.157.000;

3. Sao Paolo (Brazilia) – 20.262.000;

4. Mumbay (India) – 20.041.000;

5. Mexico City (Mexic) – 19.460.000;

6. New York (SUA) – 19.425.000;

7. Shanghai (China) – 16.575.000;

8. Calcutta (India) – 15.552.000;

9. Dhaka (Bangladesh) – 14.648.000;

10. Karachi (Pakistan) – 13.125.000 (2009)

Raportul bărbați/femei

Potrivit estimărilor din 2010, proporția dintre bărbați și femei este următoarea:

La naștere: 1, 07
Sub 15 ani: 1, 07
15-64 ani: 1,02
65 ani și peste: 0.79
General, la totalul populației: 1,01

Proporția dintre bărbați și femei, pe aproape toată durata vieții, dar mai ales la naștere, este în favoarea bărbaților, ceea ce, în viitor, va crea o problemă destul de gravă privind evoluția populației, datorită, în principal, scăderii din ce în ce mai accentuate a numărului de fete născute per familie. Există studii prin care se estimează că, dacă această tendință se va menține, multe dintre populațiile actuale vor dispărea.

Rata mortalității infantile

Potrivit estimărilor din 2012, această rată se prezintă astfel:
Total: 39,48 decese la 1.000 născuți vii;
Bărbați: 41,42 decese la 1.000 născuți vii;
Femei: 37,4 decese la 1.000 născuți vii

Speranța de viață la naștere

Potrivit estimărilor din 2012, speranța de viață la naștere se prezintă astfel:

Populația totală: 67,59 ani;
Bărbați: 65,59 ani;
Femei: 69,73 ani.

Alte date

Rata totală a fertilității: 2,47 copii născuți;

Număr de paturi de spital: 2.94 paturi la 1.000 locuitori (2005);

HIV/SIDA - Rata de prevalență adulți: 0,8% (2009 estimare);

HIV/SIDA – numărul persoanelor care trăiesc cu HIV/SIDA: 33.300.000 (2009 estimare);

HIV/SIDA - de decese : 1,8 milioane (estimare 2009).

Ştiutori de carte

Definiție: ştiutor de carte este cel care, la vârsta de 15 ani şi peste această vârstă, poate citi şi scrie.

Populația totală: 83,7%

Bărbați: 88,3%

Femei: 79,2%

Potrivit estimărilor din 2005, peste două treimi din dintre adulții analfabeți din toată lumea, adică 793 milioane de oameni, trăiesc în doar opt țări: Bangladesh, China, Egipt, Etiopia, India, Indonezia, Nigeria și Pakistan.

Din toți adulții analfabeți din lume, două treimi sunt femei;

Ratele extrem de scăzute de alfabetizare sunt concentrate în trei regiuni: statele arabe, Asia de Sud și de Vest și Africa sub-sahariană, unde aproximativ o treime din bărbați si jumătate din toate femeile sunt analfabeți.

Limbi vorbite

În ceea ce privește limbile vorbite (este vorba de cele șase limbi fixate de ONU – arabă, chineză (mandarină), engleză, franceză, rusă și spaniolă (castiliană) –, situația se prezintă astfel:

1. Chineză (mandarină): 12,44%;
2. Spaniolă (castiliană): 4,85%;
3. Engleză: 4,83%;
4. Arabă: 3,25%;
5. Hindi: 2.68%;

6. Bengali: 2,66%;
7. Portugheză: 2,62%;
8. Rusă: 2,12%;
9. Japoneză: 1,8%;
10. Standard german: 1,33%.

Religiile lumii

Partajarea populației în funcție de religie, potrivit estimărilor din 2010, este următoarea:

- Creştini: 33,39% (din care: 16,85% romano-catolici, 6.15% protestanți, 3,96% ortodocși, 1,26% anglicani);
- Musulmani: 22.74%;
- Hinduși: 13,8%;
- Budiști;: 6,77%;
- Sikh: 0,35%;
- Evrei: 0,22%;
- Baha'i 0,11%;
- Alte religii 10,95%;
- Non-religioși: 9,66%;
- Atei 2,01%.

9.3. GEOPOLITICA DINAMICII POPULAȚIILOR

Populația planetei, în iulie 2012, era de 7.021.836.029 oameni. China are 1.343.239 oameni, ia India 1.205.000 oameni (acum câțiva ani, populația Indiei era sub un miliard de locuitori).

SUA se află pe locul trei în lume, în ceea ce privește numărul locuitorilor. Atenție, SUA este o mare putere economică și militară, o mare putere IT, o putere uriașă, dar și un nou tip de civilizație. SUA fac parte din civilizația occidentală, dar sunt altceva. SUA alcătuiesc o civilizație informațională și tehnologică, o civilizație înalt tehnologizată, care este o civilizație de un alt tip, nu se aseamănă cu civilizația europeană care are alte dimensiuni și altă structură, bazată îndeosebi pe o cultură străveche, pe tradiție și pe mentalități elitiste.

Din primele 10 țări ca volum al populației, șase sunt din Asia, adică 60%, de unde rezultă că Asia rămâne marele rezervor și marele generator de populații.

Ce concluzie se poate desprinde de aici? Una foarte simplă: cea mai mare parte a țărilor cu populația cea mai numeroasă, care dețin aproape trei sferturi din populația planetei, sunt în Asia, mai ales în Asia de Est, de Sus și de Sud-Est.

Gérard Chaliand, în *Anthologie mondiale de la strategie*, vorbește de conflictul principal care s-a desfășurat nu între populațiile maritime și populațiile continentale cum zice Mackinder, ci între populațiile sedentare și cele migratoare, bătălia fundamentală ducându-se pe continentul inițial, pe platforma inițială, Eurasia. Din această bătălie fundamentală, învingătoare au ieșit populațiile sedentare. Dar populațiile sedentare au ieșit învingătoare pentru că, în general, i-au obligat pe migratori să sedentarizeze.

Estul și Sud-Estul Asiei constituie un foaier generator de populații care se mișcă spre vest, urmând soarele și înfruntând mișcarea de rotație a Terrei, care este inversă. Populațiile de acolo au migrat întotdeauna spre vest și au creat această Europă de Vest, unde s-au îngrămădit, întrucât n-au putut să meargă mai departe. Atlanticul era un obstacol foarte serios pe vremea aceea. Populațiile care s-au statornicit aici – unele sedentare, altele migratoare sedentarizate –, au creat, la rândul lor, de-a lungul sutelor de mii de ani, această civilizație de sinteză a spațiului european, *civilizația occidentală*. A culminat cu Imperiul Roman, cel mai mare imperiu al lumii, care a durat un mileniu și care a creat valori incomensurabile, în conexiune cu valorile Greciei antice și ale civilizațiilor pe care le-a cotropit, inclusiv ale civilizației dacice. Partea aceasta a Euro-Asiei, peninsula aceasta Eurasiatică, Europa, a creat un tip de civilizație al cărui suport central era, până la Renaștere, un anumit tip de cultură.

Acest tip de civilizație, în momentul când a atins apogeul, odată cu Renașterea, a creat și mijloacele necesare continuării expansiunii, continuării mișcării populațiilor spre vest. Populațiile (partea lor cea mai cutezantă sau cea mai disperată, dar și cea mai inteligentă) au trecut Atlanticul și au creat, peste civilizația

ancestrală a Americii, un nou tip de civilizație, care, actualmente, constituie o civilizație tehnologică și informațională (în Statele Unite și în Canada), o civilizație a continuității și dezvoltării suporturilor culturale și cognitive europene. Cealaltă componentă a civilizației de expansiune, rezultată din migrația europeană în America de Sud, o reprezintă civilizația latino-americană. Este o civilizație care se deosebește atât de cea din America de Nord, cât și de cea europeană, de origine. Interacțiunea dintre spațiu și populații, dintre diferite forme și formule civilizaționale care au viețuit pe aceste pământuri se exprimă în aceste noi tipuri de civilizații de pe marele continent american.

America Latină continuă latura sensibilă, latura spirituală a civilizației culturale și științifice de tip european, care s-a dus în Statele Unite.

În Statele Unite, s-a generat această civilizație tehnologică și informațională care s-a întors pe partea cealaltă în estul Asiei și a generat un transfer de tehnologie și informație către această zonă.

Japonia a devenit așa, după ce a studiat timp de vreo 5 ani, imediat după război, performanțele realizate de americani și de europeni îndeosebi în domeniile electronicii.

Într-un fel, populațiile s-au întors de unde au plecat, adică în Estul Asiei, au completat cercul. Chiar dacă nu s-au întors fizic, ci doar tehnologic, informațional și spiritual.

Aceasta este mișcarea populațiilor în jurul globului, în sensul în care se mișcă soarele (în sensul invers celui de rotație a planatei) și care au generat lucruri formidabile, sisteme de valori care, în fiecare spațiu unde această mișcare a poposit, a durat alte și alte valori și alte temple ale marilor culturi ale civilizației europene. Desigur, prețul este foarte mare, întrucât civilizațiile autohtone ale Americii au fost efectiv distruse.

Duceți-vă în Statele Unite și vedeți New York, sau în Shanghai, care este un New York al Chinei, duceți-vă la Tokio, orașul cu cea mai mare populație din lume, odată și jumătate cât populația României, aproape 37 de milioane de oameni. Sunt avanposturi ale civilizației noastre, chiar dacă prețul plătit de omenire pentru a se ajunge acolo este unul uriaș.

Dinamica demografică

În 2050, populația planetei va ajunge la 10 miliarde locuitori.

Creșteri nelineare și inegale; în timp ce unele populații au rate de creștere negative, altele înregistrează adevărate explozii demografice.

Populațiile cresc nu doar în țările dezvoltate, ci mai ales în țările lumii a treia și în marile țări ale lumii (China, India, SUA, Indonezia, Brazilia, Pakistan etc.)

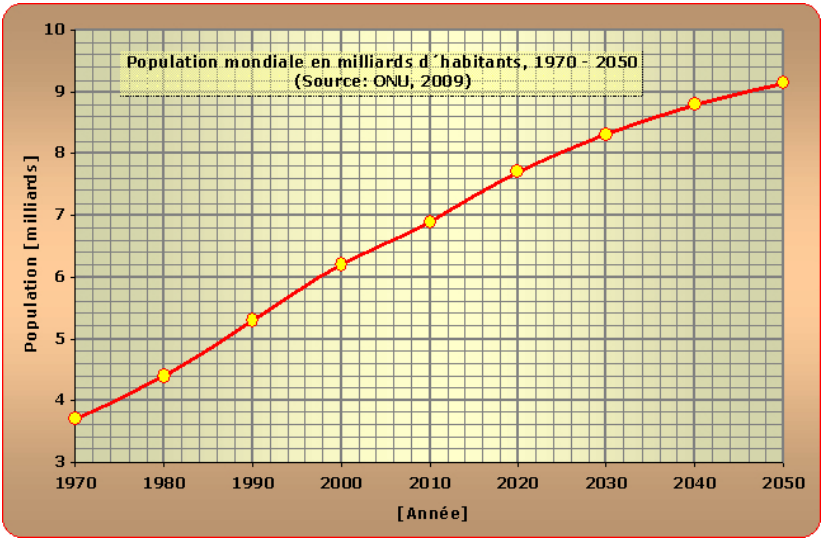

Schema nr. 32 Dinamica demografică până în 2050

ANUL	POPULAȚIA	NAȘTERI LA 1000 DE LOCUITORI
50.000 î.H.	2	-
8000 î.H..	5 000 000	80
1	300 000 000	80

1200	450 000 000	60
1650	500 000 000	60
1750	795 000 000	50
1850	1 265 000 000	40
1900	1 656 000 000	40
1950	2 516 000 000	31-38
1995	5 760 000 000	31
2011	6 987 000 000	23
2012	**7.073.619.015**	**19,2**

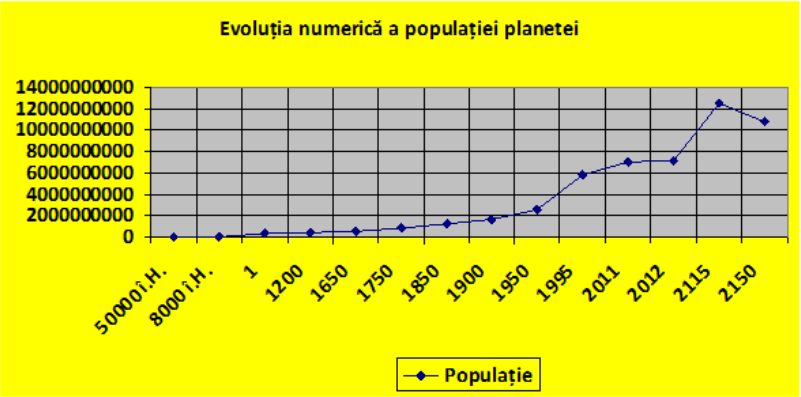

Scheme nr. 33 Dinamica demografică până în 2150

Numărul titlurilor eliberate pentru resortisanții din țări din afara UE

Anul	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010***
Titluri	187.134	183.261	171.907	183.893	187.381	188.387

Acest total, pentru anul 2010, se împarte în cinci mari părți:

1. Sosiți la muncă: 17 819 ;
2. Imigranți cu familii : 82 235 ;
3. Studenți : 59 779;
4. Umanitare : 17 521;
5. Diverse : 11 033

Sărăcia, bogăția și acceptanța

Detalii (milioane	**1981**	**1984**	**1987**	**1990**	**1993**	**1996**	**1999**	**2002**	**2005**	**2008**
<1 $ pe zi	1545	1369	1259	1365	1338	1150	1182	1096	886	806
< 1,25$ pe zi (pragul sărăciei extreme)	1938	1858	1768	1909	1910	1704	1743	1639	1390	1289
< 2$ pe zi	2585	2680	2710	2864	2941	2865	2938	2848	2596	2471

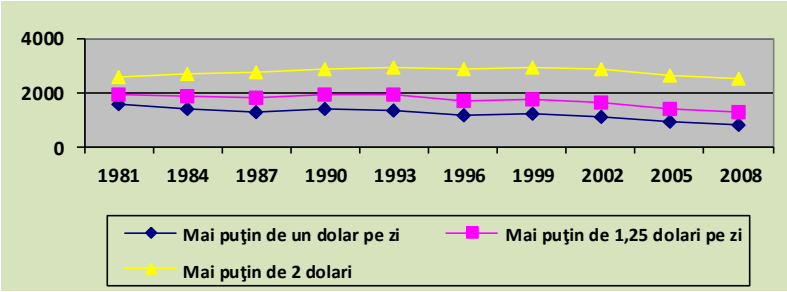

Schema nr. 34. Graficul dinamicii sărăciei

Evoluția numărului de persoane care trăiesc sub pragul sărăciei extreme (milioane)

Detalii	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008
Asia-Pacific	1096,5	970	847,6	926,4	870,8	639,7	655,6	523,1	332,1	284,4
China	835,1	719,9	585,7	683,2	632,7	442,8	446,3	363,1	211,9	173
Europa de Est şi Asia Centr.	8,2	6,9	6,8	8,9	13,7	18,2	17,8	10,6	6,3	2,2
America Latină şi Caraibe	43,3	52,9	49,3	53,4	52,5	53,6	60,1	62,7	47,6	36,8
Orientul Mijlociu şi Africa de Nord	16,5	15,1	14,6	13	11,5	12,3	13,6	12	10,5	8,6
Asia de Sud	568,4	573,8	593	617,3	631,9	630,8	619,5	640,5	598,3	570,9
Africa subsahariană	204,9	239,1	256,8	289,7	330	349,4	376,8	390,4	394,9	386
Total	**1937,8**	**1857,7**	**1768,2**	**1908,6**	**1910,3**	**1704**	**1743,4**	**1639,3**	**1389,6**	**1289**

Repartiția bogăției pe regiuni

- America de Nord și Europa: 62 % din patrimoniul monetar mondial;
- Asia-Pacific (fără India și China): 22 %;
- China: 8,5 %;
- India și alte țări emergente: 2 %;
- Africa: 1% din patrimoniul monetar mondial.

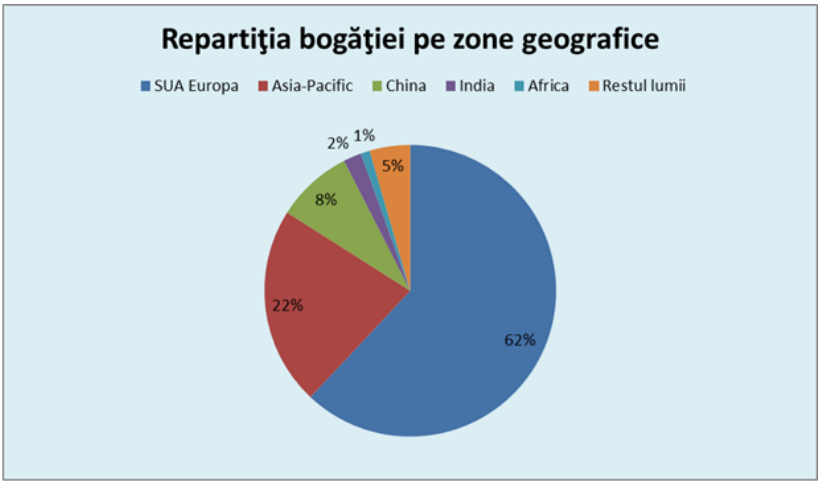

Schema nr. 35 Repartiția bogăției pe zone geografice

Repartiția bogăției pe locuitor (adult)[46]

Clasamentul țărilor cu cei mai mulți milionari		
	Număr de milionari	Procentaj (%)
SUA	9.940.044	40,5
Japonia	2 380 043	9,7
Franţa	2 225 078	9,1
Italia	1 415 000	5,8
Marea Britanie	1 230 959	5,1
Germania	1 040 000	4,3
Canada	904 918	3,3
China	805 002	3,3
La nivel mondial	25 545 900	100

[46] Sursa: *Crédit Suisse. Année des données : 2010*, după http://www.inegalites.fr/spip.php?article1393

Rata de creștere a populației în România

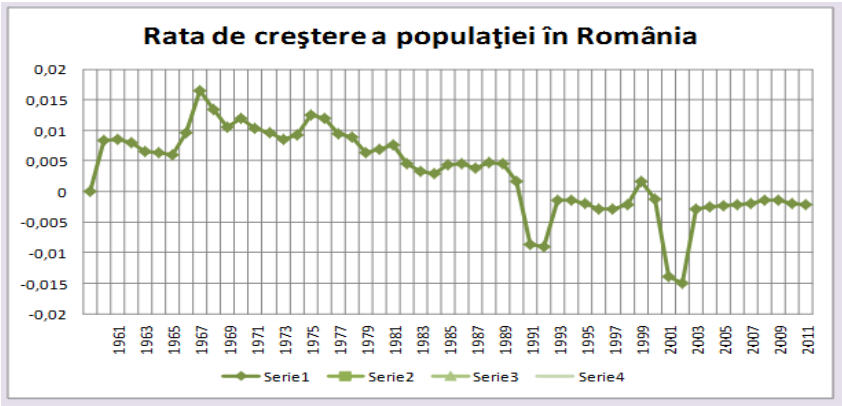

Schema nr. 36. Rata de creștere a populației în România

Concluzii

Populația este elementul cel mai important al biosferei și, în același timp, cel mai agresiv la adresa mediului natural.

Omul modelează natura după voința sa, dar populația plantei, depășind 7 miliarde, a devenit atât de numeroasă, încât, deși există încă suficiente resurse, este foarte posibil să se pună în pericol pe sine.

Temele cele mai importante ale geopoliticii populațiilor sunt cele referitoare la dinamica populațiilor, la percepția spațiului geografic ca insuficient și, mai ales, cele referitoare la confruntarea dintre marile grupuri de interese planetare.

Marile aglomerări urbane (Tokyo are o populație o dată și jumătate cât a României) prezintă un model al orizonturilor demografice de mâine, dar și noi sisteme de provocări, pericole și amenințări la adresa populațiilor și a mediului lor de viață, precum și a riscului care rezultă de aici, încât, probabil, în scurtă vreme, se vor impune noi paradigme privind geopolitica populațiilor și politicile demografice.

Întrebări posibile

1. Care sunt temele predilecte ale geopoliticii populațiilor?

2. Ce se înțelege prin noțiunea de geodemografie?

3. Există vreo legătură între demografie și prosperitate economică?

4. Enumerați principalele probleme ale geodemografiei

5. Ce sunt marile aglomerări urbane. Enumerați câteva dintre ele și caracterizați-le.

6. Cum explicați existența și perpetuarea sărăciei?

7. Enumerați câtva din presiunile exercitate de populații.

8. Care este situația demografică a României?

9. Comentați câteva din cauzele creșterii demografice negative în România.

10. Explicați pe scurt fenomenul imigrationist.

CAPITOLUL 10
GEOPOLITICA SIMETRICĂ, DISIMETRICĂ ŞI ASIMETRICĂ A VIOLENŢEI, STĂRILOR DE TENSIUNE, CRIZELOR, CONFLICTELOR ŞI NOILOR RĂZBOAIE (NECONVENŢIONALE, GEOFIZICE, ASIMETRICE)

10.1. Caracteristicile generale ale geopoliticilor simetrice, disimetrice și asimetrice
- Configurații
- Teme predilecte
- Presiuni
10.2. Geopolitici simetrice
- O posibilă definiție a geopolitici simetrice
- Conținutul geopoliticii simetrice
10.3. Geopolitici disimetrice sau disproporționate
- Definiția geopoliticii disproporțiilor
- Conținutul geopoliticii disproporționate
10.4. Geopolitici asimetrice
- O posibilă definiție a geopoliticii asimetrice
- Conținutul geopoliticilor de tip asimetric
10.5. Geopolitici cu geometrie flexibilă
10.6. Concluzii
10.7. Întrebări posibile
Bibliografie

10.1. CARACTERISTICI ALE GEOPOLITICILOR SIMETRICE, DISIMETRICE ȘI ASIMETRICE

Aceste tipuri de geopolitici se referă, în general, la dimensiunea conflictuală a politicilor și strategiilor și are în vedere modalități de analiză a parametrilor suporturilor, deopotrivă,

politice și geografice (care țin de spațiu, de teritoriu) ai violenței sub toate formele și formulele ei, inclusiv ai crizei, conflictului mai mult sau mai puțin armat și războiului.

În general, analiza geopolitică trece prin faze simetrice, disimetrice și asimetrice – ca metodologie –, dar, în același timp, ea are în vedere și simetria, disimetria (disproporționalitatea) și/sau asimetria realității efective din spațiul respectiv.

Uneori, este foarte greu să distingi între un tip de geopolitică și altul. De fapt, nici nu se prea vorbește de tipologii în ceea ce privește geopolitica, așa cum a fost ea definită ca știință, metodă și artă a analizei și cunoașterii presiunilor dintre state, mai exact, a zonelor de intersecție, de reuniune sau de non-intersecție a intereselor statelor, organizațiilor sau altor entități care intră în competiția globală sau regională.

Statele și alte entități sunt sau par să fie egale în fața Dreptului internațional, a Legii care-l exprimă și a lui Dumnezeu, dar nu și în fața realității. Geopolitica ține seama de această realitate, deopotrivă, proporționată, disproporționată și extrem de fluidă.

Configurații și teme predilecte

Problemele care țin de geopoliticile simetrice, disimetrice și asimetrice sunt foarte complexe și se înscriu, în general, în ceea ce fac statele pentru a-și impune interesele, pentru a-și asigura un plus de securitate sau pentru a se situa în poziții avantajoase. Toate statele care se respectă și au cât de cât o conștiință a existenței lor sub semnul duratei au toată grija să asigure un minim de condiții necesare pentru ca populațiile lor să poată trăi în condiții decente. Pentru aceasta, este nevoie ca ele să acționeze în așa fel încât să contrabalanseze puterea altora, să se alăture ei sau să se folosească de ea, configurându-și, în același timp, suporturile de putere, în spațiul resurselor, tehnologiilor, inteligenței, cunoașterii, valorii și, în general, al culturii. Cultura este suportul de bază al oricărei civilizații și al oricărei construcții durabile, inclusiv al construcției geopolitice.

Dintre configurațiile tematicilor care țin de geopoliticile simetrice, disimetrice și asimetrice, ar putea face parte și următoarele:

- identificarea și analizarea componentelor și competențelor simetrice, disimetrice și asimetrice ale analizei;
- selectarea tipului sau tipurilor de opțiune predominantă (simetrică, disimetrică, asimetrică sau a unor combinații dintre acestea), în ceea ce privește analiza și evaluarea realității și dinamicii acesteia;
- înțelegerea raporturilor și suporturilor acestora, în parametrii realității efective, a intereselor, conexiunilor și disensiunilor;
- formularea elementelor de expertiză geopolitică necesare deciziei politice.

Temele predilecte pe care le avem în vedere sunt cele care rezultă din aceste considerații.

Presiuni simetrice, disimetrice și asimetrice

Presiunile nu sunt și nu au fost niciodată lineare. Totdeauna ele au fost complicate, în proporții diferite, uneori doar unilaterale, alteori, bilaterale sau multilaterale. De o vreme, în epoca deplasării spre cunoaștere și globalizare, au devenit de rețea.

Presiunile simetrice sunt de tipul *do ut des*, fiecare tip de presiune primind un răspuns de același tip, presiune-contrapresiune, de regulă, proporționat. Există însă și *presiuni disproporționate*, *disimetrice*, în care forța nu doar sugerează și arbitrează, ci efectiv impune și se impune (dreptul forței). Chiar dacă, într-o lume civilizată, forța dreptului bate dreptul forței, în realitate, dreptul forței, atâta vreme cât nu intervine o forță și mai mare, predomină, în multe situații, în raporturile dintre state.

Presiunile asimetrice sunt un răspuns adecvat, foarte activ, dar, de regulă, indirect și, adesea, surprinzător la disproporționalitate .

Presiunile asimetrice creează dimensiunea atipică, paradoxală, fluidă, necontrolabilă și, pe această bază, imprevizibilă a raporturilor dintre state.

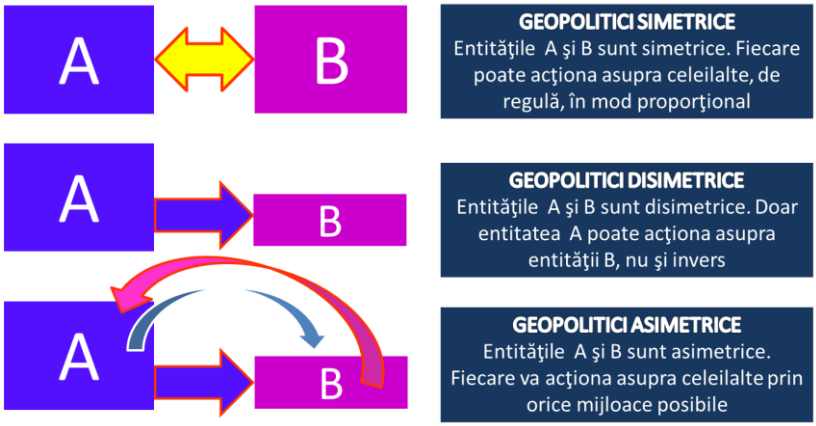

Schema nr. 37. Geopolitici simetrice, disimetrice și asimetrice

10.2. GEOPOLITICI SIMETRICE

Geopolitica simetrică are în vedere faptul că fiecare stat, mare sau mic, se străduiește să fie egal cu celălalt sau, în orice caz, să găsească modalități simetrice de compensare a puterii, de corelare a intereselor sale cu realitățile simetrice din zona în care se află. Între state și, evident, între numeroase alte entități care contează în relațiile internaționale, se realizează, în timp, un fel de cunoaștere reciprocă, pe principiul vaselor comunicante, practic, niciuna dintre aceste entități nerămânând izolată în ceea ce privește politicile, strategiile de dezvoltare, poziția și efectul legii internaționale acceptate.

Fiecare stat se raportează la vecinii săi, la celelalte state și caută să fie la fel ca ele, să nu rămână în urmă din niciun punct de vedere, în niciun domeniu. Fiecare caută să-și folosească resursele și puterea pentru a-și garanta conviețuirea cu celelalte state, prosperitatea și securitatea și, dacă se poate, pentru a nu fi

discriminat în ceea ce privește accesul la viața internațională, la informație, cunoaștere, tehnologie, piețe și resurse.

Statele se privesc în oglindă şi se doresc a fi perfect simetrice în raport cu ele însele, dar şi cu celelalte state. Dealtfel, acesta este şi principalul motiv pentru care statele şi-au creat organizaţii şi organisme internaţionale. Rolul geopolitic esenţial al acestor organizaţii şi organisme este asigurarea simetriei la nivel global şi regional, deopotrivă, politice, economice, militare şi strategice. Evident, este vorba de o simetrie dinamică.

Geopoliticile simetrice sunt acele geopolitici (ştiinţa, experienţa, priceperea şi arta de a cunoaşte şi analiza presiunile şi conexiunile dintre state), pe principiile proporţionalităţii şi egalităţii de realităţi, de proiecte şi de şanse.

Politicile şi strategiile statelor, de orice natură ar fi acestea, manifestă tendinţa (cel puţin aşa vor să pară) de a se conforma unor principii esenţiale ale relaţiilor internaţionale, cum ar fi cele ale respectului reciproc, convieţuirii şi neagresiunii, ale colaborării şi cooperării, astfel încât fiecare să beneficieze, pe cât posibil, în mod egal, sau, oricum, proporţional cu nevoile şi eforturile sale, de resursele planetei, de nivelul civilizaţiei, de nivelul de securitate şi de prosperitate necesar bunăstării populaţiilor respective.

Conţinutul geopoliticilor simetrice

Presiunile dintre state (cele rezultate din interese, dar şi cele conţinute în formele şi formulele de colaborare şi parteneriat) se manifestă, de regulă, reciproc, unele la vedere, altele implicit, unele în mod direct, altele indirect, fiecare având grijă să nu iasă în mod abuziv din principiile simetriei şi să prezinte garanţiile necesare pentru cultivarea încrederii reciproce.

Dreptul internaţional şi documentele elaborate în cadrul organizaţiilor şi organismelor internaţionale şi validate de state pun în operă principiul simetriei, înţeles ca principiu al proporţionalităţii, ceea ce ar trebui să asigure coerenţă, stabilitate şi securitate, precum şi o foarte bună colaborare între toate statele lumii.

Aceasta este regula. Care este însă realitatea?

Simetrii dinamice şi conflictuale

Războiul Rece este cel care marchează, pe de o parte, starea de echilibru strategic, realizat pe principiul simetriei, al unei simetrii tensionate, ireconciliabile, al proporţionalităţii forţelor, mijloacelor, politicilor şi acţiunilor, şi, pe de altă parte, tendinţa şi chiar voinţa ieşirii din acest principiu şi aplicarea unor politici şi strategii cu conţinut geopolitic dinamic, chiar disimetric, dar care, de-a lungul Războiului Rece (cel puţin, o lungă perioadă de timp) au rămas în interiorul acestui principiu.

Câteva dintre exemplele care confirmă prezenţa, acţiunea şi continuitatea acestui principiu pot fi şi următoarele:

- *echilibrul strategic* dintre sistemul capitalist, guvernat de SUA, şi sistemul socialist, guvernat de URSS, menţinut până la finele anului 1989;

- *menţinerea echilibrului strategic* şi a principiului simetriei, prin aplicarea unor politici şi strategii compensatorii sau de substituţie (compensarea prin ameninţarea armelor strategice sau prin efectul de descurajare reciprocă);

- *dezechilibrarea strategică* şi *reechilibrarea tensionată* (criza rachetelor din Cuba etc..)

Ieşirea din simetrie

Simetria strategică este, deopotrivă, continuă şi discontinuă, absolută şi relativă. *Absolută*, întrucât ea garantează starea relativă de echilibru, în care forţele care se confruntă îşi replanifică politicile şi strategiile dinamice, care ies relativ din simetrie, pentru a impune disimetria, deci disproporţionalitatea, a crea un fapt împlinit şi a obţine, cel puţin temporar, dominanţa strategică. *Relativă*, întrucât niciunul dintre statele care urmăresc realizarea dominării strategice, în termeni de putere, influenţă şi eficienţă, nu va accepta un echilibru care înseamnă stagnare. Chiar dacă depăşirea mai mult sau mai puţin riscantă a stării de echilibru – deci ieşirea din simetrie – înseamnă asumarea efectelor

disproporționalități, statele puternice doresc să fie totdeauna cu un pas înaintea celorlalte, sau, în orice caz, să aibă controlul – cel puțin relativ – al situației strategice. Pentru a realiza acest obiectiv, se folosesc de toate mijloacele posibile, chiar și de acțiunea armată.

În aceste condiții, se creează și se menține o tendință extrem de periculoasă de ieșire din simetria strategică, fie sub presiunea și amenințarea financiară, economică, tehnologică și informațională, fie sub efectul descurajării de tip militar.

Simetrii absolute și relative

Analiza geopolitică a Războiului Rece relevă dinamica simetriilor conflictuale şi disuasive.

Politica şi, corespunzător acesteia, strategia de îndiguire aplicate de Statele Unite Uniunii Sovietice şi sistemului socialist reprezintă una dintre cele mai eficiente şi mai ample modalităţi de a ieşi din simetria strategică a Războiului Rece şi de a domina spaţiul strategic esenţial – cel al resurselor (Orientul Mijlociu) şi cel al zonei generatoare de perturbaţii strategice (zona Europei Centrale şi de Est) –, iar acest lucru a permis, cel puţin pentru o scurtă perioadă de timp, dominanţa strategică absolută americană, dar şi subminarea acesteia prin reechilibrările de tip asimetric de care vom vorbi mai târziu.

Au rămas însă în vigoare echilibrul (relativ, desigur) al armelor nucleare strategice, aflat şi el sub ameninţarea unui posibil nou dezechilibru produs de statele reînarmate nuclear (India, Pakistan, Israel) sau de cele care intenţionează să se doteze cu astfel de mijloace. De aici şi reacţiile virulente şi periculoase ale unora dintre puterile nucleare.

Componenta financiară a dat peste cap toate planurile şi s-a dovedit a se situa deasupra oricăror posibile echilibre strategice.

Echilibre strategice de compensare

Echilibrele strategice se situează undeva, între latura continuă şi cea discontinuă, între absolutul dinamicii şi dinamica relativităţii şi constau în configuraţii competiţionale şi creative.

Echilibrele şi dezechilibrele financiare reprezintă, la ora actuală, simetriile cele mai disproporţionate sau disproporţiile cele mai dinamice ale simetriilor strategice. Speculaţiile financiare şi evoluţiile adesea imprevizibile şi chiar haotice ale pieţelor financiare generează dezechilibre, dar impun, într-un fel, *simetriile de reţea*, ceea ce, în plan strategic, înseamnă evoluţii pe muchie de cuţit, ce pot genera oricând catastrofe.

Ţinerea însă sub control a conflictualităţii de tip militar, mai exact, situarea ei cât mai rapid și cât mai jos posibil, reechilibrează mediul conflictual strategic şi fac posibilă perpetuarea, mai exact, continuarea simetriei strategice globale, trecute, aşa cum spuneam, într-o dinamică de reţea. Această dinamică de reţea este menită să atenueze şocurile şi să ţină sub control, printr-un sistem global de resurse compensatorii, dar şi prin dinamici asimetrice, disproporţionalitatea dezechilibrelor.

Efectul de reţea este, la ora actuală, cel mai eficient mijloc de compensare şi, deopotrivă, de decompensare strategică.

Simetria războiul dintre Irak şi Iran

Războiul dintre Irak şi Iran (septembrie 1980 – august 1988) a fost un război simetric frontalier, primitiv şi foarte sângeros, de tipul Primului Război Mondial. De fiecare parte, pierderile au fost în jur de 500.000 de morţi, milioane de răniţi şi uriaşe pierderi materiale.

Cauzele războiului: dispute teritoriale, în principal, pentru nişte insule din zona de confluenţă a fluviilor Tigru şi Eufrat, denumită Shatt el Arab. De asemenea, Irakul se temea de o revoluţie şiită şi, în acelaşi timp, dorea supremaţia în Golf. În acest sens, a profitat de dezordinea creată în Iran de Revoluţia islamică, de vulnerabilitatea ţării, şi a invadat ţara, terestru şi aerian, prin surprindere, fără declaraţie de război, la 22 septembrie 1980.

Stratagema n-a reuşit. Războiul fulger pe care-l declanşase Saddam Hussein, convins că, în câteva săptămâni, va obţine o victorie strălucitoare, s-a transformat foarte rapid într-un război greu, de uzură. A fost un război de tranşee, cu câmpuri de mine şi

garduri de sârmă ghimpată, cu atacuri la baionetă şi chiar cu folosirea armei chimice de către Irak.

Iranul a respins însă acest atac şi, în scurt timp, începând din 1982, a preluat iniţiativa strategică. A intervenit CS al ONU, dar ostilităţile au durat până la 20 august 1988.

În cele din urmă, ambele părţi au acceptat Rezoluţia 598 a CS al ONU.

A durat câteva săptămâni ca Iranul să părăsească tot teritoriul ocupat pentru a respecta graniţele de dinainte de război, stabilite în 1975 la Alger.

10.3. GEOPOLITICI DISIMETRICE

În general, Puterea nu acceptă simetria. Puterea, indiferent cum s-ar numi şi cum s-ar justifica în faţa prezentului şi a istoriei, este totdeauna cea care tinde să evadeze din orice simetrie şi să realizeze supremaţia strategică. Indiferent de declaraţiile care se fac, de acordurile şi convenţiile semnate, de parteneriate strategice, de alianţe şi alte forme de generare şi păstrare convenabilă a echilibrului strategic, filosofia de putere este incompatibilă cu echilibrul absolut, ci ea este oarecum compatibilă doar cu cel relativ şi profitabil. Ea doreşte doar un echilibru pe care să-l domine şi să-l controleze. Ceea ce contează pentru puterea discreţionară – şi puterea, în relaţiile internaţionale este totdeauna discreţionară, sau, dacă încă nu este, tinde spre discreţionar – este siguranţa sa strategică şi dominanţa asupra mediului de securitate.

Această dominanţă, în anumite condiţii, poate fi benefică pentru pacea lumii, în sensul menţinerii la un nivel foarte jos, controlabil, a conflictualităţii, a războiului.

Geopoliticile disimetrice (disproporţionate) aparţin, deci, totdeauna puterii discreţionare sau care tinde spre discreţionar.

O posibilă definiţie a geopoliticilor disimetrice

Geopoliticile disimetrice constau în capacitatea şi capabilitatea statelor de a analiza, în termeni de disproporţie şi falie

strategică, presiunile dintre state, îndeosebi în zonele de importanţă strategică majoră pentru configuraţia mediului internaţional sau regional de securitate, şi de a folosi rezultatele pentru expertizarea deciziilor politice legate de managementul crizelor şi conflictelor din perspectiva puterii şi influenței, în general, cu scopul (declarat sau nu) de a realiza şi menţine dominanţa strategică şi de a controla şi monitoriza flexibilitatea, fluiditatea şi rezonanţa mediului politic şi strategic.

Geopoliticile disimetrice nu sunt legate doar de analiza crizelor, conflictelor şi a fenomenul război, ci şi de celelalte componente şi aspecte ale puterii care generează, întreţine şi cultivă disproporţionalitatea (economie, finanţe, informaţie, tehnologie, cunoaştere) .

Geopoliticile disimetrice sunt geopolitici de polarizare, dominanţă, influenţă şi management al puterii discreţionare care tinde spre absolut.

Caracteristici ale geopoliticilor disimetrice

Principala caracteristică a geopoliticilor disimetrice sau care tind spre o zonă disimetrică, este deplasarea spre ierarhii strategice discreţionare. Geopoliticile disimetrice îşi au originile şi suporturile în conflictualitatea intereselor, în politicile conflictuale ale statelor, în falierea şi fragmentarea lumii, în generarea şi autogenerarea puterii dominante şi a instrumentelor pe care şi le creează aceasta.

Puterea nu înseamnă numai dominanţă şi voluntarism, se înțelege, ci şi responsabilitate intrinsecă sau asumată, lucru în beneficiul celorlalţi, moralitate politică şi strategică, dorinţă, voinţă şi putinţă de a cultiva binele planetei Pământ (un Bine predominant pentru Putere și relativ benefic și pentru o parte a populației planetei, îndeosebi pentru cea care se află în viziunile Puterii). Dar toate acestea sunt o formulă destul de binevoitoare de a nu ofensa Puterea și de a-i acorda rolul de entitate globală care are capacitatea și capabilitatea de a-și asuma responsabilități în folosul miliardelor de oameni care încă trăiesc într-un tip de sclavie potrivită pentru secolul al XXI-lea.

Perspectiva din care se realizează şi se exprimă această responsabilitate este și rămâne, de regulă, unilaterală şi discreţionară. Niciodată Puterea nu renunţă la putere, dar găseşte milioane de motive și de formule din care să rezulte buna sa intenție, grija față de semeni, disponibilitatea spre cooperare etc. etc.

Puterea îşi creează o platformă care tinde să iasă din orice ameninţare şi, abia atunci când reuşeşte, devine cu adevărat putere dominantă şi discreţionară.

Politica şi strategia de îndiguire folosite de SUA în timpul Războiului Rece poartă această amprentă a disproporţionalităţii, ca atu al sistemului.

Motivaţia şi relativitatea geopoliticilor disimetrice

Lumea este conflictuală. Conflictualitatea lumii vine din competiţie, dintr-o bătălie continuă pentru pieţe, resurse, putere şi influenţă. Fiecare dintre participanţii la această competiţie încearcă să găsească soluţii convenabile, în primul rând, pentru el. Deci fiecare analizează presiunile dintre state dintr-o perspectivă personalizată, în termeni de pericol, amenințare, potenţial şi acceptanţă.

Puterea îşi creează însă toate condiţiile posibile pentru a-şi realiza scopurile şi obiectivele şi a îndepărta, pe cât posibil, toate pericolele şi ameninţările la adresa ei şi a reduce cât se poate de mult, uneori până la dispariție, nivelul de risc.

Acest risc, totuşi, există. Pentru că, şi disproporţionalitatea, ca orice efect al unor politici şi strategii de putere şi influență, care sunt, deopotrivă, disimetrice şi asimetrice (Puterea se foloseşte de absolut toate mijloacele posibile pentru a se exprima benefic pentru ea şi convingător pentru restul lumii) nu este eternă şi absolută, ci temporară şi relativă.

SUA, spre exemplu, suportă, în acest moment, presiuni financiare şi geopolitice extrem de mari care pot avea efecte greu previzibile. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu ţările mari ale Uniunii Europene. Sistemul financiar actual (pentru că un astfel de sistem există și își face simțită prezența și presiunea în fiecare moment al

vieții noastre) se află în conflict profund cu drepturile omului, cu funcțiile importante ale activității economice, cu principiile libertății și egalității, cu principiul solidarității interumane și cu orice alt proiect de ameliorare a condiției umane și de scoatere a omului din poziția sa de dator și de îndatorat pentru toată viața. Sistemul financiar internațional seamănă din ce în ce mai mult cu un cămătăriat nemilos, ridicat la rangul de modus vivendi al societății capitaliste post-moderne, iar acest lucru menține un flux de presiuni inacceptabil pentru state, pentru societăți, pentru individul uman.

Efecte ale geopoliticilor disimetrice

NC	EFECT	CONŢINUT
1	Războiul împotriva Irakului din 1991	Războiul a fost declanşat de o coaliţie condusă de Statele Unite pentru a-l scoate pe Saddam Hussein din Kuweit. El se situează undeva între acţiunea clasică ofensivă în superioritate strategică, operaţională şi tehnologică şi apărare poziţională. Acţiunea strategică şi acţiunea tactică sunt disproporţionate.
2	Războiul împotriva Irakului din martie 2003	Război bazat pe Reţea. Război non-contact. Disproporţie totală, atât în plan strategic, cât şi în plan operaţional şi în plan tactic. Imposibilitatea reacţiei armatei irakiene.
3	Bombardarea atomică a oraşelor Hiroshima şi Nagasaki	Disproporţie totală.
4	Atacul Rusiei împotriva Georgiei din 09 august 2008	Atac în superioritate numerică şi tehnologică, imposibil de contracarat. Crearea faptului împlinit.

10.4. GEOPOLITICI ASIMETRICE

Dominanţa strategică, exercitată de unele dintre marile puteri, în mod direct sau prelungită şi metamorfozată prin intermediul unor organizaţii şi organisme internaţionale sau regionale, dar şi prin alte mijloace, îşi are, totuşi, limitele sale.

Conexiunile sunt, uneori, mai puternice decât adversităţile, iar interdependenţele cresc de la o zi la alta. Reţeaua a introdus o altă filozofie în spaţiul puterii şi în cel al influenţei, maximizând interdependențele. Dar această maximizare este, totuși, partajată asimetric și personalizată.

Chiar dacă efectul de rețea este folosit la maximum de puterea discreţionară, el are şi calitatea şi funcţia (destul de relative, dealtfel) de limitare sau controlare intrinsecă a puterii discreţionare. Cu alte cuvinte, efectul de reţea coboară sau ar trebui să coboare marea putere de pe platforma ei altădată intangibilă, cea de securitate absolută, şi o aduce în vâltoarea lumii. Dar cu avantajul stăpânirii (de către aceasta) a majorității nodurilor de rețea. Sau măcar pe cele esențiale. Ceea ce, altfel spus, înseamnă controlul rețelei. În nici un caz, marea putere nu va ajunge vreodată la mâna controlului – fie el și democratic – al mulțimii, pentru că o astfel de realitate ar fi o întoarcere la comunism, deși nici în comunism marea putere comunistă nu era și nu putea fi egală cu celelalte state comuniste, oricâtă tovărășie și frăție ar fi existat între ele.

Reţeaua amplifică puterea, dar, în acelaşi timp, se pare că o şi vulnerabilizează. Efectul de reţea are conotaţii paradoxale, vizavi de marea putere: o globalizează şi, în acelaşi timp, o fragmentează, o scoate în văzul lumii, îi dezvăluie dedesubturile, dar atât cât poate s-o facă în condițiile în care marea putere este tot mare putere și în rețea.

În procesul mondializării, însăşi marea putere devine totuși relativ vulnerabilă.

Astfel, în noile condiţii determinate de deplasarea lumii spre globalizare, nimic din ceea ce aparţine oamenilor nu mai poate fi invulnerabil. Însăşi disimetria devine relativă şi vulnerabilă. Reţeaua îi dă putere şi celui lipsit de putere, dacă şi numai dacă

există, în cel fără putere clasică, o componentă emergentă de putere asimetrică.

O posibilă definiţie a geopoliticilor asimetrice

Geopoliticile asimetrice sunt determinate de emergenţa unei filosofii a raporturilor de putere, în termeni de spaţiu, timp, mediu şi reţea. Asimetria scoate puterea din discreționar, din absolut și o obligă să răspundă, în general, în termeni neconvenabili sau nu totdeauna convenabili pentru ea, unei puteri care se constituie pe alte coordonate decât cele ale discreționarului, dominanței și supremației contactului disproporționat sau non-contactului relativ.

Geopoliticile asimetrice se prezintă astfel ca noi ştiinţe, noi experienţe şi noi modalităţi euristice ale analizei presiunilor dintre state din perspectiva interacţionării acestora şi generării unui efect de protecţie ofensivă sau interactivă.

Geopolitica asimetrică este geopolitica scoaterii mâinilor din sân şi folosirii lor pentru atac şi apărare, pentru apărare prin atac și pentru atac prin apărare împotriva Puterii discreționare. Asimetria înseamnă – și de o parte și de alta – promovarea Puterii inteligente, a puterii stratagemice, a puterii ieșită din principii. Acest lucru poate să-l facă, cu mijloacele sale, și omul de rând, dar și super-omul din marea putere. Așadar, marea putere nu de vine victima geopoliticilor, politicilor și/sau strategiilor asimetrice, ci, dimpotrivă, se pliază forte rapid pe acest nou concept, rămânând totuși mult mai vulnerabilă decât în cazul geopoliticilor disimetrice sau simetrice.

Geopoliticile asimetrice presupun:

- analiza modalităţilor de scoatere a privilegiaţilor din privilegiul geografic, economic, politic, informaţional şi militar;

- analiza vulnerabilităţilor şi punctelor tari ale puterii adverse şi folosirea acesteia pentru a o distruge (principiul crenguței de brad care se apleacă sub greutatea zăpezii, pentru a se elibera de zăpadă);

- analiza, din toate perspectivele (cognitivă, spaţială, cosmică, geofizică, cibernetică etc.) a modalităţilor de atacare a celuilalt în punctele sale cele mai vulnerabile etc.;

- analiza modalităților de accentuare și operaționalizare a vulnerabilităților celuilalt și de creare a unora noi;

- analiza mecanismelor de construcție inteligentă a ofensivei și apărării, a stratagemelor și de generare a efectului dorit;

- analiza modalităților de generare și folosire a unor mecanisme adecvate de prevenire, preempțiune și compromitere etc.

Geopolitica asimetrică este, mai ales, ştiinţa, experienţa şi arta de generare a efectului geopolitic fără frontiere.

Conţinutul geopoliticii asimetrice

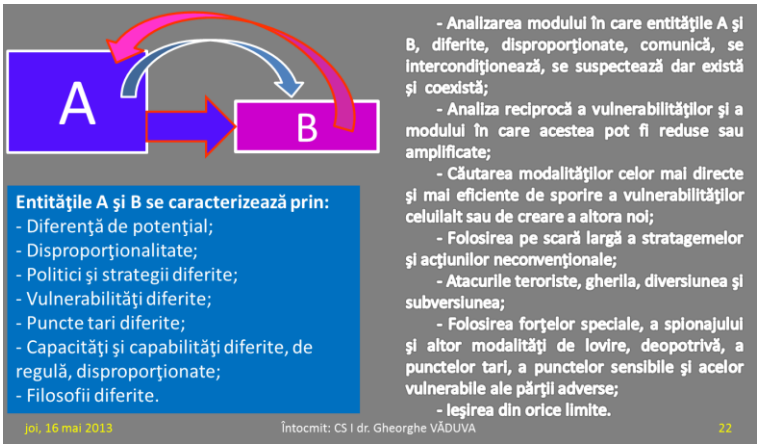

10.5. GEOPOLITICI CU GEOMETRIE FLEXIBILĂ

Geopoliticile de care vorbeam mai sus – simetrice, disimetrice şi asimetrice – rareori se prezintă în formă pură.

Unele pot fi predominant simetrice, disimetrice sau asimetrice, dar cele mai multe dintre ele sunt foarte flexibile din toate punctele de vedere – ca orice analiză –, trec din unele în altele, se combină sau se succed în proporții diferite.

În martie 2003, războiul din Irak a fost disimetric, dar, după 2003, a devenit asimetric, forțele armate americane pierzând peste 4000 de oameni.

Efectele războiului din Irak sunt însă foarte complexe, întrucât ele însele sunt flexibile şi transparente la interpretare, generând alte şi alte efecte, unele dintre ele pe termen foarte lung.

O posibilă definiţie a geopoliticii flexibile

Prin definiţie, geopolitica, în calitatea ei de ştiinţă, experienţă şi artă de analiză, cunoaştere şi management al presiunilor dintre state, este şi va fi totdeauna flexibilă şi transparentă la semnificaţie.

De aici rezultă că geopolitica n-ar trebui să fie un model sau o cale de urmat, ci doar un suport pentru alegerea unei căi de urmat, în funcţie de conexiunile, intersecţiile sau mulţimile vide – interese, spaţii, politici, strategii, acţiuni – şi de reprezentarea lor în dinamica mediului naţional, regional şi internaţional de securitate.

Geopoliticianul identifică presiunile şi le analizează, iar decidentul politic foloseşte rezultatele analizei şi concluziile care rezultă din analiză pentru a genera efecte.

Niciuna dintre teoriile geopoliticienilor nu s-a confirmat pe deplin, dar toate au fost, într-o formă sau alta, folosite pentru configurarea geospaţială a unor politici, strategii şi acţiuni are au bulversat, au schimbat sau au îngrozit lumea.

De unde rezultă că geopolitica nu creează modele, ci suporturi sau argumente necesare pentru elaborarea unor decizii care pot bulversa sau schimba lumea.

Conţinutul geopoliticilor flexibile

Geopoliticile flexibile sunt combinaţii şi interinfluenţe dintre geopoliticile simetrice, disimetrice şi asimetrice, iar spectrul lor este foarte larg şi foarte generos. Atunci când este vorba de violenţă, criză, conflict şi război, aceste perspective de analiză geopolitică partajată nu sunt totdeauna eficiente, nici realiste. Este necesară conexiunea lor, decantarea nuanţelor şi a identificarea

conexiunilor, trecerilor din una în alta, punctelor esenţiale şi efectelor succesive.

Flexibilitatea geopoliticilor constă în orizonturile deschise analizei, în posibilitatea construirii previzibilului în *imprevizibil* şi înţelegerii determinărilor ascunse.

În general, analistul are tendinţa exagerării defalcării şi, deopotrivă, a grăbirii sintezei, ceea ce poate să ducă la *ignoratio elenchi* sau la generalizări pripite.

Logica analizei geopolitice apelează la raţionamente complicate, în care intervin tot felul de determinări, de la cele culturale tradiţionale, la cele ale marilor puteri, ale unora dintre personalităţile politice puternice şi, mai ales, ale marilor grupuri de interese de tot felul. Toate acestea au o puternică dimensiune de reţea, care, practic, acoperă întreaga suprafaţă a planetei Pământ.

10.6 CONCLUZII

Geopolitica, în calitatea ei de ştiinţă, practică, experienţă, metodă şi artă de identificare şi analizare a presiunilor (pe suport geografic, geoeconomic, geocultural etc.) din relaţiile dintre state, este unul dintre acele spaţii de consonanţă dintre mediul uman şi mediul geospaţial şi ciberspaţial.

Aceste analize sunt, de fapt, analize ale unor raporturi care au determinări complexe şi efecte numeroase. Statele şi celelalte entităţi care definesc mediul internaţional, cu toate componentele sale, se află totdeauna faţă în faţă, dar şi la adăpostul unor alte state, fac parte din alianţe şi coaliţii, din organizaţii şi organisme internaţionale şi e greu de presupus că, vreodată, raporturile ce fac obiectul analizei geopolitice vor fi simple, ușor de identificat și ușor de analizat.

Simetria, disimetria, asimetria şi flexibilitatea geopoliticii sunt doar modalităţi de analizare a analizei, de cunoaştere şi înţelegere a domeniului geopoliticii violenţei,

conflictualităţii, crizei, conflictului armat şi războiului, totdeauna insuficiente şi totdeauna necesare.

Chiar dacă teoria geopolitică nu le-a acordat până acum prea multă atenție, considerăm că este timpul aplecării foarte serioase asupra noilor fluxuri de generare a pericolului și amenințării, a fluidității și flexibilității geopolitice, precum și asupra modalităților de evaluare adecvat noilor condiții ale globalizării şi opoziției la acest proces, a *riscului geopolitic*.

Întrebări posibile

1. Enumeraţi câteva din caracteristicile geopoliticilor simetrice, disimetrice şi asimetrice

2. Ce se înțelege prin presiuni simetrice , disimetrice şi asimetrice?

3. Ce înţelegeţi prin geopolitici simetrice?

4. Exemplificaţi noțiunea de geopolitici simetrice

5. Ce sunt geopoliticile disimetrice?

6. Care sunt principalele caracteristici ale geopoliticilor disimetrice? La ce folosesc?

7. Daţi exemple de efecte ale geopoliticilor disimetrice.

8. Ce sunt geopoliticile asimetrice?

9. Caracterizaţi analiza geopolitică asimetrică.

10. Explicați pe scurt geopoliticile flexibile și flexibilitatea geopolitică.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Constantin Degeratu, Mihai Tudose, Gheorghe Văduva, *Război, Cunoaştere, Adevăr*, Editura Nemira, Bucureşti, 2012

2. Mircea Mureşan, Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura UNAp, Bucureşti, 2006

3. Teodor Frunzeti, Mircea Mureşan, Gheorghe Văduva, *Război şi haos*, Editura CTEA, Bucureşti, 2009

4. Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *Sociologia şi geopolitica frontierei, vol. I, II*, Editura Floarea Albastră, 1995

5. Ile Bădescu, *Tratat de geopolitică*, Editura Mica Valahie, 2004

6. General locotenent prof. univ. dr. Teodor Frunzeti, *Consecinţe ale extinderii NATO şi UE asupra securităţii zonei extinse a Mării Negre*, revista Univers Strategic, Nr. 1 din 2010

7. Général Gheorghe Vaduva, *L'espace stratégique roumain. Passé, présent et l'avenir*, în volumul QUESTIONS DE DÉFENSE EN ROUMANIE ET EN FRANCE AUJOURD'HUI, Actes du colloque „Rencontres franco-roumaines sur la Défense" Toulouse, 9-10 octobre 1998 organisé par le Centre Morris Janowitz – Forces armées et Sécurité – sous la direction de Michel Louis MARTIN, Toulouse, 1999.

8. Gheorghe Văduva, *Artere vitale sau pumnale (Posibile efecte marginalii la revigorarea unor pivoţi)*, Revista Univers Strategic nr. 3 (11) din 2012

9. Samuel Huntington, *The clash of civilizations and the remaking of world order*. Simon & Schuster, 1993.

10. Robert Dautray, *Mémoires du Vel' d'Hiv à la bombe H.* Odile Jacob.

11. Laurent Chaliand, « *Le nucléaire militaire français vu des Etats-Unis : de la méfiance à la coopération* ». Diploweb.com. 20 mai 2007. URL : ww.diploweb.com/forum/nucle...

12. Kissinger, H. 1994, *Diplomacy*, New York, Simon & Schuster

13. Soppelsa, J., 1993, *Géopolitique de 1995 à nos jours*, Paris, Sirey

14. Seminariile *Monde diplomatique* din 2010, http://www.cartografareilpresente.org/article521.html

15. Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de şah. Supremaţia americană şi imperativele sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, 2000

16 *Acordul de comerț liber nord american (NAFTA) – formă de integrare economică* http://steconomice.uoradea.ro/anale/volume/2005/economie-si-administrarea-afacerilor-internationale/13.pdf,)

18. General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Pivot sau margine?*, în Geopolitica, nr. 14-15 (4/2005)

19. Comisia Europeană, *Sinergia Mării Negre – o nouă iniţiativă de cooperare regională*, Bruxelles, 11 aprilie 2007.

20. Dolghin, Nicolae, *Geopolitica. Dependenţele de resursele energetice*, Editura UNAp, Bucureşti, 2004.

21. Revista *Univers Strategic*, rubrica Geopolitica Mării Negre, http://iss.ucdc.ro

22. Fukuyama, Fr., *America la răscruce*, ANTET, 2006;

23. Hlihor, Constantin, *Geopolitica şi geostrategia în analiza relaţiilor internaţionale – consideraţii teoretice şi metodologice*, Editura UNAp ”Carol I”, 2005;

24. Pop, Adrian, *Geopolitica*, Ed. Sylvi, 2003;

25. Alain Litzellmann, Géopolitique du Pacifique, C*ours de géopolitique professé aux étudiants de l' HEP - HEI - ESJ (Paris). Ce sujet particulier est l'occasion d'exposer les fondamentaux de la géopolitique*, http://www.stratisc.org/geostrat_index.htm

26. *L'atmosphère terrestre*, http://clausschimphycol.chez-alice.fr/atmosphere4.htm

27. *Composition de la Terre*, http://system.solaire.free.fr/terre.htm

28. Prof. univ. dr. Ion Zăvoianu, *Hidrologie*, ediția IV, Editura Fundației România de mâine, 2006, http://ro.scribd.com/doc/58453606/10/Resursele-de-ap%C4%83-dulce-ale-Terrei

29. Populația lumii, https://www.cia.gov/library/publications/ the-world-factbook/geos/xx.html

30. Gheorghe Văduva, *Efecte insecuritate complexe ale sărăciei, sărăcirii, restratificării sociale şi acceptanței implicite, în* Complexitatea şi dinamismul mediului de securitate, vol. 2, pp. 11-20, *http://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/conferinta_2012_vol_2.pdf*

31. Yves-Marie Laulan, *L'impact macro économique de l'immigration*, http://www.institut-geopolitique-populations.fr/conferences_l_impact_macro_economique_de_l_immigration.php

32. Ionel Stoica, *Tentaţia migraţiei*, Editura Militară, Bucureşti, 2011

33. Revista *Univers strategic* nr..2(10) din 2012